

17 Ağustos 1999, 12 Kasım 1999
DOĞU MARMARA
DEPREMLERİ
VE
TÜRKİYE GERÇEĞİ

Ankara, 2000

TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ

17 Ağustos 1999, 12 Kasım 1999

DOĞU MARMARA

DEPREMLERİ

VE

TÜRKİYE ÇALIŞMA GRUBU

Teknik Rapor Dizisi 2
ISBN 975-395-388-7

Baskı Tarihi
Haziran, 2000

Kapak ve Tasarım
Selma KANBUR

Fotoğraflar ve Haritalar
TMMOB Çalışma Grubu

Baskı
Kardelen Ofset
(0312) 4353790

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
Konur Sok. 4/1 Kızılay-ANKARA
Tel: (0312) 4181275-4175238 Fax: (0312) 4174824
Web Site: <http://www.tmmob.org.tr>

Yönetim E-mail: tmmobyon@tmmob.org.tr Yayın E-mail: tmmobyay@tmmob.org.tr

İÇİNDEKİLER

Sunuş	V
Giriş	VIII
17 Ağustos 1999- 12 Kasım 1999 Doğu Marmara Depremleri	
1. Bölüm/ 17 Ağustos'ta Yaşanan Nedir?	3
1.1- Deprem Nedir?	3
1.2- Durum Saptaması	3
1.3- Hasarın Büyüklüğü ve Nedenleri	5
1.4- Deprem Anı Yatay ve Düşey Yer Değiştirmeler	7
2. Bölüm/ Deprem Bölgesinde Gözlemler ve Tanıklıklar	8
2.1- 17 Ağustos 1999 Depremi	8
2.1.1- Ulaşım	9
2.1.2- Kurtarma Çalışmaları	10
2.1.3- İnsani Yardımlar	11
2.1.4- Çadırlar ve Barınma Sorunları	11
2.1.5- Enkazlar, Denize ve Heyelanlı Bölgelere Dökülüyor	11
2.1.6- Bina Yıkımları	12
2.1.7- Deprem Bölgesinde Dayanışma	12
2.1.8- Tersine Göç Başladı	12
2.2- Düzce Depremi (12 Kasım 1999) Felaketin Boyutlarını Büyütmüştür	13
3. Bölüm/ Deprem ve Devlet	14
3.1- Hükümet, Seyirci ve Çaresiz Kalmıştır	14
3.2- Ülkeler Arasında Ayrımcılık Yapılmıştır	15
3.3- Hükümet, Deprem Fırsatçılığı Yapmıştır	16
3.4- Araştırma Komisyonu Yine Çözüm Üretmemiştir	16
3.5- İnsana Dayalı Çözümler Yerine, Prefabrike Konutlar ve İhaleler	17
4. Bölüm/ Deprem Bölgesinde Durum ve Gelişmeler	20
4.1- Can Kayıpları, Yapı Hasarları ve Kentlerin Geleceği	20
4.2- Yıkık, Ağır ve Orta Hasarlı Konutların Mülkiyet Dağılımı	26
4.3- İşten Çıkarmalar ve İşsizlik Artıyor	27
4.4- Yıkık ve Hasarlı Bina Kredileri ve Güçlendirmeler	27
4.5- Kalıcı Konutların Yerleşimleri	30
4.6- Sanayi Tesislerindeki Hasarlar ve İşgücü Kaybı	30
4.7- Türkiye İmalat Sanayi ve Marmara Bölgesi	35
4.8- Depremin Sanayide Ortaya Çıkaracağı Ekonomik Sonuçlar	36
4.9- Yaşam Kaynaklarımız Yokedilmiştir	37
4.10- Çevresel Sorunlar	41
4.11- İstanbul Depreme Hazırlanıyor mu?	42
4.11.1- 17 Ağustos Depremi ve İstanbul	43
4.11.2- Sayısal Verilere Göre İstanbul Yapı Stokları	44
4.11.3- Deprem ve İstanbul	49

5. Bölüm/ Kalkınma, Sanayileşme, Kentleşme Politikaları ve Deprem	54
5.1- Kentsel Sorunların Kaynağı	55
5.2- Göçler ve Kentler	57
5.2.1- Marmara Bölgesi'nde Nüfus Yoğunluğu	58
5.2.2- Tarih Bilinci ve Kültürel Değerlere Sahip Çıkmak	59
5.3- Ulusal ve Bölgesel Planlama Anlayışı Terkedilmiştir	62
5.4- Konut, Bir Meta Olarak Görülmüştür	65
5.5- İnsan- Toprak İlişkisinin Mekana Yansımaları	66
5.6- Küreselleşme ve 12 Eylül 1980	70
5.7- Arazi ve Kent Rantlarının Ekonomi-Politigi	74
5.8- Gelir Dağılımındaki Eşitsizlikler	75
5.9- Rant ve Yağma, 12 Eylül 1980'de Hızlanmış ve Sistemleşmiştir	78
5.10- İmar Aflarının Sürekliliği, 1980 İmar Afları	79
5.10.1- İmar Aflarının Kapsamı 1980 Sonrası Genişletiliyor	80
5.10.2- Kaçak Yapılaşma Yasa Güvencesiyle Teşvik Ediliyor	80
5.10.3- Planlama Pratiğinde Yeni Bir Kavram: İslah İmar Planları	81
5.10.4- Mühendislik Hesapları Açısından Tehlikeli Yapılar Af Dışıydı	81
5.11- Yerelciliğin Düşündükleri	81
5.12- Yerel Yönetim Yasa Tasarıları	83
5.13- Bilgiye Ulaşma Hakkı, Bilim ve Demokrasi	84
5.14- Küreselleşme ve Hukuksuzluk	86
5.15- Bilimsel Gerçekler Gözardı Edilmiştir	87
5.16- Deprem Bölgesi ve Yerel Yönetimler	90
5.17- Felaketin Ortamı 17 Ağustos'tan Önce Hazırlanmıştır	94
6. Bölüm/ Deprem- TMMOB- Kamusal Denetim	95
6.1- Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	96
6.2- Mühendislik- Mimarlık Yasası İle TMMOB Yasası	100
6.3- 17 Ağustos 1999 Sonrası Çıkarılan Bir Yönetmelik	100
6.4- İmar Hukuku ve Yapı Denetimi	101
7. Bölüm/ Deprem Bölgesi, GAP ve Bir Fırsat	102
8. Bölüm/ Çarpıcı Sonuçlar	104
9. Bölüm/ Öneriler	107
Ekler	117
1. Tarihsel Depremler	119
2. Büyük Depremler	122
Kaynakça	124

SUNUŞ

“Bilimin tek amacı insan çilesini hafifletmektir. Eğer bilim adamları, kendilerini yalnız bilgi için bilgi toplamayla sınırlarsa bilim sakat kalacak ve yeni buluşlar yeni derter getirecektir. Zamanla keşfedilebilecek herşeyi keşfedebilirsin, fakat ilerlemen, insanlıktan uzaklaşan bir ilerleme olacaktır.”

Bertold Brecht

Son yüzyılın en büyük felaketlerinden birini yaşadık. 17 Ağustos 1999 günü saat 3.02’de, Doğu Marmara’da büyüklüğü 7.4 olan ve yaklaşık 45-50 saniye süren bir deprem oldu. Merkez üssü Gölcük (Kocaeli) olan bu deprem, büyük bir felakete yol açtı. Bir doğa olayı olan depremin yol açtığı felaket yalnız Türkiye’yi değil bütün dünyayı ayağa kaldırdı.

Deprem, Türkiye nüfusunun üçte birinin yaşadığı bir bölgede etkili olmuş, onbeşten fazla il ve ilçe merkeziyle beldede yoğun hasara yol açmıştır.

Depremin yol açtığı felaket İzmit, Yalova, Bolu, Düzce illeri başta olmak üzere İstanbul, Bursa, Tekirdağ, Eskişehir, Zonguldak illerinde de çok büyük can kaybına, yapısal yıkım ve hasarlara neden olmuştur. Sanayi tesislerindeki yangın ve kimyasal madde sızıntıları sonucu insanlar ve diğer canlılar zehirlenmiş, çevre kirliliğinin boyutları daha da büyümüştür.

Sadece Adapazarı ve Yalova’daki yıkımın yoğunluğu son yirmi yıl boyunca ülkede yaşanmış depremlerin her birinin birkaç katına ulaşmaktadır. En büyük yıkımın merkezi olarak değerlendirilen Gölcük’te ise 1939 Erzincan büyük felaketiyle kıyaslanabilecek boyutta bir yıkım meydana gelmiştir.

Kentleşmenin, sanayileşmenin en yoğun, ticaret, eğitim, sağlık tesislerinin ve altyapının en gelişmiş olduğu, Gayri Safi Milli Hasılda yüzde 40, sanayide yaratılan katma değer içinde ise yüzde 46.7 paya sahip olan bölgenin birinci derece deprem kuşağında olduğu yıllardır bilinen bir gerçektir.

17 Ağustos 1999 depremi, Türkiye’nin önemli bir deprem ülkesi olduğu gerçeğini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Geçmiş yıllardaki depremlerin kısa sürede unutturulduğu gibi, yaşanan felaketin de unutturulmaya, bilimsel gerçeklerin üstünün örtülmeye ve deprem olmamış gibi yaşamaya çalışıldığı bir dönemde, bu kez 12 Kasım 1999 Düzce depremi olmuştur.

12 Kasım 1999 Düzce depremi, yaşanan yıkımları ve can kayıplarını dırtmış, insanlık dramının ve acı ortamının boyutlarını daha da büyütüştür.

TMMOB, 17 Ağustos 1999 Kocaeli (Gölcük) ve 12 Kasım 1999 Düzce depremlerini, etki alanı ve sonuçlarının büyüklüğü nedeniyle “Doğu Marmara Depremi” olarak adlandırmaktadır.

Yaşanan felaketlerle ilgili olarak TMMOB ve Birliğe bağlı Odalarımız, üniversiteler, konuyla ilgili kişi ve kurumlar çeşitli raporlar yayınlamış ve açıklamalar yapmıştır.

TMMOB, bilimsel ve teknik bir örgüt olarak, Türkiye’nin deprem gerçeğini sürekli vurgulamış, görüşlerini ve önerilerini kamuoyuna açıklamış, ülkeyi yönetenleri uyarmıştır. Ancak, yıllardır sesimize kulak verilmemiş, gerekli önlemler alınmamış, hırsızlık koalisyonunu oluşturan haramiler bildiğini okumaya devam etmiştir.

TMMOB, 17 Ağustos 1999 ve 12 Kasım 1999 depremlerinin yarattığı kayıpları; 1950’lerden bu yana genişleyerek sürdürülen plansız bir sanayileşme ve kentleşmeyi kalkınma modeli olarak benimseyen, insanları ve kenti sermaye birikimi için ucuz işgücü ve ucuz altyapı aracı olarak ele alan, bunların sosyal ve kültürel boyutunu ve maliyetini gözardı ederek, daha fazla para ve kazanç peşinde olan bir “anlayışın” kaçınılmaz sonuçları olarak görmektedir.

Bilimi, planlamayı ve denetimi dışlayan, planlı bir üretim ekonomisi yerine ranta ve spekülasyona dayalı bir ekonomiyi egemen kılan bu kalkınma modeli, bir çaresizliğin ve yetersizliğin değil, bilinçli bir tercihin ürünüdür.

Kapitalist yoldan kalkınma modeli denen bu tercihin yanlışlığı, içten içe çürümüş hali ve korkunç sonuçları açık ortaya çıktığı halde gereken ders alınmamış görünmektedir.

Deprem bölgesinde giderek derinleşen sorunlara çözümler üretilmemekte, felaketin üstü örtülmeye çalışılmaktadır. Deprem bölgesinin gerek yeniden yapılanmasında gerekse risk altında bulunan kentlerin depreme hazırlanmasında, sistemin bilinen modeli yeniden üretilmekte, kenti ve toplumu depreme hazırlamak yerine, depremin sonuçlarına hazırlanmak yeterli görülmektedir.

Depremden doğrudan etkilenen milyonlarca insan çaresizlik içinde yaşamını sürdürmeye çabalyor. Bu insanların içine düştükleri işsizlik, yoksulluk, maddi kayıplar ve yakınlarının, dostlarının kaybedilmesi ile büyüyen moral çöküntüyü giderecek çözümler ortada görünmüyor. Gelecek umutlarını ve beklentilerini her geçen gün daha fazla kaybediyorlar. Bu insanları yaşama bağlayacak, psikolojik çöküntüyü onaracak insani çözümler gündeme bile alınmıyor.

Toplum, medyanın elektronik ortamlarında sürdürülen fay hatları tartışmalarından medet bekler hale getirilerek, olması kaçınılmaz olan bir deprem öncesi, anı ve sonrasında alınması gereken önlemler gözardı edilmektedir. Toplumun büyük çoğunluğu "cehalet ve çaresizlikten doğan bir cesaretle" yaşamaya devam ediyor.

Deprem riski altındaki kentleri, somut ve öncelikli bir örnek olarak İstanbul'u depreme hazırlayacak, bunun için, bilimi ve bilimsel düşüncenin sonuçlarını toplumun yararı için seferber edecek insana dayalı bir organizasyon ortalıkta görünmüyor.

Deprem vergileriyle toplanan paraların, dış ve iç kaynaklı deprem yardımları ve kamu kaynaklarının bir avuç azınlığa aktarılmasına devam ediliyor. Türkiye'yi soyup soğana çeviren ve doymak bilmeyen bir avuç rantçı, yağmacı, vurguncunun elleri her tarafa uzanıyor. Bu doymak bilmeyen eller, bütün bir toplumu yaşamın her alanında, sosyal, ekonomik ve siyasal bütün alanlarda yeni felaketlerin eşiğine taşımaya devam ediyor.

Artık, akmakta olan zamanın kıymeti anlaşılmalı; siyasi iktidarca, alındığı ifade edilen ama kağıtlar üzerinde kaldığını bildiğimiz önlemler dönemi yerine yeni bir dönem başlatmalıyız. Bu gidişe, yaşadığımız coğrafyanın sahipleri olarak dur demeliyiz.

Çünkü, zararın neresinden dönülürse, insanlık ve uygarlık için kardır.

TMMOB, depreme karşı ciddi önlemlerin alınması sürecinin; bölgedeki yapıların bilimsel olarak incelenmesini, yıkılması gereken yapıların yıkılmasını, yeni yaşam ve çalışma alanlarının oluşturulmasını hedefleyen bir çalışmadan geçtiğine inanmaktadır. Bunun için, toplumsal bir iradeyi ortaya koymalı ve toplum olarak ayağa kalkmalıyız.

Böylesi bir toplumsal projeyi gerçekleştirmek mümkündür.

Yaşanan son felaketler karşısında, toplumsal değerleri yok edilmeye çalışılan, toplumsal iletişim ve ilişkileri zayıflatılan bir toplumun insani değerlerinin nasıl harekete geçtiğini hatırlayalım. İnsanlar, parklarda ve meydanlarda yan yana uyuyor, kardeşlik duyguları dayanışma ve paylaşmanın en güzel örnekleri yaratılıyor, acılar ortaklaşıyordu. Unutturulan insanlık değerleri gün ışığına çıkıyor, harekete geçiyordu. Bütün bu güzellikler ulusal düzeyle sınırlı kalmıyor, uluslararası ve halklararası bir düzeye taşınyordu.

Bugün, benzer bir ortamın yaratılmasına gereksinim vardır. İstanbul ve Marmara bölgesi başta olmak üzere; Türkiye'nin deprem riski altında bulunan bölgelerinde muhtemel bir deprem sonrası ortaya çıkacak görüntü, herkesi düşündürmektedir. Çünkü, plansız, denetimsiz ve kaçak kentleşmenin bir ürünü olarak, elverişsiz zeminler üzerine dikilen beton bloklar, düşey yükler altında çökme riski taşıyan yapı stokları gerçeği, bütün yerleşim alanlarımızın ortak öze!!!:gair.

Bu bilinen gerçekler karşısında iyimser olmak, alındığı söylenen önlemlere inanmak, geleceğimizi, doğa olayı olan depremin yolaçtığı felaketlerin nedenlerinin açıklanmasında ve politik etkileme mekanizmalarında kullanılan "takdir-i ilahi" söylemcilerine teslim etmektir.

Toplumun kendi başına bulmaya çabaladığı bireysel formüllerin çözüm olmadığı görülmelidir.

Bilim adamlarına, üniversitelere, meslek örgütlerine ve diğer toplumsal güçlere düşen görev; bir doğa olayı olan depremi felakete dönüştüren temel politikaların ve uygulamaların neler olduğunu, Marmara depreminde gözlemlenen "devletin yokluğunu"na neden olan politikaları, sistemin toplumsal ve insani sorunlar karşısında neden körleştiğini, deprem bölgesinin yapılanması ve risk altındaki bölgelerin depreme hazırlanması ile doğa olaylarının felakete dönüşmemesi için alınması gereken önlemlerin neler olması gerektiğini bıkmadan topluma binlerce kez anlatmak ve yapılması gerekenler konusunda topluma öncülük etmektir.

TMMOB, deprem raporunu bu amaçla hazırlamış, bu nedenle rapora “Doğu Marmara Depremi ve Türkiye Gerçeği” adı verilmiştir.

TMMOB, kentleşmeden sanayileşmeye, ulaşımdan enerjiye, tarımdan ormana, madencilikten çevreye, toprak ve planlama kavramından mekana kadar toplumsal yaşamda geniş bir alana yayılan konularda faaliyette bulunan, 23 Meslek Odası ve 60 meslek disiplinini çatısı altında toplayan kamu kurumu niteliğinde bir meslek örgütüdür.

17 Ağustos 1999 sabahından itibaren halkımıza insani ve teknik yardımda bulunmak amacıyla çalışmalarını deprem bölgesinde yoğunlaştıran TMMOB, yaşanan insanlık dramına tanık, acılara ortak oldu, dayanışma ve paylaşma ortamlarının geliştirilmesine katkı koymaya çalışarak, yaraların sarılmasına çaba gösterdi. Topluma karşı sorumluluk anlayışının gereği olarak gözlem, tanıklık, inceleme ve önerilerini basına ve kamuoyuna sürekli iletmeye özen gösterdi.

TMMOB, depremin üzerinden aylar geçmesine rağmen, bölgedeki sorunların çözümü için politikalar üretilmediğini, bu konuda adımlar atılmadığını ve daha da önemlisi böyle bir niyetin de olmadığını gözlemlemektedir.

TMMOB'nin bölgedeki gözlemlerini, tanıklıklarını, incelemelerini içeren bu raporun son bölümünde deprem bölgesinin gerek yeniden yapılandırılmasına gerekse risk altında bulunan bölgelerin depreme hazırlanması için alınması gereken önlemlere, planlama, imar, toprak kullanım, ulaşım konularında yeniden yapılacak düzenlemelere ilişkin çözüm önerilerimiz yer almaktadır.

Bu rapor, TMMOB ve Odalarımızın mesleki faaliyetlerinin ve toplumsal sorumluluk anlayışlarının bir gereği olarak yılların emeğine dayalı olarak ürettiği, bilimsel toplantı, seminer ve panellerde savunduğu, kamuoyuna duyurmaya çalıştığı görüş ve önerilerin, Marmara depreminin yolaçtığı felaket nedeniyle güncelleştirilmiş bir üründür.

Bu rapor;

Yavuz ÖNEN

Celal BEŞİKTEPE

İsmail KÜÇÜK

Şanver İSMAİLOĞLU

Naci TEMELTAŞ

Ethem TORUNOĞLU

Cemalettin KÜÇÜK

tarafından hazırlanmıştır, katkıda bulunan herkese teşekkür ederiz.

GİRİŞ

Uzun yaşamımda öğrendiğim bir şey var; Gerçeklikle ölçüştürüldüğünde tüm bilimimiz ilkel ve çocukça kalmaktadır-ama gene de sahip olduğumuz en değerli şeydir, bilim!

Albert Einstein

Üzerinde yaşadığımız Anadolu coğrafyası insanlığın ilk ortaya çıktığı ve ilk uygarlıkların başladığı belli başlı birkaç alandan biridir. Anadolu tarihsel anlamda sonsuz bir zenginliğin dışavurumudur.

Anadolu, Asya ve Avrupa kıtaları arasında doğal bir geçit konumundadır. Ayrıca, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirine iyice yaklaştığı bir noktada yer aldığı için, bu üç kıtayı birbirine bağlamak gibi bir işlev de üstlenmiştir. Bu özelliği Anadolu'ya, tarih boyunca jeopolitik bir önem ve sosyo ekonomik çeşitlilik kazandırmış, yarımadanın Paleolitik Çağdan başlayarak birçok yerleşmeye sahne olmasını sağlamıştır.

Yerleşim birimlerinin eskiliği ve sürekliliği açısından Anadolu dünyada benzersiz bir yere sahiptir. Mezopotamya ve Mısır'ı kapsayacak tarzda uygarlığın doğuşuna ve gelişmesine beşiklik etmiş ve bilinen tarihin içinde serpilip geliştiği bir ana eksen konumuna ulaşmıştır. Tarihte derin izler bırakan ya da bırakmayan birçok topluluk Anadolu toprakları üzerinde uygarlık yaratmışlar ve yaratılanların da zenginleşmesine katkıda bulunmuşlardır.

Anadolu'nun tarihi bir bakıma, göçebe kabilelerle kolonici toplulukların akınlarının, küçük devletlerin yükseliş ve çöküşlerinin tarihi olmuştur. Bu nedenle, Anadolu coğrafi tanımının ötesinde bir anlatım gücüne sahiptir.

Tales, Anaksimandros, Anaksimenes, Heraklitos, Aristoteles, Homeros, Diyojen, Yunus Emre, Köroğlu, Şeyh Bedrettin, Pir Sultan Abdal, Piri Reis, Nasrettin Hoca, Ahmede Xani, Cigerxwin, Nazım Hizmet, Ahmeç Arif ve niceleri bu topraklardan çıkmış ve tüm insanlığı etkilemişlerdir.

Kentlerin kökeni sıralamasında ilk sıraya konulan Çatalhöyük yerleşmesi Anadolu'da ortaya çıkmıştır. Binlerce yıllık Anadolu kültür coğrafyasında, verimli topraklar üzerine kurulan bir tek kente rastlamak mümkün değildir. Yamaca oturan evleri, yapıları, birbirlerinin güneşini, rüzgarını, görüşünü kesmiyen bir uygarlığın taş taş üstüne koyarak birikimleştirdiği kültür mirasıyla dolu tarihi bir coğrafyada yaşıyoruz.

Aristoteles'e göre; bilim sebeplerin bilinmesi demektir.

Kültürü ve bilimi bir tek insan değil, milyonların emeğine dayanan insan toplumu yaratmıştır.

Coğrafya öğrenmek için, herkesin dünyayı dolaşması, Amerika'yı yeniden keşfetmesi, Afrika'yı incelemesi, Everest tepesine tırmanması gerekseydi ve bütün bunları birer birer anlatsaydı, buna insan ömrü yetmezdi.

"Bir insan, bir ırmağın akıntısına karşı gide gide nasıl kaynağa varırsa", biz de insan tecrübesinin kaynağına geldik. Bu kaynaқта, hem insan toplumunun, hem dilin, hem de düşüncenin başlangıcını bulduk.

Bir ırmağın, kendisine akan kollarla daha da genişlediği ve sularının arttığı gibi, insan tecrübesinin ırmağı da gittikçe genişleyip derinleşiyordu. Çünkü her yeni kuşak, tüm tecrübelerini bu ırmağı akıtıyordu.

Kuşaklar biribiri ardından geçmişe karışıyordu. İnsanlar ve kabileler iz bırakmadan yok oluyor, şehir ve köylerin yerinde yeller esiyordu. Fakat insanlığın tecrübeleri kaybolmuyor, bilimde yaşamaya devam ediyordu. Dilde her söz, çalışmadaki her hareket, bilimdeki her kavram, kuşakların bir yere toplanmış tecrübesiydi."

Doğayı veyaşamı incelemeye yönelen çalışmalar sonucu bilim, doğanın gerçeklerini buluyordu. Mühendislerin-mimarların varoluş nedenleri; insanlara güvenilir, ekonomik, rahat bir yaşam ortamı sunmak ve bu görevini yaparken de doğayı ve çevreyi korumaktır. Bu işlevlerini yerine getirirken aklın ve bilimin yol göstericiliğinde yürüyerek tekniği kullanmaktır.

Mühendislik mimarlık, insanoğlunun tarihiyle başlar. İlk çağlarda ateşin bulunması, ilk tekerleğin yapılmaması, yazının tasarlanması ve milyonlarca yıllık uygarlık serüveninin tüm aşamalarında insanoğlunun buluşları hep aynı çabaların ürünü olmuşlardır. Taş devrinden, atom dönemine kadar uzanan bu karmaşık ve ayrıntılı gelişmelerin unsurlarından en önemlisi her zaman bilimsel ve bedeni çabasıyla işgücü, emek olmuştur.

İlk insan doğa olaylarını korkuyla izliyordu. Güneş doğuyor, batıyor; yağmur sellere dönüşüyor; gökten yıldırım düşüyor, sığındığı ağaç kovuğunu ikiye bölüyor ve orman yanıyor; yerkabuğı yanıyor, binlerce insan

yanıklarda kayboluyor; bir hortum dev ağaçları, kovuklarındaki sığınmacılarıyla birlikte kökleyip götürüyordu. İnsan önceleri bunları bilinmeyen güçlere, tanrıları atfetti. Çok tanrı kavramı böyle doğdu.

İnsanları belli amaçlara ulaştırarak araçları sunan bilim, insanoğluna doğayı önce anlama, sonra da değiştirme olanağı sağlamıştır. İnsanlık tarihi bizatihi bu evrensel gerçeğin tarihidir. İnsan, alet yapan tek canlı varlıktır ve bu aleti sürekli olarak geliştirmiştir. Aletler geliştikçe de, insan doğayı daha çok denetim altına almak istemiştir.

İnsanın, soğuktan ve kar fırtınasından korunmak için güvенеbileceği bir barınağı olmalıydı. İnsan, kocaman soğuk dünyada, kendisi için küçücük, sıcak bir dünya kurmaya yöneldi. Mağara ağızlarında, ya da kaya diplerinde, deri ve dallardan yaptığı ve ne yağmur, ne kar, ne de yelin girebileceği bir çatı altına sığındı. Küçücük dünyasının ortasında yaktığı ateş, geceleri aydınlatıyor, kışın da ısıtıyordu.

İnsanın yaşayışı değiştikçe evi de değişiyordu. Evlerin tarihi öyküsü, mağaradan başlıyordu. Doğa yapısı olan bu evi, insan hazır olarak bulmuştu. İnsan, doğanın yaratmış olduğu mağaraya çeki düzen veriyor, kendi emeğiyle insan evine çeviriyordu. Ve bu işe harcadığı emek zamanı gittikçe artıyordu.

İnsan, emeğinden giderek daha çok nimetler görüyor, daha çok çalışması gerekiyordu. Her üzüm salkımında, her buğday başağında, insanın emeği vardı.

Bilim günden güne değil, saatten saate geliyordu. Çok geçmeden, bilinen dünya, kendisine dar gelmeye başladı. Bilim, kendisini sikan eski duvarları var gücüyle geri itmeye koyuldu.

Bilim, karşısında açılan dünyaya, susamış insanın suya baktığı gibi bakıyordu. Sabahları doğan güneş, artık arabasıyla gökte dolaşarak ışık saçan bir tanrı değil, kızgın bir gök cismiydi. Gökkuşağı, rengarenk elbiseli bir tanrıça olmaktan çıkmış, güneş ışıklarında gözalcı renklerle parlayan bir bulut oluşmuştu.

İnsanın geçtiği yola bir kere daha göz atalım.

Bir zaimanlar insanlar arasında zengin, yoksul, köle ve köle sahibi yoktu.

Derken binlerce yıl geçti. Kulübe yerine evler kurulmaya başlandı. Taş ve kemik aletlerin yerini madenden aletler aldı.

Eteklerinde yoksulların kulübeleri bulunan tepelerde, zengin ve kuvvetli ailelerin evlerini kuşatan yüksek duvarlar yapılmıştı. Duvarların arkasında ambarlar ağzına kadar doluydu. Böyle ailelerin servetleri yıldan yıla artıyordu. Zenginler iktidarı ele geçirerek daha yoksul olanlara egemen oluyorlardı.

İnsanın, kendisinden büyük düşmanı yoktu. İnsanın bütün hayatı, yalnız doğasıyla değil, insana karşı da savaşın tarihidir.

İnsan, milyonlarca yıl süren evriminde, birbirile ve doğa ile, savaş ve barış durumunu yaşadı. Bu süreç, biçimler değiştirerek devam ediyor. İnsanın yarattığı dünya, hem kendisini, hem de üzerinde yaşadığı gezegeni değiştirdi.

Antropologların keşiflerine göre, insanoğlu dünya üzerinde iki milyon yıldır yaşıyormuş. Acılarla, bitmek tükenmek bilmeyen savaşlar, ölümler ve barışla dolu iki milyon yıl. Doğa ile uyumlu bir hayat, insan soyunun ilk atalarına özgü bir düşünceydi. İnsan kendine henüz yabancılaşmamıştı.

İnsan, kendi varlığını korumak ve geliştirmek için attığı her adımda, hem kendisini hem de dünyayı değiştirdi. Bununla da kalmadı, kurduğu ilişkiler onun düşüncesini de etkiledi. Doğadan yerine yenisini koyamayacağı kaynakları almakla kalmadı, doğaya yok edemeyeceği zehirli maddeler de taşıdı. İnsan, kendisine ve kendi emeğine yabancılaşıyordu.

Tarım ve hayvancılıkla başlayan ilkel komünal yaşam mücadelesi feodal üretim biçimi olarak şekilleniyor, yer bilimlerinin de gelişmesi, hammadde kaynaklarının işletilmesi, buhar enerjisinin keşfi ve beraberinde gelen pek çok bilimsel teknik buluş sanayi toplumlarını yaratıyordu.

İnsan, yer altında, kömür, akaryakıt ve doğal gaz halinde milyonlarca yılda depolanmış gün ışığını bulduğu her yeri köstebek yuvasına dönüştürdü. Sanayi atıkları ile denizleri, gölleri, akarsuları, toprağı, yer altı sularını, havayı kirletti. Ozon tabakası delindi, asit yağmurları ve ticari nedenlerle ormanlar hızla yok oldu, ekosistem bozuldu.

İnsan, kendisinin, doğanın bir parçası olduğunu unutmaya başlamıştı. Dünyayı yeniden paylaşmak için, sınır tanımadı. Zaman ve mekan anlayışı temelinden değişiyordu. Dünyanın her yerinde milyonlarca insan, ata topraklarından sökülüp alındılar ve kültürel yaşam ortamlarından koparıldılar. Her yerde beton temeller uzanıyor, beton kuleler dikiliyor ve demir, çelik, alüminyum ve camdan yapılmaya dikey bir dünyaya yol almak için her yerde yapı iskeleleri yükseliyordu. . . Bu bir fizik ve kimya çağıydı.

Bu çağ, sınıflı toplumlar ve üretimde işbölümünü gündeme getiriyordu. Kapitalizmle birlikte ortaya çıkan burjuvazinin; kendine özgü bir dünya görüşü geliştirmeye başlaması ile birlikte, doğa ve insan ilişkisi bir çatışma olarak tanımlandı. İnsanlığın en yüksek hedefinin doğaya egemen olmak olduğu söylendi.

İlkel toplumun karşısı olarak uygar toplumun en önemli özelliği, meta üretiminin, yani değişim amacıyla üretimin gelişmesidir. İlkel toplumda üretim değişim amacıyla değil, yalnızca kullanım amacıyla yapılıyordu. Değiş tokuş başlayınca, kullanım amacıyla üretimin yerini, değişim amacıyla üretim aldı.

Meta üretimi sayesinde insan, üretim kapasitesini artırdı ve böylece doğa üzerindeki denetimini sınırsız bir şekilde genişletti; ama bu, aynı zamanda, insanın toplumsal ilişkilerin üzerindeki denetimini yitirmesine yol açtı.

İnsanın hayvanlar aleminden kopuşundan bu yana iki milyon yıl geçti, gene de eski uygarlıkların tarihinin on bin yıl olduğu tahmin edilmektedir. Dolayısıyla sınıflı toplum macerası, insanlık tarihinin sadece küçük bir bölümünü temsil eder.

Kabile toplumu ortak mülkiyete dayanıyordu. Otlaklar ortak kullanılıyor, ekilebilir araziler bölünüyor ve her yıl yeniden dağıtılarak her ailenin insan gücü oranında eşit pay alması sağlanıyordu.

Dolaşımına paranın aracılık ettiği değişim için yapılan meta üretimi, kapitalizm öncesi toplumda, belli sınırlar içinde gelişmişti. Kapitalist toplumda ise bu gelişme, meta üretiminin evrensel bir hale geldiği ve işgücünü, kendisinin de bir meta olduğu aşamasına taşıdı. Sermayenin ilk birikim süreci başlıyordu.

Bir yandan da, köylülüğün mülksüzleştirilmesi yoluyla ücretli emek sağlanmaktaydı. Mülksüzleştirme, çeşitli biçimlerde gerçekleşiyor, örneğin İngiltere’de, yün ticaretinin çok geliştiği sıralarda, geniş ekili alanlar otlak haline getiriliyor ve binlerce köylü ailesi topraklarından sürülüyordu. Mülksüzleştirme “Çevirme Yasaları”yla sürdürüldü. O zamana kadar bölümler halinde ortaklaşa ekilip biçilen açık tarlalar tarıma uygun düzenli mülklere bölündü ve bir kere daha küçük mülk sahipleri mülksüzleştirildi.

İnsan emeğinin ürünü olmayan ve dolayısıyla yeniden üretilmeyen toprağın, ortaklaşa mülkiyet ya da koşullu kullanım hakkından, özel mülkiyete konu olması, tarihsel olarak kapitalizmin gelişmesiyle eş anlamlıdır. Bu durum, Avrupa’da 15. yüzyılda başlayıp 16. yüzyıla kadar uzandı.

İşgücü meta haline geldikçe, bütün diğer üretim biçimlerinin yerini meta üretimi aldı ve eski meta üretim biçimleri de kapitalist meta üretimine dönüştü. Kapitalist meta üretimi, çalışma sürecinin örgütlenmesi ve tekniğin ilerlemesi yoluyla, toplumun bütün ekonomik yapısında önceki dönemlerin tümünü geride bırakan bir biçimde devrim yaratmış, çığır açıcı bir sömürü biçimidir.

Kapitalist üretim biçimi, atesi kullanmayı keşfettiğinden bu yana insanın doğa üzerindeki egemenliği konusunda bütün önceki ilerlemelerden daha kapsamlı olan, üretici güçlerdeki bir devrim temelinde gelişti. Meta üretimine dayanan bütün toplumların özelliği, üreticilerin kendi toplumsal ilişkileri üzerindeki denetimlerini yitirmiş olmalarıdır.

Egemenlik hedefi, Darwin’in, yaratılış efsanesini yıkmasından sonra daha da büyütüldü. İnsan, yalnızca doğaya değil, kendi toplumsal süreçlerine de egemen olabileceğini düşünmeye başladı.

Brecht, kapitalist toplumun bireyleri içine soktuğu “yabancılaştırma” çukurundan onları yine “yabancılaştırma” ile kurtarmanın mümkün olduğunu, diyalektik tiyatrosu ile pratikleştirmiştir. Bu durum insanın aklına, diyalektiğin “inkarnın inkar yasası”nu getiriyor.

Gelecekle ilgili kaygılar taşıyan her insan, her sınıf, her ulus, her toplum geçmişten vazgeçemez. Geçmiş, bugünü geliştirip, geleceğin belirlenmesine yarayan tek hazinedir.

İşte bu gelecek kaygısı ve tarih bilinci yapışık kardeşlerdir. Gelecek kaygısı, tarih bilinci edinmeyi gerektirir, tarih bilinci de, gelecek kaygısının düşüncede biçimlenmesini sağlar. Tarih bilincine en çok, bilimsel çalışma ve estetik faaliyet sırasında gereksinim duyarız. Açıktır ki, tarih burada “geçmiş yılları hatırlamak” anlamına gelmez. Tersine, tarih bilinci insana geleceği gösterir.

Uygarlığın kaynağı olan Anadolu coğrafyasında, insanlığın uzun mücadeleler ve çatışmalar sonucu elde edilen kazanımları yokediliyor; onların korunmasını kuşaktan kuşağa geçmesi engelleniyor, insanlar, tarih bilincinden ve kültürel mirasından koparlıyordu.

Uzun yıllar geriye gitmeye gerek kalmadan; 1966 Varto, 67 Sakarya, 70 Gediz, 71 Burdur ve Bingöl, 75 Lice, 76 Muradiye-Çaldıran, 92 Erzincan, 95 Dinar, 98 Adana-Ceyhan gibi yakın tarihte yaşanan depremleri hatırladığımızda, bunların binlerce insanımızın canına, onbinlercesinin barnaksız kalmasına yol açtığı görülmüştü.

Her felaket sonrasında, yitirdiğimiz onbinlerce cana, bir o kadar yaralıya ilave olarak yüzbinlerce insan ortalıkta kalıyor, sosyal, ekonomik ve toplumsal yıkımlara uğrayan insanlarımız çaresizlik içinde yaşamını sürdürmeye çalışıyor, kaderleriyle baş başa bırakılıyordu. Ateş düştüğü yeri yakıyor, yeni bir felakete kadar, yaşananlar kısa sürede, kolayca unutulup gidiyordu. Bu durum, farklı bölge ve yerleşim alanlarında meydana gelen depremlerin ortak yanı olarak öne çıkıyordu.

Türkiye'yi yönetenler her deprem sonrası aynı şeyleri söylüyor, basın aynı başlıkları atıyordu. Yöneticiler, "devletimiz büyüktür, yıkılanın yerine yenisi yapılır, sorumlular cezalandırılacak" şeklinde kalıplaşmış demeçler veriyordu. "Bundan sonra fay hatları üzerine bina yapılmaması için gerekli tedbirlerin alınacağı" söyleniyordu. Klasik hale gelmiş ve inandırıcılığını yitirmiş demeçlerdi bunlar.

Ülkenin en önemli sanayi tesislerini yüzyıllardan beri depremlerin olduğu bilinen bölgeye kuran, sanayinin ucuz emek depoları için insanların bölgeye akmasını teşvik eden, elverişsiz zeminleri, verimli tarım topraklarını iskana açarak insanların hayatı ve parasıyla ödedikleri ve altında kaldığı beton blokların dikilmesine seyirci kalan, kaçak yapılaşmayı teşvik eden sistem, bu felaketin sorumlularını yine ortaya çıkarmıyor, bağrında saklıyor. Medya, her deprem sonrasında olduğu gibi, felaketin sorumlularını birkaç müteahhidi keşfedip, süreci yine bunlarla sınırladı ve bütün sorumlulukları örtbas etti. Bilinen görevler yerine getirildi. Hırsızlık koalisyonunun ve suç zincirinin halkaları yine ortaya çıkarılmadı.

Bu hırsızların yakalanıp yargılanmaları ve hak ettikleri cezaya çarptırılmaları, doğan zararları ödemeye mahkum edilmeleri, adaletin bir gereği olarak zaten yapılması gereken bir işlemdir.

Bu işlemler yapılsa bile, ki gereğinin yapılmadığını biliyoruz, sürecin bunlarla sınırlı olmadığını, asıl sorumluların ortaya çıkarılmadığını hepimiz görüyoruz. Yargılanan birkaç müteahhit, mühendis-mimar bu suç zincirinin sadece küçük bir halkasıdır.

Hırsızlık piramidini oluşturan sorumlular en alttan en tepeye kadar tespit edilip, yargı önüne çıkarılmadığı sürece depremden alınacak bir ders olamayacak, böyle gelmiş böyle gidecek gibi görünmektedir.

17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerinin yola çıktığı felakete rağmen görülüyor ki, Türkiye'de değişen bir şey yok. Sistem, parçacı göstermelik çözümlerle halkı oyalamaya, felaketin üstünü örtmek için depremler olmamış gibi davranmaya devam ediyor.

Tarım alanları, sahiller ve dolgu alanları yine yapılaşmaya açılarak, bu alanlar üzerine kurulan 25 bin prefabrik konutun yapımı bilinen ihale yöntemleriyle rant aracı olarak kullanıldı, insana dayalı çözümler yine devreye girmedi. Gelmedi. Bilim adamları, meslek örgütleri ve duyarlı toplum kuruluşları yine yok sayılıyor, Türkiye'nin birikim ve potansiyeli yine devre dışı bırakılıyor. Rantçılar, vurguncular yine sahnedeki yerlerini alıyor, kaynakların bir avuç insana, sermaye çevrelerine aktarılması devam ediyor.

Hasarlı binaların onarılması süreci de tam bir rant sürecine dönüştü. TMMOB ve Odalarımızın karşı çıkmalarına rağmen zemin etüdüleri, hasarlı yapıların projeleri, onarımları ve denetimleri piyasa koşullarının insafına terk edildi. Bu konuda 500-600 kadar özel büro yetkilendirildi. İçlerinde mesleki birikimleri, yetkinlikleri tartışılır mühendisler belgeler verildi. Bilim adamlığı kisvesi altında faaliyet yürüten insanlar ortalığa dökülerek, rant pastasını paylaşmaya başladı.

Deprem sonrası yürürlüğe sokulan onlarca "kanun hükmünde kararname"lerle sorunlara çözüm getirmek değil, rant pastasının paylaşımı amaçlandı.

Sistem, her şeyiyle felaketi unutturmaya çalışıyor! Ama, toplumsallaşmanın derinliklerinde, felaketin boyutları, deprem dalgalarının yıkıcılığı, nerelerin yapılması gerektiği konuşuluyor. İnsanlar çözümler arıyor, korku ve endişe ortamında bazı yerleşim alanları terk ediliyor. Çünkü, deprem riski artarak devam ediyor, deprem güncelliğini koruyor.

Marmara Depremi, küreselleşme politikalarına teslim olmuş bir sistemin, toplumsal ve insani sorunlar karşısında ne kadar körleştiğini, kamu örgütlenmesinin ne kadar aciz bir yapıya dönüştüğünü ve kamu yönetiminin ne kadar etkisizleştiğini açıkça ortaya koyuyor; anlaşılır kılıyor.

Aslında Türkiye'nin çokuluslu tekellere endekli bir kalkınma süreci, bize böylesi acılı sonu yaşattı. Türkiye, kamusal alanda giderek küçülen; görevleri, yetkileri daralan, yok edilen bir ülke durumuna getirildi. Özelleştirmeler, kamu kaynaklarının bir avuç vurguncuya aktarılmasıyla gelişen süreç, deprem sırasında yaşadığımız, devletin yokluğu, kamusal alanın ve kurumlarının yokluğu olayı, aslında doğal olarak böylesi bir sürecin sonucunda karşımıza çıktı.

Planlama kavramı ve planlı bir üretim ekonomisi perspektifi, liberal ekonomik modelin gereği olarak rafa kaldırıldı. Türkiye'nin ulusal, bölgesel, metropoliten, kentsel planlaması ve kurumları fiziki, ekonomik, sosyal ve kültürel alanların tümünde ortadan kaldırıldı. Bu plansızlık ortamında sermayenin karını maksimize eden kararlar tek belirleyici olgu haline geldi.

Küreselleşme sürecinde devletin işlevinin, sosyal, ekonomik ve siyasal eksenlerinin değişimi, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, demokratikleştirilmesi gibi kavramlarla gündeme sokuldu. Yerelleştirme, küreselleşme döneminde özelleştirme gibi bir araç olarak ortaya çıkarıldı. Sosyal devletin sonunun başlaması ile küreselleşmenin başlaması arasındaki bağlantı da böylece kurulmuştu.

Rant ekonomisi geliyor, üretim geriliyor. Örgütsüzlüğü, taşeronlaşmayı yaygınlaştıran, işsizliği, açlığı derinleştiren, zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapan bu kalkınma modelinde, demokrasiye ve toplumsal planlamaya yer yoktu. Bilimin, planlamanın devre dışı kaldığı ya da olmadığı yerde demokrasi de olmuyordu.

Gerçek korkusu bilim düşmanlığına dönüşmüş, seslerini çıkaranların sesini kesmek, özgürlük alanını daraltmak için baskılar uygulanmıştır. Gerçek korkusu, bilim düşmanlığı, özgürlük karşıtlığı sömürme amacından doğmakta, baskı ile yaşama yansımadır.

17 Ağustos'ta yıkılanlar sadece yapılardan ibaret değildir. Sosyal, ekonomik ve siyasal bütün yapıları çürümüş, çökmüş bir sistemde, kurumsal yapıların ayakta kalması zaten mümkün değildir.

Ortaya serilen tablo, çürürken toplumsal yaşamın bütün hücrelerini de çürüten siyasal ve toplumsal bir süreci apaçık gözler önüne seriyor. İnsanlığın taş taş üstüne koyarak biriktirdiği uygarlık değerlerinin, insani ilerlemenin, toplumsal gelişmenin, bilimin ve kültürün yaratıcısı olan emeğin aşağılanması, dışlanması ağır bedelini ödüyoruz, bütün bir toplum olarak.

Bize düşen, soygun ve sömürünün en acımasız şekilde sürdüğü bu ilkel dünyada insan olarak kalabilmeyi başarmaktır. Yaşamı "ödünsüz" bir şekilde kavramak, yorumlamak, insanlık dışı bu süreci değiştirmek için direnmek ve mücadele etmektir. Sonuçta, her koşul altında, gerçeğin kendisi olan özgürlüğe yönelmek, aslında, yok edilmek istenen insanlık değerleriyle buluşmaktır.

İnsanın tarihine geçiş de sonuçta bu yoldan olma yacak mı?

Milyonlarca insan emeğinin bir ürünü olan bilimin, toplumsal yaşamın bütün derinliklerinde egemen olması böyle olmayacak mı?

"İnsan, biyolojik anayasası gereği, birbirini yok etmeye ya da kendi yarattığı insafsız bir yazgının kurbanı olmaya mahkum edilmiş değildir. Bireylerde toplumsal bilinç tahribine neden olan sınırsız rekabeti, kapitalizmin en korkunç kötülüğü olarak görüyorum" diyen Albert Einstein, bu kötülükleri saf dışı edecek yolu, bilimin toplumsal amaçlara ulaşmasını sağlayacak, toplumsal üretimi toplumun ihtiyaçlarına göre düzenleyen planlı bir ekonomiyi kuracak, yapılacak işin ve bunu yapabilecek herkesin arasında eşit olarak dağıtacak ve her erkek, kadın ve çocuğun geçinmesini garanti edecek demokratik bir dengenin kurulmasında görürken, haksız mıydı?

Gücünü mesleki uzmanlık alanlarındaki bilgisinden, birikiminden ve potansiyelinden alan ve yalnızca topluma karşı sorumlu olan TMMOB, uygarlığın gelişmesi ve insanca yaşam ortamlarının sağlanmasında yalnızca bilim ve tekniğin gelişmesinin yeterli olmadığını, toplumda yaratılan değerler gibi, bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı bilgi ve ürünlerin kullanımında da toplumun söz, yetki ve karar sahibi olmasını, doğa ve insanın temel değerler olarak kabul edildiği ekonomik, siyasal ve toplumsal politikalarla birlikte emeği, eşitliği, demokrasi ve barışı savunmaktadır.

Çünkü, belirleyici olan bilimin nasıl ve ne için kullanılacağıdır.

Dünyanın en tartışılmaz doğrularından birini Galileo söyledi. Galileo, "dünya yuvarlıktır" dedi, ama, dünyanın yuvarlak olduğu gerçeğinin hayatın ve bilimin bir parçası olabilmesi için Galileo'nin bunu söylemesi yeterli olmadı. Yüzyıllar süren bir aydınlanma mücadelesinin sonucunda, kiliseye haddi bildirilmiş ve dinin bilimin önünde bir engel oluşturması önlenebilmiştir.

Deprem kuşağında yaşadığımızı göre, depremi de yaşamamız kaçınılmazdır. Bu doğa olayını, hiçbir yönetimin, otoritenin iradesi yok edemez. Yapısal bir sarsıntı ve kınılma mutlaka yaşanır. Önlem alabiliriz, ama, izlenen sosyal, ekonomik ve siyasal politikaların kendileri bir deprem ya da fay hattı oluşturuyorsa, bunları değiştirmekte bizim elimizdedir.

Bir gün raporda dile getirdiğimiz sorulara gerçek yanıtların verileceği ve bunların içinde bulunduğumuz kaosu, yer altı ve yerüstü depremlerinin gerçek çözümü olacağına düşüncesi ve umudu taşıyoruz.

Galileo örneğinde olduğu gibi, hiçbir şey kendiliğinden hayata geçmiyor. Günün, birdenbire doğmadığı, aydınlığın karanlığın içinde olduğu gibi, insanlık düşüncesinin rönesansı da belli bir tarihte birdenbire başlamış değildir.

Gelecek ellerimizdedir.

Gerisi bize kalmıştır.

ELLERİNİZE VE YALANA DAİR

*Ve insanlar; ah, benim insanlarım,
yalanla besliyorlar sizi,
halbuki açsınız,
ete, ekmekle beslenmeye muhtaçsınız.
Ve beyaz bir sofrada bir kere bile yemek yemeden doyasıya,
göçüp gidersiniz bu her dalı yemiş dolu dünyadan.*

*Ve insanlar; ah, benim insanlarım,
Hele Asyadakiler, Afrikadakiler,
Yakın Doğu, Orta Doğu, Pasifik adaları
ve benim memleketlilerim,
yani bütün insanların yüzde yetmişinden çoğu,
elleriniz gibi ihtiyar ve dalgınsınız,
elleriniz gibi meraklı, hayran ve gençsiniz.*

*İnsanlar, ah, benim insanlarım,
Avrupalım, Amerikalım benim,
uyanık, atak ve unutkanların elleri gibi,
ellerin gibi tez kandırılır;
kolay atlatılırsın...*

*İnsanlarım, ah, benim insanlarım,
antenler yalan söylüyorsa,
yalan söylüyorsa rotatifler,
kitaplar yalan söylüyorsa,
duvarda afiş, sütunda ilan yalan söylüyorsa,
beyaz perdede yalan söylüyorsa çıplak baldırları kızların,
dua yalan söylüyorsa,
ninni yalan söylüyorsa,
niya yalan söylüyorsa,
meyhanede keman çalan yalan söylüyorsa,
yalan söylüyorsa umutsuz günlerin gecelerinde ayışığı,
söz yalan söylüyorsa,
renk yalan söylüyorsa,
ses yalan söylüyorsa,
ellerinizden geçinen,
ve ellerinizden başka her şey
herkes yalan söylüyorsa,
elleriniz balçık gibi itaatli,
elleriniz karanlık gibi kör,
elleriniz çoban köpekleri gibi aptal olsun,
elleriniz isyan etmesin diyerdir.
Ve zaten bu kadar az misafir kaldığımız*

Nazım Hikmet

**17 ağustos 1999-12 kasım1999
doğu marmara depremleri**

1. bölüm

17 AĞUSTOS'DA YAŞANAN NEDİR?

17 Ağustos 1999 Salı günü, saat 03.02'de Kuzey Anadolu Fay Zonu üzerinde, merkez üssü Kocaeli'nin yaklaşık 11 km kadar güneyinde Gölcük yakınlarında olan bir deprem olmuştur. Tüm Marmara Bölgesi'ni etkileyen bu depremin büyüklüğü moment magnitüd olarak $M_w = 7.4$ büyüklüğündedir. Hissedilme süresi yaklaşık 45-50 saniye olan bu deprem, (KAFZ) Kuzey Anadolu Fayı Zonu'nun Gölyaka ile Hersek Burnunu geçecek şekilde bir kırık oluşturmuştur.

17 Ağustos 1999 Gölcük depremi, Adapazarı, İzmit, Yalova, Bolu, İstanbul, Bursa, Tekirdağ, Eskişehir ve Zonguldak illeri ve bunların civarındaki yerleşim birimlerini etkilemiş, çok büyük can kayıplarına, yapılarda yıkımlara ve ağır hasarlara neden olmuştur.

Deprem; karada İzmit Körfezi ile Düzce'nin güneybatısı arasında yaklaşık 130 km. uzunluğunda yüzey kırığı oluşturmuş olup, kırık üzerinde maksimum 5 metre dolayında sağ-yanal yer değiştirmeler meydana gelmiştir Depremin odak derinliği 15 km. olarak belirlenmiştir.

12 Kasım 1999'da KAF Zonunda Gölyaka'dan itibaren yaklaşık 40 km dolayında bir kırık oluşturan ve büyüklüğü $M_w = 7.2$ olan ikinci bir yıkıcı deprem olmuştur. Yaklaşık 5 metre dolayında sağ yanallı olan bu depremde de birçok insanımız yaşamını kaybetmiş ve çok sayıda bina kullanılamaz duruma gelmiştir.

1.1- Deprem Nedir?

Bir doğa olayı olan deprem; yerküre içerisinde biriken elastik deformasyon enerjisinin, kayaçların kırılma direncini aşması sonucunda, kayaçların kırılması ve bu kırılma hareketlerinin oluşturduğu elastik dalgaların yeryüzünde yarattığı titreşim hareketidir. **Depremin büyüklüğü (magnitüd);** deprem anında açığa çıkan sismik enerjinin sayısal bir ölçüsüdür. **Şiddeti ise;** depremin insanlar, yapılar ve toprak üzerindeki etkisinin ölçüsü olup, sadece depremin büyüklüğüne değil, merkez üssünden uzaklığa ve zemin özelliklerine bağlıdır.

Daha sade bir anlatımla deprem, yerin derinliklerinde biriken enerjinin boşalması sonucunda ortaya çıkan sismik dalgaların yeryüzünde meydana getirdiği sarsıntılar olarak olarak tanımlanmaktadır. Bunlar her yerde meydana gelen doğal olaylar olmayıp, yeryüzünün aktif fay zonları denen belirli kuşakları içerisinde meydana gelmektedir.

1.2- Durum Saptaması

Türkiye, Dünyanın üç büyük deprem kuşağından biri olan Alp-Himalaya Deprem Kuşağı'nda yer almaktadır. Depremler Türkiye'de; Avrasya, Afrika ve Arap kıtaları arasındaki tektonik süreçlere bağlı olarak meydana gelen diri faylar boyunca oluşurlar. Anadolu'nun büyük bir kısmının yer aldığı Anadolu levhası, Avrasya levhasının küçük bir bölümüdür. Türkiye'nin bulunduğu bölgede büyük levhalar arasında küçük birçok levhanın olması, Türkiye'nin büyük bir bölümünün deprem kuşağı içinde yer almasına neden olmuştur.

Ülkemizde yıkıcı depremlere yolaçabilecek çok sayıda diri (aktif) fay vardır. Jeolojik yapı gereği Kuvaterner'den (yaklaşık 1 milyon yıl) beri hareket ettiği kabul edilen faylar "diri faylar" olarak tanımlanmaktadır.

Yüzölçümünün %92'si (%45'i 1.derece, %26'sı 2.derece), nüfusunun %95'i ve sanayisinin %98'i deprem bölgesinde olan Türkiye'de son yüzyılda magnitüdü (büyüklüğü) 5.0'dan büyük olan

toplam 130 deprem olmuştur. Bu depremlerde yaklaşık 80 bin kişi yaşamını kaybederken, 150 bin kişi yaralanmış ve 600 bin konut hasara uğramıştır.

17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremlerinin yol açtığı felaketler, onbinlerce insanın yaşamını yitirmesine, yaralanmasına, binlercesinin sakat kalmasına yol açmış, 300 bin civarında konut ve işyeri kullanılamaz hale gelmiş ve bir milyon civarında yurttaşımız barınaksız kalmıştır.

Marmara Depremi'nin üzerinde olduğu Kuzey Anadolu Fay Zonu (KAFZ), Bingöl-Karlıova'dan başlayıp, Kuzey Anadolu dağları boyunca ilerleyip Marmara bölgesine ve Ege Denizi'ne kadar devam etmektedir. Uzunluğu yaklaşık 1200 km olan KAFZ, sağ yönlü, yanal atımlı diri bir fay olup, hareket hızı yaklaşık 20 mm/yıl düzeyindedir. KAFZ tek bir kırık olmayıp, pek çok faydan oluşan geniş bir kuşaktır. Bu kuşağın eni bir kaç yüz metre ile 3-5 km arasında değişmektedir. Bu kuşakta değişik uzunlukta bir çok fay yer almaktadır. Karlıova'dan Bolu'ya kadar tek bir genel hat boyunca uzanan KAFZ, Bolu'nun batısından başlayarak doğu-batı uzanımlı kollara ayrılmaktadır. Kuzey kolun İzmit-Mürefte arasında, Marmara denizi içindeki uzanımı uzun süredir tartışma konusu olmuş, bu konuda değişik modeller ileri sürülmüştür. Günümüzde, halen, kuzey kolun Marmara denizi içindeki uzanımı araştırma konusudur.

KAFZ üzerinde 1912 Şarköy-Mürefte (Mw:7.4), 1939 Erzincan (Mw:8.0), 1942 Niksar-Erbaa (Mw:7.0), 1943 Ladik (Mw:7.6), 1944 Çerkeş-Gerede-Bolu (Mw:7.5), 1957 Abant (Mw:6.8), 1967 Adapazarı-Mudurnu (Mw:7.1) ve 1992 Erzincan (Mw:6.8) depremleri olmuştur. 17 Ağustos Gölcük ve 12 Kasım Düzce depremleri göz önüne alındığında, 1912 Şarköy-Mürefte depremi ve 12 Kasım Düzce depremi

dışındaki depremlerin doğudan batıya doğru zincirleme bir oluşum süreci gösterdiği anlaşılmaktadır. Büyüklüğü 7 civarında olan bu depremlerdeki sıralanış, KAFZ üzerinde doğudan batıya doğru bir sonraki oluşacak olan depreme yoğun gerilme aktarması yapıldığını göstermektedir.

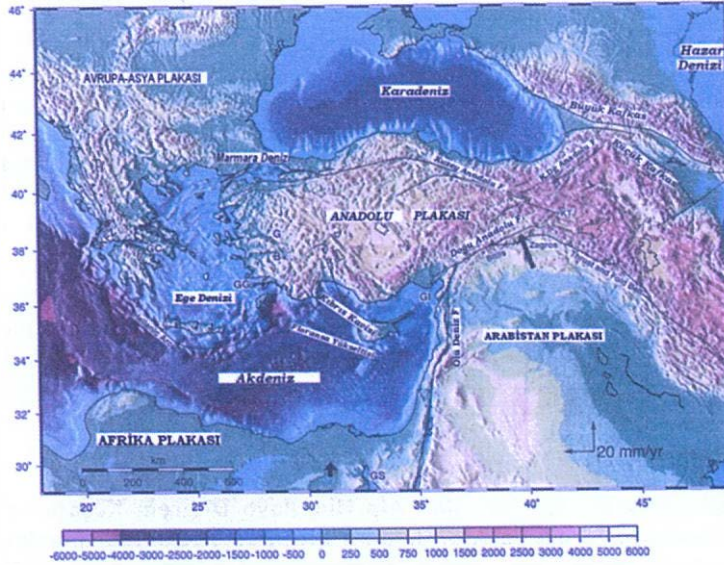
17 Ağustos 1999 Gölcük Depremi'nin olduğu bölgenin 1967 Adapazarı-Mudurnu Depremi'nden bu yana sismik açıdan sakin, fakat, büyük gerilim birikimlerinin olduğu; gelecekteki olası bir büyük depremin bu bölgede oluşabileceği ve bunun büyüklüğünün de 7.0 dolayında olabileceği, yerli ve yabancı yerbilimcileri ve ortak çalışma

grupları tarafından son 20 yıldır gerek yazılı, gerek görsel basında, gerekse çeşitli ulusal ve uluslararası bilimsel toplantılarda sürekli olarak gündeme getirilmiş, tartışılmış, bu konuda alınması gereken önlemler ve yapılması gereken hazırlıklar için hükümetler ve yerel yöneticiler sürekli olarak uyarılmış, ancak bu uyarılar ciddiye alınmamıştır.

Bir doğa olayı olan depremin engellenmesinin mümkün olmadığı herkes tarafından kabullenilmiş bir gerçektir. Bununla birlikte, depremlerin hangi bölgelerde, hangi fay hatları üzerinde ve hangi büyüklüklerde olabileceğinin tahmini konusunda pek çok ülkede, bu arada da ülkemizde önemli araştırmalar yapılmış ve yapılmaktadır. Özellikle Gölcük Depremi'nden çok önce ülkemiz yerbilimcileri tarafından hazırlanan ve bu depremin yakın bir gelecekte meydana geleceğine dikkat çeken yayınlar bunun en somut kanıtlarıdır.

Depremlerin önceden belirlenmesi, ne zaman, nerede ve ne kadar büyüklükte olacağını saptanmasıyla mümkündür. Depremlerin önceden belirleme çalışmalarında değişkenleri izleyebilecek teknolojiler olmasına karşın, ne zaman olabileceği konusunda bilimsel yetersizlikler vardır. Doğanın ve depremlerin karmaşıklığı, bu konuda daha somut sonuçlara ulaşılmasını geciktirmekte ve bunun çözümü için daha fazla bilgiye ve teknolojinin gelişmesine gereksinim duyulmaktadır.

FIGURE PREPARED BY NAFİ TOKSOZ OF MIT/ERL

Anadolu ve Avrasya levhalarının buluştuğu, içinden Aksu Çayının aktığı Efteni Vadisi (BOLU-GÖLYAKA)

1.3- Hasarın Büyüklüğü ve Nedenleri

Depremlerde hasarın ve can kaybının nedenlerini üç ana grupta toplamak mümkündür.

Bunlar, depremin büyüklüğü ve yayılım özellikleri, zemin özellikleri ile yapı özellikleridir.

1- Depremin Büyüklüğü ve Yayılım Özellikleri

Depremin aletsel büyüklüğü, depremin kaynak parametreleri açısından hasarda başta gelen etkidir. Bunun yanısıra, ivme değerinin büyük oluşu, odak derinliğinin sığılığı hasarı arttırıcı unsurlar içindedir.

Yayılım özellikleri ise deprem sırasında faylanma boyunca oluşan elastik dalgaların yayılım özellikleri ile ilgilidir. Özellikle, doğrultu atımlı faylarda yayılımın doğrultusunda hasar çok fazla olmaktadır. 17 Ağustos 1999 depreminde Adapazarı, Gölcük, Değirmendere, Halidere, Yalova ve Çınarcık yerleşim alanlarındaki hasarın büyüklüğünün bir nedeni de budur.

İstanbul Avcılar yerleşim yerinde gözlenen büyük ölçüdeki hasarın nedenlerinden birinin de "odaklanma" olarak nitelendirilen elastik dalga yayılım özelliği olduğu düşünülmektedir.

2- Zemin Koşulları

Deprem bölgesinde yapılan saha gözlemleri yapı hasarlarında zeminin dinamik ve jeolojik özelliklerinin belirleyici olduğunu ortaya koymuştur.

Bu durum özellikle Gölcük, İzmit, Yalova, Sapanca, Adapazarı ve Akyazı'da gözlenmiştir. Ölümle sonuçlanan hasarlar fay boyunca 20-200 m. genişliğindeki fiziksel deformasyon zonu (yüzey kırığı) ile bataklık ve dayanımsız zeminler olan pekişmemiş çakıl-kum-milden oluşan, yeni alüvyon zeminler üzerinde gerçekleşmiştir. Fayın yüzey kırığına çok yakın mesafede, hatta doğrudan fay kırığı üzerinde bulunmasına rağmen, deprem sarsıntılarında daha az etkilenen sağlam zeminlerdeki yapıların çoğunda ölümcül hasar olmamıştır. Buna karşın, depremin merkez üssü ve faydan uzakta olan, zayıf zeminlerin çoğunda toplu ölümle sonuçlanan yıkıntılar oluşmuştur.

Adapazarı yerleşimi Sakarya nehri alüvyonu üzerinde yer almaktadır. Bu bölgede yeraltısuyu seviyesi yüzeye yakındır. Özellikle Adapazarı kent merkezindeki hasarın büyük olmasının nedeni ise zemin büyütmesi ve sivilaşmasıdır. Her iki olay da genellikle suya doygun, gevşek zeminlerde ve sonradan kurutulan iskana açılmış göl olanları, dere yatakları ve deniz kıyılarında gözlenmiştir. Böyle zeminlerdeki binalar (depreme dayanıklı olarak

yapılsa bile) zemine gömülmekte ve/veya yana yatmaktadır. Adapazarı kent merkezinde sıvılaşma sonucu, Kavaklı caddesi boyunca binaların zemin katları zeminin içine gömülmüş, kaldırımlar 1 m. yukarı kalkmıştır. Birçok bina yana yatmış ve devrilmiştir. Ayrıca, Akyazı, Düzce ve Gölyaka'da küçük boyutta sıvılaşmalar oluşmuştur.

Yalova yerleşim alanı ve yakın çevresinde genç alüvyon çökelleri bulunmaktadır. Bu çökeller özellikle Yalova merkezi, Safrandere ve Mandıra derenin taşıdığı kırıntıların Marmara denizine ulaştığı delta üzerinde yer almaktadır. Bu birimde yeraltısuyu seviyesi yüzeye yakındır. Depremin Yalova'da büyük can ve mal kayıplarına neden olmasının en önemli nedeni zeminin bu özellikleri dikkate alınmadan yapılaşmaya gidilmesidir.

Gölcük ve yakın çevresindeki yerleşim alanlarında da benzer alüvyal çökeller yer almaktadır. Bu kesimde deniz kıyısında yapay dolgular üzerinde yerleşimler oluşturulmuştur. Can ve mal kaybı artmasında bunun da etkisi olmuştur.

1932 yılından bu yana kaydedilmeye başlayan kuvvetli yer hareketi kayıtlarının ortaya koyduğu sonuçlar depremler nedeniyle oluşan yer hareketlerinin umulandan daha karmaşık olduğudur. Yıllardır süren çalışmalar aynı büyüklükteki depremlerin, aynı uzaklıkta çok farklı yer hareketi ivmesi oluşturabileceğini göstermiştir. Bu olgu depremin algılandığı alandaki depremin frekansı ve süresi içinde geçerlidir. Bunun nedeni depremden dolayı bir noktada algılanan yer hareketlerinin bir çok unsura bağımlılığıdır. Bunlar deprem kaynağının kırılma özellikleri, sismik dalgaların geçip geldikleri ortamın jeolojisi, yapıların altındaki zemin yapısı olarak sıralanabilir.

Depremler sırasında yerel zemin tabakalarının statik ve dinamik davranış özelliklerinin yapısal hasar üzerindeki etkisi önemlidir. Yapıların deprem kuvvetlerine karşı tasarımında üzerinde buldukları zemin tabakalarının hakim periyot, büyütme düzeyi, sıvılaşma riski gibi dinamik özelliklerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Depreme dayanıklı yapıların yapılması için izlenen yaklaşımda yakın zamana kadar bölgenin sismisitesi ve kabaca sınıflandırılmış zemin cinsi ile yapıya ait bazı özelliklerin bilinmesi yeterli olarak görülmekteydi. Oysa, son yirmi yıl içinde karşılaşılmış ve yorumlanabilmiş hasarlar ve de özellikle 17 Ağustos Marmara Depremi daha detaylı çalışmalar yapılması gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan olaya yaklaşıldığında, bir ülkeyi birkaç ayrı bölgeye ayıran sismik (makro) bölgelemeden çok daha detaylı ve mühendislik uygulamasına yönelik çalışmaların yapılmasının gereği ortaya çıkmıştır.

3- Yapı Özellikleri

17 Ağustos ve 12 Kasım Depremleri, Marmara Bölgesinin çok geniş bölümünde yapılarda yıkımlara ve hasarlara yol açmıştır. Doğuda Bolu'dan başlayarak, Adapazarı ve İzmit'e, Marmara Denizinin güneyinde Gölcük, Yalova, Çınarcık'a, kuzeyinde ise İstanbul (Avcılar, Zeytinburnu, Bakırköy, Bahçelievler, Yeşilköy, Florya, Küçükçekmece, Silivri...) ve Tekirdağ'a kadar uzanan bölgede gözlenen yıkımlar ve hasarlar can kayıplarının büyük olmasına neden olmuştur.

Binalardaki ağır yapısal hasarın ve yıkımların neredeyse tümü, çok katlı betonarme binalarda meydana gelmiştir. Yaşamlarını yitirenlerin büyük çoğunluğu, kat döşemelerinin birbirinin üstüne geçmesi sonucu ezilerek can vermişlerdir.

Hasarların nedenleri;

Yapı-zemin etkileşimine yönelik etüdlerin mühendislerce istenilmemesi, buna göre temel tasarımı yapılmaması, narin taşıyıcı elemanlar ile sistem oluşturarak güçlü kolon, zayıf kiriş kuralının uygulanmaması, taşıyıcı sistem elemanlarının konsollara taşıtılması, planda ve düşeyde düzensizlik ve süreksizlikler oluşturulması, bant pencere-iç konsol gibi kısa kolon oluşturacak detaylara dikkat edilmemesi, konsollara kapalı çıkmalar yaparak binayı büyütme, zemin katların yumuşak kat olmasına imkan verilmesi şeklinde sıralanabilir.

Bu depremde karakteristik olarak gözlenen hasara neden olgular şu şekilde özetlenebilir:

- Yapılar, deprem hareketinin yatay ivmesine karşı yeterli dayanıklılığı göstermemiştir.
- Uygulamada görülen hataları iki bölümde toplamak mümkündür. Birincisi, projeye göre imalat yapmamak veya yanlış yapmak şeklindeki uygulamalardır. Taşıyıcı elemanların boyutlarının küçültülmesi veya yönlerinin çevrilmesi, bir veya birkaç taşıyıcının iptal edilmesi, inşa sırasında binanın boyutlarının büyütülmesi, fazladan kat çıkılması -ki bunun en çarpıcı örnekleri olarak: üç kata kadar ilave, hatta betonarme üzerine yığma kat ilavesi ve az da olsa tam tersi, yığma üzerine betonarme kat ilavesi- en sakıncalı durum olarak da bina bir kullanım amacına uygun projelendirilmiş iken başka bir kullanıma göre imal edilmesi

(kanut projesini işyeri olarak uygulamak), ağırlığı artıran ancak sistemi olumsuz etkileyen süs kirişleri, parapet ve betonarme çatı plağı gibi elemanların kullanılması sık rastlanılan ve hasara, yıkıma neden olan olgulardır.

Yıkılan ve ağır hasara uğrayan binaların birçoğunda giriş ve zemin katlarının ticari (dükkan, depo, fırın, galeri...) amaçla kullanıldığı, ayrıca, bu tür yapılarda kalonların ve perde duvarlarının kaldırıldığı da görülmüştür.

İkinci uygulama hatası ise, uygun malzemelerin doğru biçimde kullanılmaması, yapım aşamasında gerekli ve hatta zorunlu deneylerin yapılmamasıdır. Bunlar; beton kalitesinin sağlanmasına yönelik denetimini, betonun belli sürede gerekli olan bakımını, betonarme elemanların dış tesirlerden korunmasına için gerekli imalatları yapmamak, yaptırmamaktır. Betonarme demiri deneylerinin yapılmaması, demirin uygun şekilde yerleştirilmemesi, betonarmede yeterli paspayının oluşturulmaması ki bu korazyonun önemli bir sebebidir, uygun beton agregasının kullanılmaması, çeşitli nedenlerle yapım aşamasının uzaması, binaların betonarme karkası bitmiş olarak bekletilmesi, duvar işçiliğinin kötülüğü ve betonarme elemanlar ile duvarların birleşimlerinin zayıf yapılması, yığma yapılarda taşıyıcı tuğla kullanılmaması, şeklinde sıralanabilir.

Kolon giriş birleşimlerinde ankraj eksikliği, özellikle kolon demirlerinin ankraj eksikliğinden doğan hasarlar görülmüştür. Etriyelerin yeterli sıklıkta yapılmaması, kriş-kolon düğüm bölgelerinde hemen hemen hiç etriyenin bulunmaması ve donatıların kenetlenme boylarının yeterli olmaması hasar nedeni olarak görülmüştür.

- Binalardaki hasarların bir diğer nedeni, ara kat yapılmasından kaynaklanan "kısa kolon" problemidir.
- Çak katlı bitişik nizam binalar deprem sırasında birbirlerini etkileyerek hasara neden olmuştur.

Yaşanan depremlerde meydana gelen hasarın incelenmesinde tasarım ve yapım hatalarının önemi bir kere daha ortaya çıkmıştır. Çünkü bu hatalar 1992 Erzincan depremi sonrasında defalarca dile getirilmiş, ancak, geçen sürede bu sorunun çözümü için gerekli önlemler alınmamış, yaşananlardan ders çıkarılmamıştır.

Ortaya çıkan diğer bir gerçek, binaların "anaylı" prajelerine uygun yapılmadığıdır. Belediyelerin onayladığı praje ile uygulama projesi tanımları yapı sürecinde sık rastlanılan olgular olmuştur. Kurallara göre hazırlanmış bir praje anaya sunulmakta, uygulama ise rantı yükseltmek amacıyla başka bir praje ile yapılmaktadır.

Tasarım hatalarının kaynağında ise genellikle; estetik-fonksiyonel kaygılardan, bilgi eksikliğinden ve mal sahibi ya da müteahhitlerin taleplerine tasarım kriterleri ve meslek etiği doğrultusunda karşı çıkılmaması yatmaktadır.

Tasarım ve uygulama hataları çoğu kez tek başına yıkıma neden olmasa da, inşa sürecindeki hatalar zincirinin birkaçının bir araya gelmesi yıkımın ve hasarın nedenini oluşturmuştur.

1.4- Deprem Anı Yatay ve Düşey Yer Değiştirmeler

Deprem sırasında oluşan deprem anı yer değiştirmeleri topografyada yatay ve düşey yer değiştirmeler biçiminde görülmektedir. 17 Ağustos 1999 Depremi'nde oluşan deprem anı yer değiştirmeler; 130 km uzunluğundaki yüzey kırığı üzerinde en büyük değerine ulaşmakta, yüzey kırığından uzaklaştıkça azalmakta ve Sapanca Gölü merkez olmak üzere yaklaşık 300 km yarıçaplı bölgede etkili olduğu görülmektedir. Bu bölgenin kenarlarında birkaç santimetre alan deprem anı yer yatay hareket bölge merkezine yaklaştıkça artmakta ve +/- 240 cm değerine ulaşmaktadır.

Deprem anı düşey yer değiştirmeler incelendiğinde; Hersek Deltası batısından Sapanca Gölünün doğusuna kadar olan bölgede fayın kuzeyi güneyine göre çöktüğü görülmüştür. Fayın kuzey ve güneyindeki noktalar arasında toplam düşey yer değiştirme 0-150 cm arasında, Kavaklı/Gölcük güney-doğusunda lalal olarak 250 cm olarak belirlenmiştir. Sapanca Gölünün doğusundan itibaren yüzey kırığının doğu ucu olan Eften Gölüne (Gölyaka) kadar olan bölgede, fayın güneyinin kuzeyine göre çöktüğü, düşey yer değiştirmenin yüzey kırığı yakınlarında yaklaşık 20-30 cm olduğu saptanmıştır.

2. bölüm

DEPREM BÖLGESİNDE GÖZLEMLER VE TANIKLIKLAR

2.1- 17 Ağustos 1999 Depremi

17 Ağustos 1999 günü sabahı Ankara'dan hareket eden TMMOB heyeti, öğleden önce Bolu ve Adapazarı'na ulaştı. Deprem sonrası Düzce ve Gümüşova'da görülen durum, felaketin boyutları konusunda ipuçları veriyordu.

Adapazarı'ndaki görünüm korkunçtu, depremin yol açtığı felaket çok büyüktü. Ana caddeleri ve sokakları binaların enkazlarıyla tamamen kapanan Adapazarı adeta ölü bir kent görünümündeydi. Beton blokların plakalar halinde üst üste yığılmış olan katları sayılabiliyor, bunların arasında kalmış binlerce can hayal edilebiliyordu. Göçmüş, yıkılmış, devrilmiş binaların etrafında kümeler halinde duran insanlar yaşanan felaketin etkisinde çaresizdiler. Halkın tamamına yakını sokaklarda panik halinde bekliyordu. Hiçbir kurtarma ve enkaz kaldırma faaliyeti görünmüyordu. Enkaz altında kalan binlerce insana ilk müdahale yapılamıyordu. Hayati önem taşıyan ilk iki gün halkın yardımına yetişilemiyor, yıkılan binalar, içinde acıyla kıvranan, yardım bekleyen insanlarımıza mezar oluyordu. Yurttaşlar kendi olanaklarıyla enkaz altında kalanları kurtarmaya çalışıyordu.

Haberleşme hizmetleri devre dışı kalmıştı. Cep telefonları da çalışmıyordu. Bu nedenle durumu yöre dışına aktarmaya olanak yoktu.

Depremin merkez üssü Gölcük'te halk çaresizlik içinde göçmüş binaların önünde ağlaşıyor, Donanma Komutanlığı'na giden iş makinalarının önlerine kendilerini atıyor ve yardım istiyorlardı. Donanma Komutanlığı da ağır bir yıkıma uğramıştı. Caddeleri ve sokakları enkazlardan geçilemeyen Gölcük ölü bir kent haline gelmişti. Caddeler yaralılarını nereye götüreceğini bilemeyenlerle tarafından istila edilmiş durumdaydı. Şehrin Donanma Caddesi üzerindeki binaların tümü çökmüş, yapı adaları tamamen bir enkaz haline gelmişti. Kentin % 70'i yıkılmıştı.

Kavaklı, İhsaniye, Merkez Mahallesi, D.Pınar, Piyalepaşa, Donanma ve Şehitler, Gölcük'te can kayıplarının ve yıkımın yaşandığı bölgelerdi.

Gölcük'ün doğusunda İhsaniye Belediyesi sınırları içindeki **SEKA** Orman Fidanlığı üzerinde inşa edilmekte olan **Ford-Koç** Otomotiv Fabrikası'nda büyük hasarlar olmuştu. Yabancı gazeteciler "incelediğimiz en ilginç tesislerdendi" dedikleri fabrika için gözlemlerini "depreme neden olan fay hattı ile kesişiyordu. Fay, Body Shop binasının hemen yanından geçiyordu. Bol fotoğraf çektik. Body Shop binası ağır hasar görmüş; esaslı bir onarıma ihtiyacı var" diye anlattılar. Fabrika yetkilisi, şantiye'de çalışan yirmi işçinin enkaz altında kalarak hayatını kaybettiğini anlattı.

Sahiller ve dolgu alanları üzerine yapılan binalar ve yollar deniz tarafından geri alınmıştı. Gölcük ve Kavaklı'da, deniz kıyısı ile karayolu arasındaki düzlüklerde ortaya çıkan heyelanlar ve arazi çökmeleri, bölgenin morfolojisini tümüyle değiştirmiş ve bu bölgelerde denize yakın olan alanlar ve yapılar sular altında kalmıştı. Seymen bölgesinde 4 metre yüksekliğe çıkan dalgalar Değirmendere'de evlerin balkonlarına ulaşmış, büyük su altı heyelanının yaşandığı bölgede kıyı şeridi genişlik olarak yüz metre civarında deniz içine kaymıştı.

Körfezin güneyindeki kıyı sahili boyunca adeta çizgisel bir kent haline gelen **Yalova-Çiftlikköy-Taşköprü-Altınova-Karamürsel-Ereğli-Ulaşlı-Haldere-Değirmendere-Gölcük-Başiskele** yerleşim alanlarındaki binalar büyük bir yıkıma uğramış, enkaz haline gelmişti.

Deniz kıyısı boyunca kurulan Türkiye'nin en eski ve bilinen tatil siteleri tanınmayacak durumdaydı. Yalova-Karamürsel arasındaki sahillerde kurulan Yüksel Sitesi, Aydın Siteleri, Ceylankent, Kahramankent Siteleri'ndeki bloklar çökmüş, binalar karton kaleler gibi devrilmişti. Binlerce insan, kumsal ve dolgu zeminler üzerinde kurulan bu sitelerin blokları altında kalmıştı. Yalova sahil bandında 15 sitede büyük tahribat meydana gelmişti.

Yalova'da en lüks konutların bulunduğu blokların kat döşemelerinin birbirinin üstüne çöktüğü, devrildiği, yana yattığı veya zemin katların bodrum kata dönüştüğü Hacımehmet Ovası tam bir enkaz yığını haline gelmişti. Eskiden meyva bahçeleriyle kaplı bu ova, binlerce cana mezar olmuştu. Çınarcık yerleşim alanı da ağır hasara uğramıştı.

Yalova-Karamürsel arasında bulunan AKSA Kimya Tesisleri'ndeki kimyasal sızıntı canlıların zehirlenmesine

yol açmış, bitkilere zarar vermişti. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Gölcük Askeri Tersanesi'nde önemli hasarlar olmuş ve yüzlerce asker yaşamını yitirmişti.

İzmit'in Plajyolu ve Mehmet Ali Paşa bölgeleriyle, Darıca, Yarımca, Derince, Saraybahçe, Bekirpaşa, Köseköy çevre yerleşim alanlarında hasarın boyutları büyüktü. Yüzlerce kişinin yaşamını kaybettiği, binlerce yaralının olduğu bu alanlarda binlerce konut ağır hasar görmüştü. Kocaeli Üniversitesi kampüsü ağır hasara uğramıştı.

İzmit-Gölcük arasında körfezin sonunda yer alan ve yeni belde belediyesi yapılan Başiskele köyünün sahil kesiminde yeni yapılmış beton binalar yerle bir olmuştu.

Bolu'nun Düzce, Gölyaka, Çilimli, Gümüşova ve Cumayeri yerleşim alanları büyük hasar görmüştü. Düzce ve Gölyaka ovaları üzerine kurulan yerleşim alanları insanlara mezar olmuştu.

İstanbul'un batısında kalan Avcılar'da hasarın boyutları büyüktü. İlçenin içinden geçen E5 karayolunun kenarında ve çevresinde bulunan onlarca bina çökmüş, çöken binaların enkazı altında yüzlerce insan yaşamını kaybetmiş, yüzlerce bina ağır hasara görmüştü. İstanbul'un Zeytinburnu, Bakırköy, Bahçelievler, Küçükçekmece, Bağcılar, Esenler, Güngören, Beylikdüzü, Selimpaşa, Silivri... yerleşim alanlarındaki yapılarda hasarlar oluşmuş, binlerce konut oturulamaz hale gelmişti.

Depremın ikinci günü yine haberleşme sağlanamıyor, cep telefonları hala çalışmıyordu.

Adapazarı, Kocaeli, Yalova, İstanbul ve Bolu'da binlerce bina yerle bir olmuştu. Sanayi tesisleri ağır hasar görmüş ve TÜPRAŞ tesisleri de dahil işyerlerinde ve evlerde yangınlar çıkmıştı. Körfezde zaten var olan kirlilik tehlikeli boyutlara ulaşmıştı. Depremın etkilediği bölgede elektrik, su ve telefonlar kesilmiş; karayolu ve demiryolu tahrip olmuş, köprüler yıkılmıştı. Kurtarma ekipleri ve iş makineleri bölgeye ulaştırılamamış, enkaz altında kalan binlerce insana ilk müdahale yapılamamıştı.

Adapazarı Vagon Fabrikası neredeyse tümüyle yıkılmıştı. Fabrikanın üretim alanlarını kapsayan binaların çelik taşıyıcı yapıları büyük hasara uğramıştı.

Deprem bölgesindeki yerleşim alanları adeta ölü kentler haline gelmişti. Binlerce yaralı hastanelerde tedavi edilmeye çalışılıyordu. Halkın tamamına yakını sokaklarda ve panik halindeydi. Ölü ve yaralı sayısı konusunda bilgi alınamıyordu. Depremın üzerinden iki gün geçerken enkazlardan yayılan koku, Ağustos sıcağıyla birlikte giderek daha da ağırlaşıyordu.

Depremın etkili olduğu alan, Türkiye için bir sanayi kuşağı ve nüfus yoğunluğu fazla bir bölgeydi. TÜPRAŞ Rafinerisi'ndeki yangın depremin ikinci gününde sekizinci tankı da sardı. Binlerce metreküp ham petrol yanarken, alevlerin LPG tanklarına ve çevredeki diğer tesislere sıçramasından endişe edilmeye başlandı. Tüpraş'ın hemen bitişiğinde ve Tüpraş'taki yangının sıçramasına açık iki adet amonyak tankına sahip İSGAŞ ile BP Terminal Tesisleri de yangının tehdidi altında idi. Patlama tehlikesinin gündeme gelmesi nedeniyle, rafinerinin çevresindeki 5 kilometre çapında bir alan tamamen boşaltılarak, enkazlar altında kalanlar kaderleriyle baş başa kaldı. Bölgedeki Tütünçiftlik ve Derince'de yaşayan halk evlerini terk etti.

Deprem bölgesindeki kamu binaları ağır hasara uğramıştı. Eğitim, sağlık, adliye, belediye binaları hasarlar nedeniyle kullanılamaz hale gelmişti.

Yıkılan binlerce binada kurtarma çalışmalarına ikinci günde de başlanamazken, enkaz altında binlerce insanın yaşadığı tahmin ediliyordu. Enkazlar altındaki insanlara yardımda bulunamayan, yakınlarının ölümlerini elleri kolları bağlı izlemek durumunda kalanların feryatları giderek artıyordu.

Halk çaresizdi. Binalar gibi, yürekler de yıkılmıştı.

2.1.1- Ulaşım

17 Ağustos sabahının ilk ışıklarıyla birlikte İstanbul'dan İzmit, Yalova ve Adapazarı'na gidenler ile bölgeden uzaklaşmaya çalışanların otomobilleri ile yollara düşmesi ulaşımı felç etmişti. Bölgedeki ulaşım güzergahları en önemli ilk 5-6 saatte neredeyse tamamen ulaşımına kapanmıştı.

Deprem bölgesine ilk günlerde denizden ve havadan ulaşım köprüsü kurulma olanağı olduğu halde bu yola başvurulmadı. Cumhurbaşkanı, Başbakan ve diğer bazı bakanlar bölgeye hava yoluyla ulaşırken, kurtarma ekiplerinin bölgeye karayoluyla ulaştırılmaya çalışılması dikkat çekiciydi. Kızılay bölgede görünmüyordu. Morglann dolması nedeniyle, perdelere ve battaniyelere sarılarak yol kenarına dizilen cesetler kokuyordu.

Depremi ilk günü Ankara-Adapazarı Otoyolu (04) ve D100 Devlet Yolu ulaşıma tamamen açtı. Ulaşım Adapazarı girişinde yoğunlaşmaktaydı. Adapazarı-İzmit arasında ise ulaşım tamamen kilitlenmişti. Adapazarı-İzmit arasında Otoyol (04) zarar gördüğü için bu yol trafiğe tamamen kapatılmış ve ulaşım D100 Devlet Karayolu'na yönlendirilmişti. D100 Devlet Yolu araç yoğunluğu nedeniyle kilitlenmiş durumdaydı.

TEM Otoyolu; Adapazarı gişeler bölgesindeki çökme sonucu trafiğe kapanmıştı. Adapazarı, Arifiye bölgesinde demiryollarında meydana gelen hasar nedeniyle Adapazarı-İstanbul hattı ulaşıma kapanmıştı. Karayolları, demiryolları kullanılamaz duruma gelmişti.

Bursa-Yalova Karayolu'nda ulaşım gecikmeli de olsa yapılabilirdi. Yalova-Gölcük Karayolu'nda trafik yoğun olmakla birlikte ulaşım sağlanabiliyordu. Bu trafik Gölcük-Yuvacık fuar kavşağına kadar karşılıklı olarak çok yoğun ve ulaşım çok zor sağlanıyordu.

İstanbul-Yalova arası deniz ulaşımı tüm aksaklık ve yetersizliklerine rağmen yapılıyor ve rahatlık sağlıyordu. Bölgeye yardım ve kurtarma malzemesi ulaşımı denizyoluyla yapılmaya çalışılıyordu. Üç tarafı denizlerle çevrili ülkemizde, deniz ulaşımına gerekli önemin verilmemesi bir kez daha ortaya çıkıyordu.

Depremi en önemli ilk iki gününde ulaşımın genel görüntüsü buydu. Bu görüntü içinde herhangi bir plan ve program söz konusu değildi. Her şey kendiliğinden gelişmekte, halk kendiliğinden yaptığı müdahaleler ile ulaşımın zaman zaman sağlanmasına yardımcı oluyordu.

Denizle bağlantılı yoğun bir yapılaşma bölgesinde, tüm ulaşımın esas olarak tek bir karayoluna, TEM'e bağımlı kılınmış olması ve fay hattı üzerinde yapılmış olan bu otoyolun depremden ağır hasar görmesi depremden etkilenen yörelere ulaşmada ciddi gecikmelere neden oldu.

2.1.2- Kurtarma Çalışmaları

Enkazların altındaki insanların kurtarılması ilk aşamada basit usullerle ve kurtarma aletleri olmadan yurttaşlar tarafından yapılmaya çalışıldı. Enkazların altındaki insanlar, ilk iki gün köylerden gelenlerin de yardımıyla çıkarıldı. Yıkıntılar altından çıkarılabilen ölümler hiçbir kayıt altına alınmadan/alınmadan yakınları tarafından, genellikle çevre köylerde veya başka kentlerde toprağa verildi. Yalova'da, Adapazarı'nda ve İzmit'te resmi kayıtlara geçmeyen binlerce insan bu şekilde toprağa verildi.

Yaşamlarını kaybeden insanlar, mezarlıklara topluca gömülüyordu.

Kurtarma amacıyla bölgeye gelen ekiplerin elinde arama-kurtarma donanımlarının olmaması sonucu kurtarma çalışmaları; kazma, kürek, balyoz gibi basit malzeme ile yürütülüyordu.

Enkazların arasından çıkarılanlara ilk müdahalelerin yapılmasında önemli sorunlar yaşandı. Çünkü, hasarlı hastahanelerin bahçelerinde ilk yardım hizmetleri verilmeye çalışılmış, fakat bu hizmetlerin bölgesel dağılımı sağlanamadığı için belli noktalarda yığılmalara neden olunmuştu.

Enkaz altındaki canlı tespitlerinin yapılması gerekirken, birinci ve ikinci günden itibaren yıkıntılara ağır iş makinelerinin sokulması, çalışmaları enkaz kaldırmaya dönüştürdü. İnsanlar unutuldu; herşey enkaz olarak görülmeye başladı. İnsani değerler kepçelerle kamyonlara yüklenip Körfez'in sularına boşaltılmaya başladı.

Gönüllü kuruluşların tüm çabalarına rağmen çalışmalarda herhangi bir değişme görülmedi. Üçüncü günden itibaren sivil toplum, demokratik kitle, meslek örgütleri, sendikalar, gönüllüler ve sivil savunma uzmanları tarafından kurtarma çalışmaları başlatıldı. Fakat, bu çalışma koordinasyonsuzluk nedeniyle verimli ve başarılı olmadı.

Enkaz kaldırmada olduğu gibi kurtarma çalışmalarında da teknik yetersizliklerle karşılaşılıyordu. Örneğin, enkaz kaldırmada bir canlı fark edildiğinde nasıl çalışma yapılacağına ilişkin çözümsüzlükler yaşanıyordu. Bu sorun, genellikle her kurtarma noktasında söz konusuydu.

Deprem bölgesine her yerden yardım ve kurtarma ekibi gelmesine rağmen koordinasyon eksikliği nedeniyle çalışmalar büyük ölçüde aksıyordu. Kurtarma ekiplerinin önünü açacak, çalışmalarını kolaylaştıracak bir organizasyon, program yoktu. Program bir yana, gelen yerli ve yabancı kurtarma ekiplerine gözleme dayalı bir bilgi verme ve kurtarmaya dahil etme, ulaşımda yardımcı olmak bile söz konusu değildi. Yıkılma tehlikesi olan binaların yanında bilinçsizce dolaşan insanlar uyarılmıyor, uyarı yapacak kimse de ortalıkta görünmüyordu.

Kurtarma çalışmalarında, yılların tecrübesiyle kazandıkları bilgi, tecrübe ve becerileri fark edilir şekilde görülen **Zonguldak Maden İşçileri**, kendilerine özgü yöntemlerle enkazların altından insanları çıkarıyordu.

2.1.3- İnsani Yardımlar

Gıda, giyecek ve benzeri yardımlar üçüncü günden itibaren öncelikle sivil toplum, demokratik kitle, meslek örgütleri, sendikalar ve gönüllüler tarafından bölgeye ulaştırıldı.

Örgütler tarafından yardımların dağıtımında kendi içlerinde bir koordinasyon olmasına rağmen özellikle gönüllüler tarafından bölgeye ulaştırılan yardımların dağıtılmasında dengesizlikler yaşandı. Bunun en belirgin özelliklerinden birisi, ekmekler belli yerlerde yığılırken ve alıcı bulamazken, iki sokak arkasında insanların ekmek istemeleriydi. Yardımlar genellikle ana ulaşım yolları üzerinde dağıtılmaktaydı. Örgütlerin bölgede oluşturduğu dağıtım ve yardım merkezleri dağıtımların organize edilmesini sağladı. Gıda ihtiyacının merkezi olarak organize edilememesi, bazı malzemelerin çok fazla birikmesine, bozulmasına, dökülmesine ve depolanmasında sıkıntılara yol açtı, ihtiyaç duyulan malzemenin sağlanmasında ise zorluklar yaşandı.

Dikkati en çok çeken konuların başında, Kızılay görevlilerinin kendi barınma ve beslenme malzemelerini sağlayabilmek için sivil toplum örgütlerinden yardım istemesi geliyordu.

İlk yardımda çalışan gönüllüler veya görevliler sorunlar yaşamaktaydılar. Yardım için gerekli malzemeler yetersizdi. Soğuk saklanması gereken ilaçlar için gerekli olan jeneratör ve soğutucular bulunamıyordu. Toplumun çeşitli kesimleri ve örgütlerince gönderilen ve getirilen yardım malzemelerinin depolanması ve planlı dağıtımı zaman aldı.

Son zamanlarda gelen yardımlara Kriz Masaları tarafından el konulmaya başladı. Yaşama ciddi bir şekilde müdahale eden sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu koordinasyonların faaliyeti sınırlanmaya başladı. Devlet, bu kuruluşların çalışmalarından rahatsızlık duymaya başladı. Depremi en önemli günlerinde ortalıkta görünmeyen devlet, sosyal yarıyla değil, baskıcı yüzüyle ortaya çıkmaya başlamıştı.

2.1.4- Çadırlar ve Barınma Sorunları

Bölgede barınma için ilk adımlar kitle örgütleri ve gönüllüler tarafından atıldı. Bölgeye ilk gelen çadırlar, yardım edenlerin elindeki tatil amaçlı kullanılan çadırlardı. İnsanlar, ilk günler havaların sıcak ve yağışsız olması nedeniyle açık arazide gecelediler. Ancak, yağmurların başlamasıyla birlikte sorunlar da başladı. Kriz masalarının kurulan çadırlar ve gelen yardımların bir kısmı sular altında kaldı.

Meslek örgütleri, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve gönüllerinin giderek organize olmalarıyla çadır yaşam alanları düzenli bir şekilde kurulmaya başlandı. Çadır yaşam alanlarının yer seçimleri, kurulmaları ile mutfak, elektrik, tuvalet vb. ihtiyaçları ve yağmur suyu drenajları bu örgütler tarafından üstlenildi ve gerçekleştirildi. Bu alanlarda yaşamı kolaylaştırmaya dayalı inisiyatifin halk tarafından kullanılmasını sağlayacak bir yönetim kurulmaya başlandı. Kriz Yönetimleri bu anlayış ve organizasyondan rahatsızlık duymaya başladılar. Kurulan çadır alanlarının sivil yönetimine müdahaleler başladı.

Deprem bölgesinde toplam 130 bin civarında çadır bulunuyor. Bunların büyük bölümü "çadırkent" olarak adlandırılan çadır kümelerinden oluşuyordu. Bir bölümü gönüllü kuruluşlarca kurulan bu çadır alanlarının yönetimi, Kızılay'ın veya Kriz Yönetim Merkezleri'nin denetimine alınmış durumdaydı. Evleri yıkılmış, hasar görmüş veya az hasarlı yurttaşlar tarafından depremin ilk günlerinde mahalle aralarında ve evlerinin yakınında binlerce çadır kurulmuştu. Ancak, bu çadırların ortadan kaldırılması için baskılar başladı. İnsanlar ya çadırkentlere ya da evlerine girmeye zorlandı. Gerekece, görüntü kirliliği. Oysa, çadırkentlerin kışa hazırlıklı olmadıkları açıkça ortada idi. Bunların bir kısmı bataklık ve tarım alanları üzerine kurulmuş olduğu için yağmurlarla birlikte yaşam güçleşiyordu.

2.1.5- Enkazlar, Denize ve Heyelanlı Bölgelere Dökülüyor

Kurtarma çalışmaları yapılmayan ve ceset kokularının yayıldığı binaların enkazları hızla kaldırılmaya başlanmıştı. Yalova-Gölcük kıyı bandının sahilleri enkazların molozlarıyla doldurulmaya başlanmıştı.

Deprem sonrası kurtarma, insani yardım gibi faaliyetlerde ortalıkta görünmeyen devlet, bina enkazlarını denize dökme işiyle ortalığa çıkmıştı. Molozlar, aralarında devlet kuruluşlarıyla, belediyelere

Gölcük ilçesinin güneyindeki heyelanlı yamaçlara dökülen enkazlar

ait kamyonların ve dozerlerin de bulunduğu yüzlerce iş makinesi aracılığıyla herhangi bir ayrıştırılmaya dahi tabi tutulmadan betonlarıyla, inşaat demirleriyle ve ev eşyalarıyla birlikte denize dökülüyordu. Denize ve derelere dökülen enkazlarda kol ve bacak parçaları görölüyordu.

Çıplak gözle izlenebilen önemli heyelan riskine rağmen, vadiler bölgenin enkazının boşaltıldığı merkezlere dönüştürülmüştü. Enkazlar Değirmendere'de bir vadi ile Gölcük'te Örcün ve Şirinköy yamaçlarının potansiyel heyelanlı bölgelerine dökölüyordu. Yer yer 2 metreye kadar çatlakların olduğu bölgelere dökülen bu enkazlar, yağışların da başlamasıyla yükselecek yeraltı suyu nedeniyle bu heyelanlı bölgelerdeki riski artıracaktı. Hiçbir araştırma yapılmadan sürdürülen bu enkaz yığıma çalışmaları heyelanlı bölgeler için gelecekte büyük bir tehlikenin habercisiydi.

2.1.6- Bina Yıkımları

Bina yıkımları ilkel bir anlayışla yapılmaktadır. Gölcük'te ikisi mühendis toplam beş yurttaş bu anlayışın sonucu olarak enkaz altında kalarak yaşamını yitirmiştir. Binaların yapılması gibi yıkılması da rant aracı haline getirilmiştir. Yıkımlar, herhangi bir projesi olmadan hızla ihale edilmiştir. Binalar, kamunun denetimi dışında gelişigüzel yıkılmaktadır.

TMMOB, Başbakanlık Kriz Merkezine, yıkımlarda izlenmesi gereken yöntem konusunda ayrıntılı bir dosya vermesine rağmen, yaşanmakta olan süreç görüşlerimizin dikkate alınmadığını göstermektedir. Yıkılması gereken her bina için ayrıntılı bir yıkım planı hazırlanmalı ve kamu kuruluşları tarafından yıkılmalıdır. Gelişmiş ölkelerde yıkım işinin ihalesi yapılmamakta ve bir kamu hizmeti olarak ele alınmaktadır. Yıkımların, çevre binalara, çevreye ve insanlara zarar vermeden yapılması esastır.

2.1.7- Deprem Bölgesinde Dayanışma

Yaşanan felaket gerek ulusal düzeyde toplumsal dayanışmanın gerekse uluslar ve halklar arası yardımlaşmanın unutulmaz güzel örneklerini yarattı. Büyük bir özveri potansiyeli harekete geçti. Dayanışma ve yardım organizasyonları bir nehir gibi deprem bölgesine akmaya başladı.

Deprem bölgesinde yaşayan yurttaşlar, 1 Eylül 1999 Dünya Barış Günü'nde geçmiş yıllara göre daha farklı bir duygu ortamındaydılar. Büyük yıkım ve acıların arasında barışın, dostluğun ve dayanışmanın ne kadar önemli olduğunu yaşadılar. İnsanlar, kaybolmaya yüztutmuş iletişim, paylaşım duygularını yeniden hatırladılar. Parklarda, meydanlarda yan yana uyudular. Sosyal dayanışma çıktı ortaya.

Uluslararası düzeyde yardım kampanyaları açan ve yardım köprüsü kuran yabancı ölkeler ve gönüllü kuruluşları dayanışmanın örneklerini sergilediler. Dünyanın dört bir yanından gelen ekipler; enkaz altında kalanları kurtarmak için gece gündüz demeden insan üstü çaba gösterdiler.

Bu dayanışmaya Türkiye'nin dört bir yanındaki belediyeler de katılarak deprem bölgesine çeşitli yardımlarda bulundular. Belediyelerin geliştirdiği bu dayanışmaya, Doğu ve Güneydoğu Bölge belediyeleri, kısıtlı olanaklarına karşın katılarak yaşanan acıya ortak oldular.

Bütün deprem bölgesi, dayanışmanın, paylaşmanın ve kardeşliğin en güzel örneklerine sahne oldu. Dayanışmanın, paylaşmanın unutulduğu/unutturulduğu bir ölkede, insanlık değerleri harekete geçerek, bu acılı ortamda gün ışığı gibi ortalığı aydınlattı.

2.1.8- Tersine Göç Başladı

Türkiye'nin değişik bölgelerinden göç ederek deprem bölgesine yerleşenler bölgeyi terk etmeye başladı. Özellikle de ekonomik nedenlerle ya da köyleri yakılan veya zorla köylerinden göç ettirilen insanlar, evlerini terk ederek geldikleri deprem bölgesinden geri dönmeye başladılar. Depremden ardından çadırlarda barınan ailelerin başlattığı tersine göç kervanına katılımlar her geçen gün artıyordu.

Deprem bölgesinden başta Karadeniz, İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri olmak üzere bütün bölgelere tersine göç başlamıştı.

Depremzedelerin küçük bir kısmı Türkiye'nin çeşitli illerinde bulunan kamu kamplarına yerleştirildi; diğer bir kısmı da yakın çevredeki köy ve kasabalarda bulunan akrabalarına sığındı ya da göçettikleri bölgelerde evleri, arazileri bulunanlar geriye dönmeye başladı. Sonuç olarak bölgede kalanların çoğunluğunu depremde herşeyini kaybetmiş, gidecek yeri ve olanağı olmayan yoksul aileler ya da kimseler oluşturuyordu. Hükümetin düzenlemeye çalıştığı çadır ve prefabrik yerleşmeler ise barınma gereksiniminin çok küçük bir bölümüne yanıt verebilmiştir.

Yüzölçümünün % 92'si deprem kuşağında olan ülkemizin 1.derece deprem bölgesine nüfusun aşırı yığılmasını teşvik eden, sanayi tesislerini, eğitim ve sağlık kuruluşlarını sosyal, ekonomik kalkınma hedefleri ve planlama anlayışından uzaklaşarak kuran, bölgelerarası dengesizlikleri derinleştiren ve doğayı tahrip eden bu anlayış depremzedelerin sorunlarının çözümünde seyirci ve çaresiz kalmıştı.

2.2- Düzce Depremi (12 Kasım 1999) Felaketin Boyutlarını Büyütmüştür

12 Kasım Depremi, 17 Ağustos Depremi'nin neden olduğu acılara, feryatlara ve yapısal yıkımlara yenilerinin eklenmesine yol açtı.

Bolu il merkezi, Düzce ve Kaynaşlı ilçeleri 12 Kasım depreminden en fazla etkilenen yerleşim alanlarıydı. Ağır kış koşullarının yaşandığı bir mevsimde, insanlar soğukta ve sokaklarda kalmıştı.

Ankara-İstanbul karayolunun her iki yanında kurulmuş olan Kaynaşlı yerleşiminin eski ve yeni tüm yapıları tamamen yıkılmış ve enkaz haline gelmişti. Kentteki beton yapıların tamamı göçmüş, devrilmiş ve yan yatmış, bir ve iki katlı eski ahşap ve kargir evler bile yerle bir olmuştu. Yerleşim alanının bazı kesimlerinde 6 metre çapında 4 metre derinliğinde çökmeler meydana gelmişti.

Karayolu üzerindeki konaklama tesisleri, oto tamirhaneleri, fabrikalar ve petrol istasyonları göçmüş ve ağır hasara uğramıştı. Yıkılan çok sayıdaki bina ve tesiste çıkan yangınlar can kayıplarının artmasına yol açmıştı. Depremin olduğu saatlerde camilerde, kahvehanelerde ve otobüslerin mola verdiği tesislerde insanların toplu halde bulunması can kayıplarını artırmıştı.

Yüzlerce can kaybının olduğu ve binlerce insanın yaralandığı Kaynaşlı, insani yaşam alan olmaktan çıkmış bir görünümdeydi.

12 Kasım depreminin merkezi olan Düzce'de, yüzlerce yapı göçmüş, binlerce yapı kullanılamaz hale gelmişti. Can kayıpları, yapısal yıkım ve hasarların en fazla olduğu Düzce, yaşam alanı olmaktan çıkmış bir görünümdeydi. Yapısal yıkım ve hasarların en yoğun olduğu Kültür, Şerefiye ve Hamidiye mahallerinin sokakları enkazlardan geçilmez durumdaydı.

17 Ağustos depremi sonrası hasar tespit komisyonlarının "oturulabilir" raporu verdiği binaların büyük bölümü bu depremlerle birlikte yıkılmış ve can kayıplarının artmasına yol açmıştı. Halk, yıkılan binaların önlerinde bu durumu yüksek sesle dillendiriyordu.

Düzce'nin, bahçeler içindeki bir ve iki katlı eski yöresel yapıları 17 Ağustos depreminde olduğu gibi 12 Kasım depreminde de hasar görmemiş ve ayakta kalmıştı. Bu yerleşim dokusunun yıkılıp yerlerine yapılan çok katlı beton bloklar tamamen göçmüş ve ağır hasar görmüştü. Rant ve spekülasyon kışkırtıcı, Düzce'de de kendini gösteriyor, felaketin boyutlarını büyüten bir canavar olarak öne çıkıyordu.

Anadolu otoyolunun yapımı sürmekte olan Bolu Dağı kesimindeki tünelin içinde bazı çökmeler olduğu şantiyede çalışanlardan tarafından TMMOB heyetine aktarıldı. Bolu tünelinin görme talebimiz ilgililerce reddedildi.

Tünel ekseninde sürmekte olan sondaj çalışmaları açılan 116 mm çaplı üç adet sondaj kuyusunun delme borularının sıkışma nedeniyle döndürülemediği ve bırakılmak zorunda kaldığı, sondaj firması yetkililerince anlatıldı.

Bolu Tüneli viyadüklerinde hasarlar olmuştu. Faylanma nedeniyle viyadük ayaklarının oturduğu zeminde yarıma ve kabarmalar oluşmuş, papuçlarla platform arasında oynama ve kopmalar meydana gelmişti.

3. bölüm

DEPREM ve DEVLET

Yalnız Türkiye'yi değil, tüm dünyayı ayağa kaldıran deprem, bu depremin öncesinde ve sonrasında yaşananlar, Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve politik yapısını derinden etkiledi.

Depremin büyüklüğü, fay hattının uzunluğu ve etki alanının genişliği, ülkemizin kaçak, denetimsiz, bilimin ve tekniğin kurallarına aykırı kentleşme ve yapı üretimiyle buluşunca Marmara Depremi'ni can kaybı ve yapı hasarı bakımından ülkemizin ve insanlığın 20. yüzyılda yaşadığı en büyük felaketlerden birine dönüştürdü.

17 Ağustos depremini izleyen günlerde, depremin büyüklüğü konusunda yerli ve yabancı deprem araştırma merkezlerinden verilen bilgiler arasında tutarsızlık ortaya çıktı.

Can kayıpları açıklanan resmi rakamların üstünde olup, resmi kayıtlara geçmeyen ve hala enkaz altından bulunan insanlarımız vardı. Enkaz haline gelmiş, hasara uğramış ve artık oturulamayacak durumda olan binaların ve mağdur durumda olan insanlarımızın sayıları çok büyüktü.

Türkiye deprem riski yüksek bir ülke olması nedeniyle yüzyılın başından itibaren depremin merkez üssü olan kent ya da kasaba adıyla anılan yedi önemli deprem yaşamıştır. Ancak, etki alanı nedeniyle Marmara Depremi olarak da anılan bu deprem, öncekilerinden, ülke ve dünya çapında daha farklı davranışlara, tepkilere ve ilgiye yolaçtı.

Depremin etkilediği bölgenin ülke Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payının % 40'ını oluşturması, sanayide katma değer içindeki payının % 46.7 oranında olması, ülke nüfusunun üçte birini barındırması, yaşanan "felaketin" yarattığı yıkımın (Devlet Planlama Teşkilatı'nın rakamlarına göre 9 ila 14 milyar dolar civarında olması) uzun dönemli etkilerinin de olacağını göstermektedir. Kamuoyu bu gerçeğin farkında olarak depremin yaşandığı 17 Ağustos 1999 gününü ülke tarihinde **milad** olarak tanımlamıştır.

Yukarıda büyüklüğü, güncel, orta ve uzun vadedeki etkileri kısaca anlatılan bu "asrın" en büyük felaketine, bu milada, ülke yönetimi nasıl bir tepki gösterdi? TBMM ve Hükümet cephesinde durum ne idi?

3.1- Hükümet; Seyirci ve Çaresiz Kalmıştır

Hükümet adına Başbakan Bülent Ecevit tarafından yapılan ilk açıklamada karayolları, demiryollarındaki hasar, haberleşme sisteminin çökmesi sonucu bölgeye ulaşılmadığı ve haberleşmenin tamamen kesildiği belirtilmiştir. Bu nedenle ilk iki gün boyunca bölgeye devlet adına, kamu kuruluşları adına yardım ulaşılamamıştır.

Özelleştirme kapsamına alınan Türk Telekom, yatırım yapılmaması ve teknolojinin yenilenmemesi ve çağdaş dünya normlarına uyarlanmaması nedeniyle sıkıntının kendisini en fazla hissettirdiği kurumların başında gelmiştir. Cep telefonlarını pazarlayan özel şirketlerin, pazarlarını geliştirmek için her türlü yola başvurmalarına karşın, yaşanan felaketten sonra bunların da devredışı kaldığı görülmüştür.

Parlamento ve Hükümet olayın büyüklüğüne ve vahametine karşın, bunu olağanüstü bir durum olarak değerlendirmemiştir. Hükümet olayı ve kayıpları sürekli küçültmeye gayret etmiştir. Özellikle can kayıpları çok düşük sayılarda verilmiş, gerçek gizlenmeye çalışılmıştır. Bu umursamaz tavrın sonucu olarak;

Bölge çapında örgütlenmiş merkezi bir davranış iradesi oluşmadığı için, deprem bölgesine ilk günden itibaren ulaşan, enkaz altından insan kurtarma gönüllüleri büyük bir kargaşaya yaşamıştır. Bölgeye ulaşan yerli yabancı inşaat makinelerinden, kurtarmada kullanılan araç gereçten, sağlık ve beslenmeyle bağlantılı insani yardımlardan doğru, verimli bir şekilde ve yeterli olarak yararlanılmamıştır. Kurtarılabilecek binlerce insan bu nedenle yaşamını yitirmiştir. Deprem alanlarında oluşturulan Başbakanlık Kriz Merkezi ve bağlı masalar yönetiminde, yönlendirmede başarısız olmuş, "masalar"ın kendisi sorun haline gelmişlerdir.

Devletin, savaş, deprem, sel, heyelan, çığ vb. gibi doğal olayların yarattığı olağanüstü durumlarda görev yapması için kurulan Kızılay, Sivil Savunma Teşkilatı ve Afet İşleri Genel Müdürlüğü gibi kurumlar yöre halkına ulaşamamış ya da büyük oranda yetersiz kalmıştır.

Binlerce yapının yıkılması ve hasar görmesi nedeniyle açığa kalan yüzbinlerce insanın barınma sorununda da devlet sınıfta kalmıştır.

Geçici konut sorunu bölgede inşaatı bitmek üzere olan büyük bir yapı stoku tamamlanarak, bölgenin ikinci konut potansiyeli değerlendirilerek ve kamu kuruluşlarının ülke çapındaki dinlenme ve eğitim tesislerinin kapasiteleri kullanılarak çözülebilecekken;

Hükümet, doğrudan, kalıcı konut üretimine yönelmesi gerekirken prefabrike geçici konut üretimini bütün eleştirilerimize ve Hükümet içindeki tartışmalara karşın, bir çözüm yolu olarak görmüş ve yirmi altı bin adet, 30 m2 büyüklüğünde prefabrik geçici konut ihalesi Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca (BİB) yapılmıştır. Toplanan yardımın büyük bölümü (yaklaşık kırk trilyon TL) bu ihalede kullanılmıştır. Devlet; yağmura, iklim koşullarına dayanıklı yeterli sayıda, büyüklükte çadır temininde yetersiz ve geç kalmıştır, ağır davranmıştır.

Bunca acılar ortamında bile prefabrik konut ihaleleri önemli ölçüde iktidar partilerinin yandaşlarına verilmiştir.

Deprem bölgesinde çok sayıda can kaybına neden olan doğal yapıyı, ormanları, verimli tarım topraklarını tahrip eden yanlış yer seçimleri, çadır yaşam alanları ve prefabrik konut gibi geçici yerleşme uygulamaları sırasında tekrar edilmiştir.

Hükümet; zemin dayanıklılığı olmayan verimli tarım topraklarının iskana açılmasından, özellikle Yalova'da çok katlı yapıların yapılmasından Belediye Başkanları ve Belediye Meclis Üyeleriyle birlikte sorumluluğu ve ortaklığı yazılı-görüntülü medya'da da değinilen bir Bakanı, kendi seçim bölgesine Deprem Bölgesi sorumlusu olarak atamıştır. Yalova'da ve bölgede yıkılan binaların enkazı hızla kaldırılarak suç delilleri yok edilmiştir. Yardımların dağıtılmasında, yaraların sarılmasında ayrıcalıklar yaşanmıştır.

Hükümet; felaketzedelerin sağlık, eğitim, beslenme, giyinme ve barınma sorununun çözümünde kamusal görev ve sorumluluk alanını saf dışı tutmaya devam etmiş, sorunların çözümünde sürekli olarak halktan yardım istemiştir. Bütçede, 17 Ağustos'tan tam 27 gün önce oluşturulan afet fonunun kasasının tam takır olduğu ortaya çıkmıştır. Afet fonunda yalnızca 1 milyon TL bulunurken 80 trilyon liralık iç ve dış yardım toplanmıştır. İnsan kurtarmada kamu kuruluşlarının yokluğu konuşulurken, yürekli davranışlarından, iyi niyetlerinden başka bir şeyleri olmayan kurtarma için gerekli eğitim, kadrolaşma ve teknik donanımdan yoksun, gönüllü kurtarma grupları abartılarak ön plana çıkarılmıştır. Böylece, kamuoyu rahatlatılmış, oyalanmış ve küreselleşmenin "sivil toplum" modelinin propagandası körüklenmiştir.

Sosyal devlet anlayışından vazgeçilerek, devletin küçültülmesi adı altında kamu yönetiminin ve hizmetinin çöktürülmesinin insan yaşamını nasıl vurduğu gözler önüne serildi. Yaşanan depremin ardından kurtarma araç ve gereçleri ile personelin zamanında bölgeye gönderilmemesi can kayıplarının artmasına yol açtı. Depremin ardından topyekün seferberlik ilan edilmesi gerekirken, ancak bunu örgütleyecek sosyal devlet Yeni Dünya Düzeni'yle parçalanmış olduğu için kamu kurumları harekete geçirilemez halde idi.

Başbakanlık Kriz Merkezi Müsteşarlığı'nın istemleri üzerine ağır hasar görmüş binaların yıkım teknikleriyle ilgili Maden Mühendisleri Odası'nın hazırladığı bir dosya, TMMOB tarafından yetkililere iletilmiştir. Ancak, bu bilgi birikimi uygulamada değerlendirilememiş ve binaların yıkımı, yeni can kayıplarına yol açmış ve çevreye zarar verecek bir biçimde devam etmiştir.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (BİB) hasar tespiti yapmak üzere 800 kadar değişik mesleklerden kamu çalışanını hiçbir hazırlık yapmadan deprem bölgesine göndermiş, ancak büyük bir çoğunluğu bir iş yapamadan geri dönmüştür.

BİB'nin imar alanıyla ilgili yayınladığı çok sayıda yönetmelik değişiklikleri Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Depreme dayanıklı yapı üretmek iddiasıyla başlatılan Yapı Denetimi ve Sorumluluk Kanunu Tasarısı ve buna bağlı olarak 3458 sayılı Mühendislik Mimarlık Hakkındaki Kanun, 6235 sayılı TMMOB Kanunu, Devlet İhale Kanunu ve vb. kanun değişiklikleri Kanun Hükmünde Kararnamelerle yapılmaya çalışılmaktadır.

Bütün bu değişiklikler, imar hukuku bütünlüğünden koparılmış ve parçacı bir anlayışla yapılmaktadır. Sorunu çözmekten uzak bu anlayış, imar alanında oluşan rantların paylaşımını düzenlemektedir. Kamusal denetim olanaklarını ortadan kaldırmakta ve bu kamusal alan da özelleştirilmektedir.

3.2- Ülkeler Arasında Ayrımcılık Yapılmıştır

Deprem sonrasında yardımda bulunan ülkeler arasında ayırım yapılmış, örneğin halkı çok zor koşullar altında yaşayan Irak'ın yaptığı 10 milyon ABD doları tutarındaki petrol yardımı, medyada ve resmi kanatta gözardı edilmiş, geçiştirilmiş, insani yardımlarda ABD, İsrail, Yunanistan öne çıkarılmış ve bir diplomatik propaganda ortamı yaratılmıştır. İspanya, Mısır ve diğer ülkelerin yardım ekiplerinin faaliyetleri, kurdukları sahra hastaneleri de göz ardı edilmiştir. Deprem uluslararası politikanın aracı olarak kullanılmıştır.

Yıllardan beri "ezeli" ve "ebedi" olduğu söylenen **Türk-Yunan düşmanlığı**, halkların dayanışması ile deprem enkazı ortamında dostluk olarak filizlenmiştir. Medya'nın bu yöndeki değerlendirmeleri Hükümet tarafından da paylaşılmıştır.

Sağlık Bakanı dış ülkelerden gelen sağlık yardımlarını "ihtiyaç yoktur" gerekçesiyle engellemiş, Hükümet de enkaz altından insan kurtarmaya gelen gönüllü grupların çalışmalarını ilk iki günden sonra yasaklamıştır. Kuşkusuz bu şoven milliyetçi gösteri, insan kurtarmadaki beceriksizlik enkaz altındaki ulusal onur ve gururu kurtarmaya yetmemiştir.

3.3- Hükümet, Deprem Fırsatçılığı Yapmıştır

Binlerce insan enkaz altında kurtarılmayı beklerken, toplumun tümüne yakınının karşı durduğu ve bu karşı duruşun ürünü olarak ortaya çıkan emek platformunun yüzbinlerce çalışanının miting meydanlarında toplanmasına neden olan "Sosyal Güvenlik Yasası"nı TBMM'den hızla geçirerek IMF'yi bile şaşırtmıştır.

Depremın büyük yıkım ortamında, altmışbeş milyon insan deprem bölgesinde yaşanan onbinlerce ölümü ve milyonlarca depremedeyi düşünürken bir başka sosyal "ardçı deprem" yaşanmıştır. Kaşla göz arasında hırsızlar, vurguncular, yolsuzlar, katiller, çeteler af edilirken, düşünce suçluları, yazarlar, gazeteciler, dernek, sendika ve siyasi parti yöneticileri TBMM'den geçen bir af yasasıyla af kapsamı dışında tutulmuştur.

Bölgede yaşanan bu insanlık dramı ve acı ortamında, yangından mal kaçırır gibi yasaları çıkarılarak felaket koşullarında bile siyaset yapılmıştır.

3.4- Araştırma Komisyonu Yine Çözüm Üretmemiştir

TBMM Genel Kurulunun 23 Ağustos 1999 gün ve 647 nolu kararıyla, "Ülkemizde meydana gelen deprem felaketi konusunda yapılan çalışmaların tüm yönleriyle incelenerek alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Anayasa'nın 98, içtüzüğü'nün 104-105 maddeleri uyarınca bir meclis araştırması açılmasına, bu araştırmayı yapacak komisyonun 13 üyeden kurulmasına, komisyonun çalışma süresinin Başkan, Başkan Vekili, Sözcü ve Katip üye seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olmasına ve gerektiğinde Ankara dışında da çalışmasına karar verilmiştir."

Karar metninde de görüldüğü gibi, araştırma deprem sonrası çalışmalarla sınırlandırılmıştır. Oysa, böylesi bir felaket sonrasında yapılacak siyasi inceleme ve araştırmanın; bir doğa olayı olan depremi felakete dönüştüren uygulamaları ve bunların her düzeydeki sorumlularını sorgulayıcı bir kapsamda yürütülmesi gerekmektedir. Meclisin kendi sorumluluk alanından da kaçınarak böylesi bir siyasi denetim yoluna başvurmadığı ortadadır.

Komisyon çalışmalarına yardımcı olmak üzere TMMOB'den danışman istenmiştir. Komisyonun bu isteği TMMOB Yönetim Kurulunca kabul edilmiş ve görevlendirme yapılmıştır. Deprem Araştırma Komisyonu'nun 14 Eylül 1999 tarihli toplantısına katılan TMMOB heyeti, bir doğa olayı olan depremi felakete dönüştüren temel politika ve uygulamaları anlatmış, alınması gereken önlemler konusundaki çözüm önerilerini sunmuştur. Toplantıda, TMMOB Yönetim Kurulunun almış olduğu 4 Eylül 1999 gün ve 265 nolu karar aynen okunmuştur.

TMMOB Yönetim Kurulu'nun 4 Eylül 1999 gün ve 265 Sayılı Kararı

"17 Ağustos 1999 günü meydana gelen depremin yol açtığı can kayıpları ve hasarların olduğu bütün bölgelerdeki;

a- Yer seçimlerinin ve yerleşim kararlarının belirlenmesinde planlama ilkeleri ve şehircilik kurallarına uymayan,

b- Yapıların projelendirme, uygulama ve denetim sürecinde yürürlükteki yasa ve yönetmeliklere uymayan, bütün kurum, kuruluş ve kişilerin ortaya çıkarılmasına,

c- Kişisel sorumlulukları saptanan mühendis-mimar ve şehir plancıları hakkında başlatılan soruşturmaların hızlandırılmasına,

d- Deprem sonrasında meslek bilgilerini ve ünvanlarını meslek disiplini ve ahlakına aykırı biçimde kullanarak halk ile olan ilişkilerde dürüstlüğü ve güveni zedeleyen mühendis-mimar ve şehir plancıları hakkında araştırma yapılarak, bu araştırma sonuçlarına göre soruşturma yapılmasına,

e- Başlatılan ve başlatılacak bu çalışmaların TMMOB ve Odalarca öncelik ve ivedilikle yapılmasına, sorumlu kurum, kuruluş ve kişiler hakkında yargı dahil her düzeyde girişimlerde bulunulmasına,

f- Bu kararımızın kamuoyuna açıklanmasına oybirliğiyle karar verilmiştir.”

Araştırma Komisyonu tutanaklarına geçen bu karar doğrultusunda, “felaketin yaşandığı bölge bütünlüklü olarak ele alınarak bu felaketin ortamlarını yaratan bütün uygulamaların ortaya çıkarılarak sorumluların yargılanması ve Kocaeli, Adapazarı, Bolu ve İstanbul başta olmak üzere iller düzeyinde kamu davalarının açılması” istemi ve TMMOB’nin görüşleri dile getirilmiştir.

1995 yılının sonlarına doğru İstanbul’da sel felaketi, Senirkent’te selle birlikte çamur, Dinar depremi ve İzmir’de sel felaketinden sonra TBMM’de 1997’de kurulan Meclis Araştırma Komisyonu, bazı önerilerde bulunmasına rağmen değişen bir şey olmamış, bu konuda belleklerde kalan hiçbir önlem alınmamıştır. Her olaydan sonra TBMM Araştırma Komisyonu’nun kurulması adet haline gelmiştir. Parlamentonun kanıksanan bu tutumu bir kez daha tekrarlanmıştır.

TBMM Araştırma Komisyonu’nun yayınladığı 77 sayfalık raporun 70 sayfası; deprem konusundaki kurumsal yapılanmalara, Türkiye’deki afet mevzuatı ve tarihçesine, kurumların görevlerine, komisyon toplantı ve çalışmalarına ayrılmış, depremi felakete dönüştüren nedenler ve sorumluları yine görmezlikten gelinerek rantta ve spekülasyona dayalı politika ve uygulamalar ise sorgulanmamıştır.

Devlet, kurtarma ve insani yardımda, “hazırlıksız” yakalandığı gibi, deprem sonrası uygulamalarında da “umursamaz” davranmıştır. TBMM Deprem Araştırma Komisyonu çalışmaları sonucunda hiçbir şey üretilmemiş, politika ve uygulamalarda değişen bir şey olmamıştır. Sistem, yeni liberal politikaları uygulamaya, yoksullukla değil yoksullarla mücadeleye devam etmektedir.

3.5- İnsana Dayalı Çözümler Yerine, Prefabrik Konutlar ve İhaleler

Deprem sonrası dayatan en önemli sorunlardan biri deprem mağdurlarının yerleşme sorunuydu. TMMOB, çadırdan iskan kışa kadar olmak üzere ivedi bir çözüm olarak değerlendirmiş, Prefabrik konutlardan oluşan geçici yerleşimleri; pahalı ve sürekli bir yerleşmeye dönüşeceği nedeniyle akılcı bulmamıştır.

Tarım alanları, sahiller ve dolgu alanları yine yapılaşmaya açılmış, bu alanlar üzerine kurulmaya çalışılan 25 bin prefabrik konutun yapımı bilinen ihale yöntemleriyle rant aracı olarak kullanılmış, halk her zaman olduğu gibi yine sürecin dışına itilmiştir. Bilim adamları, meslek örgütleri ve duyarlı toplum kuruluşları yine yok sayılmış, Türkiye’nin birikim ve potansiyeli yine devre dışı bırakılmıştır. Rantçılar, vurguncular yine sahnedeki yerlerini almış, kamu kaynakları bir avuç insana aktarılmıştır.

TMMOB, geçici yerleşimlere en tutarlı çözümün, kış mevsimine de uygun, insanca yaşam koşullarını da sağlayabilecek bir çözüm olarak;

- **Türkiye düzeyinde mevcut kamu kampları ve dinlenme tesislerinin,**
 - **Marmara, Ege, Akdeniz Bölgeleri başta olmak üzere tüm 2.konutların,**
- değerlendirilmesini önermiştir.

Yerleşmenin, çok boyutlu bir mekan ve çevre düzenlemesi olduğunu vurgulayan TMMOB,

- **Deprem mağdurları için yeniden inşa edilecek kalıcı konutların; yer seçimlerinin bölgesel bir planlama çalışmasıyla belirlenmesini ve deprem sonuçlarının öğrettikleri gözetilerek bilimsel bir anlayışla üretilmesini,**
- **Yeni yaşam ortamlarında; çevreyi ve insanı koruyacak, konut kullanma hakkıyla sınırlı yeni kent toprakları politikalarının uygulanmasını,**

***Yeni yaşam ortamlarının kurulması sürecine deprem mağdurlarının doğrudan katılımını sağlayacak çözümleri,**

Savunmuş, bu görüş ve önerilerini basına, kamuoyuna ve yetkililere sürekli iletmiştir.

Gelişmeler, yaşanan felaketlerden ders alınmadığını bir kez daha gözler önüne sermiştir. Deprem bölgesinde neler yapılmış, neler yaşanmıştır?

Yüzünü aşkın insan, ağır kış koşullarına rağmen çadırlarda yaşamak zorunda bırakıldı. Kaderleriyle başa bırakılan bu insanların bir kısmı çıkan yangınlar, fırtına ve sel gibi olaylar sonucu;

- **Çadırlarda yanarak yaşamlarını yitirdiler,**
- **Soğuktan dondular,**

Yalova-Çınarcık karayolu kenarındaki prefabrike konutlar

Yalova sahilindeki TİGEM tarım alanları üzerinde kurulan prefabrike konutlar

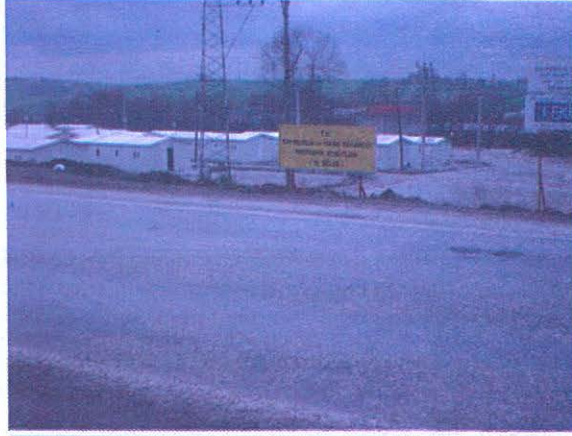
- **Çeşitli hastalıklara yakalandılar,**
- **Çadırlarını bile kaybettiler,**

Halen yüzbin civarında insan 5025'i yıllık olmak üzere toplam 2015 çadırda yaşamaya çabılıyor.

Kalıcı konutlar yerine prefabrike konutlar

300 bin civarında konutun kullanılamaz hale geldiği deprem bölgesinde, gerçek gereksinim ve talep konusunda ciddi ve tutarlı bir çalışmaya dayanmadan, hayali bir sayı tespiti ile başlatılan prefabrike konut yapımı, salt bir ihale sorununa indirgenmiştir. yerleşim sorununun geçici çözümü olarak devreye sokuldu. Yerleşimi ve planlama çalışmaları dahi yapılmadan, 30 bin prefabrike barakanın ihalesi hızla yapılarak, sorun salt bir ihale olayına indirgenmiştir.

1. Birinci sınıf tarım alanları, sahiller, dere yatakları, dolgu alanları, meralar ve orman alanları yine yapılaşmaya açılarak, tekrar geri kazanılmayacak ölçüde tahrip edilmiştir. Ayrıca, mevcut imar planlarında yeşil alan için ayrılmış araziler de amaç dışı yapılaşmaya açılmıştır.
2. Zemin açısından sakıncalı, taban suyu yüksek, taşkın tehlikesi olan ve heyelan tehdidi altındaki alanlara prefabrik konutlar yapılmıştır.
3. Bu alanların yer seçimlerinde, Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca gerekli incelemeler yapılmamış, yerel yönetimler ve yöre halkı devre dışı bırakılmıştır.
4. Bu alanlar üzerine kurulan prefabrik yerleşimler yaşam alanı olarak tasarlanmamış, salt bir ihale olayı olarak ele alınmış ve bilinen ihale yöntemleriyle yine rant aracı olarak kullanılmış ve ihaleler koalisyon ortağı parti mensuplarına ve yandaşlarına dağıtılmıştır.
5. Halk her zaman olduğu gibi yine süreci dışına itilmiş, yüz binlerce işsiz depremzede, deprem sonrası yapılanma süreçlerinden dışlanmış, insana dayalı çözümler gündeme yine getirilmemiştir.

Yalova-Bursa Karayolu kenarında dere yatakları ve sera bahçeleri üzerine kurulan prefabrike konutlar

Zehir saçan Yalova AKSA fabrikasının yanına kurulan prefabrike konutlar

6. Üretim ortamından tamamen uzaklaştırılan insanlar, el açar, yardımlarla yaşar hale getirilerek, acınacak konuma düşürülmüştür.
7. Deprem mağdurları, insani yaşam olanaklarının olmadığı çadır ve prefabrik kümelerinde ağır kış koşulları altında yaşamaya mahkum edilmiştir.
8. Bu yerleşim alanlarında özellikle kadınlar, yaşlılar ve çocuklar olumsuz etkilenmiş, psikolojik sorunlar yanında çeşitli hastalıklara yakalanmışlardır.

4. bölüm

DEPREM BÖLGESİNDE DURUM VE GELİŞMELER

17 Ağustos 1999 Gölcük merkezli depremin yol açtığı felaket, Adapazarı, İzmit, Yalova, İstanbul, Bolu, Bursa, Eskişehir ve Zonguldak illerini etkilemiş, çok büyük can kayıplarına, yapısal yıkımlara ve ağır hasarlara neden olmuştur.

12 Kasım 1999 Düzce depremi yıkımların ve acıların boyutlarının büyümesine neden olmuştur. Bolu il merkezi ile Düzce, Kaynaşlı, Gölyaka, Gümüşova ve Cumayeri ilçelerinde etkili olan deprem, 17 Ağustos'tan ders alınmadığı gerçeğini de gözler önüne sermiştir.

Felaketin yaşandığı bölgeyi bütünlüklü olarak ele alan çözümler üretilmiyor, insanların kendi başlarının çaresine bakmak zorunda bırakıldığı bir süreç işletiliyor.

Sistem, her şeyiyle felaketi unutturmaya çalışıyor! Ama, toplumsal yaşamın derinliklerinde, felaketin boyutları, deprem dalgalarının yıkıcılığı, nerelerin yapılması gerektiği konuşuluyor. İnsanlar çözümler arıyor, korku ve endişe ortamında bazı yerleşim alanları terk ediyor. Çünkü, deprem riski artarak devam ediyor, deprem güncelliğini koruyor.

4.1- Can Kayıpları, Yapı Hasarları ve Kentlerin Geleceği

Basbakanlık Kriz Merkezi, 17 bin insanımızın yaşamını kaybettiğini açıklamasına rağmen, gerçek kaybin bu sayının çok üstünde, 40 bin civarında olduğu konusunda genel bir kanaat söz konusu. Bölgede deprem sonrası gözlemlenilen ve bölge halkının dilinde bu rakamlar telaffuz ediliyor. Felaket, onbinlerce insanın yaralanmasına ve binlercesinin sakat kalmasına yol açmıştır.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nün 14.02.2000 tarihli hasar tespit durumu aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 4.1

İller	Konut			İşyeri		
	Yıkık ve Ağır Hasarlı	Hasarlı Orta	Hasarlı Az	Yıkık ve Ağır Hasarlı	Hasarlı Orta	Hasarlı Az
İZMİT	33.830	40.553	45.111	5.475	5.726	6.122
ADAPAZARI	23.967	17.757	24.423	5.069	3.576	2.349
YALOVA	13.723	14.507	11.879	750	1.154	1.885
BOLU	2.532	5.745	5.425	218	757	784
DÜZCE	12.505	9.084	10.952	2.444	2.094	1.381
İSTANBUL	3.052	15.100	14.065	448	2.430	1.943
BURSA	63	434	940	5	19	68
ESKİŞEHİR	99	111	314	19	8	22
BURSA	63	434	940	5	19	68
KARABÜK		74	99			1
ZONGULDAK	91	286	691	1	4	8
TOPLAM	89.862	103.651	113.899	14.429	15.868	14.563

Kaynak: Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Gn.Md.

Afet İşleri Genel Müdürlüğü verilerine göre, 307 bini konut 45 bin işyeri olmak üzere toplam 352 bin konut ve işyeri hasar görmüştür. Bunların 224 bini yıkılan, ağır ve orta hasar gören konut ve işyerleridir.

Yıkım ve hasarlardan doğrudan etkilenen insan sayısı 1 milyon 500 bini bulmaktadır.

Deprem bölgesindeki bu gerçeklik karşısında neler yapılmaktadır?

Yıkım ve hasarların büyüklüğünün yalnız depremin şiddetine bağlı olmadığı, yer seçimi, planlama ve yerleşmelerdeki çarpıklıkların önemli bir etken olduğu deprem bölgesinde, kentlerin geleceğine ilişkin herhangi bir politika üretilmemektedir. Örneğin Adapazarı, Gölcük, Düzce, Yalova, Halidere, Değirmendere, Derince kentlerinin geleceği

Yalova'nın yüzde 79'u hasarlı olan Bahçelievler Mahallesi

gündeme alınmamakta, yöre halkı herşeyden habersiz, bilgisiz bir bekleyişe terk edilmiş durumdadır.

Deprem bölgesinde elverişsiz zeminler, su havzaları, dere yatakları, dolgu alanları ve heyelanlı bölgeler üzerinde inşa edilmiş ve deprem hasarları nedeniyle zayıflamış binlerce bina, düşey yükler altında çökme riski taşımaktadır.

Hasar tespitlerini kent ölçeğinde ele alarak bütünlüklü bir değerlendirmeye ve çözüm üretmeye dayalı çalışmalar ortada görünmüyor. Hasar tespitlerine yapılan itirazların, ranta dönük kaygıların öne çıktığı bir süreç yaşanıyor. Oysa yıkıma ve hasara uğrayan kentlerdeki toplumsal bir yaşamı sürdürmek giderek zorlaşıyor. İnsana dayalı bir yeniden yapılanma ve onanm süreci yine göz ardı ediliyor.

Yıkım ve hasarlar sonucu yüzde yetmişinin kullanılmaz hale geldiği kentlerden yoğun bir göç hareketi gözlenmektedir. Deprem öncesi 18 bin hanenin barındığı Gölcük ilçe merkezinde kalan hane sayısı 6 bin beş yüze düşmüştür. Gölcük ilçe merkezinde deprem öncesi nüfusun yüzde 36'sı kalmıştır. Depremde yaşamını kaybedenler ile ilçe dışına göç edenlerin toplamı nüfusun yüzde 64'ünü oluşturmaktadır.

Adapazarı, Yalova, Düzce kentleri başta olmak üzere depremin etkilediği diğer yerleşim alanları da benzer görünüm içindedir.

Yıkım ve hasarların yol açtığı görüntüyü kent bütününde görmeyi, yorumlamayı sağlayacak ve çözüme dönük düşünce üretmeyi kolaylaştıracak bir çalışmamızı bilgilerinize sunuyoruz.

TMMOB, Yalova il merkezinde toplam 286 mühendis, mimar ve şehir plançısının katıldığı gözleme dayalı hasar tespit çalışması yapmıştır. Bu çalışmada, Yalova kent planları bilgisayar ortamına girilerek sahada elde edilen bilgilerin planlarla olan ilişkisi sağlanmıştır. (Bkz.sy.22, Hava Fotoğrafı 1- Yalova yerleşim alanı)

Yalova kent planında 1 ve 2 olarak tanımlanan alanlar kentteki en yoğun yapılaşmanın olduğu Bahçelievler ve Rüstempaşa mahalleri içinde kalmaktadır. HACİMEHMET OVASI yazılı alan ise içinde eskiden elma bahçeleri olan ve 1982'de imara açılan bölgedir.

Bahçelievler mahallesi Hava Fotoğrafı 1'de görüldüğü gibi denize kıyısı olan bir yerleşim alanıdır. (Bkz. sy.22, Hava Fotoğrafı 1.)

Tablo 4.2'de de görüldüğü gibi, Bahçelievler mahallesindeki toplam 609 binanın 482'si hasar görmüştür. Toplam yapı stoğunun yüzde 79.2'si hasar gören mahalledeki hasarsız olan 127 bina toplam binalara oranı yüzde 20.8'dir.

Toplam 609 binadaki konut sayısı 7420 olup, nüfus sayısı (ortalama konut nüfusu 4.5) 30 bin civarındadır. Çok az sayıda bina dışında tamamen 5,6 katlı binaların olduğu mahalledeki 7420 konutun 5800'ü hasar görmüş, yani mahallenin neredeyse tamamı yaşam alanı olmaktan çıkmıştır. Nasıl bir çözüm üretilecektir?

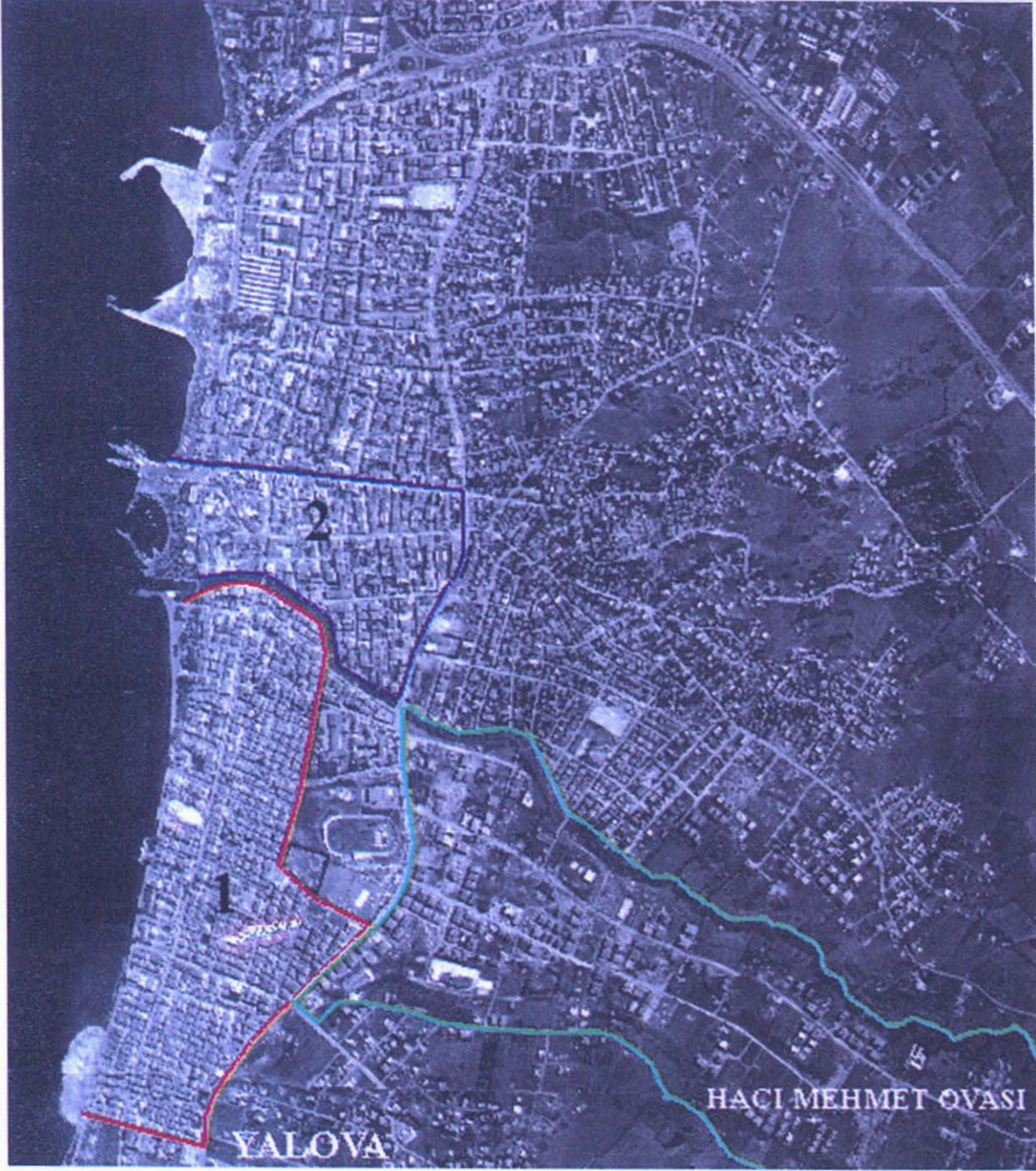
Bahçelievler mahallesindeki yapı hasarlarına mahalle ve kent ölçeğinde bütünlüklü olarak baktığımızda, sorunun;

- yapıları tek tek ele alan bir anlayışla çözülemeyeceği,
- çözümün eskiden 30 bin insanın yaşadığı mahallenin dolayısıyla kentin geleceğine dönük yeni bir imar politikasının üretilmesinden geçtiği görülmelidir.

Tablo 4.2- Bahçelievler mahallesindeki (Planda 1 olarak işaretli) 609 adet binanın hasar dağılımı

	Bina Sayısı	Yüzde Oranı
Yıkık	33	% 5.4
Ağır Hasar	73	% 12
Orta Hasar	160	% 26.3
Az Hasar	216	% 35.5
Hasarsız	127	% 20.8
TOPLAM	609	%100

Hava Fotoğrafları 1- Yalova Yerleşim Alanı

Tablo 4.3'e göre Hacimehmet Ovası'ndaki toplam 186 binanın 117'si yıkık ve ağır hasar, 18'i orta hasar, 18'i az hasar görmüştür. Yıkık ve hasar görmüş binaların oranı yüzde 82.3'dür. Hacimehmet Ovası'ndaki bu binaların tamamı 5 ve 6 katlı yapılardır. Ova içinde az sayıda bulunan ve eski yıllarda yapılmış olan 1 ve 2 katlı köy yapısı ayakta kalmıştır.

Yalova'nın Bahçelievler mahallesinin olduğu gibi Hacimehmet ovası'nın da elverişsiz zeminleri üzerinde yapılmış olan çok katlı yapı stoğu, sonucu olumsuz olan bir deneyden geçmiştir.

Bugün 5-6 katlı yasal izinli yapılarla doldurulan Bahçelievler mahallesinin, Yalova 1968 tarihli imar planlarında, kıyı boyunca çok yumuşak olduğu için çok katlı yapılaşmaya elverişli olmayan zeminlerinde, gerekli önlemler alınmak koşuluyla ancak 2 katlı yapılaşmaya izin verilebilen alanları olduğunu; içinde elma bahçeleri ve dere yatakları olan Hacimehmet Ovasını ciddi yaşamsal riskler taşıdığı gerçeğine karşın, imara açılan alanlar olduğunu hatırlatalım.

Çünkü, Yalova'da binlerce canın beton bloklar altında kalarak yaşamını yitirdiği Hacı Mehmet Ovası üzerinde

Enkazları yeni temizlenen Hacı Mehmet Ovası, rant uğruna yeniden yapılaşmaya açılmak isteniyor.

Tablo 4.3- Yalova Hacimehmet Ovası'ndaki 186 adet binanın hasar dağılımı

	Bina Sayısı	Yüzde Oranı
Yıkık	68	% 36.6
Ağır Hasar	49	% 26.3
Orta Hasar	18	% 9.7
Az Hasar	18	% 9.7
Hasarsız	33	% 17.7
TOPLAM	186	%100

yeni rant oyunları sürdürülmektedir. Üzerine dikilen beton blokların tamamının yıkıma uğradığı veya ağır hasarlar nedeniyle kullanılamaz hale gelen ovayı imara açanlar felaketi unutmuş görünüyorlar.

TMMOB'ce Yalova'da yapılan hasar tespit çalışmasından sunduğumuz bu iki örneğin sonuçları, sorunun gerçek boyutuyla ele alınıp, kent ölçeğinde bir çözümün üretilmesinin zorunlu hale geldiğini ortaya koymaktadır. Çünkü her iki örnekte de görüldüğü gibi mevcut yapı stoğu tamamen kullanılamaz durumdadır. Sorunu parçacı bir anlayışla çözmek mümkün değildir. Yapılan halkı oyalamak ve günü kurtarmaktır.

Hasarsız olduğu gözlemlenen binaların gerçekte hasarlı olup olmadıkları bilimsel yöntemlerle saptanmamış olmaları yanında çevrelerinde ve hemen bitişiğinde bulunan ağır ve orta hasarlı binaların tehdidi altında olduğu görülmekte ve bilinmektedir.

İzmit, Gölcük, Adapazarı, Düzce, Kaynaşlı, Gölyaka, Bolu kentlerinde de benzer ya da daha ağır sorunlar yaşanmaktadır...

Zeminleri sorunlu bu alanlar üzerine yapı yasağı getirilmesini savunlardan, az katlı yapılaşmaya izin verilmesine ya da depreme dayanıklı yüksek katlı yapıların yeniden yapılmasını savunanlara kadar bir dizi değişik görüşler tartışılabilir. Konunun uzmanı insanlar, kurumlar bu konuda daha farklı öneriler geliştirebilir.

Bu alanlar için alınacak;

- **Az katlı yapılaşma kararları eskisine göre daha az imar hakkını,**
- **Depreme dayanıklı çok katlı yeni yapıların üretilmesi ise daha fazla maliyeti,**
- **Yapı yasağı kararları ise kamulaştırmaları gündeme getirecektir.**

Ancak bugüne kadar yapılan bir şey varsa o da milyonlarca insanın çözüm beklediği bu temel sorun alanı, nesnel gerçekliğine rağmen yok sayılmaktadır.

Sorunu yok saymak sorunu ortadan kaldırmamakta, ancak akla geçmiş depremler sonrası yaşananları getirmektedir. Sorunu zamana yayararak unutturmak ve bir süre sonra hiçbir şey olmamış gibi davranmak. Yani ranta ve spekülasyona dayalı imar politilerini aynı zeminler üzerinde sürdürmek. Gerçek çözümlerin üretilmesi konusunda deprem bölgesindeki gelişmelere, hükümetin izlediği politikalara ve yürürlüğe giren kanun hükmündeki kararnamelere baktığımızda fazla bir umut taşımıyoruz.

Raporumuzun ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak ele aldığımız **"Bölgesel Planlama"**yı gündeme almadan, çağdaş bir planlamanın gerekleri yerine getirilmeden deprem bölgesi kentlerinin ve insanların sorunlarına çözüm üretmek olanaklı görülüyor.

İzmit Körfezinin güneyinde bulunan Başiskele yerleşiminden Yalova'ya kadar uzanan kilometrelerce uzunluğundaki kıyı kuşağının kumsalları üzerine dikilen ve deprem sonucu yerle bir olan beton blokların, tatil sitelerinin alanlarını yeniden imara açma hazırlıkları yapıldığı gözlenmektedir. Aslında, Kıyı kanununa göre yapılaşmaya açılmaması gereken bu sahil bandını rant uğruna yasa dışı yollarla imara açanlar, felaketten ders almışa benzemiyorlar. (Bkz. sy. 25, Hava Fotoğrafı 2: Yalova- Karamürsel sahil şeridindeki yazlık siteler.)

TMMOB EKİPLERİNCE, YALOVA-ÇİFTLİKKÖY-TAŞKÖPRÜ KIYI KUŞAĞINDAKİ YAZLIK SİTELERDE YAPILAN HASAR TESPİTLERİNDEN BAZI ÖRNEKLER

Yalova-Gölcük istikametinde enkazları temizlenmiş sahil şeridi

YALOVA-ÇİFTLİKKÖY CEYLANKENT HASAR GÖZLEMİ

Sitedeki ağır hasar ve çökmeler sonucu 95 kişi yaşamını yitirmiştir.

Deniz kenarında dolgu zeminlere inşa edilen Ceylankent, 4-5 katlı 9 ayrı yapı bloğu ile 2 katlı 60 villadan oluşan bir sitedir.

- 1- **60 daireli (zemin+4 kat) A1 blok ağır hasar görmüştür.**
Kolonlar kesilmiş, kirişler kırılmış ve duvarların bir kısmı yıkılmıştır.
- 2- **60 daireli (zemin+4 kat) A2 blok ağır hasar görmüştür.**
Kolonlar kesilmiş, kirişler kırılmış ve duvarların bir kısmı yıkılmıştır.

Hava Fotoğrafı 2: Yalova- Karamürsel Sahil Şeridindeki Yazlık Síteler.

- 3- 60 dairesli (zemin+4 kat) A3 bloğun yarısı cökmiş diğer yarısı ise ağır hasar görmüştür.
Can kaybı
- 4- 60 dairesli yarısı 4 kat, diğer yarısı 5 kat olan A4 blok ağır hasar görmüştür.
- 5- 40 dairesli (zemin+3 kat) A5 blok hafif hasar görmüştür.
Sıvalarda ve duvarlarda cıatlaklıklar vardır.
- 6- 60 dairesli (zemin+4 kat) A6 blok hafif hasar görmüştür.
sıvalarda ve duvarlarda cıatlaklıklar vardır.
- 7- 60 dairesli zemin+4 katlı A7 bloğun yarısı tamamen cökmiş, diğer yarısı da çerçevelerden kesilmiş, duvarlar yıkılmıştır.

Ceylankent sitesinde cökme ve ağır hasar nedeniyle 300 daire oturamaz hale gelmiş, can kayıpları olmuştur.

YALOVA-TASKÖPRÜ KAHRAMAN KENT HASAR GÖZLEMİ

Kahraman Kent sitesinde ağır hasar ve cökme nedeniyle 240 daire oturamaz hale gelmiş, onlarca insan yaşamını yitirmiştir.

Deniz kenarında dolgu zeminlere inşa edilen Kahramankent, 2,3,4 ve 5 katlı yapı bloklarından oluşan bir sitedir. Site, cęiřitli müteahhitler tarafından inşa edilmiştir.

- 1- 40 dairesli (zemin+3 katlı) A blok ağır hasara uğramıştır.
Site sakinleri, Bloğun "depremden önce zaman içinde 80 cm zemine batmış" olduğunu anlattılar.
Zemin kattaki kolonlar ve kirişler kesilmiş, etriye bağlantılarında sıklaştırma yapılmamıştır.
- 2- 60 dairesli zemin+4 katlı A1 bloğun 2 katı tamamen cökmiş, 2 kişi yaşamını yitirmiş.
- 3- 40 dairesli zemin+3 katlı B blok kısmen cökmiştür. Beş girişli binanın bir girişinin alt katı tamamen cökmiş, diğer dört girişe ait dairelerin kolonları kesilmiş, kirişler kırılmıştır.
- 4- Zemin+2 katlı Otel Aksatürk tamamen cökmiştür.
- 5- 60 dairesli zemin+3 katlı B1 bloğun zemin katı tamamen cökmiş, 15 kişi yaşamını yitirmiştir.
- 6- 40 dairesli zemin+3 katlı D bloğun zemin katı tamamen cökmiş, 1 kişi yaşamını yitirmiştir.
- 7- 40 dairesli zemin+3 katlı C bloğun bir köşesinin iki dairesi cökmiş, 1 kat kısmen cökmiştür.

Yıkım ve hasarlar nedeniyle kullanılmaz hale gelen bu siteler, deniz kenarı ile sahil yolu arasındaki 50 metreye kadar inen oldukça dar bir sahil şeridine inşa edilmişlerdir. Bu alanlar, Kıyı kanununa, imar kanunu ve yönetmeliklerine göre yapılaşmaya açılmaması gereken alanlardı. Yasa ve yönetmeliklerin varlığına rağmen, bu sitelere kitabına uydurularak ruhsatlar verilmiştir. Bu sahil bandındaki yapılaşmalar, yasaların nasıl uygulan(ma)dığını açıkca gözler önüne sermektedir.

Kıyılarda alt alta, üst üste yılın büyük bölümünde tümüyle kapalı, insansız beton binalar. Antalya'dan Edremit'e kadar toplam yerleşim alanlarının % 54'ü kentsel alanlar, % 32'si ikinci konut alanları, % 14'ü turizm alanları. Sahillerimiz, yılda dokuz-on ay boş kalan ikinci konutlarla beton yığınları haline getirilmiştir.

4.2- Yıkık, Ağır ve Orta Hasarlı Konutların Mülkiyet Dağılımı

Deprem bölgesinin Bolu, Kocaeli, Sakarya ve Yalova illerinde Bayındırlık ve İşkan bakanlığı ile Devlet İştatistik Enstitüsü'nün yürüttüğü calışmaya göre, görüşme yapılan 59 844 hane halkından 43 523'nün konutları yıkık, orta ve ağır hasarlı olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 4.4- Bolu, Kocaeli, Sakarya ve Yalova illerinde konutun hasar durumuna göre hanehalkı mülkiyet durumu

	Mal sahibi	Kiracı	Lojman	Hisseli	TOPLAM
Orta hasarlı hane sayısı	11.134	8.076	148	654	20.012
Yıkık-Ağır hasarlı hane sayısı	14.002	8.559	180	770	23.511
Toplam Hane sayısı	25.136	16.635	328	1.424	43.523

Kaynak: DİE web sitesi: <http://www.die.gov.tr>**Tablo 4.5- Bolu, Kocaeli, Sakarya ve Yalova illerinde hane halkı mülkiyet durumunun konutun hasar durumuna göre yüzde dağılımı (%)**

	Mal sahibi %	Kiracı %	Lojman %	Hisseli %	TOPLAM
Orta hasarlı hane sayısı	44.3	48.5	45.1	45.9	46.0
Yıkık-Ağır hasarlı hane sayısı	55.7	51.5	54.9	54.1	54.0
Toplam Hane sayısı	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Kaynak: DİE web sitesi: <http://www.die.gov.tr>

Tablo 4.5'e göre, mal sahibi olan hanelerin % 44.3'nün konutları orta hasarlı, % 55.7'sinin ise konutları yıkık-ağır hasarlıdır.

Tablo 4.6 Bolu, Kocaeli, Sakarya ve Yalova illerinde konutun hasar durumunun hane halkı mülkiyet durumuna göre yüzde dağılımı (%)

	Mal sahibi %	Kiracı %	Lojman %	Hisseli %	TOPLAM
Orta hasarlı hane sayısı	55.6	40.4	0.7	3.3	100.00
Yıkık-Ağır hasarlı hane sayısı	59.6	36.4	0.8	3.3	100.00
Toplam Hane sayısı	57.8	38.2	0.8	3.3	100.00

Kaynak: DİE web sitesi: <http://www.die.gov.tr>

Tablo 4.6'da da görüldüğü gibi, konutları orta ve yıkık-ağır hasarlı olan hanelerin; % 57.8'i mal sahibi, % 38.2'si kiracıdır.

4.3- İşten Çıkarmalar ve İşsizlik Artıyor

Deprem bölgesinde milyonlarca insan, çaresizlik içinde yaşamını sürdürmeye çalışıyor. Bu insanların içine düştükleri işsizlik, yoksulluk, maddi kayıplar ve yakınlarının, dostlarının kaybedilmesi ile büyüyen moral çöküntüyü giderecek çözümler ortada görünmüyor.

Sosyal sigorta kayıtlarına göre, deprem bölgesinde sigortalı çalışan 150 bin işçi işsiz kalmıştır. Kayıt dışı ekonominin hakim olduğu dolayısıyla kaçak işçi çalıştırma oranının yüksek olduğu bilinen bir ülkede, işsiz kalanların gerçek sayısının bu rakamların üstünde olduğu anlaşılmaktadır.

Ciddi psikolojik sorunlar yaşayan bu insanlar, gelecek umutlarını ve beklentilerini her geçen gün biraz daha fazla kaybediyor.

Üretim ortamından tamamen uzaklaştırılan insanlar, el açar, yardımlarla yaşar hale getirildiler. Fay tartışmaları ve depremin ne zaman vuracağı korkusu içinde unutturulan bu insanlar, ciddi psikolojik sorunlar yaşıyorlar.

Üretimlerine devam fabrika patronları, depremin imkansızlık yarattığını gerekçe göstererek işçilerin işine son veriyorlar. Tazminat bile vermeden süren işten çıkarmalar, sendikasılaşmanın aracı olarak kullanılıyor.

12 kasım depreminden sonra aktif sigortalı sayısının 51 binden 30 bine düştüğü Bolu'da, 25 bin insan kenti terk etmek zorunda kalmıştır.

4.4- Yıkık ve Hasarlı Bina Kredileri ve Güçlendirmeler

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı yayınladığı 30 Ekim 1999 tarihli bir genelgeyle, deprem bölgesinde binaları yıkık-ağır ve orta derecede hasar gören ailelerden 7269 sayılı Kanuna göre hak sahibi olacaklardan gerekli borçlanmalarını da yapacaklara;

Yıkık-ağır hasarlı konutlar için,

a- Köylerden hak sahibi olup, köylerinde kendi arsalarına Evini Yapana Yardım (EYY) kredisi ile konutlarını yapmak isteyen hak sahiplerine 3 milyar 500 milyon TL. EYY kredisi verileceğini ve bu kredinin inşaatın yapım aşamasına bağlı olarak, yapıldıkça (pursantaj esasına göre) ödeneceğini,

b- İl ve ilçe merkezlerinden hak sahibi olup da, il ve ilçe merkezlerinde veya belde ile civar muhtarlıklarda kendi arsalarında EYY kredisi ile konutlarını yapmak isteyen hak sahiplerine 6 milyar TL. EYY kredisi verileceğini ve bu kredinin pursantaj esasına göre ödeneceğini,

c- Hak sahibi aileler, hak sahibi oldukları deprem bölgesi ilin dışında konut almak isterlerse kendilerine 6 milyar TL. kredi verileceğini, ancak hak sahibi aile satın almak üzere ev(daire) temin ettikten sonra bulunduğu ilin Bayındırlık ve İskan Müdürlüğüne müracaat ederek, BIB Müdürlüğünden bir elemanla Tapu Müdürlüğüne gidilerek tapu işlemlerinin tamamlanıp alınan konuta ipotek konulmasından sonra paranın kendisine ödeneceğini,

Orta hasarlı konutlar için;

a- Köylerde hak sahibi olanlara 1 milyar TL,

b- İl ve ilçe merkezlerinde hak sahibi olanlara 2 milyar TL,

Takviye ve onarım yardımı yapılacağını, bu yardımların çok katlı binalarda hasarlı olan her bir daire için yapılacağını, ancak ortak kullanım alanlarında da (çatı, merdiven, tesisat, asansör, dış cephe gibi) hasar varsa tüm dairelere verileceğini,

c- Orta hasarlı binaların takviye ve onarımlarının tekniğin icaplarına uygun olarak yapılması için hak sahiplerinin Bakanlık tarafından bu işlere mahsus geçici olarak verilen Proje Kontrol Müşavirliği Belgesi sahibi, gerçek veya tüzel kişiliği olanlara (İnşaat Mühendisleri, Şirketler ve Üniversiteler) takviye ve onarım projelerini yaptırabileceklerini, belgesi olmayanlara yaptırıldığı takdirde onarım yardımı ödenmeyeceğini,

d- Hak sahiplerinin, takviye ve onarım işini yaptırmadan önce, orta hasarlı konutun bulunduğu Belediyelik olan yerlerde Belediyeden, Belediyeler dışındaki yerlerde ise Valilikten "İnşaat Ruhsatı" alınması gerektiğini, Takviye ve Onarım işi bitirildiğinde ise "Yapı Kullanma İzni" alınmasını,

e- Hak sahibinin takviye ve onarım projesinin hazırlatması ve onarıma gerekli malzeme alımını temin için amacıyla yapılacak takviye ve onarım yardımının % 10'u kadar avans verilebileceğini,

f- Projenin onayını müteakip bakiye kalan yardımın yarısı, onarım inşaatının başlangıcında avans olarak kalanı da işin bitiminde hak sahibine ödeneceğini,

g- Takviye ve onarım projesi ile takviye ve onarım işinin yapılacağı çok katlı binalarda Kat Mülkiyeti Kanunu gereğince kat maliklerinin yapının ortak yerlerinde yapılacak onarım giderlerine arsa payları oranında iştirak edeceklerini kararlaştırmıştır.

PROJE KONTROL MÜŞAVİRLİK BÜROLARI (PM)

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından **Proje Müşavirlik Denetim Geçici Bürosu** olarak oluşturulan ve bu doğrultuda Odalarımıza, Valiliklere gönderilen genelgelerle, inşaat mühendisleri 2 günlük kurs sonucu imtihana tabi tutularak 429 inşaat mühendisine (mimarların da elenerek) Proje Müşavirlik(PM) Belgesi verilmiştir. Büroların sayısı sonradan 600'ü bulmuştur.

Geçici Denetim Bürosu olarak yola çıkıldı, şimdi, bu bürolar hem proje yapıyorlar, hem denetliyorlar, hem de uygulamaya yönelik olarak çalışma yapıyorlar.

Bayındırlık Bakanlığı, PROJE+DENETİM+UYGULAMANIN aynı büro tarafından yapıldığı bir ortamı yaratmış oldu.

Belge alanların çoğunluğu inşaat mühendisi olması nedeniyle bunların 350 kadarı İstanbul'da faaliyet göstermektedir. Bunların bir kısmı hayatında hiç proje yapmayan mühendisler olup, onarım ve güçlendirmeye yönelik proje üretebilme şansı yoktur.

Çünkü, depreme yönelik olarak yapılacak olan güçlendirme projeleri geniş bir mühendislik ve yapı bilgisi gerektirmektedir.

Dolayısıyla, onarım ve güçlendirmeye yönelik olarak yapılan çalışmaların büyük bir kısmının da yerine ulaşmadığını biliyoruz.

Yapı stoklarının yüzde 70'inin kaçak olduğu İstanbul'da dün nasıl o kaçak yapıların inşasına yönelik olarak hem proje yapma anlamında, hem TUS uygulaması anlamında kaçak ve doğal işbirliği oluşmuşsa,

bugün de onarım ve güçlendirmeye yönelik olarak bir işbirliği vardır. Dolayısıyla, bu işbirliği de kaçak bazda yürümektedir. Mevcut hasar görmüş olan yapıların onarımına yönelik; yani resmi düzeyde güçlendirilmesine yönelik yapılacak işlemlerin devlet katında "ekonomik yardım" alabilmeleri için onların projelerinin bu PM'ler tarafından yapıp bayındırlık müdürlüklerine verilmesi gerekmektedir. Bayındırlık Müdürlüklerine verilmesi gereken projelerin sayısı da İstanbul'da oldukça azdır.

İstanbul'da ve diğer kentlerde asıl onarılan veyahut onarılması düşünülen veya güçlendirilen yapılar resmi düzeydeki yapılar değil, gayri resmi düzeydeki kaçak yapılardır.

Hasarlı binaların güçlendirme projelerinin yapımı ve onarım işleri tam bir rant sürecine dönüştü. Binaların zemin etüdüleri, onarım projeleri, onarımları ve denetimleri piyasa koşullarının insafına terk edildi. Bilim adamlığı kisvesi altında faaliyet yürüten insanlar ortalığa dökülerek, deprem sonrası oluşan rant pastasını paylaşmaya başladı.

12 Kasım 1999 Düzce depreminde yıkılan ve onarım görmüş binalar

12 Kasım 1999 depreminden sonra Düzce'de yaptığımız incelemelerde, 17 Ağustos 1999 depreminde hasar gören yüzlerce binanın yıkıma uğradığına tanık olduk. Bunlar arasında maalesef 17 Ağustos depreminden sonra onarım ve tadilat gören binalar da vardı. Bu onarımlar özel kişi ve bazı kuruluşlarca yapılmıştı. Proje ve onarımları denetleyecek bir kamusal mekanizma ortalıkta görünmüyordu.

13 Kasım 1999 günü Düzce'de kurtarma çalışmaları süren bir binanın başında tanık olduğumuz bir örneği verirsek... Düzce'de çökme sonucu beş kişinin yaşamını yitirdiği 6 katlı Orhan İbrahimoglu Apartmanı'nın enkazı altında kurtarılmayı bekleyen insanlar vardı. Bayındırlık Bakanlığı binaya hafif hasarlı raporu vermiş, bunun üzerine insanlar da projeye dayalı onarım yaptırarak içine girmişlerdi. Binanın enkazı etrafında bulunan insanlar bu durumu yüksek sesle protesto ediyorlardı.

Düzce'de emekli Ziraat Mühendisi Numan Derici şöyle anlatıyordu; "17 Ağustos'ta 23 dairesel apartmanımız hasar gördü, 12 Kasım'da ise çöktü, iki komşumuz öldü. Biz ise o anda İstanbul'daydık. 17 Ağustos depreminden sonra Bayındırlık Bakanlığı elamanları geldi, endişelerimizi belirttik. Onlar 'Sizin endişeniz varsa çıkın biz oturalım' diye esprî yapıp garanti verdiler. Biz buna güvenmedik. İTÜ Deprem Vakfı'na başvurduk, iki profesör geldi. Binanın onarımına ihtiyacı olduğunu belirttiler, ancak 'şimdilik oturabilirsiniz, iki ay içinde de projesini hazırlarız' deyip gittiler. Onarımlar da 80-90 milyar tutabileceğini söylediler. Projeyi beklerken, 12 Kasım depremiyle apartmanımız çöktü"

Kredilerden kimler yararlanacak?

Binaları yıkık-ağır ve orta hasarlı olan ailelerden hak sahibi olanlara verileceği açıklanan kredilerden bugüne kadar yararlanan aile yok denecek düzeydedir. Önce açıklanan ödemeler için aileler borçlandırılmakta yani krediler geri ödeme gücü olan ailelere verilmektedir.

Depremde ailenin geçimini sağlayan kişilerini yitirmiş aile fertleri zorlu bir yaşam pratiği içindedirler. Bu durumda olan aile sayısı oldukça önemli bir büyüklüğe sahiptir. Önce, deprem bölgesindeki aillerin gelirleri ne düzeylerine bir göz atalım.

Deprem bölgesindeki gelir düzeyi;

Dünya Bankası'nca 17 Ağustos 1999 Depremi sonrası, Adapazarı, İzmit, Yalova, Gölçük, Değirmendere, Derince, Sapanca, İstanbul Avcılar ve Florya'da 653 aile üzerinde yapılan bir araştırma yapılmıştır. Araştırma, ailelerin doğum yerlerini, gelir düzeyini, konut mülkiyet sahipliğini, yapıların katlarını ve hasar durumlarını vb. kapsamaktadır.

Tablo:4.7- Aile Geliri (Aylık-Milyon TL)

Gelir-Milyon	Gelir-₺	Dağılım	Yüzde
0-100	0-217	276	% 42.3
101-200	217-434	195	% 29.9
201-300	434-652	77	% 11.8
301-400	652-870	20	% 3.1
401-500	870-1087	4	% 0.6
500+	1087+	11	% 1.7
Bilinmeyen		70	% 10.7
Toplam		653	% 100

Not: Araştırma tarihinde dolar kuru 460 000TL'dir.

Kaynak: Dünya Bankası Araştırması, 1999

Tablo 4.7'de görüldüğü gibi, deprem mağduru ailelerin % 42.3'ü 0-100 milyon arsında bir gelire sahiptir.

Dünya Bankası'nca yapılan araştırmaya göre; ev sahibi ailelerin oranı % 47, kiracı ailelerin oranı % 42.4, lojmanda oturan ailelerin oranı da % 7.7'dir. Bu ailelerin % 61.7'si apartman dairesinde, % 29.7'si ev ortamında barınıyordu.

DiE'nin deprem bölgesinde yaptığı araştırmaya göre, konutları orta ve yıkık-ağır hasarlı olan hanelerin; % 57.8'i mal sahibi, % 38.2'si kiracıdır. Her iki araştırmanın sonuçları arasında bazı farklar bulunsa da sonucu etkilememektedir.

Deprem bölgesinde kalanlar

17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremi sonrasında, çok sayıda insanın bölgeyi terk ettiği bilinmektedir. Bölgeyi öncelikle ekonomik açıdan güçlü kesimler terk etmiştir. Bunları, bölgeye göçle gelenlerin başlattığı tersine göç olayı izlemiştir. Bölgede kalanların büyük bölümünü gelir düzeyi kesimler oluşturmaktadır.

İşte ağır kış koşullarına rağmen bölgede kalanlar, deprem bölgesinde çadır kamplardan başka gidecek bir yerleri olmayan ve marjinal işler yapan kesimlerdir.

Geçim zorluğu içindeki depremzedeler, kurdukları derme çatma baraka ya da çadırlarda barınmayı göze alarak prefabrik konutları tercih etmemekte ve 100 milyon kira yardımından yararlanmayı yeğlemektedir. Kira yardımı almak için uğruna sağlıklarını riske atan bu insanlara borçlanacakları kredi vermek yerine, deprem vergisi olarak tahsil edilen paralardan karşılıksız yardım yapılmalıdır.

Sonuç olarak, çalışan yakınlarını kaybeden aileler kredi kullanmayı tercih etmemekte, zaten borçlanma olanakları olmadığı için de talepte bulunmamaktalar.

4.5- Kalıcı Konutların Yerleşimleri

Deprem bölgesi, yaşanan felaketten ders alınmadığını gözler önüne seren yeni uygulamalara sahne oluyor.

Türkiye'nin birinci deprem kuşağında bulunan Marmara Bölgesi'nin hemen tüm kentleri, sanki son depremler olmamış gibi yine bir bölgesel planlama çalışması olmadan, kendi yerel düzeylerinde yeniden mevzi olarak imar edilmeye çalışılıyor.

Kalıcı konutların yer seçimleri ihaleci ve parçacı bir anlayışla belirlenmektedir. Yalova'da, Gölcük'te, İzmit'te, Adapazarı ve Düzce'de kalıcı konutlar için yapılan yer seçimleri bu anlayışı ortaya koymaktadır. Bir kez daha "bölgesel planlama"dan yoksun kararlar alındığı için depremi felakete dönüştüren politika ve uygulamalarda ısrar edilmektedir.

Kalıcı konutlar için yer seçimi yapılan alanlar endişe verici boyutlarda. İzmit Körfezine bakan ve son kalan tarım alanlarının, üzüm bağları ve fındık bahçelerinin yok edilmesi için hazırlıklar yapılıyor. Can çekişen İzmit Körfezi, gözden çıkarılıyor.

İzmit Körfezi can çekişiyor. Körfezin son kalan üzüm bağları ve fındık bahçeleriyle kaplı tarım alanları kalıcı konutlar için elden çıkarılıyor. Körfezin kuzey ve güney sahillerini rant uğruna yokeden politika ve uygulamalar bu kez Gölcük ilçesinin heyelanlı güney yamaçları üzerine taşıyor. Yüzlerce yıllık bir tarihe sahip Gölcük ilçesi Örçün köyünün tarihi dokusu ve meyva bahçeleri "yeni kentsel alan"larla yokedecek kararlar alınıyor.

Yalova ili Geyikdere köyünün 1300 dönümlük içinde tarım alanları, meyva bahçeleri ve dolgu alanları bulunan araziler köylülerin itirazlarına, karşı koymalarına rağmen kalıcı konutlar için yapılaşmaya açılıyor.

Tıpkı 17 Ağustos'tan önce olduğu gibi yöre halkı yine devre dışı bırakılıyor. Görüşü alınmak bir yana haber bile verilmeden gözbebeği gibi korudukları tarım alanları ellerinden alınıyor.

Gölcük İlçesi'nin Örçün ve Saraylı köylerinin yüzlerce dönümlük meyva bahçelerini beton yığınları haline getirecek Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından hazırlanan "Çevre Düzeni Planı"nda da görüldüğü gibi kalıcı konut alanları "jeolojik sakıncalı" bölgede kalmaktadır. Bkz. sy. 31, Harita 1: İzmit Körfezi ve çevresi "Çevre Düzeni Planı ve kalıcı konut alanları.)

Kentsel gelişme alanı olarak seçilen bu yamaçlar toprak kaymalarının olduğu alanlardır. Bu yamaçlardaki vadilere dökülen bina enkazları kısa bir süre önce toprak kaymalarına neden olmuştur.

İzmit Körfezinin kuzey yamaçlarında kalıcı konutlar için seçilen yerler de tarım alanları, meyva bahçeleri ve ormanlık alanlar içinde kalmaktadır.

4.6- Sanayi Tesislerindeki Hasarlar ve İşgücü Kaybı

Türkiye GSMH'nın % 40'nın üretildiği deprem bölgesinin, sanayi katma değeri içindeki payı % 46.7 seviyesindedir. Türkiye'nin en zengin bölgesinde yaşanan felaketin boyutları çok büyüktür ve ülkenin makro ekonomik dengelerini alt üst edecektir.

Deprem illeri olarak Bolu, Bursa, Eskişehir, İstanbul, İzmit, Adapazarı, Yalova ve Zonguldak Türkiye'deki toplam işyerinin % 48.3'ünü, istihdamın da % 47.4'ünü barındırmaktadır.

Deprem Bölgesi; petrol arıtımı, petro-kimya, tekstil hammaddeleri, metal ana sanayii ve motorlu kara taşıtları yapım, montaj ve onarım ve lastik sanayiinde önemli bir ağırlığa sahiptir.

Deprem Bölgesinde önemli sanayi tesisleri konumunda olan TÜPRAŞ, TÜVASAŞ, İGSAŞ, PETKİM, TZDK gibi kamu kuruluşlarına ait tesislerde önemli hasarlar olmuş, TÜPRAŞ Rafinesi'nde çıkan yangın, büyük bir çevrede korkulu günler yaşatmıştır.

Tekstil sanayine elyaf üreten Yalova AKSA Akrilik tesisinin 8 adet elyaf sürecinde kullanılan akrilonitril (ACN) depolama tankının 3 adedi hasar görmüştür. 11 bin ton akrilonitrilin 6 bin 500 tonu toprak ve denize yaklaşık 40 saatten fazla bir süreyle sızmıştır.

Sabancı Holding'e ait Brisa, Kordsa, Dusa, Toyotasa, Beksa ve Koç Holding'e ait Ford Fabrikalarının depremde çeşitli düzeylerde hasar gördüğü bilinmektedir.

Pirelli Lastik Fabrikası olmak üzere ÇBS, Mannesmann, Toprak Kağıt, Şişecam, Borusan, Gima, Pakmaya, Hyundai gibi kuruluşlarda önemli hasarlar söz konusudur.

İzmit Körfezi içinde yer alan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Gölcük Askeri Tersanesinde önemli hasarlar olmuştur.

TCDD'nin Adapazarı Vagon Fabrikasının tamamına yakını hasar görmüştür. Vagon fabrikasının tasarruf tedbirleri kapsamında sigorta ettirilmediği anlaşılmıştır.

Deprem yol açtığı felaket imalat sanayi işyerlerinde bina, makine-teçhizat, mamul ve yarı mamul stoklarda hasarlara yol açarken, önemli oranda işgücü kaybına neden olmuştur. Deprem imalat sanayi işyerleri üzerindeki en önemli ve telafisi güç olan etkisi işgücünde ortaya çıkan kayıplardır.

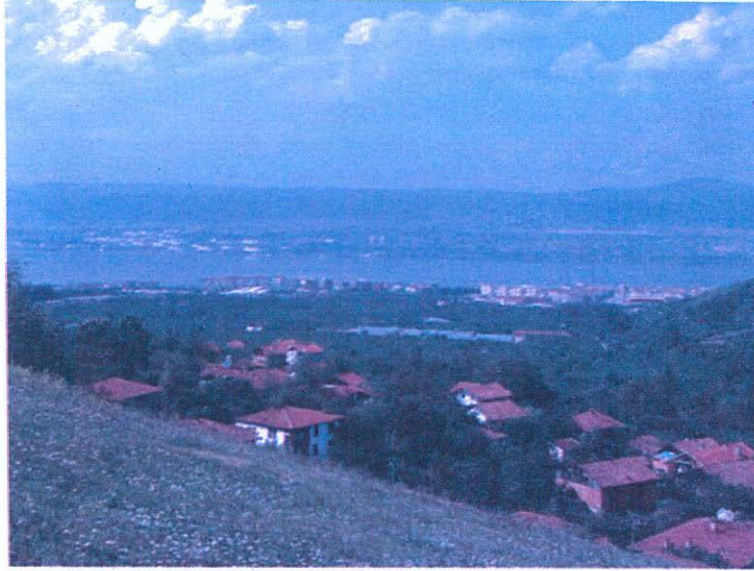
Su ihtiyaçlarını Sapanca Gölü'nden karşılayan TÜPRAŞ, PETKİM, SEKA gibi kuruluşlar, altyapı tesislerinde oluşan hasarlar nedeniyle bu hatlardan su sağlayamaz hale gelmişlerdir.

Diğer tüm tesislerin ise, idari binalarında, sosyal tesislerinde ve depolarında hasarlar oluşmuştur.

TÜPRAŞ ve AKSA tesislerini ve Tersaneleri gerek konumları gerekse ortaya çıkan sorunları nedeniyle ayrıca ele alıyoruz.

TÜPRAŞ

Marmara bölgesinde yaşanan deprem ile birlikte ortaya çıkan facia sırasında Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş. (TÜPRAŞ)'ne bağlı İPRAŞ'a ait İzmit Rafineri'sinde çıkan yangın, ülkemizin en büyük sanayi kuruluşlarından olan TÜPRAŞ'ın sektörel faaliyetlerini, Türkiye ekonomisindeki yeri, önemi ve yangının yarattığı ekonomik, sosyal ve toplumsal sonuçların tartışılmasını gündeme getirmiştir.

Gölcük ilçesinin tarihi ÖRÇÜN köyünün dünyaca meşhur çavuş üzümü bağları ve meyve bahçeleri beton kuleler altında yokedilmeyi bekliyor

Yetkililerin açıklamalarına göre 4-6 ay arasında üretime başlamayacak olan TÜPRAŞ'ın kendi tesisi ve zincirleme olarak etkilediği sanayi kuruluşlarının üretim kaybı ve yarattıkları katma değerden ileri gelen kayıplar şu anda tesbit edilemeyecek düzeydedir.

Yangın nedeniyle ayda 1 milyon ton akaryakıt ithaline gereksinim olacaktır. Bu durum döviz kaybına neden olacağı gibi, benzinden LPG'ye kadar tüm akaryakıt ürünlerinde sıkıntı yaratacaktır. İzmit Rafinerisi, yanında bulunan İstanbul Gübre Sanayii (İGSAŞ) A.Ő.'nin yakıt ihtiyacını karşılamaktadır. İGSAŞ tek üreten suni gübre fabrikasıdır. Petkim Yarımca Tesisleri (YARPET)'nin üretim girdisi olan nafta TÜPRAŞ'tan karşılanmaktadır. YARPET, lkemizde lastik sanayinin hammaddesi olan karbonsiyahı üreten tek petro-kimya kompleksidir. Ayrıca, karayollarının tüm asfalt gereksinimini de TÜPRAŞ karşılamaktadır.

TÜPRAŞ'a su sağlayan hatlardan su sağlanamaması ve yeraltı yangın sistemlerinin tahrip olmasının yangının büyümesine neden olduğu yetkililerce açıklanmıştır.

AKSA

Yalova-Karamürsel karayolu üzerinde kurulu AKSA AKRİLİK Kimya Sanayi A.Ő.'nde deprem sonrasında toksik akrilonitrillerin bulunduğu tankların zarar görmesi nedeniyle 6500 ton akrilonitril toprağa, suya ve havaya karışmıştır.

İ.. Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü Müdürlüğü'nün 27.08.1999 tarihinde AKSA Fabrikası'nda yaptığı tespitler sırasında alınan numunelerin laboratuvar bulgularına göre; deniz suyuna, hava ve toprağa asetonitril karıştığı ortaya çıkmıştır.

AKSA'daki sızıntı çevredeki tüm canlıları tonlarca sebze, meyva yetiştirilen alanı olumsuz etkilemiş, insanlar zehirlenmiş, hayvanların ölümlerine neden olmuştur. Ayrıca toprak kolloidleri tarafından tutulan ve sudaki çözünürlüğü'nn canlılara etkisinin ölçülemediği bu zehirli madde yer altı suyuna karışmıştır. Yer altı suyunun biyolojik temizleme olanağı olmadığından zehir etkisinin sürekliliği söz konusudur.

Depremle birlikte çevreye zehirli gaz saçan AKSA fabrikasının 12 yıl ruhsatsız çalıştığı, ruhsat alındıktan sonra ise 6 yıl süresince sağlık koruma şeridi oluşturmadığı ortaya çıktı.

Saptamalar

1. Hiçbir sanayi kuruluşu depremle ilgili bir acil önlem planına sahip değildir.
2. Yangın tehlikesi ön plana alınır gibi görünmekle birlikte bilimsel ve her türlü koşulu gözönüne alan bir acil önlem ve korunma planı yoktur. Örneğin yangına karşı bir önlem olarak sıvı kimyasal madde depolanan tanklar dolu tutulurken, deprem sırasında bu durum çalkalanmadan dolayı hem devrilme tehlikesi yaratmış, hem de yangına neden olmuştur. Tankların yırtılması nedeniyle binlerce ton tehlikeli kimyasal madde çevreye yayılmıştır. Yangın söndürme tesisatı deprem tehlikesi düşünülmeden çoğunlukla yeraltına inşa edildiği için yangın sırasında çalışmamış ya da çok yetersiz kalmıştır.
3. Dilovası ve ayırova yöresindeki sanayi tesislerinde ise üretim birimlerinde çok az hasar söz konusu iken, idare ve sosyal birimlerin bulunduğu binalarda (rneğin yemekhane gibi) daha fazla hasar oluşmuştur. Bu durum, çalışanlara makinalardan daha az değer verildiğini belgelemektedir.
4. Deprem bölgesindeki sanayi kuruluşları, sanayi odalarının da açıkladığı gibi, yerleşim alanlarını değiştirmeyi düşünmemektedirler. Bu durumun, ilgili meslek odaları, yerel yönetimler, Sanayi Bakanlığı ve kuruluş temsilcileri ile birlikte değerlendirilmesi ve bir çözüm bulunması gerekmektedir.
5. Depremden zarar görmemekle birlikte Dilovası'ndaki özel sektöre ait solvent tankları güvenlik mesafeleri hiçe sayılarak sık bir biçimde inşa edilmiş ve olası bir deprem ve yangında tüm evre için büyük bir tehlike ve tehdit oluşurmaktadır.

Görüldüğü gibi, Türkiye'de 1980'lerden beri uygulanan yönetsel ve ekonomik politikalar hem kamu sektöründe hem de sermaye kesiminde birbirinden farklı özellikler taşıyan denetimsiz, çarpık yapıların oluşmasına yol açmıştır.

Tersaneler

17 Ağustos Depremi, İzmit Körfezi içinde yer alan 3 tersanede önemli hasarlara yolaçmıştır. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı Gölcük Askeri Tersanesi'nde önemli hasarlar olmuştur. İzmit Körfezi kuzey sahili Yarımca mevkiinde yer alan Marmara Tersanesi'nde ise, kızak üzerinde inşaatı devam eden 5.000 DWT'lik geminin takaryalardan hareketi neticesinde kızak ve gemide, ayrıca vinç raylarında önemli hasarlar olmuştur. Körfez güney sahili Seymen mevkiinde yer alan UM Tersanesinde de, iskele çökmesi ve bina hasarları rapor edilmiştir.

Özellikle dolgu arazi üzerinde yapılaşmış bulunan İstanbul-Tuzla Tersaneler Bölgesi'ndeki birçok binada çatlaklar oluşmuştur.

Tuzla Tersaneler Bölgesi, dere ve göl kenarındaki alüvyonlu alanda, kara ve eski ada arasındaki bölüme ilaveten, eskiden plaj olarak kullanılan bölgenin büyük miktarda denize dolgu yapılarak elde edilmiş alanda yapılaşmış bulunmaktadır. Benzer şekilde bir kamu kuruluşu olan TGS Pendik Tersanesi ve Ağır Sanayi Tesisleri de, eski kıyı şeridinde dolgu yapılarak elde edilmiş alanda bulunmaktadır.

İstanbul, Haliç içinde yerleşik TGS Haliç ve Camialtı Tersaneleri ile DZ.K.K. Taşkızak Tersanesi'nde hasarlar olmuştur. Zonguldak'taki Madenci, Çanakkale Gelibolu'daki Gelibolu ve İzmir'de yerleşik TGS Alaybey ve DZ.K.K. İzmir Tersaneleri depremden etkilenmiştir.

Türkiye'de tersanelerin sayı ve kapasite açısından nerede ise tamamı Marmara bölgesinde, İzmit Körfezi sahillerinde ve ağırlıklı olarak İstanbul Tuzla'da yerleşik durumdadır. Kuzey Anadolu Fayı, Tuzla tersaneler bölgesi ve Türkiye Gemi Sanayi A.Ş.(TGS) Pendik Tersanesi'ne yaklaşık 12 km, Haliç'e 20 km mesafededir.

Tersane kapasiteleri gerçekçi bilimsel verilerle tespit edilmemiş olmasına rağmen, tersane sayısı ve kapasite açısından bölgesel duruma ait özet veriler aşağıda verilmektedir.

Esasen ayrı ilçelerde bulunmasına rağmen Pendik Tersanesi ile Tuzla Tersaneler Bölgesi birbirine bitişik iki koyda ve çok yakın olarak bulunmaktadır. Bu durumda tersane sayısı ve kapasite açısından bölgesel durum aşağıdaki gibidir.

Tersanelerden sadece Zonguldak Ereğli'deki Madenci Tersanesi 2. derece, diğer tüm tersaneler 1. derece deprem bölgesinde ya da çok yakınında yerleşik bulunmaktadır.

Tablo 4.8

Bölge	İl	Tersane adedi	~%	Dwt/yıl gemi inşa kapasitesi	~%	Ton/yıl çelik işleme kapasitesi	~%
Marmara	İstanbul (Tuzla- Pendik)	33	80	362.000	74	86.000	68
Marmara	İstanbul (Haliç körfezi)	3	7	44.000	9	13.000	10
Marmara	İzmit körfezi	3	7	58.000	12	20.000	15
Marmara	Çanakkale	1	2	10.000	2	4.000	3
Ege	İzmir	1	2	3.000	1	2.000	1
Karadeniz	Zonguldak	1	2	13.000	2	4.000	3
Toplam		42		490.000 Dwt/	100	129.000Ton/yıl	100

Tablo 4.8'in KAFZ'na yakınlık ve deprem riski yönünden incelenmesinde, Tuzla, Pendik ve İzmit'te yerleşik tersanelerin sayıca % 87, kapasite olarak % 86 gibi büyük oranda önemli derecede KAFZ'na yakın, Haliç'te yerleşik tersanelerin ise, sayıca % 7, kapasite olarak % 9 oranda 2. dereceden KAFZ'na yakın ve etkisi altında oldukları görülmektedir. Bu durumda, şayet gerekli ciddiyet gösterilerek güvenlik artırıcı önlemler alınmazsa, konunun uzmanlarınca gelecek 30 yıl içinde beklenen İstanbul'a daha yakın merkezli depremin, ulusal gemi inşa sanayinin nerede ise tamamını etkileyebileceği ve büyük kapasite kaybına yol açacağı (iyimser varsayım) uzun süre atıl durumda bırakılabileceği söylenebilir.

Yerleşimin deprem riski ile ilgili boyutu yanında, tersanelerin ülkemizin 8300 kilometrelik sahil şeridinde etkili ve uygun tamir imkanı yaratabilmesi de oldukça önemli görülmektedir. Yeni inşaat yanında tamir tersanelerinin büyük çoğunluğunun Marmara bölgesinde yerleşik olması Ege, Akdeniz ve Karadeniz sahillerinde zaafiyete sebep olmaktadır. Bu durum askeri gemiler söz konusu olduğunda ayrı bir önem kazanmaktadır.

Ayrıca deprem neticesinde hasar gören Gölcük Tersanesi'ne yeni yer arayışlarına, KAF'ın kuzey koluna sadece 12 km mesafede ve dolgu arazide yerleşik TGS Pendik Tersanesi'nin salt deprem riski açısından dahi uygun çözüm olamayacağı görülmelidir.

4.7- Türkiye İmalat Sanayi ve Marmara Bölgesi

Türkiye imalat sanayinin temel özellikleri 1990'lı yıllar dikkate alındığında, imalat sanayinin ulusal sanayi içindeki payı yaklaşık olarak %20-22'ler düzeyindedir. Ulusal gelirin %5'ini oluşturan bu yapı, bir veya daha fazla kişi çalıştıran toplam imalat sanayi işyeri ve kayıtlı çalışanlar açısından değerlendirildiğinde dört ana

geleneksel sektör (gıda, içki, tütün; dokuma, giyim, deri; orman ürünleri ve mobilya ve metal eşya sanayi) etrafında yoğunlaşmaktadır. Bu dört ana sektöre, katma değer ağırlıkları açısından bakıldığında kimya sanayi %25'lik bir oranla önemli bir yere sahiptir.

İmalat sanayinin en önemli yapısal özelliklerinden biri küçük işletmelerin yaygınlığıdır. Çalıştırdığı işçi sayısı 1-9 arasında olan küçük işyerleri özel imalat sanayi işyerlerinin yaklaşık %95'ini oluşturmakta, kayıtlı çalışanların ise %38'ini istihdam etmektedirler. Yaratılan katma değer 1980 yılında %18'ini, 1994'de ise ancak %7'sini üretebilmişlerdir.

Marmara bölgesi dışındaki Anadolu Sanayi'nin niteliksiz işgücü kullanımının yaygın olduğu, makina donanım ve teknolojik uyum açısından önemli sorunlarının var olduğu ilkel taylorist emek süreci örgütlenmesinin hakim olduğu, büyük ölçüde aile işletmelerinin oluşturduğu ve bu anlamda kalkınma ögesi olarak işlev görmediği bilinmektedir.

Tablo 4.9- Deprem İllerinde İmalat Sanayinin İşyeri Sayısı, İstihdam ve Katma Değerinin Türkiye içindeki Payı, (%)

İller	İşyeri Sayısı %	İstihdam %	Katma Değer
Bolu	1.26	1.07	0.96
Bursa	6.51	8.53	6.40
Eskişehir	1.51	1.69	24.80
İstanbul	33.53	28.44	12.80
Kocaeli	3.84	5.07	15.27
Sakarya	1.09	1.17	0.83
Zonguldak	0.41	0.84	2.38
Yalova	0.18	0.55	0.80
Deprem Bölgesi	48.34	47.36	52.75
Diğer İller	51.66	52.64	47.25
Türkiye	100.00	100.00	100.00

Kaynak: DİE web sitesi: <http://www.die.gov.tr>

Oysa, depreme maruz kalan Marmara bölgesinde yer alan kentler, imalat sanayi açısından ulusal kalkınma sürecinde öne çıkmış mekanları niteliğindedir.

Tablo 4.9'da görüldüğü gibi, deprem illerinde imalat sanayinin katma değerinin Türkiye içindeki payı % 52.75'e, istihdam payı da % 47.36 gibi yüksek bir orana ulaşmaktadır.

Bu kentlerdeki KOBİ'ler Türkiye'nin sanayileşme sürecinde itici role sahip olabileceklerken yaşanan deprem bu potansiyeli de büyük oranda devre dışı bırakmıştır.

4.8- Depremin Sanayide Ortaya Çıkaracağı Ekonomik Sonuçlar

Depremin imalat sanayii işyerlerinde bina, makine-teçhizat, mamul ve yarı mamul stok kaybı, vasıflı ve vasıfsız işgücü eksilmesi gibi etkileri ortaya çıkarken, üretime ara verilen tesislerden kaynaklanan üretim kaybı ve ihracata yönelik kuruluşlar için muhtemel ihracat azalması şeklinde etkileri de söz konusudur.

Deprem nedeniyle bölgedeki imalat sanayii işyerlerinin toplam katma değer kaybının 600-700 milyon dolar seviyesinde olduğu tahmin edilmekte olup, bu gelişmeler sonucunda Türkiye imalat sanayinin yıllık büyüme hızının azalması beklenmektedir.

Depremin imalat sanayii işyerleri üzerindeki en önemli ve telafisi güç olan etkisi vasıflı işgücünde ortaya çıkan kayıptır.

Türkiye'nin imalat sanayinin temel özellikleri incelendiğinde Marmara Bölgesi'ndeki kentlerde varolan imalat sanayi işletmelerinin kalkınmadaki önemli rolü ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin GSMH'sının yüzde 40'nın üretildiği bu sanayi bölgesindeki felaket tüm makro ekonomik dengeleri alt üst edecektir. Gerçekçi çözümler geliştirmemesi durumunda, önemli oranda nitelikli işgücü kaybı yanında, işsizlik ve kayıt dışı istihdam artacaktır. En önemlisi bu deprem, yoksullardan sermayeye büyük bir kaynak transferi aracı olma tehdidi taşımaktadır.

Sonuç olarak; Türkiye'nin 1980'den beri uygulanan iktisat politikalarının gözardı ettiği büyüme, insana yatırım, istihdam, sanayileşme, teknolojik dönüşüm, adil bölüşüm, ekonomik bağımsızlık vb. gibi temel ve orta/uzun dönem dönük hedeflere yönelmede yitirecek zamanı yoktur. Bunun için;

- Sermaye birikiminin ve ulusal tasarruf oranlarının yükseltilmesi,
- Teknolojik dönüşümü içeren bir sanayi politikasının ve bununla bütünleşmiş bilim ve eğitim politikalarının oluşturulması,

• Bu türden bir dönüşümün sağlayacağı dinamizm ve verimlilik sayesinde ulusal ekonominin kendi ayakları üzerinde durarak dünya ekonomisi içinde güçlenmesi,

• İşsizliğe, eşitsizliğe, emek gelirinin aşınmasına karşı gerekli toplumsal ve ekonomik savunma mekanizmalarının oluşturulması ve benzeri öğelerden oluşan uzun perspektifli bir gündeme geçmek için iktisat politikalarının, yeni, etkili ve stratejik bir planlama anlayışına dayandırılması gerekmektedir.

21. yüzyıla girerken Türkiye'nin hala çözmek zorunda olduğu kalkınma sorunu, toplumumuzdaki tüm üretken ve yaratıcı güçlerin harekete geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu da, aydınlık dünya görüşlerinin yaşandığı, özgürlükler üzerinden kısıtların kalktığı, özveride eşitliğe ve toplumsal adalete dayalı bir üretim seferberliğinin başladığı bir ortamda gerçekleştirilebilir.

4.9- Yaşam Kaynaklarımız Yok edilmiştir

Türkiye'de yıllardır izlenen politika ve uygulamalar, yaşam kaynaklarımızın, biyolojik zenginliklerimizin, doğal ve kültürel değerlerimizin yok edilmesine neden olmuştur.

Deprem Bölgesi bu yağmanın çok sayıda örnekleriyle doludur. Tarım topraklarımız, ormanlarımız, yer altı ve yer üstü su kaynaklarımız, ovalarımız, meyva bahçelerimiz, sahillerimiz, kendine özgü ekosistemleri olan sayısız yaşam kaynaklarımız yıllardır sürdürülen ve sistemli hale getirilen yağma sonucu tahrip edilmiştir.

Adapazarı, İzmit, Yalova, Bursa, Bolu, İstanbul ve Trakya'nın ovaları ve ormanları yapılaşmaya açılmış, sanayinin ve yerleşimlerin kurulduğu bu ovalardan otoyollar geçirilmiştir.

Bir avuç haramzadenin, rantçının daha fazla kar, daha fazla para kazanması uğruna bir halkın geleceği yok edilmiştir.

Bütün dünyada ve Türkiye'de deprem sahaları en verimli yerlerdir. Anadolu kıta kabuğunun hareketiyle oluşan fay kuşaklarının tamamına yakını 1.sınıf tarım arazisi niteliğindedir. Bu kuşaklar üzerindeki topraklar, ana element ve minerallerce oldukça zengindir.

Yerkabuğunun yer değiştirme hareketi; derin olarak sürülmüş, havalandırılmış, kirizma edilmiş, gübrelenmiş veya benzeri iyileştirmeler yapılmış tarım topraklarını yaratmaktadır.

Kuzey Anadolu Fay Zonu boyunca oluşan; **Karlıova, Varto, Erzincan, Niksar-Erbaa-Taşova-Suluova, Osmancık-Kargı-Tosya,İlgaz-Kurşunlu, Gerede-Dörtdivan-Bolu, Kaynaşlı-Düzce-Hendek- Akyazı-Sapanca-Gölcük-Yalova, İznik-Gemlik, Bursa ovaları,**

Ecemiş Fayı boyunca **Ecemiş Ovası,**

Doğu Anadolu Fay Zonu boyunca **Amik-Kömürler-Maraş ovaları** ve kıyıya dik gelişen **Batı Anadolu Ovaları** bu olgunun çarpıcı örneklerini oluşturmaktadır.

Yenisinin yaratılmayacağı bilinen verimli ovaların yerleşim ve sanayileşme adı altında ve beton yığınlarıyla doldurularak yok edilmesi bilim düşmanı bir anlayışın ürünüdür.

Kazancı-Hendek-Akyazı-Sapanca ovasına otomobil fabrikası kurulurken "**bir çuval patates mi yoksa otomobil mi?**" dizesini kullananların tepesinde yer aldığı bir devlet anlayışının değiştirilmesi bir insanlık görevi olarak önümüzde durmaktadır.

Çünkü, havamızı, suyumuzu, toprağımızı zehirleyenler ve onlara göz yumanlar, hiçbir şey olmamış gibi davranmaya devam etmektedirler.

Yaşanan bu felaketlere rağmen, yaşam kaynaklarımızın birer birer elden çıkmasına yolaçan uygulamalar sürdürülmekte, Salihli-Manisa-Aydın-Turgutlu-Denizli ovalarının ortasından geçirilen "otoyal" projesi, bu durumun

Adapazarı ovasında patates yerine dikilen fabrikalar, otoyollar...

bir kanıtını oluşturmaktadır. Ege Bölgesinin verimli tarım toprakları, meyva bahçeleri inşaat ihalesi yapılan bu otoyol projesiyle, yokedilmek için adeta sırasını beklemektedir.

Deprem bölgesinde yokedilen yaşam kaynaklarına, bu alanlar üzerine dikilen beton blokların enkazı altında yitirdiğimiz canlara ve sermayenin yeni rant projelerine bir göz atalım.

YALOVA

Yalova İli'ndeki enkaza dönüşen ya da büyük hasar gören binaların büyük bölümü, Yalova sahillerinin kumsalları ve deniz dolguları üzerine yapılan yazlık siteler ile, "Hacı Mehmet Ovası"nda inşa edilmiştir.

Dolgu alanları üzerindeki yapısal yıkımların ve can kayıplarının dışında en önemli hasarın kaydedildiği Hacı Mehmet Ovası, birinci sınıf tarım arazisidir. Bu ova öylesine verimlidir ki, bir zamanlar İstanbul'un gıda gereksinimini tek başına karşılayabileceğinden söz ediliyordu. Ancak, ranta dayalı kentleşme politikaları sonucunda, taban suyu yüksek ve kumlu-killi arazi yapısına sahip ova, tümüyle imara açılarak çok kısa sürede tamamen beton yığınlarıyla doldurulmuştur. Meyve ağaçları yerine dikilen beton bloklar, 17 Ağustos 1999 depremiyle yerle bir olmuş, binlerce can bu bloklar altında yaşamını yitirmiştir.

Hacı Mehmet Ovasında yapılan gözlem ve tespitlerin ortaya koyduğu bir başka gerçek, elverişsiz zeminler üzerinde inşa edilen binaların, dayanıklılığı ve sağlamlığı ne olursa olsun, depremde hasara uğramış olmalarıdır. Nitekim, söz konusu alanda bugün kullanılabilir bir tek konutun bulunmaması bu gerçeği ortaya koymaktadır.

KOCAELİ

İzmit'in verimli tarım toprakları, ormanları ve sahilleri sanayi tesisleri ve yapılarla beton yığınları haline getirilerek yağmalanmış, yokedilmiştir. İzmit Körfezi yaşam alanı olmaktan çıkmış, çevre kirliliğinin en yoğun yaşandığı bir bölge haline gelmiştir.

Birinci derece deprem bölgesinde bulunan İzmit'te yıllardır sürdürülen ranta ve yağmaya dayalı uygulamalardan biri de yakın bir tarihte SEKA Orman Fidanlığı üzerinde oynanan oyundur.

17 Ağustos Depreminde daha bir yıl önce, İzmit Körfezi'ne 2.5 km cephesi olan 1.600 dönüm büyüklüğünde ve içinde 70 bin ağacın olduğu SEKA Orman Fidanlığı Bakanlar Kurulu Kararı'yla Ford-Koç Ortaklığı'na bedelsiz olarak devredilmişti.

Körfez bölgesinin akciğeri konumunda olan fidanlığın yokedilmesi yanında yapılan önemli bir yanlış, sanayi tesislerinin en yoğun bölgeye yeni bir fabrika kurulma kararıdır.

SEKA Fidanlığına kurulacak otomotiv fabrikası, bölgede çok yoğun olan nüfus ve yapılaşmanın daha da artmasına yol açacaktır. Yaşanan felaket sanayileşme ve kentleşme politikalarındaki yanlışlığı gözler önüne sermiştir.

Son depremler, bölgedeki sanayi ve nüfus yoğunluğunu dengeli ve sağlıklı bir şekilde ülke düzeyine dağıtacak politikalara gereksinim olduğunu ülke gündemine sokmuştur. Otomotiv fabrikasının bölgede kurulmasından vazgeçilmelidir.

SEKA Orman Fidanlığı sermayeye devredilerek yağmalanmıştır...

SEKA Fidanlığının Koç-Ford'a bedelsiz verilmesi için SEKA ana statüsünü de değiştirip, kağıt üretmekle görevli bir kuruluşa bir takım arazilerini ülke ekonomisi gerekleri doğrultusunda satma yetkisi veren bir hüküm eklediler.

Planlama kararlarına aykırı ve ruhsatsız olan fabrika için "geçici ruhsat" adı altında imar yasalarında olmayan bir belge hazırladılar. Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar, Vali ve Belediye Başkanı otomotiv fabrikasının temel atma törenine katıldılar.

Cumhurbaşkanının, 600 milyon doları getirene **"Gerekirse Çankaya'nın bahçesini de veririm"** diye açıklama yaptığı günlerde **TMMOB, "İnsanlık ve Doğa Paranın Egemenliğine Sokulamaz"** diyerek bölgede eylem yapıyordu.

SEKA Orman Fidanlığı'nın, Ford-Koç otomotive peşkeş çekilmesini İzmitlilerin yaşamına, insanlık onuruna ve geleceğine yapılan bir saldırı olarak ele alan TMMOB, 18 Temmuz 1998'de SEKA Orman Fidanlığı'nın yağmasına karşı İzmit'te toplantılar düzenlemiş ve eylemli basın açıklamaları yapmıştır.

Doğal kaynaklarımızın sermaye projeleriyle yağmalanmasını Türkiye'nin geleceği açısından kaygı verici olarak değerlendiren TMMOB, hazırladığı binlerce duyuruyu 1998 Temmuz ayı içinde İzmit'te, Ankara'da halka dağıtmış, kamuoyuna açıklamıştır.

“Mühendis ve Mimarlardan Halkımıza Duyuru

Bölgenin “Akciğeri” sayılan SEKA orman arazisindeki binlerce ağacın yok edilmesinin; tüm canlı türlerinin ortadan kalkmasına, doğal dengenin bozulmasına yolaçacak ve yaşamımızı tehdit altına sokacaktır.

Siyasi iktidar SEKA Orman Fıdanlığı’nu Ford-Koç’a vererek, küreselleşmenin mantığına teslim olduğunu, çok uluslu şirketlere bu ülke kaynaklarını yağmalatmak için kendi yasalarını dahi çiğnemekten kaçınmayacağını ilan ederek, yeni sömürgecilik anlayışının gereklerini, statüsünü kabul etmektedir.

Ulusal bağımsızlığımız, insanlık onurumuz çok uluslu şirketlerin insafına terk edilmektedir. Ulus devlet egemenlik haklarından vazgeçerek, sanal devlet haline gelmektedir.

Bu devir Anayasa’ya ve yasalara aykındır...

Çokuluslu şirketlerin çevre kirlenmesine yol açan teknolojik yatırımlarını, kendi ülkelerinde çevre bilinci ve eylemliliğin gelişmesi nedeniyle yapamadıklarını, az gelişmiş ülkelere kaydardıklarını biliyoruz.

Bu şirketlerin emek-yoğun, enerji-yoğun yatırımlarını az gelişmiş ülkelere kaydardıkları, zehirli atıkları oralara göndermeleri insanlığı ve uygarlığı bir yıkımın eşğine getirmiştir.

Otomotiv sanayinin tekelleri de, kendi ülkelerinden söktükleri fabrikaları Türkiye’ye kurarak ülkemizi otomotiv çöplüğü haline getirecekler, çevre kirliliğini bizim ülkemize transfer edecekler.

Kirliliğe ve sömürgeye dayalı yatırımların zemini olarak da orman fidanlığını kullanacaklar. Bu fidanlık ülke insanının toplumsal varlığıdır. Bu varlık; ülkenin tüm emekçilerinin kendi emeklerinin, alın terlerinin ve vergilerimizin ürünü olarak yaratılmıştır.

İstanbul Boğazı üzerine 3. köprü, Çanakkale Boğazı’na köprü, İzmit Körfezi’ne köprü ve otoyol kararları yağmur gibi hızla gündemimize sokulmaktadır.

Ülke ekonomisinin dışa bağımlılığını artıracak ve ulaşım sorunumuza çözüm getirmeyeceği artık sabit olan bu kararlar, otomotiv, petrol ve petrokimya tekellerinin bir tercihi olarak alınmaktadır.

Karayolu ulaşımını tekel haline getiren bu kararların sonucu olarak; taşıt yoğunluğu ve doğal yaşamı tehdit eden kirliliğin artmakta, kentlerimiz artık yaşanamaz hale gelmektedir.

Bu yağma karşısında verilecek mücadeleyi hem coğrafyamızı ve uygarlığı kurtarmanın hem de insana insan onurunu yeniden kazandırmanın bir yolu olarak görüyoruz.

Mühendis ve Mimarlar olarak, bu ülkenin insanları olarak, sahip olduğumuz temel haklarımızı kullanarak SEKA Fıdanlığı’nun yağmalanmasını engelleme konusunda kararlı olduğumuzu belirtiyor. İzmit’lilerin verdikleri mücadelede birlikte olduğumuzu ilan ediyoruz.”

TMMOB'nin Seka Grevi'ne Destek Ziyareti

SAKARYA

Sakarya Nehri yatağının verimli toprakları üzerine kurulu olan Adapazarı, depremin yolaçtığı felaketi en ağır yaşayan kentlerimizden biridir. Tamamen alüvyal taban nitelikli ve hem de dünyanın en yüksek verim değerleri ile tarıma elverişli arazileri, yıllardır yapılan uyarılar ve sürdürülen hukuk mücadelesine rağmen, sanayi tesisleri ve konutlarla doldurulmuştur.

Adapazarı’nda 1967 yılındaki depremden gerekli dersler alınmamış, aksine bir iki katlı yapılan evler, yıllar geçtikçe yükseltilmiş, beş altı katlı beton bloklar dikilmiş, hatta depremden kısa bir süre önce kat yüksekliğinin sekize çıkarılması gündeme alınmıştır.

Toyota-Sa’nın birinci sınıf tarım toprakları üzerinde kurulmasına karşı çıkan ve davalar açan Odalar’ımız, bu davaları kazanmasına rağmen, mahkeme kararları uygulanmamış, fabrika inşaatları devam etmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı, Süleyman demirel, bu hukuk dışı uygulamalara sahip çıkmıştır.

Ülkede hangi alanların tarım alanı olduğu ve bunların hangi zorunlu hallerde tarım dışına çıkarılabileceği, **“Tarım Alanlarının Tarım Dışı Gaye ile Kullanılmasına Dair Yönetmelik”** ile belirlenmiştir. Yönetmeliğin hazırlanma amacı, tarım alanlarının amacına uygun bir şekilde kullanılmasını sağlamak ve hangi hallerde tarım dışı kullanılabileceğine dair ilke ve esasları belirlemektir. İlk yayımlanma tarihi 11.03.1989 olan söz konusu yönetmelik, o tarihten bu yana tam **altı kez** değişikliğe uğratılmıştır. Yapılan bu değişikliklerle tarım alanlarının tarım dışı amaçlarla kullanımına olanak tanıyan istisnalar, kamu yararına ve toplumun ortak ve uzun vadeli çıkarlarına ve yönetmeliğin ruhuna aykırı olacak şekilde genişletilmiştir.

Kuruluş amacı “ülkemizin tarımsal varlığı ve kaynaklarının korunması” olan TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, bu değişikliklere ve bunlara dayanarak 1.sınıf tarım arazilerini sanayi vb. yapılaşmaya açan kararlara karşı birçok kez Danıştay’da iptal davası açmış ve bu davaların neredeyse tümünü kazanmıştır. Ancak talep edilen yürütmeyi durdurma isteği karşılanmadığından, bir taraftan davalar, bir taraftan yapılar devam etmiştir. “Burada otomobil yerine patates üretse idik daha mı iyi idi?” anlayışının bir sonucu olarak fabrikalar kurulmaya devam etmiştir.

Sapanca gölünün kıyıları, dolgu alanları ve çevresi sanayi tesisleriyle, ‘lüks’ konutlarla doldurulmuş, yer gök adeta beton yığınları haline gelmiştir.

17 Ağustos Depreminden bir süre önce Bakanlar Kurulunca ilan edilen “serbest bölge” kararı, “ibret-i alem” bir belge niteliğindedir.

SAKARYA “İPEKYOLU VADİSİ SERBEST BÖLGESİ”

17 Ağustos 1999 depreminin yol açtığı felakete rağmen, içinde ormanların, tarım alanlarının, sahillerin, nehirlerin ve kendine özgü ekosistemlerin bulunduğu Adapazarı ilinden daha büyük bir alan yağma için sırada beklemektedir.

TMMOB, 15 Aralık 1998 gün ve 23554 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “İpekyolu Vadisi Serbest Bölgesi’nin yer ve sınırlarının belirlenmesi ve kurulup işletilmesine Dair” 9 Aralık 1998 gün ve 98/12125 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının iptali ve yürütmenin durdurulması istemi ile 15 Ocak 1999 tarihinde dava açmıştır.

Bakanlar Kurulu Kararı ile yer ve sınırları belirlenen ve kurulup işletilmesi kararlaştırılan Serbest Bölge alanı, Sakarya nehrinin Karadeniz’e döküldüğü yerden başlayıp Karasu’dan Kefken istikametinde 30 km.lik Karadeniz kıyı şeridini içine almakta ve toplam 100 bin dönüm (100 km²) büyüklüğünde bir alanı kapsamaktadır. Yüzde 90’ı Adapazarı yüzde 10’u Kocaeli illeri sınırları içinde kalan “İpekyolu Vadisi Serbest Bölgesi” Sakarya’nın il merkezi olan Adapazarı’ndan daha büyük bir alanı kaplamaktadır.

17 Ağustos depremi, Serbest Bölge sınırını oluşturan Sakarya nehrinin Karadeniz’le buluştuğu yere 2 km. mesafede bulunan Adapazarı ili Karasu yerleşim birimini etkilemiş, yüzlerce can kaybına, yaralanmalara ve yapılarda yıkım ve ağır hasarlara neden olmuştur.

Serbest Bölge olarak ilan edilen alan 1.derece deprem bölgesinde olmasına rağmen, bütün bilimsel ve teknik yaklaşımlar göz ardı edilerek yerleşime açılmıştır.

Serbest Bölge Alanında;

Dünyada eşine pek rastlanmayan Dışbudak ağaçlarıyla kaplı orman alanları bulunmaktadır. Buna ilave olarak baltalık orman alanları, sık ve kapalı çam ormanlarıyla kaplı alanlar bulunmaktadır. Bu orman alanları, eşine nadir rastlanan Longoz Ormanı özelliği taşımaktadır.

Bölge, yaban hayatı zenginliği, uluslar arası kuş göç yolları üzerinde bulunan bir sulak saha olması, Ülkemizin sayılı kumul alanlarından ve lagün ortamlarından olması ve yine nadir rastlanan Longos Ormanı özellikleri ile; kendine özgü ekosistemleri olan bir bölgedir.

İçinden karayolu, köy yolları, isale hatları, nehirler, dereler geçen, 30 km.lik kıyı şeridi boyunca 600 metre genişliğinde kumsal sahili bulunan bölgedeki arazilerin yüzde 80’i devletindir.

Köylülerin yaşam kaynakları olan tarım arazileri, fındık bahçeleri bulunmaktadır. Serbest bölge alanının çevresinde ve içinde bulunan İhsaniye, Manavpınarı, Gölköprü (yeni adı Baltaköy), Karamüezzinler, Denizköy, Camialtı, Başıoğlu ve Arifağa köylerinin arazilerinin büyük kısmı serbest bölge içinde kalmaktadır.

Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 25.06.1998 gün 66265 sayılı kararı ile 1. Derece Doğal Sit Alanı olarak ilan edilen “Acarlar Gölü”, Serbest Bölge alanı ile sınır oluşturmaktadır. Acarlar gölünü besleyen dereler ve su kaynakları tamamen Serbest Bölge içinde kalmaktadır. İpekyolu Vadisi Serbest Bölge Kurucu ve İşletmecisi A.Ş.’nin ticaret siciline tescili 17.12.1998 tarihinde yapılmış ve bu husus,

İpekYolu Vadisi Serbest Bölgesi'nden Bir Bölüm

28.12.1998 tarih ve 4700 sayılı Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ilan edilmiştir.

Oysa, Dış Ticaret Müsteşarlığı, İpekYolu Vadisi Serbest Bölgesinin kurulmasına ilişkin kararname taslağını 9.12.1998 tarihinde Başbakanlığa sevk etmiş ve aynı gün Bakanlar Kurulu kararı alınmıştır. Bu tarihte şirket hukuken yoktur. Bakanlar Kurulu Kararı 15.12.1998 gün ve 23554 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Ancak bu tarihte de şirket henüz hukuken mevcut değildir.

EGS Holding A.Ş. adlı özel şirketin 17.11.1998 tarihli talebini dikkate alarak, hiçbir inceleme ve araştırma yapmaksızın başka örneklerinde görülmeyen bir hızla talepten 15 gün içinde ve herhangi bir fizibilite raporuna dahi gerek duyulmadan, mahallinde gerekli incelemeler

Yapılmadan, üstelik hukuken ortada yokken, bu konuda bir ilan yapılmaksızın ve ihaleye bile çıkılmaksızın, rekabet ortamı yaratılmadan, Bakanlar Kurulu kararıyla EGS Holding'in yararına bir karar verilmiştir.

TMMOB, Bakanlar Kurulu Kararı'nın iptali ve yürütmenin durdurulması istemiyle dava açmış olup, dava dilekçesinde aşağıdaki konulara yer vermiştir.

Adapazarı ilinden daha büyük bir alanı yerleşime açan dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı; zemin etüdü yapılmadan, deprem risk haritaları dikkate alınmadan her düzeyde bilimsel ve teknik araştırma ve çalışma yapmaya gerek duyulmadan alınmış bir karardır. Bu karar, herhangi bir bölge ya da imar planı kararına bile dayanmamaktadır. Dava konusu kararlar yer ve sınırları belirlenen alan, planlama ilkeleri ve şehircilik kurallarına aykırı olarak yerleşime açılmıştır.

Bu karar, usul ve yasa kuralları ile kamu yararına açıkça aykırıdır. Bakanlar Kurulu, ileride telafisi güç kamu zararlarına yolaçacağı bilinen Serbest Bölge Kararı'nı iptal etmeli, bu uygulamadan vazgeçmelidir.

BOLU

Gölyaka ilçe sınırları içindeki Efteni Gölü'nün alanı 1976 yılında 5800 dönüm iken 1950 yılından günümüze kadar yapılan kurutma faaliyetleri sonucu 250 dönüme inmiştir.

Efteni gölü yılda iki kez taşmakta, Gölyaka ve çevresi sular altında kalmaktadır.

Düzce-Kaynaşlı'nın alüvyon zeminlerden oluşan verimli ovaları yerleşime ve sanayileşmeye açılarak yaşam kaynaklarımız yapılarla doldurulmuştur.

4.10- Çevresel Sorunlar

Deprem önemli ekolojik sorunlar da yarattığı açıktır.

TMMOB Teknik Heyetleri içinde yer alan uzmanlar özellikle altyapı tesislerini (içme suyu şebekeleri, kanalizasyon şebekeleri ve arıtma tesisleri) incelemiştir. Bunun yanında, sanayi tesislerinin yoğun olarak bulunduğu alanlarda (özellikle İzmit ve Yalova'da) tehlikeli atıkların yaratacağı çevresel tehditlerin tespit edilmesi konusunda çalışmalar yapılmıştır. Sanayi kuruluşlardan alıcı ortamlara sızabilecek olan kirlenmelerin (hammadde, ara ürün, ürün, atık, vb.) hava, su ve toprak ekosistemlerinde, yeni ve ciddi sorunların oluşmasına neden olabileceği açıktır.

Bilgi edinmekteki güçlülere karşın varlığından haberdar olunan çevresel sorunlar şöyle sıralanabilir:

Altyapı (İçmesuyu ve Kanalizasyon Şebekeleri) Hasarları

Deprem sonucunda ; bölgede, birçok yerleşim yerinde altyapı hizmetleri çökmüştür. Kentsel altyapı hizmetlerinden su ve kanalizasyon şebekeleri gibi kentsel donatılar işlevsiz kalmıştır. Arıtma tesislerinde meydana gelen hasarlar nedeni ile sağlıklı ve temiz, içme ve kullanma suyu temininde ciddi sorunlar yaşanmıştır. Ayrıca, arıtma tesislerinde yaşanan hasarlar nedeni ile yeni çevresel riskler ortaya çıkmıştır. Örneğin, İzmit Eysel Atıksu Arıtma Tesisinde meydana gelen hasar nedeni ile İzmit Kenti pissuları herhangi bir arıtma tabii tutulmadan körfez ekosistemine karışmıştır.

Kanalizasyon hatlarının zarar gördüğü ve hijyenik koşulların sağlanmasında önemli sorunların yaşandığı deprem bölgelerinde, yağmurla birlikte çeşitli zararlı mikroorganizmaların insanların içtiklere ve kullandıkları sulara karışarak, salgın hastalıklara neden olması riski halen mevcuttur.

Adapazarı Merkezde, deprem öncesinde mevcut olan 700 km'lik içmesuyu şebekesinin yaklaşık %70 oranında kullanılamaz olduğu tespit edilmiştir. Deprem sonrasında şehir merkezine su verilmesi sonucu büyük boyutlu su baskınlarının oluşması tahribatın önemli oranda olduğunu göstermektedir. İller Bankası tarafından projelendirilen ve finanse edilen içme suyu şebekesinde, yumuşak ve elastik olmayan asbest boru kullanılmış olması muhtemelen tahribatın boyutlarını artırmıştır. İncelemenin yapıldığı gün itibariyle (24.08.1999) şehrin herhangi bir noktasına içmesuyu verilememekteydi. Ayrıca, şehir merkezindeki 74 km'lik kanalizasyon hattında da önemli boyutlarda tahribat olduğu tesbit edilmiştir.

"Sapanca Gölü" etrafına kurulmuş olan ve Sapanca, Arifiye ve diğer civar yerleşim birimlerinde oluşan atıksuları, Adapazarı merkez atıksuları ile birlikte Adapazarı Eysel Atıksu Arıtma Tesis'i'ne taşınması planlanan atıksu kanalı üzerinde de TMMOB teknik heyeti tarafından bizzat inceleme yapılmıştır. İncelemeler sonucu atıksu taşıma kanalının pompa istasyonundan geçici deşarjının yapıldığı noktaya kadar olan bölümündeki 4 noktada hasar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, hattın yerleşim birimlerinden toplanan atıksuları pompa istasyonuna taşıyan kısmında da hasarlar olduğu görülmüştür. İnceleme yapıldığı sırada taşıma kanalında oluşan hasarlar sonucu, en azından inceleme yapıldığı güne kadar ve belirli bir süre daha, Sapanca Gölü'ne atıksu karışması söz konusu değildir. Ayrıca; alınan bilgilere göre yapımı tamamlanmak üzere olan, ancak Belediye tarafından teslim alınmayan evsel atıksu arıtma tesisinde önemli bir hasar bulunmamaktadır.

Yalova-Gölcük bölgesinde yapılan incelemelerde ise, bölgedeki içmesuyu şebekesinin birçok yerde kullanılmaz durumda olduğu ve önemli oranda kullanma suyu ihtiyacı bulunduğu saptanmıştır. Bölgedeki kanalizasyon şebekeleri çalışmaz durumdadır. Kurulan seyyar tuvaletlerin sayıları oldukça yetersizdir. Bazılarında da foseptik açılmıştır. Yalova'da dere çevresinde ve dolgu zeminde kurulmuş yerlerde göçükler olu°mu°tur.

Endüstriyel Tesislerden Kaynaklanan/Kaynaklanabilecek Çevresel Riskler

Depremin meydana geldiği bölgenin ileri derecede endüstrileşmiş olması, depremden zarar gören endüstriyel tesislerden hammadde, ürün ve atık kaynaklı ciddi boyutlu bir kirletici sızıntısının alıcı ortamlara verilmiş olabileceğini gündeme getirmektedir.

4.11- İstanbul Depreme Hazırlanıyor mu?

Yüzbinlerce plansız, denetimsiz ve kaçak yapının çatısı altında on milyonu aşkın insanın barındığı İstanbul, "geliyorum" diyen bir depreme karşı hazırlanıyor mu? Ortada buna yönelik bir olgu görünmüyor. Ama, mezarlık ve ceset torbalarının hazırlıklarından herkesin haberi var. İstanbul, 2700 yıllık tarihinin en zorlu günlerini yaşıyor. Bilimin, kültürün ve uygarlığın başkentliğini yapmış İstanbul, ayakta kalıp kalmama sürecine her geçen gün biraz daha fazla yaklaşıyor. İstanbul'un deprem olasılığı artıyor.

Tarih bilinci insana geleceği gösterir

Tarihsel veriler, İstanbul'un 2700 yıllık geçmişi içinde siddetleri 8 ve daha büyük olan en az 50 depreme sahne olduğunu gösteriyor. İstanbul'da küçük kıyamet olarak anlatılan X siddetinde olduğu tahmin edilen deprem 1509 yılında, X siddetinde büyük hasara yol açan son deprem 1894'de meydana gelmiştir. İstanbul içi bir depremin dönüş süresinin yaklaşık 500 ve 100 yıla denk gelmesi ve bu iki büyük depremin dönüş süresinin günümüz döneminde bulması deprem riskini artırmakta, yaşadığımız 17 Ağustos ve 12 Kasım depremleri ardından duyarlılığın da artmasını gerekli kılmaktadır.

1509 depreminde İstanbul'da 109 caminin enkaz haline geldiği ve 1070 binanın yıkıldığı ve deniz dalgalarının surları astığı belirtilmektedir. Bu yıkımların yanında 13 000 insanın yaşamını kaybettiği, Topkapı sarayının büyük hasar gördüğü, devrin padisahının bir süre İstanbul'dan ayrılıp Edirne'de yaşadığından ve hasarları onarmak için 3 bin usta ve 66 bin amelinin çalıştığından söz edilmektedir.

Tarihsel verilere göre İstanbul'da, 1509 depreminin ardından 1719, 1766, 1894 depremleri meydana gelmiştir.

1894 depreminde Kapalıçarşı'da ağır yıkılmalar ve hasar sonucu pek çok insanın yaşamını kaybettiği ve mahsur kaldığı, Adalar'da büyük hasar ve yer çatlaklarının meydana geldiği, Ambarlı ve çevresinde ağır hasar ve 3 km uzunluğunda yer çatlakları oluştuğu, Eminönü'nde dolgu malzemesinde göçükler gözlemlendiği ve pek çok kıyıda deniz basması gerçekleştiği belirtilmektedir. Bu depremde tahminlere göre 1000'in üzerinde insan yaşamını kaybetmiş.

Marmara denizinin altındaki fayların geometrisi, tek parça mı çok parça mı kırılacağı ve depremin büyüklüğü konusunda farklı görüşlere sahip bilim insanlarının görüş birliği içinde oldukları konu, İstanbul'da önümüzdeki 30 yıl içinde bir depremin olacağı gerçeğidir.

Milyonlarca yıl süren tektonik süreçler beşyüz yıl gibi kısa bir sürede değişmeyeceğine göre, benzer depremlerin İstanbul'da tekrar yaşanacağı bilinmektedir.

Deprem öncesi, deprem anı, deprem sonrası İstanbul'da henüz yaşanıyor. Yaşanan son depremler İstanbul için deprem sonrası ve deprem anını oluşturdu. Özellikle Avcılar'da, ama henüz herkesin söylediği ve bizim de bildiğimiz İstanbul depremi yaşanmadı. Ama, Avcılar başta olmak üzere İstanbul'un çok sayıda ilçesinde önemli hasarlar oluşmuştur.

Deprem riski altındaki kentleri, somut ve öncelikli bir örnek olarak İstanbul'u depreme hazırlayacak, bunun için bilimi ve bilimsel düşüncenin sonuçlarını toplumun yararı için seferber edecek insana dayalı bir organizasyon ortalıkta görünmüyor.

Yapılması gereken, yaşanan felaketleri unutarak fay tartışmalarıyla oyalanmak yerine, İstanbul'u olası bir depreme karşı hazırlamaktır.

Türkiye'de, yaşanan depremlere, Marmara'yı tehdit eden tehlikenin varlığına rağmen, siyasi otoritenin yaptığı elle tutulur hiçbir şey ortada görünmüyor.

Deprem bölgesinin gerek yeniden yapılanmasında gerekse risk altında bulunan kentlerin depreme hazırlanmasında, sistemin bilinen modeli yeniden üretilmekte, kenti ve toplumu depreme hazırlamak yerine, depremin sonuçlarına hazırlanmak yeterli görülmektedir.

Bugün İstanbul'da yaşayan kuşaklar, geçmiş yılların birikmiş sorunlarını yüklenmek ve çözmek gibi ağır ve büyük sorumluluk altındadır. Bu sorumluluk altında, Marmara Bölgesi'nin depreme ilgili tüm verilerinin ve bilgilerin değerlendirilmesi, bunun sonucunda kararlara varılması ve zaman yitirilmeksizin girişimlerde bulunulması gerekmektedir.

4.11.1- 17 Ağustos Depremi ve İstanbul

17 Ağustos 1999 depreminden İstanbul'un Tuzla, Pendik, Kartal, Maltepe, Kadıköy, Eminönü, Zeytinburnu, Bakırköy, Yeşilköy, Bahçelievler, Güngören, Bağcılar, Küçükçekmece, Avcılar ve Silivri yerleşim alanları etkilenmiş, çok sayıda yapı hasar gördü. Avcılar ve Küçükçekmece'de can kayıpları oldu. Deprem anında 28 binanın çöktüğü Avcılar'da 276 kişi yaşamını yitirirken 700 kişi yaralandı.

Avcılar'daki yapısal yıkım ve hasarlar E.5 karayolu çevresinde meydana gelmiştir.

Avcılar'daki yapısal yıkım ve hasarlar E.5 karayolu çevresinde meydana gelmiştir.

**Tablo 4.10- 17 Ağustos 1999 Depremi
İstanbul Hasar Tespit Durumu,
14.02.2000**

İstanbul	Konut	İşyeri
Yıkık-Ağır	3052	448
Orta Hasarlı	15100	2530
Az Hasarlı	14065	1943
Toplam	32217	4921

Kaynak: Bay. ve İsk. Bakanlığı Afet İşleri Gn.Md.

**Tablo 4.11- Avcılar'da Yapılan Hasar Tespiti Sonuçları,
26.01.2000**

	Bina	Konut	İşyeri
Yıkık	50	257	44
Ağır Hasarlı	131	1 342	231
Orta Hasarlı	526	5 721	1069
Az Hasarlı	800	7 280	893
TOPLAM	1507	14 600	2237

Kaynak: Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Gn.Md.

Tabla 4.10'da görüldüğü gibi İstanbul genelinde toplam 32 bin konut ve 5 bin işyeri yıkıma ve hasara uğramıştır.

Avcılar'da toplam 1507 binanın yıkım ve hasara uğramasından 14 600 konut ve 2237 işyeri etkilenmiştir. İstanbul genelinde meydana gelen yıkım ve hasarların en yoğun olarak Avcılar'da gerçekleştiği görülmektedir.

İstanbul genelindeki yapı stoklarının verisine ulaşmak ve Avcılar ilçesinde meydana gelen yıkım ve hasarların ilçedeki toplam yapı stoğu içindeki oranlarını tespit etmek amacıyla TMMOB'ce bir çalışma yapılmıştır.

4.11.2- Sayısal Verilere Göre İstanbul Yapı Stokları

İstanbul'un Avcılar, Bahçelievler ve Kartal ilçelerindeki binaların sayıları ve kat yükseklikleri TMMOB tarafından oluşturulan Coğrafi Bilgi Sistemi (Geographical Information Systems-GIS) ortamında tespit edilmiştir. Bina sayımları, bu ilçelerin 1995-1998 yılları arasında yapılan yersel sayısal haritaları üzerinden bilgisayar ortamında yapılmıştır.

Avcılar, Bahçelievler ve Kartal ilçelerinin;

Toplam nüfusu 1 016 916 olup, İstanbul nüfusuna oranı yüzde 11.23,

Konut binaları toplamı **54 214**,

4 ve daha yüksek katlı konut binaları toplamı 26 500'dür.

AVCILAR İLÇESİNDEKİ YAPISAL YIKIM VE HASARIN BOYUTLARI

Hasar tespit sonuçları, İstanbul genelinde meydana gelen hasarın % 45'nin Avcılar'da aldığını ortaya koymaktadır.

Avcılar Belediyesince tespit edilen hasarlı binaların sayıları Bakanlıkça tespit edilen sayılardan fazla almakla birlikte, Bakanlık verileri esas olarak yaptığımız incelemeye göre;

Tablo 4.12- Avcılar, Bahçelievler, Kartal İlçeleri yapı stoklarının kat yüksekliği dağılımı

	Avcılar	Bahçelievler	Kartal
1997 Nüfus	214.383	442.147	360.386
İstanbul nüfusuna oranı	% 2.37	% 4.88	% 3.98
1 katlı yapı sayısı	2.687	3.204	6.925
2 katlı	1.732	2.121	4.604
3 katlı	1.451	786	3.873
4 katlı	3.115	3.446	2.736
5 katlı	2.335	4.774	2.239
6 katlı	461	4.181	916
7 katlı	75	1.038	335
8 katlı	31	158	181
9 katlı	5	25	130
10 katlı	13	30	188
11 katlı		20	54
12 katlı		10	43
13 katlı			4
14 katlı			
15 katlı			7
Resmi yapılar	45	146	
Toplam	11.950	19.939	22.235
4 kat ve daha yüksek yapı toplamı	6.035	13.682	6.883

Kaynak: TMMOB GIS verileri

Avcılar'daki yıkım ve hasarlar, 1 bina dışında 4 kat (zemin+3) ve daha yüksek katlı binalarda meydana gelmiştir.

Avcılar'da yıkım ve hasara uğramış toplam 1507 binanın;

Toplam binalara oranı % 12.61'i,

4 kat ve daha yüksek katlı toplam binalara göre oranı % 24.97'yi bulmaktadır.

Az hasarlı binaları dışarıda bırakarak **yıkık, ağır ve orta hasarlı toplam 707 binayı esas aldığımızda, bu binaların;**

*** Toplam binalara oranı % 5.92'yi,**

***4 kat ve daha yüksek katlı toplam binalara göre oranı % 11.71'i bulmaktadır.** (Bkz. Sy. 47, Harita-2; Avcılar hasarlı yapıların kent bütününde dağılımı)

BAHÇELİEVLER İLÇESİNDEKİ HASARLAR

Bahçelievler ilçesi Marmara denizi kıyısından yaklaşık 3 km içerde bulunan bir yerleşim alanıdır. 17 Ağustos 1999 depreminde Bahçelievler'in bütün mahallelerinde yapısal hasarlar olmuş, hasarların Şirinevler, Soğanlı, Kocasinan, Cumhuriyet, Siyavuşpaşa, Bahçelievler, Zafer, Çobançeşme ve Hürriyet mahallelerine dağıldığı görülmüştür.

Bahçelievler ilçesinde; 8 binada ağır hasar, 44 binada orta hasar ve 57 binada az hasar olmak üzere toplam 109 bina hasar görmüştür.

İSTANBUL SAHİL ŞERİDİ YAPI STOKLARI

17 Ağustos 1999 depreminde yapısal hasara uğrayan ilçelerin

1997 nüfus sayımı sonuçlarına göre;

YER (ilçeler)	NÜFUS
SİLİVRİ	95.623
B.ÇEKMECE	280.888
K.ÇEKMECE	456.463
AVCILAR	214.383
BAKIRKÖY	214.417

ZEYTİNBURNU	224.768
EMİNÖNÜ	50.135
FATİH	424.973
EYÜP	249.593
KAĞITHANE	314.189
BAĞCILAR	479.921
BAHÇELİEVLER	442.147
BAYRAMPAŞA	236.046
GAZİOSMANPAŞA	645.827
GÜNGÖREN	271.853
KADIKÖY	695.232
ADALAR	14.996
MALTEPE	330.469
KARTAL	360.386
PENDİK	337.519
TUZLA	<u>90.170</u>
TOPLAM	6 429 998

AVCILAR, BAHÇELİEVLER, KARTAL ilçelerinin

Yapı Stokları ve nüfuslarını projeksiyon olarak alan bir hesaplama sonucu;

- İstanbul sahil şeridinde (birinci hasar bölgesinde) **konut binası sayısı 343 bin** olarak,
- İstanbul sahil şeridinde (birinci hasar bölgesinde) **4 kat ve daha yüksek konut binası 170 bin** olarak,
- İstanbul genelinde **konut bina sayısı 586 bin** olarak bulunmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi yetkililerince, İstanbul yapı stoğu toplamının 716 bin, konut ve işyeri stoğunun 2 milyon 700 bin civarında olduğu ifade edilmektedir.

İstanbul'da Konut Bina dışındaki yapı stokları

Bizim elde ettiğimiz sonuçlara ve belediye verilerine göre İstanbul'da konut bina dışında **130 bin** yapı bulunmaktadır.

Tarihi ve kültürel yapılar, camiler, kliseler, eğitim ve sağlık yapıları, fabrikalar, ticarethaneler, iş merkezleri, oteller vb. yapılarıyla İstanbul'da 130 bin gibi yüksek bir yapı stoğu bulunmaktadır.

Tablo 4.13- İstanbul Konut Binalarının Yapısı 1920 yılı nüfusu 1 129 655, konut binası sayısı 50 565,

	Cadde	Sokak	Aile	Nüfus	Bağımsız Konut	Ortalama aile büyük.	Oto galeri	Tüp satış	Muhtelif depolama
Toplam	93	1.179	121.404	479.902	121.404	3.952	290	78	1.088

Kaynak : Bahçelievler Kent Bilgi İşlem Proje Sonuç Raporu

1975 yılı nüfusu 3 904 488, 1920-1975 arası nüfus artışı : 2 774 933,

konut binası ek sayısı 121 707,

1997 yılı nüfusu 9 198 809, konut binası sayısı 586 000,

1975-1997 ek konut binası 414 000,

Bu duruma göre konut bina stoklarının yaş durumu;

80 yıl ve daha fazla yaşlı bina: 50 000

25-80 yıl arası bina: 122 000

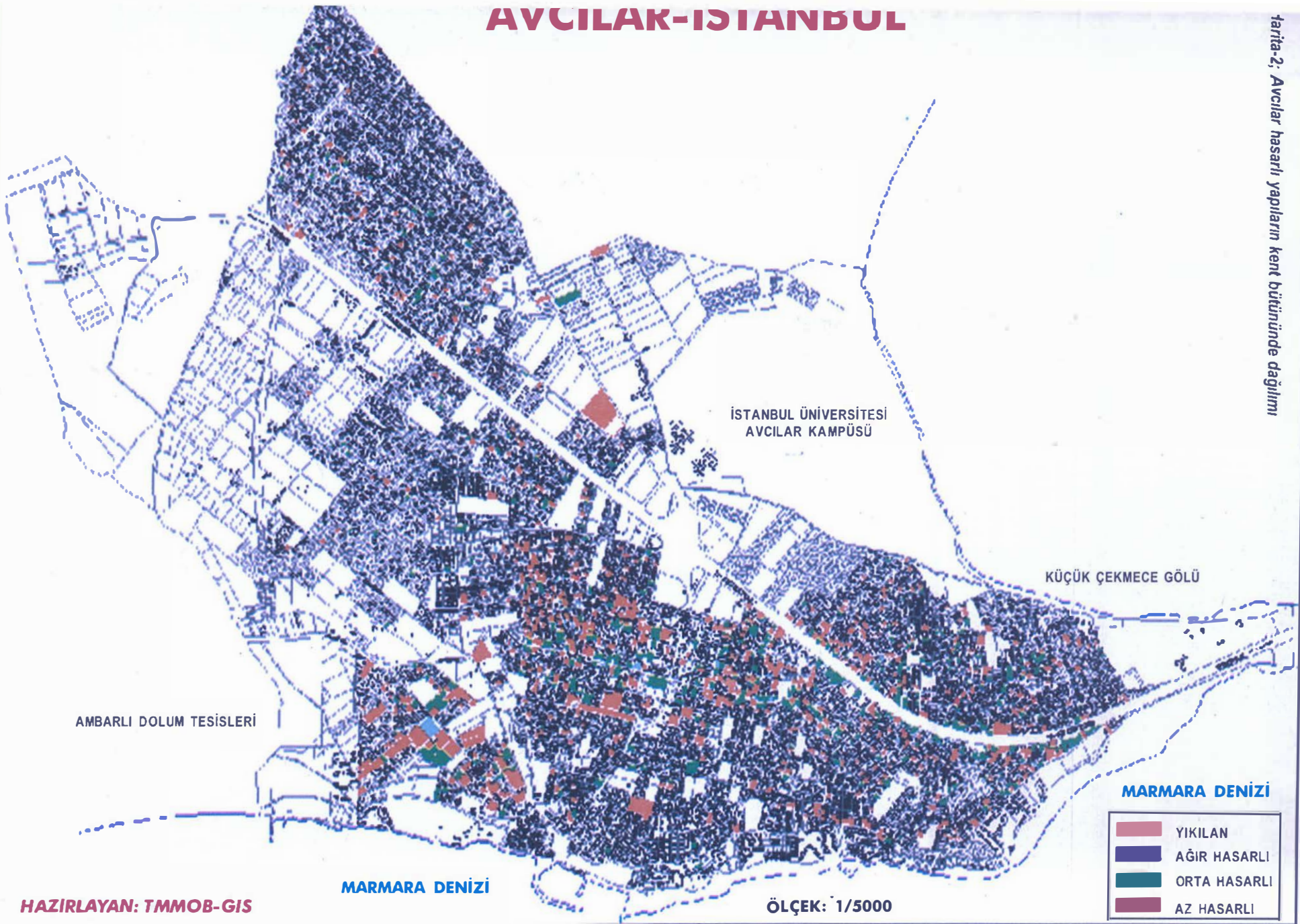
0-25 yıl arası bina: 414 000

Sonuç olarak;

Su toplama havzaları, vadi içleri ve vamaçları, dolgu alanları, sahiller, dere yatakları, heyelanlı bölgeler gibi elverişsiz zeminler üzerine inşa edilmiş depreme dayanıklı olup olmadığı bilinmeyen ama aşağı yukarı

AVCILAR-İSTANBUL

Şarh:2; Avcılar hasarlı yapıların kent bütününde dağılımı

HAZIRLAYAN: TMMOB-GIS

tahmin edilen plansız, denetimsiz ortamlarda kaçak olarak yapılmış herhangi bir mühendislik ve mimarlık hizmetiyle buluşmamış yüzbinlerce yapısı, sanayi tesisi ve Türkiye'nin en yoğun nüfusunun bulunduğu İstanbul'un olası bir deprem karşısında depremi karşılamaya hazır olmadığı apaçık ortada değil mi.

7.4 büyüklüğündeki 17 Ağustos 1999 depreminin İstanbul'a yansımaları, özellikle Avcılar büyük ölçüde hasara uğratması, 300 can kaybına neden olması, Yeşilköy, Sefaköy gibi İstanbul'un yüzlerce semtinde hasar yaratması gözönüne alınırsa İstanbul'un depreme değil depremin sonuçlarına hazırlandığı açıkça anlaşılıyor mu.

AVCILARDA ÖLÜMLE SONUÇLANAN YIKIMLARIN OLDUĞU 31 BİNANIN İMAR SERÜVENİ

Avcılarda deprem anında ve hemen sonrasında 276 insanın ölümüyle sonuçlanan yıkımların olduğu 31 binanın dosyaları üzerinde yaptığımız incelemelerin sonuçlarını ve imar serüvenini gelin birlikte okuyalım.

İmar dosyaları İncelenen 31 yapıdan 28 yapının ortak paydalarını oluşturan imar serüvenine göre;

- 3 adet yapı, hiç bir ruhsat alınmadan kaçak yapılmış,
- 6 adet yapı, temel ruhsatı alınmadan yapıma başlanmış,
- 17 adet yapı, temel üstü ruhsatı alınmadan yapımına devam edilmiş ve tamamlanarak, fen ve sağlık kuralları ile projelerine uygun yapıldığı, hiçbir kamu kurumu tarafından denetlenmeden kullanıma sunulmuş,
- 20 adet yapı, yapının fen ve sağlık kurallarına tekniğine ve projelerine uygun yapıldığını belirleyen yapı kullanma izin belgesi almadan kullanıma sunulmuştur.
- 3 adet yapı, aykırılıklarına rağmen sadece bodrum ve zemin katları için yapı kullanma izin belgesi alınarak kullanıma sunulmuş,
- 15 adet yapıda ruhsat ve projelerine aykırı olarak 1-2 kat kaçak kat yapılmış,
- 14 yapıda ruhsat ve projelerine aykırılıklar nedeniyle belediye encümenleri tarafından yıkım kararı alınmış ve para cezaları verilmiş, ancak yıkım kararlarından çok azı uygulanabilmiş,
- 4 adedi kaçak yapılmış kat ve bölümlerin yasallaştırılması için olmak üzere 6 yapıda tadilat projesi yapılmış ve bu projeler Belediye tarafından onaylanmış,
- 7 adet yapı 1985'de çıkarılan 2981 sayılı imar affı yasası ile yasallaştırılmıştır. En çarpıcı olan da bu 7 yapıdan ikisine dört kat olmak üzere dört adedine kat ilavesi yapılarak Belediye tarafından ruhsat verilmiş olmasıdır.
- İncelenen 31 yapının sadece 3 adedinin her türlü yasal zorunluluklar yerine getirilerek yapıldığı, gerekli ruhsat ve izinlerin alındığı, herhangi bir kaçak ve ilavelerinin olmadığı tespit edilmiştir. Ancak bu yapıların da 17 ağustos depreminde yıkılmış olması yasal gerekliliklerin yerine getirilmiş olmasının yapıların güvenliği açısından yeterli olmadığına çarpıcı bir kanıttır.

İstanbul, yıkılan bu yapıların imar serüvenine benzeyen yüzbinlerce yapıyla doludur. Bu tabloyu İstanbul'un herhangi bir semtine taşıyabilir veya herhangi bir sokağında, mahallesinde, ilçesinde görebilirsiniz.

İstanbul'un sorunlarının yapı stoklarının durumu ile sınırlı olmadığını biliyoruz. Olası bir deprem anı ve sonrasında ulaşımı, altyapı tesisleri, kimyasal madde kullanan sanayi yapıları, fueloil ve doğal santrali, petrol dolum tesisleri, LPG istasyonları, köprüleri, viyadükleri, alt ve üst geçitleri ve yangınlarla çok sorunlar ortaya çıkaracak ve felaketin boyutlarının büyümesine neden olacaktır.

4.11.3- Deprem ve İstanbul

İstanbul'un 32 ilçesinde toplam 588 mahalle bulunmaktadır.

1894 depreminde İstanbul binaların yapısı ve ulaşım açısından günümüzle kıyaslanmayacak bir avantaja sahipti. Nüfusu o yıllarda bir milyona yakın bir kentte can kaybının (1000 civarında olması) fazla olmamasının en önemli nedeni binaların büyük bir kısmının ahşaptan, kargirlerin de en fazla 2-3 kat olmasıdır. Bir diğer neden de, az katlı binaların yıkılması ile sokaklar kapanmamış, ulaşımın ve yaralı kurtarma çalışmalarının devam etmiş olmasıdır.

Bugün yolların büyük kısmı 1894'deki darlığını sürdürüyor. Eski yolların genişlikleri aynı ama, iki tarafındaki binalar 2 kattan 4,5,6 bazı yerlerde 8-10 katlara tırmandı. Yeni oluşan semtlerde de benzer sokaklar oluşturuldu.

İstanbul'daki karayolu ulaşım güzergahları üzerinde toplam 160 adet köprü bulunmaktadır. Çok yönlü işlevleri olan 64 adet köprünün 19 tanesini viyadük ve büyük köprüler oluşturmaktadır. 19 adet önemli yapı

içinde yer alan Mecidiyeköy viyadüğü, Boğaz Köprüsü ulaşım güzergahı üzerinde bir mühendislik yapısıdır. Bilindiği gibi viyadüğünün her iki yanında çok katlı binalar bulunmakta, bazı kesimlerde bu binalarla viyadük arasındaki mesafe 2'ye kadar düşmektedir.

Deniz kenarlarındaki dolgu yeni alanları ve bunlar üzerinde inşa edilen yollar, kolektörler ve deşarj tesislerinde alası bir deprem karşısında farklı oturma ve sıvılaşmalar nedeniyle önemli hasarlar oluşabilir.

Yapıların Alt Katları Amaç Dışı Kullanılmaktadır.

Bahçelievler Belediyesi Kent Bilgi İşlem Merkezi Projesi kapsamında yapılan saha ve büro çalışmaları ile elde edilen bilgiler ilçenin bir görünümünü ortaya koymaktadır. İlçedeki 9 mahallenin tamamında yürütülen bu çalışmanın bazı sonuçları konut binaların giriş katlarının amaç dışı kullanıldığını ortaya koymaktadır.

BAHÇELİEVLER GENEL DEĞERLENDİRME TABLOSU

Bahçelievler yerleşim alanındaki depoların, oto galerinin ve tüp satış yerlerinin önemli bir bölümü binaların giriş katlarında faaliyet göstermektedir. Türkiye'nin bütün kentlerinde olduğu gibi İstanbul'da da bazı konut binaların giriş veya alt katlarının ticari amaçla kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanım için, hinaların ya bölme duvarları kaldırılmakta, bazı binalarda ise yer kazanmak amacıyla zemin katlarda bazı kolonlar kesilmektedir.

Belediyeler tarafından onaylanan uygulama projelerinde olmamasına rağmen, binaların giriş katlarının ticari hacimler (dükkan, market, galeri, depo vb.) şeklinde kullanılmaları, yumuşak kat olarak tanımlanan ve yeterli rijitliğe sahip olmayan katların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Deprem bölgelerinde yapılan incelemelerde binaların hasarların bir bölümünün zemin katların yeterli rijitliğe sahip olmamasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Deprem sırasında kolonların yanal direnimlerini artıran bölme duvarlarının, özellikle kolonlara en fazla yükün bindiği giriş katlarında ortadan kaldırılması, sistemi depreme karşı dayanaksız kılmaktadır. Giriş katının çöküşünden sonra bina ya olduğu gibi aşağı inmekte, ya da üst katlardaki düğüm noktalarının aşırı yüklenmeler ve deformasyonlu sonucu çözülmesiyle, birbirinin üzerine oturan döşemelerden oluşan bir beton yığını haline gelmektedir.

17 Ağustos 1999 depremi, bu tür uygulamaları gözler önüne sermiştir.

Örneğin, alt katlardaki dükkanlara 200 tondan 400 tona kadar kereste, sunta, kontrplak, medefe vb. orman ürünleri konularak depo ve mağaza olarak kullanılmaktadır. Birçoğu kaçak ve sağlıksız olan ve konut olarak kullanılan bu binalar düşey yükler nedeniyle risk altında iken, bu ağır yükler riskin boyutlarını daha da büyötmektedir.

Tarihi yapıları, eski ve yeni binalarıyla, İstanbul

Viyadükleri binalarla çevrili Mecidiyeköy-İstanbul

Eğitim ve sağlık yapıları hasarlı bir kent

17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremleri İstanbul'un eğitim ve sağlık yapılarının önemli bir bölümünde hasarlara yol açmıştır.

Okullar, gerekli inceleme ve onarımları yapılmadan hasarlı olarak eğitime açılmıştır. İstanbul'daki okulların, öğretmen ve öğrencilerin sayılarına baktığımızda bunların önemli büyüklüğe ulaştığını görmekteyiz.

Tablo 4.14- İstanbul Eğitim Kurumları Öğretmen ve Öğrenci Sayıları

	İlkokul	Ortaokul	Mesleki ve Tek.Ortaokul	Lise	Mesleki ve Teknik Lise	TOPLAM
Okul sayısı	1193	1753	151	488	536	4 122
Öğretmen sayısı	49 521	14 226	64	17 955	14 751	96 517
Öğrenci sayısı	1 492 809	651 833	72 626	320 546	238 819	2 776 633

Kaynak: DİE İnternet web: <http://www.die.gov.tr>

Tablo 4.14'e göre, ilk, orta ve lise düzeyinde eğitim gören 2 milyon 800 bin öğrenci, İstanbul nüfusunun % 27.8'si gibi önemli bir oranı oluşturmaktadır.

Sağlık yapılarında da benzer sorunlar yaşanmaktadır.

Tablo 4.15- Kamu, Özel ve SSK'ya bağlı Hastane ve Yatak Sayısı, 1995

	Türkiye	Marmara	İstanbul
HASTANE	1009	250	126
Kamu (1)	728	130	40
Özel	166	93	75
SSK	115	27	11
YATAK SAYISI	136 072	42 424	30 369
Kamu (1)	101 741	28 042	19 187
Özel	8 934	5 883	5 202
SSK	25 397	8 499	5 980

(1) Kamu hastane ve yatak sayısına sağlık merkezleri de dahil edilmiştir.

Not: Bu sayılar Askeri hastaneleri kapsamaz.

Kaynak: DİE İnternet web: <http://www.die.gov.tr>

Enerji üretim ve dağıtım tesisleri, doğalgaz hatları ve yangın riskleri

İstanbul, Türkiye enerji toplamının yaklaşık yüzde 20'sini tüketen bir metropol. İstanbul elektrik sistemi, Türkiye enterkonnekte sisteminin bir parçasıdır. 380, 154 KV iletim sistemi, üretim santralleri, trafo merkezleri (TM) ve dağıtım şebekesi ile 4000-4500 MW gücün anlık olarak tüketildiği bir merkezdir. Bu boyutta bir tüketime karşın, olası bir deprem karşısında alınması öngörülen teknik önlemler paketi ortalıkta görünmüyor. Bu konuda görüştüğümüz BEDAŞ yetkilileri bize bu yönde ilettikleri önlem ne yazık ki enerji sisteminin belirli noktalarında nöbetçi bulundurmaktan öteye geçmemektedir. İstanbul'da 53 adet indirici merkez bulunmaktadır.

İstanbul'da 630 MW Anbarlı Fuel-oil, 1350 MW Anbarlı Doğal Gaz, 100 MW Esenyurt Doğal Gaz Santralleri ve Avrupa yakasında, İstanbul'u doğrudan ilgilendiren 1200 MW Hamitabat Doğal Gaz santrali Kırklareli'nde, 600 MW Trakya Elektrik ve Univar Doğal Gaz Santralleri Tekirdağ'da olmak üzere dha birçok irili ufaklı santral vardır. Trakya'da toplam olarak 4000-4500 MW kurulu güçte santral bulunmaktadır.

Bu santrallerde üretilen enerji, 380 KV İkitelli, Alibeyköy, Babaeski, Hamitabat, Anbarlı, Habipler, Ümraniye, Paşaköy, Tepeören TM'lerdeki 380/154 KV trafolarından 154 KV sisteme aktarılmakta, 154 KV sistemden de 154/OG (Orta Gerilim) trafolarla dağıtım şebekesini besleyerek tüketicilere ulaştırılmaktadır. İstanbul'daki 154 KV TM'lerin sayısı 30'dan fazladır.

Olası bir depremin bu santraller ve trafo merkezlerine etkisi ne olacaktır? Bunun ciddi olarak araştırılması gerekmektedir. 17 Ağustos depreminde Osmanca TM'deki hasarın boyutları büyük olmuştur. Bu merkezdeki şalt sahasındaki kesicilerin bile hasar gördüğü (devrildiği, mesnet izolatörlerinin kırıldığı, ayırıcıların yere indiği...) göz önüne alınırsa, İstanbul'daki bu kadar çok sayıdaki Trafo merkezinde olabilecek hasarlara karşı hazırlıklı olunması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Çünkü, 17 Ağustos depreminde, Adapazarı TM'de 154 KV şaltta hasar az hasar olmasına karşın 380 KV şaltta çok büyük hasarlar olduğu bilinmektedir. 154 ve 380 KV şalt arasındaki uzaklık 100-200 metre olduğuna göre 380 KV şaltın yapımındaki müteahhitlik hizmetlerindeki bir sorun var mıydı sorusunu akla getirmektedir. Benzer şekilde Osmanca TM'deki hasarlar, şalt sahasının inşası sırasındaki hatalardan mı kaynaklanıyor sorusunu gündeme getirmektedir. Bölgedeki diğer tarfo merkezlerinde de az, orta ve ağır hasarlar olmuştur.

Özellikle şu nokta gözden kaçırılmamalıdır. İstanbul'daki önemli santral ve TM'leri birbirlerine birkaç km uzaklıkta ve 25-30 TM, çapı 20 km olan bir dairesel alan içindedir. Olası bir depremde bu trafoların hasar görmesi durumunda kente uzun bir süre (haftalar belki aylar) elektrik verilmeyecek ve kent enerjisiz kalabilecektir.

İstanbul'da 1 milyon 250 bin daire ve işyeri doğalgaz kullanmaktadır. 352 Bölge regülatörünün bulunduğu İstanbul'da yeraltına döşenen doğal hatlarının toplam uzunluğu 4727 km olup, bunların;

- 3764 km'si polietilen hatlardan,
- 659 km'si çelik hatlardan,
- 304 km'si sanayi kuruluşları hatlarından oluşmaktadır.

Ambarlı Dolum Tesisleri, Fuel Oil ve Doğal Gaz Santrali, Aygaz Tesisi

Avcılar Ambarlı'da bulunan petrol dolum tesisi, fueloil ve doğal gaz santrali, indirici merkez ve Aygaz tesisleri aynı alanda bulunmaktadır. Bu tesisler buldukları zeminin yapısı ve geçmiş depremlerde oluşan yarıkların varlığı önemli risk taşımakta, çevresindeki yerleşim alanlarını tehdit altına almaktadır.

İstanbul'un en büyük risk alanlarından birini yangınlar oluşturmaktadır. Yangınlar çok büyük can kayıplarına yolaçabilir. Bu konuda şu anda hiçbir önlem alınmadığını görüyoruz. İstanbul'un altındaki binlerce km'lik doğalgaz hatlarının konumu da yangın risklerini büyütmektedir.

1894 İstanbul Depreminde hasar gören yerlere ilişkin kayıtlara göre "Ambarlı'da denizden 300 metre içeride üçkm uzunluğunda, sekiz cm genişliğinde sahile paralel doğu-batı doğrultusunda bir yarık ve buna paralel, denize 30 m. daha yakın 100 m. uzunluğunda altı cm genişliğinde ikinci bir yarık" olmuştur (D.Eginitis, 1894, Rapport sur le Tremblement de Terre de Constantinople).

Nüfusun en yoğun olduğu kent;

Ülkede km²'ye 82 kişi, Marmara Bölgesinde 322 kişi düşerken, 10 milyon nüfusu 5712 km² yüzölçümü olan İstanbul'da 1650 kişinin düşmesi, kentin bölge ve ülke içindeki önemini ortaya koyan bir ölçüdür.

Kırk yıllık dönem ele alındığında, kentin nüfusu her 15 yılda ikiye katlanarak çok hızlı olarak

Avcılar Ambarlı dolum tesisleri, fueloil ve doğal gaz santrali, Aygaz depoları ve konutlar

büyümüştür. 1985-1990 döneminde metropolün artış hızı binde 43 olmuştur. Bu yüksek bir büyüme hızıdır. Aynı dönemde Türkiye nüfus artış hızı binde 21.71'dir. Bu artışın yaklaşık üçte ikisi göçler nedeniyle olmuştur.

İstanbul'un kaderini etkileyen bu hızlı nüfus artışı, özellikle 1950'li yıllardan sonra Türkiye'nin geçirmekte olduğu sanayileşmenin bir sonucuydu. Türkiye gümrük duvarlarıyla korunmuş iç pazarına dönük olarak ithal ikamesi yoluyla sanayileşiyordu. Bu sanayileşme hızla artan kentli nüfusa yeterli istihdam yaratamıyorsa da, İstanbul'da büyük bir sanayi yığılması ortaya çıkarıyordu.

1960'lı yılların sonlarına değin ölçeği ve kent imajı ile **su kenti** olma özelliğini sürdüren, 1970'lerden bu yana hızlı ve plansız kentleşme sonucu coğrafi ve doğal özellikleri göz ardı eden bir sürecin yaşanmasıyla her yöne yayılan İstanbul, artık bu özelliğini yitirerek **kara kenti** niteliğine bürünmüştür.

Gelir Dağılımındaki eşitsizliğin en büyük olduğu kent;

Devlet İstatistik Enstitüsü'nce yapılan "1994 Hanehalkı Gelir Dağılımı" araştırmasına göre, İstanbul'da bulunan 1 milyon 800 bin hanenin toplam geliri 20 milyar 251 milyon dolardır. Bu rakam, Türkiye'nin 60 milyar dolar olan 2000 yılı bütçesinin üçte biridir.

Araştırma sonuçlarına göre; İstanbul'un en zengin % 1'ni oluşturan 18 bin aile 6 milyar doları, yani toplam kent gelirinin % 29'unu alırken, en yoksul % 1'i oluşturan 18 aile 18 milyon doları, yani toplam kent gelirinin % 0.09'unu almaktadır. İstanbul'un en yoksulu ile en zengini arasındaki fark 1437 kata ulaşmaktadır.

Tablo 4.16- İstanbul'da hanelerin %1, % 5, % 10 ve % 20'lik dilimlere göre yıllık gelir dağılımı, 1994

	En Yoksul Gruplar				En Zengin Gruplar			
	1. %1	1. %5	1. %10	1. %20	1. %1	1. %5	1. %10	1. %20
Hane halkı sayısı	17.799	88.894	177.987	355.974	17.798	88.993	177.987	355.974
Toplam fert sayısı	40.328	314.293	639.852	1.320.258	60.606	420.185	786.297	1.538.799
%		4.27	8.69	17.93		5.71	10.68	21.47
Toplam Hane Geliri (1000 dolar)	18.000	135.824	337.090	842.616	5.866.672	8.572.505	10.535.143	12.986.838
%	0.09	0.67	1.66	4.16	28.97	42.33	52.02	64.13
Hanelerin Ortalama Geliri \$	1.008	1.526	1.893	2.367	329.628	96.327	59.190	36.482
En düşük geliri \$	700	700	700	700	84.740	26.120	18.400	10.867
En yüksek geliri \$	1.200	1.967	2.533	3.176	1.006.000	1.006.000	1.006.000	1.006.000

Not: 1994 dolar kuru 30 000.-TL alınmıştır.

Kaynak: DİE 1994 Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi Sonuçları,

Tablo 4.16'daki veriler, İstanbul'un en zengin grupları ile en yoksul grupları arasında giderek derinleşen gelir dağılımındaki eşitsizliği gözler önüne sermektedir.

İstanbul'da, en zengin % 20'lik aile grubu toplam kent gelirinin % 64.13'nü alırken, en yoksul % 20'lik grubun payına ise % 4.16 düşmektedir. İstanbul'un en zengin % 20'si Türkiye bütçesinin neredeyse dörtte birini alırken, en yoksul % 20'si ise bütçenin 70'de birini almaktadır. İstanbul, gelir dağılımındaki eşitsizliğinin en büyük olduğu bir kent haline gelmiştir.

Gelirler arasındaki uçurum mekana da yansımıştır. Bu gelir bölüşümü içerisinde en zengin kesimler güvenlik çemberleri içinde steril ve lüks villarda yaşarken milyonları bulan en yoksul kesimler sağlıksız ve güvenli olmayan binalarda yaşamak zorunda bırakılmıştır.

Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde depremlerin yol açtığı felaketler, gelişmiş ülkelere oranla onlarca kat fazla olabilmektedir. Bunun önemli nedenlerinden gelir dağılımındaki eşitsizliğin kent mekanlarına yansımalarıdır. İstanbul kentinin yapılaşma formu bunu apaçık gözler önüne sermektedir.

5.bölüm

KALKINMA, SANAYİLEŞME, KENTLEŞME POLİTİKALARI VE DEPREM

Türkiye’de depremin yol açacağı zararlarının azaltılması konusunda kanun, tüzük, yönetmelik düzeyinde birçok düzenleme olmasına rağmen; deprem zararlarının azaltılmadığı, aksine, hızlı nüfus artışı, göçler, bölgelerarası dengesizlik, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, plansız, denetimsiz bir kentleşme ve sanayileşme, kaçak-yapılaşma, akıl ve bilim dışı uygulamaların, süreç içerisinde afet riskini ve tehlikesini daha da artırdığı, yaşanan son depremlerle açıkça görülmüştür. Sonuçta, yıkım ve acılarla dolu çok ağır bedeller ödenmiştir.

Doğa olayları, dünyanın oluşumundan bu yana doğanın kendi iç dengelerinin yeniden düzenlemesi döngüsünün doğal sonuçlarıdır. Bu doğal döngüden insanların fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara uğraması, doğrudan ya da dolaylı zarar görmesi durumunda bu olaylar **“afet”** olarak tanımlanmaktadır.

Afetin büyüklüğü, doğa olayının yolaçtığı can kayıpları, yaralanma ve sakat kalmalar, yapısal yıkım ve hasarlar ile bunlar sonucu oluşan sosyal ve ekonomik kayıplarla ölçülmektedir.

Afetin büyüklüğünü belirleyen ana faktörleri;

- Olayın fiziksel büyüklüğü, yayılım özellikleri ve yerleşme yerlerine uzaklığı,
- Gelir dağılımı, yoksulluk ve az gelişmişlik,
- Nüfus yoğunluğu ve hızlı nüfus artışı,
- Yapılaşmaya elverişli olmayan zeminlerin yerleşime ve sanayileşmeye açılması, tarım alanlarının, ormanların, sahillerin ve çevrenin yok edilmesi,
- Depreme dayanıklı yapı üretiminin yapılmaması, plansız, denetimsiz ve kaçak yapılaşmanın teşvik edilmesi,
- Bilimsel araştırmaların yeterince yapılmaması, yapılanların dikkate alınmaması, bilgisizlik ve eğitim eksikliği,
- Afet olaylarına karşı önceden hazırlıklı olunmaması, koruyucu ve önleyici önlemlerin ulaştığı düzey, olarak sıralamak mümkündür.

Bu ana faktörlerden, olayın fiziksel büyüklüğü ve yerleşme yerlerine uzaklığı dışında kalanların hepsi, doğal kökenli değil, insan kökenli faaliyetlerdir.

Türkiye’de yakın geçmişte, yerleşim alanlarını etkileyen, can kayıplarına ve yıkımlara yol açan; deprem, sel, heyelan ve fırtına gibi doğa olayları yaşanmıştır. Son beş yılda yaşanan Erzincan, Dinar, Ceyhan depremleri, Batı ve Doğu Karadeniz yörelerindeki seller ve heyelanlar, Senirkent’te çamur akması, İstanbul, Bursa ve Karadeniz Bölgesinde İodos fırtınaları...felakete dönüşmüş, yapısal hasarlara ve can kayıplarına yol açmıştır. Doğa, kendisine yapılan yanlışlara isyan etmiş, kendisine yabancı müdahaleleri yerle bir etmiştir.

Doğanın isyanı, her felaket sonrasında kısa sürede unutulmuş, ders çıkarılmamış, hiçbir şey olmamış gibi davranılmıştır. Her doğa olayının yol açtığı felaket kendi ölçeğinde ele alınmış, devletin büyüklüğü ve yaraların milletçe sarılacağı nutukları atılarak yaşanan acılar unutulmuş, felaketlerin ve bilimsel gerçeklerin üstü sürekli örtülmüştür.

17 Ağustos ve 12 Kasım depremleri Türkiye’de yaşanan ilk depremler değildi. Türkiye, yüzyıllardır depremlerin yıkımına uğramış, bunların acı sonuçlarını sayısız kez yaşamıştır. Birinci derece deprem kuşağında bulunan Marmara Bölgesinde de yüzyıllardır sayısız depremler olmuştur.

Deprem bilimi, bilim dallarından sadece biridir. Halkın deprem ve diğer bilim dallarının konusunu oluşturan bilgiye, bilim insanları gibi sahip olmayacakları açıkça ortadadır.

Araştırmacılar için insanın içinde yaşadığı çevre, her şeyden önce bir kaynak, bir yerdir. Doğa olaylarının nerede meydana geldiği, neden orada oldukları ve bunların yaşamımızı nasıl etkileyeceği, bunlara karşı alınacak önlemlerin neler olacağı bilimin temel bir faaliyet alanıdır. Çünkü, bilimsel çalışmanın amacı doğayı ve hayatı inceleyerek nesnel gerçekleri ortaya çıkarmaktır.

Yaşadığımız onca felakete rağmen, deprem gerçeğine Marmara coğrafyasının doğa (tektonik, ekolojik, arkeolojik...) verilerini, felaketin ortamlarını yaratan ekonomik, toplumsal ve siyasal politika ve uygulamaları

tarihi süreci içinde ele alınarak bilince çıkarılması sadece geçmiş ve günümüz için değil gelecek açısından da önem taşımaktadır.

Bilim adamlarına ve konuyla ilgili örgütlere düşen görev, bilimsel olguları bilimsel bilgi birikimi olmayan kamuoyunu aydınlatmak, insanlığı felakete sürükleyen uygulamaları ve tekrarlanmaması için nelerin yapılması gerektiğini önermek ve topluma öncülük etmektir.

5.1- Kentsel Sorunların Kaynağı

Türkiye nüfusunun % 70'i kentlerde yaşamaktadır. Son 50 yıldır ekonomik-sosyal ve son 16 yıldır süren çatışma ortamı nedeniyle süren iç göçler sonucu kentlerin nüfusu hızla artmıştır. Yakın bir gelecekte ülke nüfusunun % 85'nin kentlerde yaşacağı öngörülmektedir.

Türkiye'de, kentsel sorunların kaynağı, İkinci Dünya Savaşı sonrası tercihlerine ve bu tercihlerin uygulanmasına dayanmaktadır. Truman doktrinine dayalı olarak ABD ile Türkiye arasında 1947 yılında imzalanan "Yardım Anlaşması" bir dönemin de başlangıcıdır. Marshall yardımı denen yardımla Türkiye yeni bir sürece girmiştir. Marshall yardımları kapsamında tarıma traktör girmesi, kara yollarına ağırlık verilmesi, vb. gibi uygulamalar kapalı pazar ekonomisinden açık pazar ekonomisine geçiş sürecini başlatmıştır.

Onyedinci Stand-By anlaşmasını Aralık 1999'da imzalayan Türkiye'nin IMF serüveni bu dönemde başlıyordu. 14 Şubat 1947'de IMF'ye giren Türkiye, parasını yüzde 100'ün üzerinde devalüe ediyor ve yakın tarihinde ortaya çıkan tüm ekonomik krizleri IMF'nin istikrar programları ile çözmeye çalışmanın ilk adımını atıyordu.

Tarım sektöründe 1950'lerden itibaren büyük değişimler olmuştur. Tarımın teknolojik yapısında, işlenen toprakların mülkiyetinde ve tarıma ayrılan kredilerin dağılımındaki değişimler sonucu olarak ortaya çıkan mülksüzleşme, işsizlik, yüksek orandaki nüfus artışı büyük bir nüfusun tarımdan kopuş sürecini başlatmıştır.

Karayolu ulaşımındaki hızlı gelişme mal ve insan akımını hızlandırmıştır. Bu olgu gerek tüketim gerek üretim mallarının kolaylıkla dolaşımını hızlandırmış, başka bir anlatımla kapitalist ilişkilerin giderek yaygınlaşmasını ve tüketim toplumunun koşullarını hazırlamıştır.

İşte bu gelişmeler sonucu tüketim mallarına yönelik genellikle "ithal ikamesi" diye adlandırılan bir sanayileşme sürecine girilmiştir.

Tarım ürünlerinin ucuz ihracına, dayanıklı tüketim mallarının ithaline ve bu malların giderek montaj ağırlıklı olarak metropol kentlerde üretilerek iç pazara sürülmesine dayalı kalkınma modeli, nüfus artışıyla birlikte, kentlerde büyüyen ekonominin çekim gücü, kırlardan kentlere doğru bir akışı başlatmıştır. Türkiye'nin içine girdiği bu süreç, kentleşme ve kalkınma açısından bir dönüm noktasıdır.

Türkiye'de sermaye birikiminin yeni bir modeli başlıyor, "çağdaş uygarlık düzeyi" denen hedefe kapitalist yoldan ulaşmayı amaçlayan politikalar devreye giriyor ve kentler, bu politikaların ürünü olarak şekilleniyordu.

Kentlere göç akışı, 1960'larda otomotivi de içine alarak gelişen ve çeşitlenen, gümrük duvarları ve teşviklerle korunan, desteklenen montaj sanayine ucuz işgücü sağladığı için özendirilmiştir. 1950-1965 yılları arası tüm Türkiye'de kentleşme hızının yüzde 6'lar düzeyine tırmandığı yıllar olmuştur.

Ucuz işgücü olarak kente gelenlere ne merkezi ve yerel yönetimler ne de özel teşebbüs hiç bir biçimde destek olmamış, gecekondular, göç eden yoksulların barınma sorunlarını çözmek için kendilerinin bulunduğu bir yol olmuştur. Gecekondular hem sanayinin gerektirdiği ucuz emeği sağlıyor, hem de kentleşmenin maliyetini azaltarak sanayiye aktarılan kaynakları artırıyor. Gecekondular, sanayicinin sermaye birikimi açısından bir çözüm olma özelliği taşımaya başlıyordu. Kentlerin hemen yakınlarında seçilen sanayi alanlarının etrafı gecekondularla doluyordu.

Gecekondular olarak tanımlanan konut yapımı kırdan göçen yoksullar tarafından, yapsatçılık olarak tanımlanan konut yapımı da orta sınıflar tarafından üretilmeye başlamıştır. Kentin merkezinde hızla yükselen rantlar karşısında da, üzerinde bina yapılmış arsalarda "yık yap" süreci başlamıştır. Kentin tarihi ve kültürel kimliğinin, doğal çevrenin hızla yok edilmesi bu süreçle birlikte hızlanmıştır. Gecekondulaşma, eski kent merkezlerindeki yıkım ve yeniden yapılaşmayla yeni bir kent mekanı oluşmaya başlamıştır.

Kentleşmenin hızlanmasıyla birlikte, belediye sınırları içindeki arsaların değerlerindeki yüksek artışlar belediye sınırları dışındaki kırsal alanlarda imar kanununun ve planlama ilkelerini gözardı eden hızlı bir parselasyon faaliyeti başlamıştır.

1923 İzmir İktisat Kongresi'nde, emele ve işçi sınıfının resmen talep edilecek esas haklar manzumesinde "Fabrikatör veya müteşebbislerin emeleler için ailesiyle yaşayabilmek üzere fabrika ve madenler civarında

sıhhi meskenler inşasına mecbur tutulması" dile getirilmiştir. Amele ve işçi sınıfının istemleri yönünde adımlar atmayan sistem, yıllar sonra bedelini ağır ödeyeceğimiz sağlıklı bir kentleşme sürecini teşvik ediyor, destekliyordu.

Gecekondu kendini toplumsal bir olgu olarak kabul ettirmiş ve 1996'da çıkarılan 775 sayılı "Gecekondu Kanunu" ile imar hukukuna girmiştir. Gecekondu bölgeleri tasfiye, ıslah ve önleme bölgeleri olarak sınıflandırılmış ve bu bölgeler için ayrı bir imar düzeni kabul görmüştür. Bu düzenlemede ana ilke; kentin insanın ve emekten yana gelişimi değil, sermayenin kentte yeniden üretim ve tüketiminin esas alınmasıdır.

1970'lerden sonra İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerdeki gecekondu sürecinde niteliksel değişimler başlamıştır. Gecekondu, karşılanamayan barınma ihtiyacının doğurduğu bir sorun olmaktan çıkıp rant kaynaklı bir kaçak yapılaşmaya, 1980'lerden itibaren ise, kaçak yapı sorunu "kaçak kentler" sorununa dönüşmüştür. Bugün gelinen aşama, 3,4 ve daha yüksek katlı yapılaşma süreci ile gecekondundan çok kaçak yapıların egemen olduğu bir kentleşmedir.

Gecekondu alanları süreç içinde kendine özgü bir değişim geçirmiştir. Bu değişim, bir yandan bu alanda yaşayanların kente tutunma çabaları, diğer yandan popülist ve himayeci siyaset pratikleri içinde biçimlenmiştir.

1950'lerden bu yana genişleyerek sürdürülen, karın maksimize edilmesine dayalı, "her mahallede bir milyoner yaratma"yı amaçlayan kapitalist kalkınma tercihinin bir ürünü sermaye birikim sürecinde, tutarlı bir konut ve arsa politikasının izlenmemiş olması, hazine topraklarının işgaline göz yumulmasını ve kent çevresinde hisseli parselasyonla toprakların küçük parçalara bölünmesini geliştirmiştir.

1980'li yıllardan itibaren kent merkezlerinde oluşan rant, ülke ekonomisine ve politikasına yön veren bir öneme ve büyüklüğe ulaşmıştır. Sağlıklı kentler yerine bunaltıcı yapılaşmalar ve insan yığılmaları oluşmuş, kent mekanları rantın aracı olarak görülmeye başlanmıştır.

Faaliyet alanı finans ve sanayi olan sermaye grupları da "toplu konut" projelerine yönelerek, boyutları giderek artan kentsel rantlara el koymaya başlamışlardır. İmar planları, kentin geleceğini yönlendiren bilimsel ve hukuki belge olmaktan çok, rantların yaratılması ve dağıtılmasını düzenleyen belgeler haline gelmiştir. 12 Eylül sonrası geliştirilen ve desteklenen belediyeçilik anlayışı, çıkarılan imar afları, beldelerin ilçe ve ilçelerin il yapılması kararları vb. düzenlemelerle "kaçak ve denetimsiz" yapılaşma teşvik edilmiştir.

1990'larda gündeme gelen bir kaçak yapılaşma teşvik yöntemi de, kaçak yerleşimleri belediye ve hatta ilçe ilan ederek ödüllendirmek olmuştur. Yasal olarak kesinlikle yapı yapılamayacak alanları da kapsayan bu uygulama imar affı kapsamına giremeyen yerlerde giderek yaygınlaşan bir yöntem haline getirildi. Böylece, karşımıza belediye binaları, hastaneleri, okulları, kaymakamlık ve adliye binaları bile kaçak olan bir "kaçak kentler cenneti" çıkarıldı.

12 Eylül 1980 yılından sonra IMF ve Dünya Bankası'nın direktifleriyle uygulanan "yapısal uyum ve istikrar" programları, gelir dağılımındaki adaletsizliğin, yoksulluk ve işsizliğin milyonlarca insanı etkileyen en önemli sorun haline gelmesi, kent mekanlarına da yansdı. Emegiyle geçinenler yaratılan kent rantlarından pay kaptırmaya çalışan bir konuma itildiler.

57. Hükümetin IMF ile imzaladığı 17. Stand-By Anlaşması kapsamında tarıma dönük verdiği taahhütler, "tarıma verilen devlet desteğinin tamamen kaldırılması"dır. Niyet mektubunun 40 ve 41. Maddelerinde ifade edilen bu taahhütler doğal olarak, zaten yokolmak üzere olan tarımın ve tarımcılığın felaketi ile sonuçlanacaktır. Geçimini tarımdan ve hayvancılıktan sağlayan milyonlarca insan kaderiyle baş başa bırakılmıştır. Geçimini tarımdan sağlayan 30 milyona yakın insan açlık tehlikesi ile karşı karşıyadır. Süt fabrikalarının, et kombinalarının, yem sanayinin özelleştirilmesi ile tarım ve hayvancılık bitme noktasına getirilmiştir. Tütün, fındık, çay, ayçiçeği, mısır üreticileri hükümetlerin izlediği politikalar sonucu iflasa sürüklenmiştir.

Türkiye, IMF ve Dünya Bankasının direktifleri ile tarımı destekleyen politikalarından uzaklaşmaya başlamıştır. Ülke tarımı ve hayvancılığının çökertilmesiyle köylerden kentlere akan göçlere yenileri eklenecek ve yeni felaketlerin ortamları yaratılacaktır.

Sonuç olarak, Türkiye'de gecekondulaşma-kaçak yapılaşma, insan ve beton yığınları haline kent mekanları sistemin istisnası olarak değil, sistemin kendisi ve devlet politikası olarak ortaya çıkmıştır.

5.2- Göçler ve Kentler

Türkiye’de yıllardan beri kentlere çok hızlı bir nüfus akımı vardır. Bunun sonucu olarak kent sayısı ve kentli nüfusu sürekli artmaktadır. 1950’li yıllarda % 2.8 olan nüfus artışı 1990’lı yıllarda % 2’ye düşmüş olmasına karşın, nüfusun hızla kentlerde yığıldığı izlenmektedir. Özellikle 1950-1990 arasında kırsal kesimden kentlere göç, rekor düzeyde olmuştur.

Tablo 5.1- Genel Nüfus Sayımlarına Göre Nüfus Artışı ve Kentleşme Süreci

Sayım Yılları	Ülke Nüfusu	İl Sayısı	İlçe Sayısı	Köy Sayısı	Nüfus Yoğunluğu Kişi/Km ²	Şehir Nüfusu Oranı %	Köy Nüfusu Oranı %	Yıllık Nüfus Artış Oranı %
1927	13.648.270	63	328	39.901	18	24.2	75.8	-
1935	16.158.018	57	356	34.067	21	23.5	76.5	21.20
1940	17.820.950	63	370	33.134	23	24.4	75.6	19.59
1945	18.790.174	63	396	33.153	24	24.9	75.1	10.59
1950	20.947.188	63	422	33.305	27	25.0	75.0	21.73
1955	24.064.763	66	493	33.857	31	28.8	71.2	27.75
1960	27.754.820	67	570	33.548	36	31.9	68.1	28.53
1965	31.391.421	67	571	34.740	41	34.4	65.6	24.63
1970	35.605.176	67	572	35.110	46	38.5	61.5	25.19
1975	40.347.719	67	572	35.228	52	41.8	58.2	25.01
1980	44.736.957	67	572	35.268	58	43.9	56.1	20.65
1985	50.664.458	67	580	35.151	65	53.0	47.0	24.88
1990	56.473.035	73	829	35.545	73	59.0	41.0	21.71
1997	62.865.574	80	849	36.699	82	65.0	35.0	15.08

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımları

Tablo 5.1’de görüldüğü gibi kentli nüfus oranı, 1950’de % 25’den 1997’de % 65’e yükselmiştir. 1950-1997 yılları arasındaki 47 yıllık sürede kentli nüfus, 5.2 milyondan 40.9 milyona çıkarak, 8 kat artmıştır.

Genel Nüfus Sayımlarına Göre Nüfus Artışı ve Kentleşme Süreci

1927-1950 yılları arasında Türkiye’de kentli nüfus oranı hemen hemen sabit kalmıştır. Tablo (1) de görüldüğü gibi bu oran yüzde 24.2’den ancak yüzde 25’e çıkmıştır. Türkiye’nin nüfusu ortalama olarak yılda yüzde 2’nin biraz altında, şehirlî nüfus ise yüzde 2 düzeyinde bir artış göstermiştir. 1950’den sonra, hızlı bir kentleşme süreci içine girildiği görülmektedir.

Türkiye’de il ve ilçe sayısı da 1985 sonrası artmıştır. 1985’de 67 olan il sayısı 1990’da 73’e, 12 Kasım 1999 depreminden sonra Düzce’nin il yapılmasıyla 81’e yükselmiştir. 1985’de 580 olan ilçe sayısı 1997’de 849’a yükselmiştir.

Özellikle 1960-1997 yılları arasındaki nüfus sayımları incelendiğinde, nüfus artışlarının ortalama olarak beşte dördü kentlerde yer almıştır. Bu dönem içinde, kırsal nüfus yılda ortalama % 1 arttığı ve genel nüfusun ortalama artış hızı % 2.4 olduğu halde, kentsel nüfus ise ortalama % 6 oranında artmıştır.

Doğu ve Güneydoğu bölgesinde 16 yıldır süren çatışma ortamı asrın en büyük göç olaylarına neden olmuş, bölgeden zorla göç ettirilen 4 milyon insan metropoller başta olmak üzere kentlere akın etmiştir.

Marmara Bölgesinin nüfusu, diğer bölgelere ve Türkiye ortalamasına göre daha hızlı artmaktadır. Ancak bu hızlı artış doğurganlık düzeyinden kaynaklanan bir durum değildir. Bu artışın nedeni bölgeye gelen göçlerdir. Tablo 5.2, Marmara Bölgesi’nin ne kadar yoğun bir göçe uğradığını göstermektedir.

Tablo 5.2- Türkiye ve Marmara Bölgesi'nde Nüfus Artış Hızları

Sayım Dönemleri	Türkiye %	Marmara %	Ege %	Akdeniz %	Karadeniz %	Doğu A. %	Güneydoğu A. %	İç Anadolu %
1950-1955	14.88	17.34						
1955-1960	15.33	15.87						
1960-1965	13.10	12.61	12.04	15.04	11.19	14.03	15.06	14.01
1965-1970	13.42	17.16	10.68	15.95	8.29	13.02	18.38	13.89
1970-1975	13.31	17.95	10.89	18.82	7.00	11.33	14.60	14.07
1975-1980	10.87	17.00	10.33	15.41	6.21	7.61	11.05	8.24
1980-1985	13.24	17.62	13.31	16.49	6.31	9.26	20.62	11.57
1985-1990	11.46	19.81	12.58	14.72	1.82	2.59	19.85	7.87
1990-1997	11.32	21.75	11.28	14.68	-3.25	5.00	18.82	6.42

KAYNAK: DİE Genel Nüfus Sayımları

5.2.1- Marmara Bölgesinde Nüfus Yoğunluğu

Marmara Bölgesinin bir sanayi bölgesine dönüşmesiyle giderek büyüyen boyutlarda göç alması, bölgede nüfus artış hızının yükselmesine yol açmıştır. Yoğun göçe uğrayan Marmara Bölgesinde, sanayi alanları etrafında oluşan yerleşim alanlarının nüfusu da giderek artmıştır.

Marmara bölgesinde, nüfusun dörtte üçü kentlerde yaşamaktadır.

Korodenez bölgesi 1960'dan günümüze kadar nüfus artış hızının en az olduğu bölgemiz olarak dikkat çekmekte, 1990-1997 sayım dönemlerinde artış bir yana nüfus azalmasına uğramıştır.

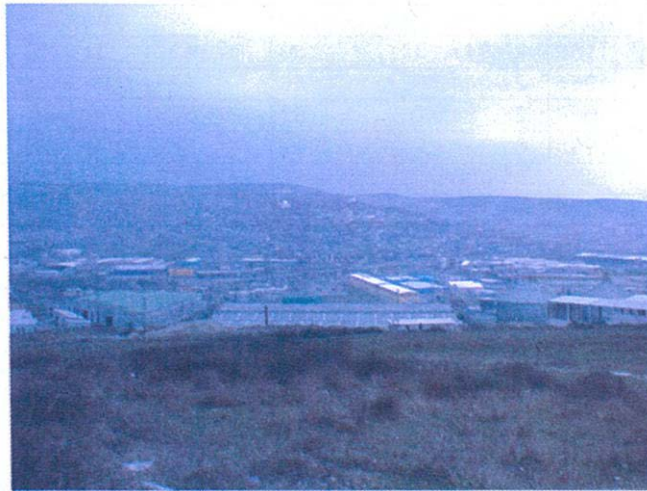
Yüzölçümü olarak Türkiye'nin % 8'ni oluşturan Marmara Bölgesi toplam nüfusun % 26'nı barındıran bir bölge haline gelmiştir.

Türkiye'nin 1997 yılı sayımına göre ortalama nüfus yoğunluğu 82 kişi/km² iken Marmara Bölgesinde km² başına 322 kişi düşmektedir. Marmara Bölgesindeki bu yoğunluk oranı Türkiye ortalamasının 4 katına ulaşmıştır.

Tablo 5.3- Türkiye ve Marmara Bölgesi Nüfus Yoğunlukları (Km2 başına)

Sayım Dönemleri	Türkiye	Marmara Bölgesi
1985	65	179
1990	73	216
1997	82	322

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımları

Sanayi tesisleri etrafındaki ucuz emek depoları

Tablo5.3'den de açıkça görüldüğü gibi Marmara Bölgesinde bir yığılma gözlenmektedir. Marmara Bölgesindeki bu yığılma yerleşim alanlarının yatay ve dikey büyümesine yol açmıştır. Kentlerin çevre alanlarında yeni yerleşmelerin oluşmasına ve doğal sınırlara bir baskı unsuru yaratmasına neden olmuştur.

Tablo 5.4- 17 Ağustos Deprem İleri 1997 Yılı Nüfusu ve Nüfus Yoğunlukları (Km2 başına)

İller	Nüfus (1.000)			Şehirli Nüfus Oranı %	Ortalama Nüfus Yoğunluğu	
	Toplam	Şehir	Köy		İl Düzeyinde Kişi /km ²	Türkiye Ortalamasındaki sırası
İstanbul	9.199	8.506	693	92.4	1.645	1
Yalova	162	110	52	67.9	329	2
Kocaeli	1.171	635	536	54.2	323	3
Bursa	1.946	1.478	468	76.0	176	6
Sakarya	732	334	398	45.6	152	8
Tekirdağ	546	343	203	62.8	88	17
Bolu	554	259	295	46.7	50	

KAYNAK: DİE Nüfus Sayımları, 1997

Depremden etkilenen İstanbul, Kocaeli, Adapazarı, Yalova, Bolu, Bursa ve Tekirdağ illeri yüzölçümü olarak Türkiye'nin % 5.5'ini kapsarken toplam nüfusun % 23'ünü barındırmaktadır.

Tablo 5.4'de izlendiği gibi ülkedeki nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu ilk üç ilimiz İstanbul, Yalova ve Kocaeli'dir. İstanbul'un ortalama nüfus yoğunluğu Türkiye ortalamasının 20 katı, Yalova ve Kocaeli illerinininki ise 4 katıdır.

Marmara Bölgesinin ortalama nüfus yoğunluğu 322 kişi/km² iken, depremden etkilenen illerin toplamında km² başına 395 kişi düşmektedir. Deprem illerindeki ortalama yoğunluk Marmara Bölgesindeki yoğunluğunda üstüne çıkmıştır.

Km² başına düşen kişi sayısı illerin (şehir+köy) alanları ve toplam nüfusları esas alınarak hesaplanmıştır. Bu yoğunluk hesabı, kentsel yerleşim alanları ve nüfuslar esas alınarak yapıldığında ortaya çıkan yoğunluklar, çok yüksek rakamlara ulaşmaktadır.

Tablo 5.5- 1997 Yılı Nüfus ve Nüfus Yoğunlukları

İl/ilçe	Merkez İlçe Nüfusu	Nüfus Yoğunluğu kişi/km ²
Yalova	78.442	6536
Gölcük	76.855	8539

Tablo 5.5'de de görüldüğü gibi nüfus yoğunluğu Yalova'da 6536 kişi/km²'ye, Gölcük'te 8539 kişi/km²'ye tırmanarak, Marmara Bölgesi yoğunluk ortalamasının 20-25 katına, Türkiye ortalamasının ise 80-100 katına ulaşmaktadır.

Yaşanan bu yüksek nüfus artışı, doğal olarak konuta olan istemi de artırmış, sonuçta, kentler dikey ve yatay olarak büyümeye zorlanmış ve beton yığınları haline gelmiştir.

Bu gelişmelerden sonra, bugün kentleşmeyi yalnızca rakamlarla değerlendirmek yeterli olmamaktadır. Simdi kentleşme nitel olarak değerlendirilme noktasındadır. Bu bağlamda söz konusu olan, kentlerde yaşayan nüfusun artması anlamında kentleşme değil, bu nüfusun kentli değerlerle yaşamaya, kentli gibi davranmaya, yani kentlileşmesidir.

DPT'nin hesaplarına göre kentsel alanlarda nüfus yığılması, toplam nüfus içindeki oranı %80-85'lere ulaşmaya kadar sürecektir. Daha doğrusu bu süreç serbest bırakılmışa benzemektedir. Bu baskılar altında olan kentleşmemiz, bugün son derece sağlıklı gelişmektedir.

Ülke genelinde tarım kesimindeki ekonomik koşullar, gelir dağılımındaki adaletsizlikler ve son 16 yıldır zorla yerinden etmeler nedeniyle süren göçler, kor oranının düşüklüğü ve devletin tarım politikalarındaki yetersiz tavır; tarım topraklarındaki dönüşümün içten itici gücünü oluşturmuştur. Bununla beraber sanayi ve hizmetler sektörü, özellikle artan nüfusla gelişen konut ve inşaat sektörü, yaşanan bu kentsel dönüşümün dıştan çekici gücünü yani asıl gücünü hızlandırmıştır. Sonuçta zincirleme bir şekilde kentsel büyüme süreci genişleyerek sürmüştür.

1950'li yıllardan itibaren Marmara Bölgesinin yoğun göç dalgasına uğraması, büyük arsa sahiplerinin, arsalarını küçük parçalar halinde satması, kaçak yapılaşma sürecini başlatmıştır. Hisseli parselasyon ve gecekondulaşma şeklinde, marjinal sektörde gelişen kaçak yapılaşma kentler için önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Kentler sürekli büyümeye başlamış, bu büyüme alansal olarak ovalara doğru bir genişleme göstermiştir.

Tüm bu süreç içerisinde her büyüme ve yayılmada bir o kadar tarım alanının ve dolayısıyla ovaların tüketimine seyirci kalmaktan başka bir şey yapılmamıştır.

5.2.2- Tarih Bilinci ve Kültürel Değerlere Sahip Çıkmak

Deprem bölgesinde tarihin akrebinin biraz geriye alalım. Öyle ki, bizi zamanımızdan ancak elli yıl ayırsın.

Elli yıl! Bölgede bu süre ne ifade eder? Buna bölge insanı ile başka bir bölge insanı farklı yanıtlar verebilir. Ama ortada nesnel bir yaklaşım vardır ki bunu kimse inkar edemez. Bölgede zaman, dönüşümü ifade etmektedir. Tarım alanlarının, ormanların, sahillerin kısaca insanlığın yaşam kaynaklarının yaşadığı hazin dönüşümü.

Neden böyle oldu?

Biz, toplum olarak, tarih bilinci edinemedik ve kültürel değerlere sahip çıkmayı başaramadık. Tarih bilinci burada "geçmiş yılları hatırlamak" anlamına gelmemekte, tersine insana geleceği göstermektedir. İşte bu gelecek kaygısı ve tarih bilinci yapışık kardeşlerdir. Yok edilmek istenen kültürel değerlere sahip çıkmak, üzerlerindeki baskıya karşı çıkmak bir insanlık görevidir, insanlığın geleceğinin bir gereğidir. Rant uğruna yağmalanan tarihsel ve kültürel yapı mirasına çıkmakta, aynı anlayışın bir gereğidir.

Nedenleri, yöntemleri bazı farklılıklar taşısa da çoğunluk amaçta birleşiyordu. Bu, rant ve avanta kapma yarışıydı. Bu avanta yarışını mekanlara rant olarak yansıdı. Toplumsal bellek dağıtılıyor, insanlar, kendilerini "gemisini kurtaran kaptan" olarak görüyordu.

İnsan emeğe yabancılaşıyor, insanlığın taş taş üstüne koyarak birikimleştirdiği uygarlık değerleri ayaklar altına alınıyordu.

Bazı değişimler, bu yarışını iyice hızlandırdı. Nüfus artışı, her alanda sorunlar yarattığı gibi rant olgusunu da besleyerek talep fonksiyonlarını artırdı. Ancak kentsel rantın değer artışı sadece nüfusla açıklanamayacak kadar bir derinliğe sahiptir. Bu derinlikte, rant ortamlarını üreten, besleyen ve geliştiren, aslında içten içe çürümüş ve herşeyi çürütmeye hazır genel bir toplumsal ve siyasal sistem yatmaktadır.

Herşeyin bir geçmişi vardır ve bir geleceği olacaktır; demek ki, her şey, bir kez bulunduğu yerde, her zaman için, kesin olarak bulunmaz, ve bugünkü o, kesin ve son değildir.

Çoğu zaman bilimin "son sözü" şöyledir, böyledir deriz. Ya bilim ilk sözünü ne zaman söylemişti?

Eğer bildiğimiz ilk bilim eserinin doğduğu zamanı, bilimin ilk sözü olarak kabul edersek, bu söz Milat'tan 547 yıl önce, "antikçağ Yunanlılarının şehri Miletos (İzmir'in güneyinde Balat Köyü) kentinde" söylenmiştir. "Doğa Hakkında" başlıklı bu eseri Milaslı Anaksimandros yazmıştır.

Fakat bilim daha yaşlı değil mi? Anaksimandros'un öğrencileri vardı da, öğretmenleri yok muydu? Vardı tabii. Bu, Milas'lı tüccar, denizci ve bilgin Talesti.

Bilim nerede saygı görse, orası evi olmuştur hep.

"İbni Rüşd, insanlığın ortaklaşa düşünüşünden söz ediyordu. İnsan ölür, insanlık kalır. İnsan, şu kısa ömründe çok şey öğrenemez. İnsanlık ölümsüz, düşünüşü de ebedidir. İşte bu ortaklaşa düşünüşün ulaşamayacağı sınır yoktur.

Böylece, insan kendisini okyanusta bir damla, büyük bir bütünün parçası olarak duymaya, tanımaya, aynı zamanda bir dev olduğunu, yani İNSAN olduğunu anlamaya başlamıştı artık."

Deprem kayıtlarına bakıldığında, yıllardan beri gerek Batı ve gerekse Doğu Anadolu'da pek çok şehirlerin ortadan kalkmasında depremlerin önemli rolleri olduğu görülmektedir. Erzincan şehri; 1045, 1163, 1255, 1268, 1287, 1290, 1361, 1667, 1578, 1784, 1939 ve 1992'de tamamıyla yıkılmış ve yeniden kurulmuştur.

İzmit şehri de; 69, 358, 362, 555, 1719, 1878, 1943'te hasara uğramıştır.

SAKARYA

Yüzölçümü 4817 km²'dir. Sakarya'nın il merkezi ve merkez ilçesi olan Adapazarı kentinin birkaç kilometre batısından geçen Sakarya ırmağının yatağı tarih boyunca önemli değişikliklere uğramıştır.

Başlıca düzlükler, Adapazarı Ovası ile Pamukova'dır. Bu ovalar tektonik kökenli birer çöküntü alanıdır. Akarsuların taşıdığı alüvyonların birikmesiyle oluşan bu verimli ovalar, bölgenin başlıca tarım alanlarıdır. Adapazarı Ovası, tarih boyunca yıkıcı yer sarsıntılarına sahne olan etkin bir deprem kuşağında yer aldığı bilinmektedir.

1950'de 35 bin olan nüfusu, 1955'te 56 bine, 1970'de 101 bine, 1985'te 150 bine ve 1997'de 330 bine ulaşmıştır.

Yıllar önce yapılan zemin incelemelerinin sonuçları, raporlarda "Birinci derece bölgesi içinde kalan ve KAF Zonu üzerinde bulunan Adapazarı ve çevresi son olarak 1967 yılı depreminden büyük zarar görmüş ve hasarın büyük bir kısmı alüvyon zemindeki yapılarda meydana gelmiştir. Yer altı su seviyesinin çok yüksek olması depremin etkisini daha artıracığı için böyle bir bölge yapılaşmaya açılmamalıdır." şeklinde dile getirilmiştir.

İZMİT KÖRFEZİ

KAFZ üzerinde bulunan İzmit Körfezi, tektonik olaylar sonucu oluşmuş ve biçimlenmiştir.

Türkiye'nin en önemli ulaşım yollarının geçtiği, çok sayıda sanayi tesisinin yer aldığı körfezin kuzey kıyısı konut ve fabrika alanlarıyla kaplandığından tarım alanları tamamen yok edilmiştir. Körfezin özellikle kuzey kıyısı, Darıca-Gebze-Hereke-Yarımcı-Derince-İzmit boyunca sanayi tesisleri ve bu tesislerin çevresinde gelişen yerleşmelerle tamamen kaplanmış durumdadır.

İzmit Körfezinin güney kesiminde Samanlı Dağları ile körfez arasında dar bir kıyı şeridi uzanmaktadır. Bu dar kıyı şeridi adeta yokelircesine yağmaya ve ranta teslim edilmiş, kıyı özelliğini yitirmiştir.

Kıyı şeridinin batı kesiminde Laledere ve Hersek deltaları yer alır. Hersek deltası, Samanlı Dağlarından kaynaklanan Yalakdere'nin taşıdığı alüvyonlarla oluşmuştur.

Körfez, kıyılarında kurulan sanayi tesislerinin atıklarıyla Türkiye'de en yoğun biçimde kirlenen deniz parçasıdır. Eskiden çeşitli balıkların yumurtalarını bıraktıkları ve kıyısında balıkçı köyleri olan körfezde artık balık yaşamamaktadır.

KOCAELİ

Yüzölçümü 3626 km²'dir. Kocaeli, İstanbul'dan sonra Türkiye'nin ikinci büyük sanayi merkezidir.

İstanbul sanayi sermayesi 1960'larda ulaşım ve altyapının gelişmesi, arsa fiyatlarının ucuzluğu gibi nedenlerle Koceli'ye yöneldi. 1960'ların sonunda teşvik tedbirlerinin de desteğiyle ilde dev sanayi tesisleri kuruldu. Kamu ve özel kesimin yanısıra yabancı sermaye yatırımları da yoğunlaştı. Bu sanayi kuruluşları kağıt, petro-kimya, otomotiv ve yedek parçaları, gübre, plastik, lastik, sıvılaştırılmış petrol gazı, demir, çelik, bakır ve alüminyum ürünler, tarım ilaçları, ilaç hammaddesi ve ilaç, elektrik motorları, boru, kablo, cam, çimento, kireç, seramik, yünlü dokuma, deri, nişasta, glikoz üreten fabrikalardır.

Yoğun sanayileşme ve göç nedeniyle hızlı nüfus artışı konut, altyapı ve çevre sorunlarını gündeme getirmiştir. Fabrikalar çevresinde ve kentin kuzeyinde yerleşmeye elverişsiz araziler üzerinde pek çok gecekondu mahallesi kurulmuştur.

Geniş alanlara yayılan fabrikalar ve yerleşim yerleri tarım alanlarının yokolmasına yol açmıştır. Çayır ve meraların daralmasıyla gerileyen hayvancılık küçülmüş, kirlenme nedeniyle nefes alınamaz hale gelinmişti.

Küçük bir bölümü il sınırlarında kalan Sapanca Gölü, geçmişte alüvyon yığılması sonucunda İzmit Körfezinden ayrılmıştır. KAF Zonuyla sınırlanan İzmit Körfezi kıyıları, tarih boyunca önemli depremlere sahne olan bir deprem kuşağı üzerindedir.

MS 2.yüzyılda iki büyük deprem geçirerek yıkıma uğrayan eski adı Nikomederia olan Kocaeli, 4.yüzyıl başlarında 100 bini aşkın nüfusuyla dünyanın dördüncü büyük kentiydi. 4. ve 5. yüzyıllarda çeşitli depremlerde büyük yıkıma uğradığından, birkaç kez yeniden inşa edildi ve onarıldı. 1776 ve 1894 depremlerinde yıkıma uğradı.

GÖLCÜK

Gölcük, deprem bölgesinin en ilginç yerleşim alanlarının başında gelmektedir. Cumhuriyet döneminde, 1934'te tamamen yeni bir yerleşim alanı olarak kurulmasına başlanılan ilçe, 60 yıl sonra tamamen yerle bir olmuştur. Gölcük örneği, Türkiye'de işleyen sistemin gerçek yüzünü hiçbir kentin yapamayacağı kadar gözler önüne sermiştir. Gölcük, mevcut sistemin onca yasasının, imar kanunlarının, planlama, afet vb. tüm mevzuatının ve kurumlar adına nesi varsa tümünün boşa çıktığı, işlemediği gerçeğini tek başına ifade etme gücüne sahip bir kentimizdir. İlçede yapılan ne varsa en eskisinin tarihi 65 yıldır. Kentleşme tarihi 65 yıla dayanan Gölcük, sermayenin daha fazla para kazanma hırsına dayanamadı, yaşanamaz bir kent kimliğine büründü.

İlçe toprakları, kıyı boyunca uzanan dar bir ova şeridi ile bunun gerisinde yer alan dağlık alanlardan oluşmaktadır. Samanlı Dağlarından çıkan ve İzmit Körfezine dökülen akarsularına açtığı vadiler ilçe topraklarını parçalar.

Tersanenin kurulmasıyla birlikte oluşmaya başlayan Gölcük kenti yeni bir yerleşmedir. Haliç'teki tersanenin bazı bölümlerinin 1928'de buraya taşınması ve 1934'de tersane yapımına başlanmasının ardından 1935'de Gölcük adını alan yerleşme 1936'da ilçe oldu.

Tersanenin kurulmasıyla başlayıp 1950'lerden sonra hızlanan kentleşme, 1970lerde Gölcük'ün İzmit-Yalova-Bursa sanayi ekseninde kalmasıyla önemli boyutlara ulaştı. Nüfusu hızla artmaya başladı.

Tablo 5.6

Yıllar	1.935	1.940	1.950	1.955	1.965	1.970	1.975	1.980	1.985	1.990	1.997
Nüfus	-	4.068	5.115	13.000	21.544	29.774	33.279	45.950	56.087	64.911	76.855
Kişi/Km ²	-	176	141	155	195	254	274	367	460	560	658

Kaynak: DİE Nüfus Sayımları

Tablo 5.6'ya göre 1950'de 5115 olan kent nüfusu, 1997'de 76 bine ulaştı. Gölçük'ün nüfusu 50 yılda tam 15 kat arttı. Oysa, bu nüfusun yerleşebileceği yapılaşmaya uygun alanlar yoktu. Yapılaşmaya uygun olmayan zeminler beton yığınlarıyla dolduruldu. Bu hızlı nüfus artışı kentte inşaat faaliyetini en önemli faaliyete haline getirdi.

Yapılaşma uygun olmayan alanlar beton yığınlarıyla dolduruldu. Yatay ve dikey olarak büyüyen yapılaşma yoğunluğu kentin taşıyacağı sınırların çok üstüne tırmandı.

YALOVA

Kaçak yapılaşmanın tüm örneklerinin sergilendiği Yalova, hırsızlık koalisyonunun halkalarını oluşturan sermaye-mafya-siyaset bağlantılarının laboratuvarı konumundadır.

1995 yılında İstanbul'dan ayrılarak Türkiye'nin 77. ili yapılan Yalova'nın kent nüfusu 1935'te 2635 olan nüfusu, 1950'de 4 bine, 1955'te 7 bine, 1960'da 11 bine, 1970'de 18 bine, 1980'de 40 bine, 1985'de 54 bine, 1990'da 73 bine ve 1997'de 110 bine ulaştı.

1935 yılında 16 bin olan il nüfusu, 1950'de 22 bine, 1955'te 27 bine, 1960'da 33 bine, 1970'te 43 bine, 1980'de 74 bine, 1990'da 114 bine ve 1997'de 163 bine ulaştı.

Dikkat edilirse 1980 yılına kadar 40 bin olan kent nüfusuna 1990 ile 1997 yılları arasında 37 bin yeni nüfus eklenmiş ve Yalova'nın nüfusu son 20 yıl içinde üçe katlanmıştır. Yalova'nın il yapılmasının, nüfusun bu düzeye ulaşmasında önemli bir rol oynadığı ortadadır.

Yalova İmar planlarında 2025 yılında 25 bin olarak planlanmış nüfusunun daha 1990'da 73 bine, 1997'de ise 110 bine ulaştığı göz önüne alındığında, nüfusun, yapılaşmaya elverişli olmayan zeminlerin bulunduğu alanlara yerleştiği anlaşılmaktadır.

Yalova'nın Marmara Denizi kıyısındaki 100 km'lik bir sahil şeridi ikinci konut olarak kullanılan binalar ve yazlık sitelerle doldurulmuştur. Yalova ilinin batıda Armutlu ilçesi ile Doğuda Altınova ilçesi arasında kalan bu kıyı şeridi rant uğruna yağmalanmış, toplumun denizden yararlanması fiilen ortadan kaldırılmıştır.

Yalova'nın tarihi, kültürel ve doğal değerlerini yok eden kaçak yapılaşma; tarım arazileri, dolgu alanları ve sahillerin beton yığınları haline gelmesine, kent merkezindeki az katlı yapıların yıkılıp çok katlı olarak yeniden yapılmasına yol açmıştır.

5.3- Ulusal ve Bölgesel Planlama Anlayışı Terkedilmiştir

Deprem, heyelan, sel gibi doğa olaylarının etkilerinin azaltılmasının yolu, her şeyden önce, ülke ve bölge düzeyinde toplumun çoğunluğunun yararının gözetildiği sosyal, ekonomik kalkınmayla uyumlu yerleşim politikalarının oluşturulması ve plana bağlanmasından geçmektedir.

Bu politikaların amacı, özellikle doğal afet riskli sakıncalı alanları dikkate alarak, başta sanayi olmak üzere, ekonomik etkinliklerin, yatırımların ve nüfusun belirli bölgelerde yığılmasını önlemek, ülke düzeyinde dengeli bir nüfus dağılımı sağlamak, bölgelerarası dengesizlikleri ortadan kaldırmak, bu temel çerçevede, ülke kaynaklarının verimli ve rasyonel kullanımını amaçlayarak sağlıklı ve yaşanabilir çevreler, kentler yaratılmaktadır.

Bu politikaların yaşama geçirilmesinin araçlarından biri de ülke ve bölge fiziki planlarıdır. Kalkınma planlarının mekansal boyuta kavuşturulması, dolayısıyla ülke ve bölge planlarının yapılması bu açıdan büyük önem taşımaktadır.

Gölcük merkezli depremin topluma tuttuğu aynadan görülen acı gerçeklerden biri de, işte böyle bir planlama politikasının ve anlayışının olmayışıdır.

Ülkemizde BÖLGE Planları gibi üst ölçekli planlama kararlarından ve bir planlama hiyerarşisinden söz etmek mümkün değildir. 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Yasası'nda ülke fiziki planından hiç

söz edilmemiş; bölge planları için de yasanın 8. maddesinde, **“gerekli görüldüğü hallerde Devlet Planlama Teşkilatı yapar veya yaptırır”** denerek, bu konuda bir zorunluluk getirilmemiştir.

Bölgeler arası dengesizlikleri gidermek için sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve altyapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanacak **“bölge planları”** asla gerekli görülmemiştir. Uygulanan imar politikalarının ise, açıktır ki, yer seçimleri ve yerleşme kararları açısından bir disiplin ve kısıtlama getirmesi kaçınılmaz olacak bölge planlarına hiç ihtiyaç duyulmamıştır.

Bilimin ışığında ve toplum yararına göre hazırlanacak bir bölge planının varlığı ve bunun uygulanması halinde, yapısal hasar ve ölümcül yıkımların büyük olduğu deprem bölgesinde, bu hasar ve yıkımın artmasına neden olan nüfus ve yapı yoğunlaşması ve hatalı yerleşmelerin ortaya çıkmasını önlemek mümkün olabilecekti. Bu anlayışla hazırlanacak hiçbir bölge planı, KAFZ üzerinde yer alan birinci derece deprem kuşağındaki elverişsiz zeminli bir bölgeye ülke sanayinin % 43’ünü ile nüfusun üçte birinin yığılmasına olanak ve izin vermezdi.

Birinci derece deprem bölgesinde yer alan ve toprağın tarımsal potansiyel bakımından zengin, ancak yapılaşma potansiyeli açısından zayıf olan Marmara Bölgesi, devlet teşvikleri ve kamu yatırımları ile ülkenin ekonomik etkinlikler, yerleşme ve sanayileşme açısından en yoğun bölgesi haline getirilmiştir. Böyle bir anlayış, en büyük desteklerinden birini de, açıktır ki, kalkınma planlarındaki temel ilkelerin mekana yansıtılmasını, yani ülke ve bölge planlamasını gözardı etmiştir.

Türkiye’de, bölgeler arasında büyük dengesizlikler olduğu yıllardır bilinmesine rağmen çözümleyici uygulamalara konu yapılmamıştır.

Planlı dönemle birlikte, bölgesel ayrımları tanımlamaya yönelik çalışmalar yapılmış, kalkınma planlarının hemen hepsinde bölgesel dengesizlikler dile getirilmiş ve önlemler gösterilmiştir. Ancak, bu dengesizlikleri gidermek amacı ile ortaya atılan bölgesel politika uygulamaları bölgesel eşitsizlikleri giderecek boyutta olmamıştır. Bu politikaların önündeki en önemli engeli, alınan kararların yatırımlarla desteklenmemesi oluşturmuştur. Bölgesel politika uygulamaları kapsamında, kamu yatırımlarının az gelişmiş bölgelere yönelmesi benimsenmiş olmakla birlikte, uygulamada bu öncelik sağlanmamıştır.

Marmara Bölgesi bu uygulamaların en açık örneğini oluşturmaktadır.

Geçen yıllar ve özellikle son 50 yılda ortaya çıkan gelişmeler, ülkede planlamanın önemini giderek yitirdiği ve sadece sermayenin tercihleri ve çıkarları doğrultusunda yerleşme, yoğunlaşma, yığılma süreci yaşandığını göstermektedir. Oysa, İstanbul ve Doğu Marmara Bölgesi’nde geçmişte ve bugün yaşanan ve gelecekte de yaşanılması kaçınılmaz olan bu tür felaketlerin temelinde **plansızlık** yatmaktadır.

Üst ölçekli plan kararlarının üretilmesi Cumhuriyetin ilk yıllarında başlamış bu kapsamda 1924 yılında demiryolu programı, 1934’de sanayi sektörünün gelişmesini amaçlayan 16 fabrikanın kuruluş programı ve 1938’de liman, enerji ve maden işletmelerine önem veren plan örnek olarak sayılabilir. Bu son iki program ile ülke düzeyinde doğudaki kalkınmamış yörelere önem veren bir yerleşme politikası güdülmüş ve bu orada bir çok fabrikalar gerçekleşmiş, Sümerbank ve Etibank gibi kamu kuruluşlarının oluşumu sağlanmıştır.

Bölge planı üretme çabalarına 1960’lı yıllarda başlanmış ve deprem bölgesinin de içinde yer aldığı Marmara Bölgesi Projesi’ne 1960 yılı Eylül ayında İstanbul Belediyesi’nde kurulan bir büroda başlanmıştır.

Marmara Bölgesi, Doğu, Batı ve Güneybatı Marmara olarak üç bölüme ayrılmış ve ilk olarak Doğu Marmara Bölgesi çalışmasına başlanmıştır. Proje kapsamına İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa ve daha sonra Bilecik alınmıştır.

1963 yılında tamamlanıp **“Doğu Marmara Bölgesi Ön Raporu”** adı ile yayınlanan çalışmanın getirdiği öneriler dönemin siyasi iktidarlarının olumsuz tutumları nedeniyle, sonuç verici bir düzeye kavuşturulamamıştır.

Doğu Marmara alt bölgesi 1967’de, yeni verilere göre Bursa’yı ve Bilecik’i de kapsamına olarak revize edilmiş olmasına rağmen rapor aynı ilgisizlikle karşılanmış ve bu kez raporun basımı bile yapılmamıştır.

Zaman zaman değişik bölgelere ilişkin ortaya çıkan akılcı ve bilimsel çalışma örnekleri ve uzmanların yoğun emekleri dikkate alınmamış, hatta dönemin yöneticileri tarafından karşı çıkmıştır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında başlayan üst ölçekli **planlama çabalarının yerini parçacı planlama ve plansızlık almıştır.**

1962 yılında kurulan DPT Müsteşarlığı’nda **“Bölge Planlama Dairesi”** oluşturulmuştur. **Kalkınma planlarının bölge planlarıyla desteklenmesi** amaçlanmış ve Doğu Marmara Bölgesi ile ilgili de çalışmalar bu çerçevede yapılmıştır. 1960’lı yıllarda, bugün **İstanbul-İzmit-Sapanca Metropolitan Bölgesi’**nde yoğunlaşan sanayinin bölgesel dağılımı amaçlanmıştır.

Planlama disiplininin uzaklaşmak isteyen siyasi iktidarlar bölge planlamayı "bölgecilik/ayrımıcılık" olarak suçlayarak Bölge Planlama Dairesi'ni kapattı. 1970'li yıllardan itibaren, sermaye yatırımlarının nerelerde olacağı konusuna hemen hiçbir kural getirilmezken, büyük kamu yatırımları konusunda da siyasi tercihler etkili oldu.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında **planlı kalkınmayı amaçlayan bir programla oluşturulan "Sanayi Yeri Seçimi" kararlarının** yerini, son kırk yılda sermayenin istediği yerde istediğini yapmasına olanak sağlayan "**rant ilişkileri**" almıştır.

Doğu ve İç Anadolu "kalkınmada öncelikli yöreler" olarak ilan edildiği halde, ülkenin en verimli ovaları olan ve içinde birinci sınıf tarım arazilerinin bulunduğu Bursa, Adapazarı ve Trakya ovaları sanayi yatırımlarının mekanı haline gelmiştir.

Türkiye'nin farklı bölgelerinde kurulması gereken sanayi tesisleri, İstanbul-İzmit-Sapanca metropoliten alanında yoğunlaşmıştır.

DPT verilerinden görüleceği gibi, 1990-96 döneminde verilen teşviklerin ve kamu yatırımlarının, kalkınma planı hedefleriyle de açıkça çelişecek şekilde, gelişmiş bölgelere yönlendirilmiş olması, bu yörelerin aynı zamanda deprem riskli bölgeler olması, bilimi ve bilimsel planlamayı reddeden anlayışın ülke ve bölgesel planlamaya da neden sırtını döndüğünün açık bir göstergesidir.

Devlet, bu dönem içinde, teşvik belgelerinin %48'ini gelişmiş bölge olarak tanımlanan 7 ile vermiş olup, bu teşviklerin %91'inin yönlendirildiği 6 il birinci ve ikinci derecede deprem bölgesinde yer almaktadır. Gene aynı dönem içinde, devlet yatırımlarının %42'sinin de bu gelişmiş 7 ile yönlendirildiği, birinci ve ikinci derecede deprem kuşağında yer alan 6 ilin bu yatırımlar içindeki payının ise %74 olduğu görülmektedir.

I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (BYKP) Erzurum İli kalkınmada öncelikli yöre olarak yer alırken aynı plan İstanbul Hadımköy mevkiini de kalkınma öncelikli yöre ilan etmiş, Erzurum'a hiçbir yatırım yapılmazken tüm yatırımlar İstanbul'a kaymış, II.BYKP'nda da aynı anlayış sergilenmiş, Sivas ili kalkınmada öncelikli yöre ilan edilirken Adapazarı da kalkınmada öncelikli yöre olarak yer almıştır.

Açıkça görüldüğü gibi, kalkınma planı ilkelerinin bölge planları ile mekansal boyuta kavuşturulmaması durumunda, verilen teşvikler ve yapılan yatırımlar sermaye çevrelerinin ve siyasilerin tercihlerine göre yönlendirilmekte ve çoğu kez kalkınma planı ilkeleriyle çelişen gelişmeler ortaya çıkmaktadır. Bu çelişkili gelişmeler ise, yaşadığımız acı deneyde de açıkça ortaya çıktığı gibi, depremin tahribatını artıran nüfus ve yapılaşma yoğunluklarına yol açmaktadır.

7. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, metropollerde ortaya çıkan sorunların çözülebilmesi için göçün yavaşlatılması gereklerinden söz edilmekte ve bunun için üst ölçekli plan kararlarının önemi vurgulanmaktadır.

Oysa, yapılan yatırımların ve verilen teşviklerin tam da kalkınma planı ilkelerinin tersine bir gelişmeyi teşvik ettiği, bu yatırım ve teşviklerin büyük bölümünün metropoliten alanlara yönlendirilmesinin göçü hızlandırdığı ve dolayısıyla yerleşmelerde nüfus ve yapı yoğunluğu artışlarına, zemin açısından sakıncalı alanların yapılaşmaya açılmasına yol açtığı, bu durumun özellikle de deprem riskli alanlarda ciddi tehlikeler yarattığı ve felaketin boyutlarını büyüttüğü görülmüştür.

Büyük sanayi yatırımcıları, İstanbul metropoliten alanından sonra, bu alanın uzantısı olarak, birinci derece deprem kuşağında yer alan **İzmit, Adapazarı ve Bursa**'ya yönelmeyi tercih etmiş; bu tercih, yer yer bu yapılaşmaya engel yasa ve yönetmeliklerde değişikliğe gitme yolu da kullanılarak, politik kararla da desteklenmiş ve onay göyerek yaşama geçirilmiştir.

Bu çerçevede, devletin, Ford-Koç ortaklığına otomotiv fabrikası için **SEKA Orman Fidanlığı**'nı tahsis etmesi, Sakarya'da **7 adet Organize Sanayi Bölgesi** ile **İpekyolu Vadisi Serbest Bölge** (Şehir) kararlarını, meslek odalarının ve uzmanların tüm eleştirileri ve uyarılarını gözardı ederek alması, deprem bölgesinde, bu yöndeki son gelişmeler olmuştur.

Sosyal devlet anlayışından uzaklaşmış, ulusal kalkınma planlarından bölgesel ve kentsel ölçeğe kadar her düzeyde planlama disiplini ve düşüncesi de terk edilmiştir. Bu anlayışın sonucu olarak ülkenin en önemli sanayi tesisleri yüzyıllardan beri depremlerin olduğu bilinen bölge üzerinde kurulmuştur.

Sanayiye ucuz emek depoları oluşturmak için insanların bu yöreye akmasını teşvik etmişler, sahilleri, dolgu alanlarını, su havzalarını, verimli tarım alanlarını, ormanları ve ovaları yerleşime ve sanayiye açmışlardır. Bölgeler arası dengesizlikleri daha da derinleştiren bu süreç, toplumsal eşitsizliklerin, çevre talanının ve ekolojik bozulmanın son derece büyümesine yol açmıştır.

Plansızlık, yaşanan felaketin planlanması olarak sonuçlanmıştır.

5.4- Konut, Bir Meta Olarak Görülmüştür

Konut, birey ve aile için temel bir insan hakkı olarak barınak olmanın yanında, toplum için, toplumsal, ekonomik, sosyal ve mekansal içeriği olan bir olgudur. Konut yaşamın başladığı ve bittiği bir yerdir. Üretim ve üreme, hareket ve dinlenme, yalnızlık ve ilişki kurma mekanıdır. Konut, sınıflı, kalkınma düzeyi düşük, sanayileşmemiş, kaynakların dağılımı adaletsiz, dışa bağımlı, toprakta özel mülkiyeti sınırsız, kalkınmada öncelikleri toplumsal sorunlara kaydıramamış, kır-kent ayrışması içindeki toplumlarda temel toplumsal sorunlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Konut, barınak olmaktan çıkıp, ticari bir meta aracı olduğu zaman çözüm bekleyen bir sorun haline gelmektedir.

Türkiye gibi ülkelerde sürekli olarak artan konut gereksinimi "barınma" aracı olmaktan çıkmış, konut, diğer tüketim malları gibi sunulmaya başlanmıştır. Konut temel bir insanlık hakkı ve bir kamu hizmeti olmak yerine sermaye tarafından üretilen bir "meta" olarak görülmüştür. Bu görüşe göre, talep olduğu sürece konut üretimi sürecek ve serbest piyasa ekonomisinin koşulları içinde topluma sunulacaktır.

1923-1950 yılları arası ülkedeki kentleşme hızının düşük olduğu bir dönemdir. Bu dönemde Türkiye'de kentli nüfus oranı hemen hemen sabit kalmıştır.

1950-1965 yılları arası tüm Türkiye'de kentleşme hızının % 6'lar düzeyine yükseldiği yıllar olmuştur. Bu dönemde mevcut konum sunum biçimleri yetersiz kalmış ve iki yeni konut sunum biçimi olarak gecekondular ve yapı-satçılık gelişmiştir.

Konut sorunu, tüm az gelişmiş dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de kırdan kente göç olayıyla ortaya çıkmıştır.

Tablo 5.7- Konutun Mülkiyet Şekline Göre Hanelerin Dağılımı -1994

Konut Mülkiyet Şekli	Türkiye		Kent		Kır	
	Toplam	%	Toplam	%	Toplam	%
	13.342.055	100.00	7.487.766	100.00	5.854.289	100.00
Ev Sahibi	9.411.921	70.54	4.355.719	58.17	5.056.202	86.37
Kiracı	2.791.374	20.92	2.351.391	31.40	439.983	7.52
Lojman	221.098	1.66	114.317	1.53	106.781	1.82
Diğer	917.662	6.88	666.339	8.90	251.323	4.29

Kaynak: DİE Türkiye İstatistik Yıllığı-1998

Tablo 5.7'de de görüldüğü gibi, ülkemizde 13.342.055 hane halkından % 30'nun hiç konutu yoktur. Ankara, İstanbul ve İzmir gibi metropol kentlerde hiç konutu olmayanların oranı daha da yüksektir. Bir konuta sahip olanların oranı, ülke genelinde % 70 civarındadır. Bu oran, sayılan üç kentte ise, Türkiye ortalamasının altında, %45'ler dolayındadır. Buradan konuta, dolayısıyla arsaya olan istemin hem konutu olmayan hem de birden fazla konutu olanlar için sürmekte olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de konuta diğer tüketim mallarına bakıldığı gibi bakılmış, diğer malların sunumu nasıl sağlanıyorsa konutun da öyle sunulması ana bir politika olarak benimsenmiştir. Kapitalizmin işleyişi içinde konut bir "toplumsal hizmet" yerine, kar amaçlı bir "meta" olarak görülmüştür.

Piyasada üretilen konuta olan talep, barınma gereksinmesinden çok sağladığı güvenceler için oluşmuştur. Bunlar, bir yandan ülkedeki yüksek enflasyon karşısında ekonomik birikimi olanların aradığı ekonomik güvenceden, diğer yandan toplumda örgütlenmesi sağlanamamış olan sosyal güvenlik sistemlerinin yokluğuna karşı aranan sosyal güvenceden kaynaklanıyordu.

"Barınma" konutu yerine "meta" konutu üretimi ve toplum yararına denetlenemeyen kentsel toprak değerlerindeki artış, kentlerde üretilen konutları bu güvenceleri veren ticari bir meta konumuna getirmiştir.

Konut bir hizmet olmak yerine bir meta olarak kabul edildiği için, ülkemizdeki konut yapımı, özellikle arsa ve yapı stoğu açısından önemli bir rant ve yağma aracı haline getirilmiştir.

TMMOB'nin çeşitli raporlarında belirtildiği gibi; İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Mersin, Kocaeli, Diyarbakır gibi metropol kentler başta olmak üzere kentlerimizdeki yapı stoklarının % 70'ini kaçak yapıların oluşturduğu kaçak kentler ortaya çıkmıştır.

Merkezi hükümet politikalarının hemen hemen tamamı mülk konut üretimini teşvik etmiş, asıl konut gereksinimi olan yoksul kesimler devre dışı bırakılmıştır. Sosyal konut, kamu konutları, kiralık konut üretimi uygulama alanı bulmamıştır.

1980'li yıllardan itibaren de, ekonominin içinde bulunduğu krizden çıkış yolu olarak ve istihdam yaratma amacı için toplu konut uygulamalarına hız verilmiştir. Bu dönem, büyük inşaat firmalarının konut sektöründe yatırımlara başladığı bir dönemdir. Nitekim, ülke ekonomisi içinde inşaat sektörü bu yıllarda % 40'lara ulaşan bir ağırlığa ulaşmıştır.

Piyasa mekanizmalarının işleyişinin doğal sonucu olarak, toplumun dar gelirli, yoksul kesimleri için yeterli konut üretilmemiştir. Toplu Konut uygulamalarıyla toplumun bu kesimleri için konut üretmek yerine, lüks konut üretimiyle yüksek gelir grupları hedeflenmiştir.

Ortaya çıkan manzara, İstanbul-İzmit-Sapanca gibi metropoliten bölgede, devasa sanayi komplekslerinin çevresinde oluşan sağlıklı konut bölgeleri oldu. Bu konutlar, piyasa koşullarında ucuz ve çok katlı konutların nasıl olabileceğine kötü örnek oluşturdular.

1950'lerden bu yana genişleyerek sürdürülen, daha çok kazanca dayalı, her mahallede bir milyoner yaratmayı amaçlayan, planlamayı devre dışı bırakan, doğanın dengelerini hiçe sayan, elverişsiz zeminleri yapılaşmaya açan, nüfusunu ve sanayisini hareket halindeki fay hatları üzerine yığan ve "çağdaş uygarlık düzeyi" denen hedefe kapitalist yoldan ulaşmaya çalışılan bir sistemin, insanları nereye ulaştırdığını 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremi sonucunda hepimiz gördük.

16-20 Aralık 1974 tarihinde TMMOB Mimarlar, Şehir Plancıları, İnşaat, Harita Mühendisleri Odalarının birlikte düzenlediği KONUT KURULTAYI **Sonuç Bildirgesi şu öngöründe bulunmuştur;**

"20 yıl sonra 65 milyona ulaşacağı hesaplanan nüfusumuzun, 45 milyonu kentlerimizde, bu 45 milyonun büyük kısmı da büyük şehirlerimizde yaşayacaktır. Bu durumda, bugün kentlerimizde 13 milyon olan nüfus 20 yıl sonra 32 milyon daha artacak demektir. Bugüne kadar izlenen toplumsal ve ekonomik politikalar ile, kırsal alanlar bir yana, artışın büyük kısmı göçlerle olacağından, kentlerde iş arayacak ve barınacak 32 milyon insanın gereksinimlerini insanca karşılamaktan uzak kalacaktır. Bu da, daha fazla insan gecekonduda, daha fazla insan kötü barınma koşullarında yaşamak zorunda kalacak demektir."

Öngörülerinin gerçekleşmiş olmasından kuşkusuz üzüntü duyan TMMOB, insanlık onuruna yaraşır bir yaşamın kurulması için bilimi ve tekniği halkın hizmetine sokacak önerilerde bulunmuş, sayısız toplantılar düzenlemiş, gücü oranında etkili olmaya çalışmış, mücadele etmiş ve etmektedir.

5.5- İnsan-Toprak İlişkisinin Mekana Yansımaları

"İnsanların mutluluğunu sağlamak için toprağı düzenlemek düşüncesi, toprağı bağıllıkla başlıyor. Göçebe toplulukların toplumsal sorunları yoktur. Birbirleriyle değil, doğayla çekişmektedirler. Ne saymak, ne de yazmak gereği duymuyorlar. Doğa korkusu, onları, birtakım bitkilere, taşlara hoş görünmeye zorluyor. Böylesine bir yaltaklanmanın dışında din anlayışları da yok. Birbirlerine karşı ne iyilik, ne de kötülük ediyorlar. Doğanın ezici baskısı altında tutunmaya çabalayarak kardeşçe yaşamaktadırlar. Bilgileri, doğadan korunma yoluyla gelişmektedir. Bu gelişmenin sonunda içlerinden biri çıkacak, bir toprak parçasının çevresine kazıklar çakıp, **"burası benimdir"**, diyecektir.

İnsanlık tarihi, artık, bu kazığı çıkarmak için çekilen acıların tarihidir.

Eşitlik bozulmuştur. Artık, tarih boyunca güçlülerle güçsüzler çatışacak, çıkarlar çarpışacak, toplumsal sorunlar tartışılacaktır." (Düşünce Tarihi, Orhan Hançerlioğlu)

Toprak, sahibine ister miras yoluyla, ister bir bedel ödeyerek ödeyerek, ister hiçbir bedel ödmeden geçsin, toprağın özel mülkiyeti, onu alınıp satılan bir metaya dönüştürür. Gerçekte toprağın değeri yoktur, çünkü hiçbir maddeleşmiş emeği temsil etmemektedir.

Tarihsel süreçte, toprak ve rant ilişkilerine kısaca bakmakta yarar var: İnsan emeğinin ürünü olmayan ve yeniden üretilmeyen toprağın, kamusal ve kollektif mülkiyet veya sadece kullanımına dönük haktan, özel mülkiyete konu olması kapitalizmin gelişmesiyle eş zamanlıdır. Bu durum, Avrupa'da 16. yüzyılda ortaya çıkıyor.

Sanayi devrimi öncesi, toprağın verimliliği, iklim koşulları gibi nedenlerle, toprak sahipleri bir farklılık rantı elde ediyordu. Tarımsal ürün fiyatları, en kötü konumdaki topraklara göre belirlendiği için, verimli toprak sahipleri, avantajlı durumdaydı. Bu ise, sanayileşmede işgücü maliyetini artırarak, kar oranlarını olumsuz yönde etkiliyor, ayrıca topraktaki özel mülkiyet, sermayenin kolayca bu alana girmesini engelliyor, rekabet sürecine sekte vuruyordu.

İngiltere’de toprak sahipleriyle sanayiciler ve kentliler arasında, yaklaşık 30 yıl süren mücadele 1846’ da, toprak rantlarını bir ölçüde azaltmak yönünde sanayiciler lehine çözülmüştü. Kısaca toprak rantına ilişkin görüşleri incelediğimizde, bunun 300 yıllık bir tarihi olduğunu görüyoruz.

Sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte, kamunun yatırımları ve diğer faaliyetlerden kaynaklanan kent rantları dönemine girdiğimizde, tarımdan farklı olarak, rantın büyük spekülasyon faaliyetleriyle iç içe geçtiğini görüyoruz.

“Toprak mülkiyeti, genel olarak sahibine, karasal cismi, toprağın bağrını, havayı ve böylece de yaşamın sağlanması ve gelişmesini sömürme ayrıcalığı verdiği için, toplumun bir parçası, yeryüzünde oturma izni için, ötekenden haraç alır.” diyen Marx, şöyle devam ediyor: “Yalnızca nüfus artışı ve onunla birlikte büyüyen barınak talebi değil, ya toprağa katılan, ya da tüm sınai yapılar, demiryolları, depolar, fabrika yapıları vb. gibi onun üzerinde kök salan ve ona dayanan sabit sermayenin gelişmesi de, zorunlu olarak bina rantını artırır. ...Ve topraktaki mülkiyet, her iki anlamda da haracını ister. Arsalara olan talep, yer ve temel olarak toprağın değerini yükseltir, böylece yapı malzemesi olarak hizmet eden karasal cismin öğelerine olan talep de aynı zamanda artar.”

Hızla büyüyen kentlerde, özellikle inşaatın bir sanayi olarak sürdürüldüğü yerlerde, örneğin Londra’ da, yapı spekülasyonu da gerçekte yapı değil, toprak rantı oluşturmaktadır. Londra’ da, büyük yapı spekülasyonu olan Edward Capps’ın, 1857 Banka Yasaları Seçme Komitesi önünde (Kapital’de aktarılan tanıklıkla) yaptığı konuşmada, “Dünyada yükselmek isteyen bir insan dürüst bir iş sürdürerek yükselmeyi pek az umabilir...buna spekülasyon inşaatı eklemek zorundadır ve bu, çok küçük çapta yapılmamalıdır. Çünkü inşaatçı, yapıların kendilerinden çok az kar eder, karının esas kısmını, gelişen toprak rantlarından elde eder.” diyordu.

Mülkiyet olgusu, topraktan aşırı kar sağlama hırsı, kentsel topraktan elde edilecek yararların en yüksek düzeyde oluşması isteği, fiziki mekan şekillenmesinin temelini oluşturmaktadır. Kentsel rant söz konusu olduğunda kaçınılmaz olarak mülkiyet sistemi sorgulanmaktadır.

Mülkiyet, öyle bir olgudur ki, bunun bir takım özellikleri vardır. Bunlar;

- . Mülkiyet bir meta olarak satılıp el değiştirebilir,
- . Mülkiyetin bir kullanım hakkı vardır, bu hakkın sınırları yasalarla belirlenir,
- . Mülkiyet bir tasarruf aracı olarak kullanılır,
- . Mülkiyetin bir güç unsuru vardır; sahibine yönetsel ve sosyal üstünlük sağlar,
- . Mülkiyet yaratılan değerlerin paylaşımını düzenleyen ve sistemin devamını sağlayan bir araçtır,
- . Mülkiyet topluma değil; bireye hizmet eden bir araçtır.

Türkiye’de ranta ve spekülasyona dayalı faaliyetin beslendiği temel kaynak, toprak konusunda izlenen politika ve uygulamalardır. Ülke-bölge-kent düzeyinde birbirine eşgüdümlü, birbirini destekleyen, bütünleyen, birbiriyle uyumlu toplum yararına işleyen bir toprak politikasının olmaması, denetimsiz ve kaçak yapılaşmanın temel nedenidir.

Planlamada karşımıza çıkan en önemli ve belirleyici sorun toprak mülkiyetidir. Özenle korunması gereken ve kullanımında insan egoizminin aşılması gereken kaynakların başında toprak gelmektedir. Yalnız planlı kentleşme değil, insan faaliyetinin çok büyük bölümü onun üzerinde başlar ve biter. Gözden uzak tutulmaması gereken ama sürekli göz ardı edilen gerçek, her ülkedeki **toprak varlığının sınırlı** olmasıdır.

Toprağa bakışın oturacağı nesnel temel, onun doğal bir kaynak olduğu gerçeğidir. Doğal kaynak niteliğinin kabulü ya da reddi, toprak mülkiyetinin düzenlenmesini kökten etkileyecektir. Ya mülkiyet **kutsallaşacak** ve kullanımı **sınırsız serbestlikler** eksenine oturtulacak ya da **toplum yararı** çerçevesinde **kullanımına sınırlamalar** getirilecektir. Bu nedenle toprağa bakışın anayasa düzeyinde nasıl ele alındığı önem kazanmaktadır.

Ülkemizde Cumhuriyet döneminin üç Anayasası’ndan ikisinde mülkiyetini düzenleyen kural aynıdır. 1924 Anayasasının, **edinme ve kullanma** özgürlükleriyle (m. 70), mülkiyeti bireyin doğal haklarından saymasına karşın, 1961 Anayasasının 36. maddesi, **Herkes mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz** kuralıyla, mülkiyeti, sosyal kapsamlı temel haklardan biri olarak nitelendirmiştir. Bu maddenin mülkiyet hakkına tanıdığı kapsam, Anayasa Mahkemesinin 28.04.1966 tarih ve E. 1966/3, K. 1966/23 sayılı kararında, **toplumun sosyal yapısının özel mülkiyet esasına üzerine kurulduğu** ve ancak kamu yararının gerektirdiği durumlarda, toplum yararının üstün tutularak, mülkiyet hakkının yasayla sınırlandırılabilirliği gerekçesiyle açıklanmıştır .

1961 Anayasasının gerekçesinde, mülkiyet hakkının Roma hukukundaki gibi **mutlak bir hak** ve malikin yetkilerinin hemen hemen sınırsız sayıldığı, **“kullanma-yararlanma-tasarruf ve kötüye kullanabilme”** şeklindeki anlamını yitirdiği, mülkiyetin sınırsız olarak, toplum yararını düşünmeden kullanılamayacak, kişisel değil, toplumsal özellikler taşıyan bir hak olduğu belirtilerek, mülkiyet hakkına **“Sosyal ve Ekonomik Haklar”** başlığı altında yer verilmiştir. 1961 Anayasasının mülkiyete ilişkin kuralları, değişmeden olduğu gibi kalan çok az maddeden biri olarak, 1982 Anayasasının, **“Kişinin Hakları ve Ödevleri”** bölümündeki 35. maddesinde yer almıştır.

1982 Anayasası'nın 35. maddesinde **“toplum yararına aykırı olamaz”** hükmüne karşın, topraktaki mülkiyet hakkını düzenleyen temel yasaların, Anayasa hükümlerine uygun oldukları söylenemez. Teknik anlamda mülkiyetin tanımı **Medeni Kanunu**'nun, 618, 639 ve 644. maddelerinde yapılmıştır. Yasada tasarruf ve mülkiyet hakkının kullanılmasından söz edilirken, hem **dilediği gibi** denilmesi, hem de **yasa sınırları içinde** olacağıın söylenmesi bir çelişki gibi gözükmemektedir. Oysa hiçbir hukuk düzeninde, ne kadar güçlü ve kapsamlı olarak kabul edilmiş ve düzenlenmiş olursa olsun mülkiyet hakkının, malikine **sonsuz ve sınırsız** yetkiler vermesi öngörülmemiştir. TMK'nda mülkiyete ilişkin kurallarda dikkat edilmesi gereken nokta, tanınan hakların özel yasalara uygun kullanılması gerektiğinin belirtilmesidir. Ülkemizde en çok kötüye kullanılan yetkiler bu şekilde oluşmaktadır. Gecekondu ve İmar Affı yasaları (775, 2981-3290-3366 sayılı yasalar), Tapu, Kadastro (eski Tapulama) ve İmar Yasalarının mülkiyet olgusuna yaklaşımları bunun en çarpıcı örneklerindedir.

Bu çerçevede de, aslında Anayasadaki **toplum yararına mülkiyet anlayışı** ile mülkiyeti düzenleyen yasalardaki **mutlak mülkiyet anlayışının** çeliştiği söylenebilir. Bu çatışmada mutlak mülkiyet anlayışı ezici bir üstünlüğe sahiptir.

İşte bu üstünlük, toprağın özel mülkiyet altında sınır tanımaz kullanımının ve kentsel gelişmenin dinamiği haline gelişinin de temel nedeni olmaktadır.

1980'li yıllardan itibaren gündeme gelen **özelleştirme** politikası çerçevesinde, kamu elindeki topraklar da hızla elden çıkarılmaya başlanmıştır. Bu süreç sonunda, yerleşmeler planlanırken gerekli sosyal donatı alanlarına yer bulabilmek giderek olanaksızlaşmış, özel mülkiyetten alınması planlanan donatı alanları ise, hemen hiçbir zaman alınmamıştır. Bu durum, yerleşmelerin giderek yalnızca bir yollar ve yapılar kompleksine dönüşmesine yol açmıştır.

Bunun sonuçları ise, depremden etkilenen yörelerde çok ciddi biçimde hissedilmiş, insanlar, **“binalardan uzak durun”** uyarılarına karşın, deprem sonrası sığınacakları güvenli alan bulamayarak, yıkıntıların, çökme tehlikesi taşıyan yapıların gölgesinde, caddelerde, kaldırımlarda, bahçelerde ve elbette büyük bir risk içinde, başlarının çaresine bakmak zorunda kalmışlardır. Oysa, deprem sonrası riskleri azaltmanın yollarından biri de, binalardan uzak güvenli alanlara sığınabilmekten geçmektedir.

Kamunun elinde neredeyse boş alan kalmaması, deprem sonrası geçici yerleşmeler kurulurken de sorun yaratmış, elverişsiz zeminler üzerine kurulan çadırlarda insanlar üstüste yığılmışlardır. Kalıcı yerleşim alanları kurma sürecinde de, toprak mülkiyeti sorunu, sağlıklı kararları alabilmenin önünde zorluklar yaracaktır.

Oysa, toplumcu bir toprak politikası, toprağın, mekan düzenleme anlamında, en uygun kullanılmasının yoludur.

Böyle bir toprak politikasının en önemli hedefleri;

- Mutlak ve kutsal mülkiyet anlayışı yerine, toprak kullanımında sosyal adaleti sağlamaya yönelik yaklaşımların etkili kılınması,
 - Yerel yönetimlerin uygun yerde uygun zamanda ve uygun ederlerle, düzenli arsa üretmesi,
 - Toprak spekülasyonuna son verilmesi,
 - Sağlıklı kentleşmeyi sağlamak için kamunun arsa stoku yapması,
- olarak sıralanabilir.

Bugün, ülkede bu hedeflere tamamen ters bir süreç yaşanmıştır. Topraktaki özel mülkiyet olgusu, topraktan spekülatif kar sağlama hırsı, kar maksimizasyonu yada kentsel topraktan elde edilecek rantların en yüksek düzeyde oluşması isteği ve hırsı, kentlerin oluşumunu belirlemiştir.

Burada bir politikanın yorumlanması da yapılmalıdır. Kentsel alanlara yönelen ve %85'lere kadar tırmanması serbest bırakılan nüfusun özellikle metropoliten alanlardaki önemli bir bölümü, kentin çevresinde ucuz işgücünü oluşturmuştur. Uluslararası sermaye, üretim maliyetlerini düşük tutmak ve karı olabildiğince artırmak

için, artık yatırımlarını ucuz işgücünün olduğu ülkelere ya da kentlere yöneltmektedir. Küreselleşmenin önemli bir stratejisi de budur. Bu anlamda ülkemizin kentsel alanları da potansiyel yatırım alanlardır. Ancak, bu alanlarda uzun süreli işsizlik ortamları, var olan düzene karşı bir başkaldırı tehlikesi yaratınca, bu kez devlet tapu tahsis belgesi ve tapu verme yollarıyla buralardaki toplumsal muhalefeti azaltmanın, sisteme entegre etmenin araçlarını da üretmiştir. Ama, toplum yararına olmayan bu toprak politikasıyla sorunların çözülmediği daha da ağırlaştığı ortaya çıkmıştır.

Kentleşme, bir anlamda kentsel toprak politikasıdır. Bu anlamda, sağlıklı kentleşmeden, ranta dayalı yer seçimlerinden söz edilen yerde yanlış toprak politikası var demektir.

Toprak politikasının önemli bir uygulama aracı olan imar düzenlemesi yoluyla arsa üretimi salt konut alanı üretmek olarak algılanmamalıdır. Arsa üretimi, kentsel mekanın yeniden üretimi yoluyla, sağlıklı kentleşmenin gelişiminin denetim altında tutulması olarak görülmelidir.

Kentsel toprak parçası, ya da kısaca arsa, bir imar planı uyarınca imar parseli durumuna getirilmek üzere yapı alanı olarak tanımlanmış, üzerinde imar hakları belirlenmiş, kentin altyapı sistemlerine bağlanmış topraktır. Arsanın tarımsal topraklardan farklı olarak değerini artıran etkenler, planlama kararları ve kamu tarafından yapılan yatırımlardır. Kentsel arsanın üzerinde artan imar haklarının yarattığı değer artışlarının toprak sahibinin hakkı olarak görülmesi, özel mülkiyetin toplum yararı doğrultusunda denetlenememesinin bir sonucudur.

Kentsel arsa mutlak rant yaratan, spekülatif değer artışlarına konu olan bir olgudur. Bu özelliği yüzünden kentsel toprak sahibine önemli rantlar kazandırmaktadır. Kentin büyümesi, imar hakları ve kamunun sağladığı altyapı hizmetleri vb. nedenlerle tümüyle toplumsal gelişimin sonucunda doğan bu değer artışı, hiçbir üretici işlevi olmayan toprak sahibine gitmektedir. Bu değer artışları yani rantlar, kentsel gelişimin temel dinamiği haline gelirken konut arzını da pahalılaştırmaktadır. Bu nedenle konut üretim politikalarının ayrılmaz bir parçasını kentsel toprak politikaları oluşturmaktadır.

Ülkemizde kent planlarının yaygın biçimde uygulanamamasındaki zorlukların temel nedeni, yürürlükteki taşınmaz mülkiyet sistemidir. Mülkiyeti yüceltme konusunda geliştirilen söylem, tapunun deldirilmemesi vb., mülkiyetin toplum yararına aykırı sonuçlarını gizlemenin kılıfı olmaktadır. Bu kısır döngüden kurtulmanın yolu, toprak politikası ile planlama konusunda getirilecek toplum yararına uygun bir kurumsal yaklaşımın ısrarla uygulanmasına çalışmak ve bunun denetim araçlarını oluşturmaktır. Bu çerçevede kent planları, artık vurguların (spekülatörlerin) arsalarının değerini güvence altına alan ve artıran bir araç olmaktan çıkartılarak, yaratılan değerlerin topluma geri döndürülmesinin bir aracı durumuna getirilmelidir.

Türkiye'de bugün, kamu tarafından alınan planlama kararları ve bu planlarda öngörülen kamusal alanlar (yol, park, çocuk bahçesi, eğitim alanı vb.) sonucu taşınmazlarda değer artışları yaratılmaktadır. Sonra da bu kamusal alanlar için kamulaştırma yoluna başvurulmakta, kamu, kendi yarattığı değerleri yüksek bedellerle satın almaktadır. Bunun yanısıra da mülk sahiplerine bir pazarlık gücü kazandırırken, havadan kazanç olanağı da sunmaktadır. İşte bu, **adaletsizliğin bir değil iki kez yinelenmesidir.**

Planlama kararları sonucu getirilen imar hakları, taşınmaz sahiplerinin el koyacağı doğal hakları değildir. Çünkü, imar kararları, kamu yönetimince toplum adına alınmaktadır. Bu karar sürecinde yaratılan değer artışı topluma ait olup, toplumsal yaşam için kullanılmak zorundadır.

Geçtiğimiz yıllarda sessiz-sedasız yürürlüğe giren **Rekabeti Önleme Yasası**'nda (Anti-Tekel Yasası) meta üretimi ile ilgili mantığın tersine, topraktaki tekelleşmeyi önleyecek hiçbir önlem getirilmemiştir. Tersine, KİT'ler, tesislerinden çok arazilerine göz dikenlere haraç-mezat satılmaktadırlar. **Özelleştirme Yasası** ile bazı tekeli gruplara toprak tekeli oluşturulanakları sunulmuştur. Özellikle bölgelerde (GAP, kıyılar, metropoliten kentler, vb. gibi) bu tür eğilimlerin daha da arttığı gözlenmektedir.

Yerleşme sorunlarının olmazsa olmaz koşulu topraktır. Hukuksal anlamda diğer tüm detaylar onun bütünleyici parçasıdır.

Bu nedenle imar, planlama ve uygulama süreçlerini bütünlüklü ele alan bir imar hukukuna gereksinim vardır. Kentlerimizi kuralızsızlıktan, insanlarımızı da kuralızsızlığı çıkar alanına dönüştürenlerin yarattığı sağlıklı kentsel ortamlardan kurtarmak toplumsal bir görev olarak önümüzde durmaktadır.

İlle de kuralızsız yaşamak isteyenler için de **kent suçu** anlamında yaptırımların getirilmesi zorunluluğu doğmuştur. Bunun temel nedeni ve gerekçesi ise, kente karşı duyarlılık, kentin yerleştiği mekana karşı duyarlılık, kentte insan egoizminin engellenmesi, mülk edinme hastalığının tedavi edilerek daha paylaşımcı ve dayanışmacı mekan anlayışının, ortak yaşama ve ortak çıkar duyarlılığının geliştirilmesi, özetle dağıtılan toplumsal belleğin yeniden oluşturulmasıdır.

5.6- Küreselleşme ve 12 Eylül 1980

Bugün, Türkiye’de toplumsal yaşama ait kararların belirlenmesinde, devlet aygıtını elinde tutan güç odaklarının dışında, çalışanların ve emekten yana kesimlerin istek ve iradelerinin hiçbirisi yansımamaktadır.

Ekonomi politikaları yeni liberalizmin küreselleşme, özelleştirme, serbest piyasa politikaları doğrultusunda belirlenen Türkiye, uluslararası dinamiklerin yönlendirmesine teslim olmuştur. Ekonomisi IMF ve Dünya Bankası gibi emperyalist mali kuruluşların tam denetimi ve yönlendirmesi altındadır. Özelleştirme, serbest kur, ithalatta liberasyon, yatırım öncelikleri, ekonomik istikrar paketleri vb. gibi tüm önemli kararlarda söz ve karar sahibi olan emperyalist odaklardır.

Ulusal olanın karşısına dikilen **küreselleşme**, az gelişmiş ülkeler için yeni bir sömürgeleştirme çağını açmıştır.

İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesi ile birlikte sosyalist sistemin gücünün artması hem geri kalmış ülkeleri ve o ülkelerde yürütülen ulusal kurtuluş savaşlarını etkilemiş, hem de dünya kapitalizmini her alanda bir rekabete zorlamıştır. Sosyal devlet, refah devleti uygulamaları bu rekabetin sonucu ortaya çıkmıştır.

1980’lere kadar barınmanın, konut edinmenin insanlar için bir **hak** olduğu, bu hakkın kullanılabilmesi için devletlerin gerekli önlemleri alması ve zengin ülkelerin yoksul ülkelerde yaşanan barınma ve konut sorunlarının çözümüne katkıda bulunması gerektiği biçiminde görüşler kabul edilmiştir.

Ancak, dünya kapitalizmi 1970’lerde ekonomik olarak daralmaya ve sosyal devlet politikalarının maliyetlerini karşılayamamaya başlamıştır. 1974 Petrol Krizi ise, bu süreci daha da hızlandırmıştır. İşte, 1979-1981 döneminde İngiltere’de Thatcher ve ABD’de Reagan, dünya kapitalizminin yaşadığı sorunlara çözüm bulmak için iktidar olmuşlar ve yeni-liberal politikaları uygulamaya sokmuşlardır. 1989-1991 döneminde Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği’nde yaşanan çözümler ile hızlanan bu süreç, gelişmiş ülkeler lehine yeni dengelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yeni dengeler sonucunda bir yandan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 42.Genel Oturumu’nda doğal afet zararlarının azaltılması, yapılan çalışmaların koordine edilmesi, bilgi iletişimi ve deneyim aktarmaları gibi konularda işbirliği yapılması tartışılarak, 1990-2000 yılları arasını kapsayan süreç **“Doğal Afet Zararlarının Azaltılması Uluslararası On Yılı”** ilan edilmiş, bu yönde ulusal komitelerin oluşturulması özendirilmeye çalışılmış, diğer yandan 1996’da İstanbul’da gerçekleştirilen **II. İnsan Yerleşimleri Konferansı**’nda yeni-liberal tezler onaylatılmıştır. Artık, barınma ve konut edinme insanlar için bir hak olmaktan çıkartılmış, ihtiyaç olarak tanımlanmış, ayrıca devletlerin ve zengin ülkelerin bu alanda bir sorumluluğu bulunmadığı üstü kapalı ifadelerle dile getirilmiştir.

Özelleştirme ve Geleceksizleştirme

21.yüzyıla insanlık, kapitalizmin egemenliği altında giriyor. Bugün, tek kutuplu hale gelen dünyada, kapitalizm küresel programını uyguluyor.

1980’lerden itibaren *“Yeni Dünya Düzeni”* ve küreselleşme adı altında devreye sokulan yeni-liberalizmin kuralları *“serbest piyasa”* sloganlarıyla dünyanın her tarafında egemen kılınmaya başladı. Gezegenimiz sosyo ekonomik eşitsizlikler, savaşlar, göçler, soykırımlar, açlık ve ekolojik yokoluşlarla bir felakete doğru sürükleniyor.

Kapitalizmin dünyayı tek bir ekonomi haline getirme eğilimi, *“globalizm”* adı altında ortaya çıkan ideolojik ekolden çok önce başlamıştır. Globalizm, yeni bir ambalajlamayla küreselleşme olarak sunulmaktadır.

Öykü, kapitalizmin tarih sahnesine çıkışıyla başladı. Liberalizm, kapitalizmin doğuşuyla birlikte onun siyasal ve sosyal yönü olarak ortaya çıktı.

İlk birikim döneminde, Avrupa burjuvazisi, Amerika, Asya ve Afrikayı yağmalayarak sermaye biriktirmişti. Gerekli olan sermaye ve işgücü, yağmacılık yoluyla elde edildi. Amerika’da altın ve gümüşün bulunması, yerli halkın madenlerde tüketilmesi, köleleştirilmesi ve kırdırılması; Doğu Hint Adalarının fethedilerek yağmalanması; Afrika’nın, kara derili insanların ticaret amacıyla avlandığı bir av alanına çevrilmesi, kapitalist üretimin genişlemesini haber veren olgulardı.

Amerikan Kıtası’nı K.Colomb’un 1492’de keşfinden sonra altın arayıcılarının, kürk tacirlerinin serüveni başladı. Amerika yerli halkının, Kızılderililerin yaşam hakkı ellerinden alındı. Toprakları işgal edildi, ormanları yok edildi. Kendi topraklarında yaşayan bir halk katledildi. Bir halkın düşü öldü, sonra bir ulusun umudu kırılıp paramparça oldu.

İnsanlık, beş yüzyıla ve beş kıtaya yayılmış sanayi çağında sermayenin soygun ve sömürüsüne tanık oldu, yıkımına uğradı. Dünya ekonomisinde ve tüm dünyada üretilen mal ve hizmetlerin dağılımında eşitliklessizlikler yaratan kapitalizmin serbest piyasa ekonomisi tekelleşmeye yol açtı.

Kristof Kolomb'un 1492 macerasıyla başlayan dönemden bu yana insanlık, günümüzdekine benzer yoğunlukta bir yaşmaya tanık olmadı.

Dünyada açlık, yoksulluk, barınmak en temel sorunlar olarak öne çıkarken orman katliamları, içme suyu kaynaklarının azalması, atmosferdeki değişimler, deniz-hava-toprak kirliliği, evsel-sanayi-radyoaktif atıklar artık yaşamamızın bir parçası haline geldi.

Çok Tarafli Yatırım Anlaşması (MAI) ile sermayenin kuralları empoze ediliyor. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Birleşmiş Milletlerin siyasal alanda yüklendiği işlevinin benzerini 21. Yüzyılda ticaret alanında oynamayı hedefliyor, daha şimdiden "Küreselleşmenin Kural Koyuculuğunu" üstleniyor.

Küreselleşme şarkıları yükseliyor, ancak, her geçen gün daha fazla insan dışlanıyor ve en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamaz, geleceğini düşünemez hale geliyor. Bu süreçte, zengin ülkeler daha zengin, yoksul ülkeler daha da yoksullaşıyor. Hükümetler, iktidarlarını piyasayı yönetmek amacıyla kullanan tekellerin elinde bir araç haline geliyor.

Küreselleşmenin gerçek yüzü ortaya çıkmaya, maskesi düşmeye başladı. Küreselleşmenin yarattığı tahribatların, ekonomik ve toplumsal dengesizliklerin farkına varılmaya, bu yüzün ne kadar karanlık olduğu her geçen gün daha çok kavranmaya başlandı. Küreselleşmenin büyük şirketlere, tekellere hizmet ettiği ortaya çıktı.

"Yeni Dünya Düzeni" olarak sunulan sömürü düzeninin yarattığı ve hızla büyüyen eşitsizlikler, küreselleşme akımının etkilerini araştıran Birleşmiş Milletler raporlarına da yansımaya başladı.

Dünya nüfusunun dörtte biri konut dışı yerlerde yaşamını sürdürürken, 1 milyar 400 milyon insan ise "mutlak yoksulluk sınırının" altında yaşamaya devam ediyor.

- Dünyada 2.8 milyar insan üretken olmayan alanlarda çalıştırılıyor.*

İçme suyu kirliliğinden, az gelişmiş ülkelerde her yıl 3 milyon çocuk ölüyor.

Dünya işgücünün % 8'i çocuklardan oluşuyor; hiçbir sosyal güvenliği olmadan 700 milyon insan kayıt dışı çalıştırılıyor.

Dünyanın en zengin 200 kişinin geliri, iki buçuk milyar insanın gelirinin toplamından daha fazla oluyor. Dünyanın en zengin üç kişinin serveti, en yoksul 48 ülkenin ulusal gelirinden daha fazla bir miktara ulaşıyor.

Dünya nüfusunun en zengin %20'si toplam dünya üretiminin %85'ini sahiplenirken, en yoksul %20'sinin payına sadece %1.4 düşüyor. Gelişmiş ülkelerle gelişmemiş ülkeler arasındaki kişi başına düşen gelir farkı, 1960'da 30 kat iken, 1990'da 60 kata, 1995 yılında da 74 kata çıkıyor.

Barınma hakkı olan konut, tüm az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye'ye de en önemli sorun haline gelmiştir. Bugün, konut sorunu yoksulların barınma sorunudur. Yoksullar barınma sorununun çözümünde kaderleriyle baş başa bırakılmıştır.

Dünya'da giderek derinleşen eşitsizlikler, az gelişmiş ülkelerde olduğu Türkiye'ye de dünyanın en kalabalık kentlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Az gelişmiş ülke kentleri gelir dağılımındaki eşitsizliklerin, göçlerin, yoksul yığınların mekanı haline gelmiştir.

Küreselleşme ile bütün dünyayı içine alacak bir serbest ticaret rejiminin yaratılacağı iddia ediliyordu. Ancak, bu yöndeki gelişmelerin tümünün emperyalistlerin çıkarlarını koruyucu yönde olduğu görüldü. Sermayenin serbestleşmesinin önündeki engeller tek tek kaldırılırken, emeğin hakları kısıtlanmakta, örgütlülüğü dağıtmaya, direnci kırılmaya çalışılmaktadır.

Sermaye dizginlerini koparmış bir canavar gibi dolaşırken, işsizlik, açlık, eşitsizlik derinleşiyor. Kapitalizm, yalnız yoksul ülke haklarını değil kendi ülke halkını da yoksulluğa, işsizliğe ve açlığa sürüklüyor. ABD ve AB ülkelerinde bugün milyonlarca insan işsizliğin, alkolizmin ve uyuşturucu alışkanlığının pençesinde kıvrılıyor ve sokaklarda yaşıyor.

Yeni dünya sömürü düzeninin yönetimleri, bu eşit görülmemiş egemenliklerini, soygun ve sömürülerini insanlığa kabul ettirmek için küreselleşmenin karşı durulmaz bir süreç olduğunu iddia ediyorlar. İtiraz edilmeden kabul edilmesi istenen küreselleşme, gerçeğin kendisi ve bitmiş bir süreç olarak sunulmaktadır. Bu süreç karşısında, "insanlığın yapabileceği bir şey yok, en iyisi serbest piyasadır; en iyisi özel mülkiyettir, toplumsal ve

dayanışmacı çözümler artık önemini yitirmiştir, alternatif yoktur” denmektedir. Oysa, insanlık serüveninin bu süreci yeni başlıyor.

Yeni dünya düzeni ve küreselleşmenin kaçınılmaz olduğu tezi, teknolojinin gelişiminin dünyanın bütünleşmesinin temeli olduğu tezine dayanmaktadır. İnsanliğın tarihsel gelişimi, ekonomi, kültür, politik alanda ve diğer alanlarda ulusların giderek daha fazla iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. Küreselleşme ise, serbest piyasanın, liberalizmin ve özel mülkiyetin üzerine yerleşmiştir. Bunun kaçınılmaz olduğu tezi, aslında, başka alternatifleri gözlerden kaçırmak, saklamak için ileri sürülmektedir. Egemen kılınmak istenen, piyasaların ve özel mülkiyetin dünya çapındaki hakimiyetinin kaçınılmaz olduğu düşüncesidir.

İnsanlık, bir toplumsal mücadeleye hazırlanıyor. Mücadelenin “küreselleşmesi” büyük önem taşımakta ve dünya tarihinde benzeri görülmemiş genişlik ve derinlikte bir dayanışma ve enternasyonalizmi gerekli kılmaktadır.

Kapitalizmin yeni liberal programına ilk uyum sağlayan ölkelerden birisi Türkiye olmuştur. Sermayenin bunalımını aşmasının yolu 24 Ocak 1980 İstikrar Programı ile başlatılmıştır. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ile önü açılan bu süreç, 1982 Anayasası ile güvenceye alınmış, ÖZAL iktidarı aracılığıyla yoğunlaşmış ve bir yiğin kararla sürdürölmüştür.

Sosyal devletin tasfiye edilmesini, KİT’lerin özelleştirilmesini, sosyal içerikli kamu yatırımlarına bütçeden ayrılan payın kısılmasını, piyasaların düzenleyici kurallarından vazgeçilerek uluslararası mal, hizmet ve sermaye akımları önündeki engellerin kaldırılmasını ve örgütsüz bir toplum yaratılmasını hedefleyen kararlar alınıyor.

Türkiye’nin üretici güçleri bir kenara itiliyor, mühendisleri-mimarları gözden çıkarılıyor, insanlık onurunun ayaklar altına alındığı bir yaşama mahkum ediliyor. Çalışanların ücretleri gündeme geldiğinde “Türkiye kaynakları kıt bir öлке” diyenler, beş bankaya beş milyar doları peşkeş çekerken utanmıyorlar, sessizliklerini bile bozmuyorlar. Sosyal devlet çökertilirken, sosyal içerikli kamu yatırımlarından tamamen vazgeçilirken, milyarlarca dolarlık silah siparişleri veriliyor. Liberalizmin **birakınız yapsınlar** formölü artık **birakınız ölsünler** formölüne dönüşüyor.

Dünyanın gelişmişleri dünya dengeleri içinde Türkiye hakkında kararlar alıyor. Türkiye’nin Kafkasya’da, Ortadoğu’da Balkanlar’da Avrupa’daki yeni rolü belirleniyor. Bu rol sokaktaki insanı, öğrencileri, öğretim görevlilerini, işyerindeki memuru, tarladaki çiftçiye, fabrikadaki işçiye, bizleri mühendisleri ve mimarları yeniden ‘biçimlendiriyor’. Toplumumuzun ekonomik, sosyal, kültürel yaşamını, kentlerimizin kaderini yeniden belirliyor. Rant ekonomisi gelişiyor, sanayileşme ve üretim geriliyor. Özelleştirmeler genişleyerek sürdürölüyor. Bu durum, sendikasılaşmayı, örgütsüzlüğü, taşeronlaşmayı, ücret düşüklüğünü, işsizliği, açlığı getiriyor. Böylece, bu uygulama da Türkiye’de zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapıyor.

Türkiye’nin kamu tesisleri, tersaneleri, limanları, sahilleri, santralleri, ormanları, tarım alanları, yaşam kaynakları özelleştirme adı altında bir avuç vurguncuya peşkeş çekiliyor, toplumun geleceği yokediliyor. Türkiye’nin en çok kar eden KİT’leri, POAŞ’ı, TÜPRAŞ’ı halka adeta meydan okurcasına sermayeye devrediliyor.

Özelleştirme İdaresi’nce 21 Ağustos 1998’de yayınlanan “Türkiye’de Özelleştirme” raporunda; 1986-1997 yılları arasında yapılan özelleştirmeden **4.8 milyar dolar** elde edildiği buna karşılık **4.6 milyar dolar** harcadığı açıklandı. Özelleştirmeden elde edilecek gelirlerle yeni yatırımlara yönelineceği, istihdam artışı sağlanacağı iddialarının bir yalan olduğu ortaya çıktı.

Sermayenin birikimi için kamu varlıklarımız yağmalanıyor, çalışanlar işten çıkarılıyor, milyonlarca insan açlık sınırının altında yaşamaya mahkum ediliyor, yoksulluk ve sefalet tabana yayılıyor. Yağmaya, vurguna, peşkeşe dönüşen özelleştirmelerle, sosyal devletin yok edilmesi yönündeki kararlarla sermayenin ideolojik saldırısının boyutları genişletiliyor. **Türkiye’nin en çok kar eden kamu işletmeleri elden çıkarılıyor, değerlerinin altında sermayeye peşkeş çekiliyor.**

Kamu kesimi, yatırım ve hizmet alanından uzaklaştırılmış, yatırımların bütçe içindeki payı giderek küçültölmüştür.

Kamu Toplam Yatırımların

- 1980’lerin başlarında % 40-45’ni sağlarken,
- 1994 sonrasında sadece % 20’sini sağlamaktadır.

KİT’ler, Kamu Yatırımlarının

- 1980’lerin başlarında % 52’sini sağlarken,
- Bugün sadece % 22’sini sağlayabiliyor.

Bütçenin İçindeki Yatırımların Payı

- 1980 başlarında % 20 iken,
- Bugün % 4'e düşürülmüş durumdadır.

Üretken yatırımların toplam yatırımlar içindeki payı sürekli azalmaktadır.

İmalat Sanayi Yatırımlarının Toplam Yatırım İçindeki Payı

1973-1977 döneminde	% 34 iken
1978-1982 döneminde	% 30
1983-1987 döneminde	% 23
1988-1992 döneminde	% 21
1993-1996 döneminde	%19.8
1998'de	%17.8
1999'da	% 15.4'e düşürülmüştür. (Kaynak: DİE)

Bütçenin yatırımlara ayrılan payları azalırken, sağlık, sosyal, eğitim harcamalarına ayrılan paylar azalırken, faiz ödemeleri bütçeyi adeta teslim alan tek harcama kalemi haline gelmiştir. İMF ve Dünya Bankasının direktifleri doğrultusunda devlet hizmet üretmez duruma sokulmuş ve özellikle sosyal yönü çökertilmiştir.

Toplam kamu harcamalarının milli gelir içindeki payı, devletin en geniş boyunun bir göstergesidir. Genel bütçe, katma bütçe ve fon bütçeleri gibi merkezi bütçeler ile yerel yönetimlerin bütçesi toplam kamu harcamaları içinde topluca yer alır. Bu açıdan da bakıldığında Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye arasında çok fark bulunmaktadır.

Kamu Harcamalarının Milli Gelir İçindeki Payı

AB Ortalaması	Türkiye
1993-95	1994-96
% 51	% 28.5

Buna göre, Türkiye'de devletin boyutu AB ülkelerinin yarısı kadardır.

Devletin ekonomik ve sosyal boyutu açısından daha uygun bir ölçüt, faiz hariç kamu harcamaları ölçütüdür.

Kamu Harcamalarının Milli Gelir İçindeki Payı (Faiz Ödemeleri Hariç)

Devletin Ekonomik ve Sosyal Boyutu

AB ülkelerinde % 45 iken

Türkiye'de % 18.5 olmaktadır.

Türkiye'de, devletin ekonomik ve sosyal boyutu AB ülkelerinin üçte biri kadardır ve devletin küçültülmesi için yapılan propaganda yalanlarla doludur.

Marmara Depremi, küreselleşme politikalarına teslim olmuş bir sistemin, toplumsal ve insani sorunlar karşısında ne kadar körleştiğini, kamu örgütlenmesinin ne kadar aciz bir yapıya dönüştüğünü ve kamu yönetiminin ne kadar etkisizleştiğini açıkça ortaya koymuştur.

Böylece, sosyal devletin sonunun başlaması ile küreselleşmenin başlaması arasındaki bağlantı da ortaya çıkmıştır.

Aslında Türkiye'nin çokuluslu tekellere bağlı bir kalkınma süreci, bize böylesi acılı sonu yaşattı. Türkiye, ekonomik ve sosyal alanda, eğitimde, sağlıkta, barınmada, sosyal güvenlikle yani kamusal alanda giderek küçülen; görevleri, yetkileri küçülen, yok edilen bir ülke durumuna getirildi.

Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de halkın büyük çoğunluğu yoksullaşılıyor, yaşam düzeyi her geçen gün geriye gidiyor, en temel gereksinimlerini karşılayamaz duruma getiriliyor, toplumun ortak değerleri ortadan kaldırılıyor. Aklın, iradenin, bilimin bütün sonuçları işlevsiz kılınıyor, planlama ve planlamaya dayalı bütün düşünceler eskimiş değerler olarak küçümseniyor. **"Her koyunun kendi bacağından asılacağı"** fikri empoze edilerek, çalışanların, emekçilerin kazanımları ortadan kaldırılıyor, toplumun, gelecek duygusu yok edilmeye çalışılıyor.

Mevcut sistemin "değiştirilemez" olduğu fikri yaygınlaştırmak ve halkın kendi gücüne olan inancı sarsacak uygulamalar yaygınlaşıyor. Bunun için, toplumun "değişim" isteklerini mevcut düzen sınırlarına hapsedmek, demokrasi ve insan hakları kavramlarının içlerini boşaltmak, çalışanların örgütlerini denetim altına almak

ve işlevsizleştirmek, özelleştirmelerin kurtuluş olduğuna toplumu inandırmak için her türlü yol ve yöntem deniyor.

Yeni liberal politikaların uygulanması, özelleştirmeler, sosyal devletin tasfiye edilmesi, kamu kaynaklarının bir avuç vurguncuya aktarılmasıyla gelişen süreç; deprem sırasında yaşadığımız, devletin yokluğu, kamusal alanın ve kurumlarının yokluğu olayı, aslında doğal olarak böylesi bir serüven sonucunda ortaya çıktı.

5.7- Arazi ve Kent Rantlarının Ekonomi-Politiği

Yaşadığımız coğrafyada sermayenin çeşitli büyüklükteki rant projeleri ve senaryoları, merkezi ve yerel yönetim kararlarıyla hayata geçirilmekte, ranta ve yağmaya konu alanlarda yaşayan insanlar, ekolojik denge vb. unsurlar tamamen yok sayılmaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre, nüfusun en zengin gelir grubundaki % 20'si toplam gelirin % 54.9'unu, en fakir % 20'lik grubu ise % 4.9'unu almaktadır.

Son 18 yıllık dönemde, çalışanların Gayri Safi Milli Hasıladan aldıkları pay % 33' den % 14' e, çiftçilerin payı % 24' den % 15' e düşerken, sermaye sahiplerinin payı % 43' den % 71' e yükselmiştir.

Çalışanların GSMH' dan aldıkları payın % 45'i vergi olarak devlet tarafından geri alınmaktadır. Buna karşın, GSMH'nın büyük bölümüne el koyan sermayenin ödediği vergilerin Türkiye bütçesindeki ağırlığı % 6, GSMH'deki payı ise sadece % 2'dir.

Vergi vermeyen, üretime dönük faaliyette bulunmayan, yatırım yapmayan sermaye, yüksek kazançlar elde etmeye devam ediyor. Sermaye gelirlerinde % 43' lerden % 71' lere varan artışlar ne tür kazançlardan oluşmaktadır?

Türkiye'nin en büyük 500 sanayi kuruluşunun 1998 bilançolarındaki karlarının % 87.7'si üretim dışı gelirlerden elde edilmiştir. İstanbul Sanayi Odası'nın (İSO) 1968'den bu yana yayınladığı "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" araştırmasının verilerine göre, 1997 yılında % 52.7 olan faaliyet dışı gelirlerin, 1998 yılında son 14 yılın en yüksek oranına ulaşması, rant ekonomisinden sermayenin nasıl pay aldığını gözler önüne sermektedir.

Araştırma, ikinci 500 büyük kuruluşunun da faaliyet dışı gelirlere yöneldiğini, üretim karı % 1.2 gerilerken, 1997'de % 71.2 olan faaliyet dışı gelirin toplam kara oranının 1998'de % 127.2'ye çıktığını ortaya koymaktadır.

Sermaye gelirlerindeki bu artışlar, faiz geliri, kur farkı, borsa, devlet tahvili, arazi alım-satımı, kentsel ve kırsal toprak rantlarından oluşmaktadır. Günümüzde, sermaye temsilcileri, bu durumu "Artık üretim yaparak kar etmek mümkün değildir." diye açıklıyorlar.

Yapılan araştırmalar;

- . **Ülkemizde, rantların (üretim dışı gelirlerin) GSMH içindeki payının %60'lar gibi büyük bir orana ulaştığını,**
- . **Üretim karşılığı olmayan bu haksız kazançların içinde arazi ve kent rantlarının ise %50-60'lara varan bir paya sahip olduğunu,**
- . **Böylece, GSMH'nın %30'luk bir bölümünü oluşturan arazi ve kent rantlarının rantiyeler tarafından paylaşılır hale geldiğini, ortaya çıkarmaktadır.**

GSMH'sı 1998'de 220 milyar dolar olan Türkiye'de, bunun %30'u olan 60 milyar doların arazi ve kent rantlarından oluştuğu gözönüne alındığında, Türkiye bütçesi kadar bir büyüklüğe ulaşan bu rantların ülke ekonomi politiğindeki yeri ve önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Bu durum, üretim dışı yollarla beslenen ve büyüyen rant ekonomisinin, ülke ekonomi politiği haline geldiğini göstermektedir. Bu ekonomi, ayrıcalıklı bir avuç azınlığın, toplumun yarattığı değerleri ranta ve spekülasyona dayalı yöntemlerle kendi hesabına geçirdiği bir avanta ekonomisi haline gelmiştir.

Bu tablo, serbest piyasa ekonomisi adı altında soygunun, vurgunun ve yağmanın hakim olduğu rant ekonomisinin varlığını gözler önüne sermektedir.

Özellikle, 1980 sonrası uygulanan yeni liberal politikalarla yerleşme kararları sermayenin büyümesi için bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Rantların büyük bölümüne, ormanların, tarım alanlarının, sahillerin üzerine dikilen beton bloklar, kuleler vb. faaliyetlerle sermaye tarafından el konulurken; "imar afları" gibi uygulamalarla toplumun çeşitli kesimlerine bazı paylar verilerek, insanlar, yağmaya iştirak ettirilmiş, "rant düşkünü" haline getirilmiştir.

İnsanların üretim amacıyla girdikleri ilişkilerin ayırt edici bir niteliği de, onların toplumsal olmasıdır. Değeri emek yaratır. Doğal nesnelere emek harcanarak belli bir ihtiyacı karşılayacak duruma getirildikleri zaman, değer adını verdiğimiz yeni bir nitelik kazanırlar.

Engels, "Maymundan İnsana Geçişte Emegin Rolü" başlıklı makalesinde, "Ekonomi politikçiler, emek bütün zenginliğin kaynağıdır derler. Ona zenginliğe dönüştürdüğü materyali veren doğayla birlikte, bu gerçekten böyledir de. Ama emek, aynı zamanda bundan çok daha fazlasını da ifade eder. O, bütün insani varoluşun temel koşuludur ve bu ölçüdedir ki, bir bakıma, bizatihi insanı emek yaratmıştır demek durumundayız." diyor.

Bir kullanım değeri, kullanım amacıyla yaratılan bir emek ürünüdür. Bir değişim değeri ya da meta da aynı amaca yöneliktir. Meta, kullanım değeriyle değişim değerinin birleştiği bir emek ürünüdür. Metanın kullanım değeri olmasaydı değişim değeri de olmazdı. herhangi bir yararı olmasaydı kimse onu satın almak istemezdi.

Rant, faiz ve kar yalnızca, metanın artı değerinin ya da onda içerilen ücretlendirilmemiş emeğin farklı kısımları için kullanılan farklı isimlerdir. Rant sözcüğü günümüzde bu anlamını yitirerek, toplumun küçük bir kesitinin üretime dönük hiç bir faaliyette bulunmadan ulusal gelirden el koyduğu karşılıksız kazanç anlamına gelmektedir.

Üretim karşılığı olmayan bu kazançlar, yüksek oranda seyreden enflasyonun da nedenidir. Çünkü üretim karşılığı olmayan kazanç, emek değildir, emek karşılığı alınan ücret değildir. Bu kapitalizmin genel mantığı içinde sermayenin gasbettiği artı-değer de değildir. Üretim süreci içinde yaratılmadığı için, bir değer olarak da karşılığı yoktur.

Kamunun imar kararları ve hareketleri sonucu taşınmaz değerlerindeki artışların, topluma geri alınması için öngörülen kıymet artış vergisi, emlak alım vergisi, bina inşaat vergisi, veraset ve intikal vergisi, değerlendirme resmi (şerefiye) vb. vergiler etkisiz düzenlemeler olarak kalmıştır.

Rantların önemli bir büyüklüğe ulaşması, planlı, sağlıklı ve güvenli yerleşim alanlarının kurulmasını ve bu sürece halkın katılım ve denetimini engellemekte, bu alan sermaye tarafından kontrol edilmekte, yönetilmektedir.

Türkiye bir rant arayanlar ülkesi haline gelmiştir. Emegin toplam gelirden aldığı payın giderek azaldığı, buna karşılık emek dışı gelirlerin çok büyük ve giderek artan paylara el koyduğu Türkiye’de, genel ve yerel yönetimler rant yaratmanın ve dağıtmanın odağı haline gelmiştir. Ortaya çıkan bu tablo sorunların çözümünü değil, daha da ağırlaşmasının ortamlarını üretmektedir.

Depremi yolaçtığı felaket, mahalli olarak örgütlenmiş rant odaklarını gözler önüne sermiştir. Bu rant odaklarının bağlantıları tepelere kadar uzanmakta ve rantlar tepelerde paylaşılmaktadır. Genel ve yerel düzeyde kurulan bu hırsızlık koalisyonunun enkazı altında onbinlerce can soluksuz, yüzbinlerce insan geride umutsuz kalmıştır.

5.8- Gelir Dağılımındaki Eşitsizlikler

Türkiye’de, coğrafi bölgeler arasında büyük dengesizlikler bulunduğu, Marmara Bölgesi’nin, diğer bölgeler karşısında göreceli bir gelişmişliğe sahip olduğu yıllardır bilinmektedir.

Tablo 5.8- Türkiye’de Gayri Safi Milli Hasıla’nın (GSMH) bölgesel dağılımı

Yıllar	İstanbul’un Payı %	Marmara Bölgesinin Payı %	Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri Payı %
1965	19.6	30.6	10.39
1975	20.8	33.8	9.56
1979	21.2	34.6	8.17
1986	23.3	38.3	7.68
1993	20.6	36.0	8.12
1995	21.4	36.6	7.66

Kaynak: DPT, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Araştırması, 1996

Tablo 5.8’e göre, GSMH’nin dağılımında İstanbul % 21.4 ile birinci sırada yer alırken, Marmara Bölgesi de % 36.6 ile en fazla pay alan bölgedir.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün "1994 Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi" verilerinden, gerek sosyal sınıflar ve gerekse bölgeler arasında çok büyük gelir farklılıkları gözlenmektedir.

Tablo 5.9- Hane gelirlerinin, hanelere göre dağılımı, Türkiye ve Bölgeler 1994

	Hanehalkı Sayısı	Toplam Fert Sayısı	Toplam Hane Geliri 000 \$	Ortalama Hane Geliri \$
Türkiye	13.382.841	59.487.116	73.645.421	5.500
Marmara	3.557.202	14.660.864	28.432.306	8.000
Ege	2.097.816	8.066.375	10.215.338	4.870
Akdeniz	1.670.004	7.581.988	8.142.884	4.875
İç Anadolu	2.396.256	10.223.743	11.355.953	4.740
Karadeniz	1.714.095	8.014.158	7.999.101	4.670
Doğu Anadolu	953.856	5.253.024	4.201.755	4.405
Güneydoğu Anadolu	993.612	5.686.964	3.298.084	3.320

Not: 1994 geliri, ortalama dolar kuru 30.000TL alınarak TL'den dolara çevrilerek bulunmuştur.

Kaynak: DİE 1994 Hane Halkı Gelir Dağılımı Anketi Sonuçları

Tablo 5.9'da görüldüğü gibi, hane halklarının ortalama geliri Türkiye genelinde yıllık 5500 dolar olup, Marmara Bölgesi 8000 dolarla birinci sırada, Güneydoğu Anadolu Bölgesi 3320 dolarla son sırada yer almaktadır.

DİE'nin 1994 yılı anket sonuçlarına göre, hane başına düşen aylık ortalama gelir;

- Türkiye genelinde 458 dolar,
- Marmara Bölgesinde 666 dolar,
- Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 276 dolardır.

Gelir dağılımındaki eşitsizlikler, hane halklarının yüzdeler pay göstergelerinde daha açık görülmektedir. Haneleri % 1'lik 100 gruba, % 5'lik 20 gruba, % 10'luk 10 gruba, % 20'lik 5 gruba ayıran ve her bir grubun toplam gelir içindeki payını karşılaştırmalı olarak irdeleyen DİE verileri, Türkiye'de gelir bölüşümündeki eşitsizliğin giderek büyüdüğünü ortaya koymaktadır.

Türkiye Düzeyindeki Gelir Dağılımı

Türkiye gelirinden 1987'de % 49.94 pay alan % 20'lik en zengin grubun payı, 1994'te % 54.88'e yükselmiş, en yoksul % 20'lik grubun gelirden aldığı pay 1987'de % 5.24 iken, bu pay 1994'de % 4.86'ya düşmüştür. Türkiye'de gelir dağılımındaki eşitsizlikler her geçen gün büyümektedir.

Tablo 5.10-1994 Yılı Hane gelirlerinin, hanelerin % 20'lik dilimlere göre dağılımı

Hane Halkı Yüzdeleri	Gelir %	Hane Halkı Sayısı	Toplam Hane Geliri 000 \$	Ortalama Hane Geliri		Grubun Geliri Yıllık	
				Yıllık \$	Aylık \$	En Düşük \$	En Yüksek \$
1.%20	4.86	2.676.568	3.577.190	1.336	110	-	1.898
2.%20	8.63	2.676.568	6.354.232	2.370	197	1.898	2.882
3.%20	12.61	2.676.568	9.286.748	3.469	289	2.882	4.144
4.%20	19.03	2.676.568	14.012.472	5.235	436	4.144	6.638
5.%20	54.88	2.767.568	40.414.780	15.099	1.258	6.638	1.006.000

Kaynak: DİE, Hane Halkı Gelir Dağılımı

Tablo 5.10'da görüldüğü gibi, Türkiye nüfusunun en yoksul % 40'lik grubunu oluşturan 5 353 136 hanenin (nüfusun 36.56'sı) ortalama aylık geliri 154 dolarda (95 milyon TL) kalırken, bu grup ülke toplam gelirinin % 13.49'unu paylaşmaktadır. Asgari ücretin 109.8 milyon olduğu, asgari yaşam standardının 487.5 milyon olarak saptandığı Türkiye'de, milyonlarca insan açlık sınırının altında bir yaşama mahkum edilmiştir.

Türkiye genelinde 20 001 ve daha nüfuslu yerleşim yerlerini kentsel yerleşim yerleri olarak tanımlayan DİE'nin verilerine göre; Türkiye'deki hanelerin en zengin % 20'lik kısmı gelirin % 57.22'sini alırken, en yoksul % 20'lik kısmı sadece % 4.83'ünü alabilmektedir.

Bu sonuç, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin kentsel yerleşim alanlarında daha büyük olduğunu ortaya koymaktadır.

Hane gelirlerinin, hanelerin % 1'lik dilimlerine göre dağılımını gösteren DİE'nin 1994 yılı verilerine göre, Türkiye'nin;

- En zengin % 1'ni oluşturan 134 bin ailenin geliri 12 milyar doları bulmakta, yani bu aileler toplam ülke gelirinin % 16.60'ını alırken,
- En yoksul % 1'i oluşturan 134 bin ailenin geliri 52 milyon doları, yani toplam ülke gelirinin % 0.07'sini almaktadır.
- Türkiye'nin en zengin yüzde 1'i ile en yoksul yüzde 1'i arasındaki gelir farkı 237 kat, en zengin ve en fakir aileler arasındaki gelir farkı ise 1843 kata ulaşmaktadır.

Marmara Bölgesi Gelir Dağılımı

Türkiye genelindeki bu eşitsizlikler Marmara Bölgesinde daha da büyümektedir. Marmara Bölgesi hane gelirlerinin, hanelerin % 1'lik dilimlerine göre dağılımı verilerine göre;

- En zengin % 1'ni oluşturan 35 bin ailenin geliri 7 milyar doları, yani bunlar toplam bölge gelirinin % 24.55'ni alırken,
- En yoksul % 1'ni oluşturan 35 bin ailenin geliri 20 milyon doları, yani toplam bölge gelirinin % 0.07'sini almaktadır.
- Marmara Bölgesinin en zengin ve en fakir aileler arasındaki gelir farkı 1735 katır.

Kentlerde Gelir Dağılımı

İstanbul'daki hane gelirlerinin, hanelerin % 1'lik dilimlerine göre dağılımını gösteren veriler, eşitsizliğin çok daha büyük boyutlara ulaştığını ortaya koymaktadır. İSTANBUL'un;

- En zengin % 1'ni oluşturan 18 bin ailenin geliri 6 milyar doları, yani toplam kent gelirinin % 29'unu alırken,
- En yoksul % 1'ni oluşturan 18 bin ailenin geliri 18 milyon doları, yani toplam kent gelirinin % 0.09'unu almaktadır.
- İstanbul'un en zengin ve en fakir aileler arasındaki gelir farkı 1437 kata ulaşmaktadır.

Gelir dağılımındaki bu eşitsizlikler, depremden etkilenen KOCAELİ ilinde de şu tabloyu ortaya koymaktadır. KOCAELİ'nin;

- En zengin % 1'ni oluşturan 634 ailenin geliri 27 milyon doları, yani bunlar toplam kent gelirinin % 7.60'nı alırken,
- En yoksul % 1'ni oluşturan 634 bin ailenin geliri 245 bin doları, yani toplam kent gelirinin % 0.07'sini almaktadır.
- Kocaeli'nin en zengin ve en fakir aileler arasındaki gelir farkı 134 kata ulaşmaktadır.

Gelir dağılımındaki eşitsizlikler giderek büyümektedir

Yapılan gelir dağılımı araştırmaları, son 20-25 yıldır, gelir bölümündeki eşitsizliğin giderek büyüdüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Türkiye'de özellikle 1980 sonrası devreye sokulan ve 1990'larda giderek hızlanan dünya kapitalizmiyle bütünleşme ekseninde gelişen ekonomi-politikalar, toplumsal yaşamın tümünde olduğu gibi, gelir paylaşımında da eşitsizliklerin derinleşmesine yol açmıştır.

Türkiye, dünyada gelir eşitsizliğinde Brezilya, Kolombiya, Şili ve Güney Afrika gibi ülkeleri de geride bırakan bir konuma gelmiştir.

Gelir Dağılımındaki eşitsizlikler mekana yansımış, yoksulluk en büyük çevre sorunu haline gelmiştir.

Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde kentleşme ve konut sorununun kökeninde dengesiz gelir dağılımı yatmaktadır. Bu ülkelerde düşük gelir gruplarının büyüklüğü konut sorununun boyutlarını belirlemekte, gelirler arasındaki uçurum mekana da yansımaktadır.

Türkiye'de yıllarca sürdürülen ekonomik politikalar sonucu kentleşme ve konut sorunu, bütün boyutlarıyla bir sorun yumak halinde önümüzde durmaktadır.

Konut alanları insanların sadece barınma gereksinimlerini gideren fiziksel bir çevre ya da mekan örgütlenmesi değil, aynı zamanda;

- Yerleşmenin kendine özgü toplumsal pratikleri olan,
- Topluma egemen olan üretim ve tüketim ilişkileriyle yoğun bir ilişki içinde bulunan ve ilişkileri yeniden üretme ya da dönüştürebilme potansiyeli taşıyan,
- İnsanın emeğini, iş gücünü, sevgiyi, komşuluğu, dayanışmayı, paylaşmayı özetle yaşamı yeniden ürettiği-tükettiği alanlardır.

Sağlıklı ve güvenli yerleşim alanlarının oluşturulamadığı, çevre sorunlarının büyük boyutlara ulaştığı kentlerimizde, yapı dokusu ve çevresi sürekli bozulmaktadır. Kentlerin çevresine yayılma ile birlikte, inşa edilmiş alanlarda da yoğunlaşma sürmektedir. İnsanın insanı, insanın doğayı sömürdüğu bir sistemde, kentlerdeki çevre sorunlarının en önemlisi yoksulluktur. Bugün gerek Türkiye’de gerekse de dünyanın diğer az gelişmiş ülkelerinde yoksulluk en büyük kentsel çevre sorunu haline gelmiştir.

Büyük boyutlarda çevre sorunu yaşayan kentler, sağlıksız yerleşim alanlarının olduğu kentler, yoksul ülkelerin kentleridir.

Sistemin kentlere yığıdığı insanları, başta barınma olmak üzere her alanda çözümsüz bırakması sonucunda insanlar kendi çözümlerini kendileri bulmak zorunda kalmışlardır.

5.9- Rant ve Yağma, 12 Eylül 1980’de Hızlanmış ve Sistemleşmiştir

Doğal kaynaklarımızın yok edilmesi süreci, 12 Eylül Darbesi’yle birlikte hız kazanmıştır. Toplumsal muhalefetin baskı ve şiddetle susturulduğu bu dönemde rantıye gelir grupları güçlendirilmiş, her türlü doğal ve toplumsal varlıklarımız yağmalanmış, soygun ve sömürü sistemli hale getirilmiştir.

12 Eylül 1980 ile 6 Kasım 1983 tarihleri arasında çıkarılan 500’ ü aşkın yasa ile yaşamın bütün alanlarında büyük bir soygun ve talanın yasal zemini oluşturulmuştur.

Bu yasalar, tüm evrensel planlama ilkelerini, mevcut planlama kararlarını, bilimi, sanatı, uygarlık değerlerini, yurttaş haklarını, toplumsal çıkarları yok sayarak “parsel” ölçeğine kadar inen pervasızlıkla, bu alanlardaki rantları sermaye kesimlerine sunmuştur.

İnsanlığa ve doğaya karşı suça yol açan, suçluyu koruyan ve bütün bunları, 12 Eylül Anayasa’nın yürürlükte olan; geçici 15. maddesine dayanan bir dokunulmazlık zırhı içinde yapmıştır.

Ayrıcalıklı imar hakları, imar affı yasaları, turizmi teşvik yasası, kıyı yasası, orman yasası, boğaziçi yasası, kamulaştırma yasası, özelleştirme yasası, vb. gibi yasalarla yağma düzeninin yasal zemini oluşturulmuştur.

Türkiye bugün, demokrasi ve planlamanın önünde engel olan 1982 Eylül Anayasası’nın gayrimeşruluğunu konuşuyor. Turizm merkezlerine Turizm ve Bayındırlık Bakanlıkları, GAP Bölgesinde GAP İdaresi, SİT alanlarına Koruma Kurulları, Kültür Bakanlığı planlar yapıyor. Ulusal ve bölgesel düzeyde planlama kararlarının olmadığı bir ortamda merkezi idarenin politik amaçlarla aldığı planlama kararları, hukuki meşruiyeti olmayan kararlardır.

İstanbul’da gökdelenlerin kendine özgü tarihi 24 Ocak 1980 “İstikrar Paketi” ile başlar, 12 Eylül 1980 darbesiyle hızlanır.

Bu dönemin çarpıcı bir örneğini aktarmak istiyoruz.

“İSTANBUL’U BEYRUT YAPMAK”, ilk kez 1980 sonrası dillendirildi. İstanbul Atatürk Havalimanı ile Ataköy Yerleşim Alanı arasında bulunan 2000 dönüm büyüklüğünde boş bir alan olan “AYAMAMA VADİSİ”ni, “Dünya Ticaret Merkezi” olarak yağmaya açan 1/5000 ölçekli planlar 1981 yılında onaylandı.

Nazım Planlarda “Ağaçlandırılacak Alan” olarak belirlenen Hazine’ye ait “Ayamama Vadisi” araziden geçen dere başta olmak üzere, bölgenin yeraltı su kaynağı potansiyelinin korunması ve Havalimanı çevresinde geniş bir yeşil kuşak oluşturularak bölge halkının ihtiyacı olan rekreasyon ve dinlenme parkı şeklinde değerlendirilmiştir.

12 Eylül 1980 uygulamalarının geçerli olduğu dönemde yürürlüğe konulan bu projenin raporunda, Beyrut’un işlevlerinin İstanbul’a aktarılması önümüze çıkmış bir şans olarak değerlendiriliyordu.

İstanbul’un tarihi ve kültürel değerlerinin yıkılması, ormanların, yeşil alanların yok edilerek yerlerine gökdelenlerin, gökkafeslerin, plazaların, bol yıldızlı otellerin, villaların, oto yolların yapıldığı, sahillerin beton

yığınlarıyla doldurulduğu bir dönem başlıyordu. Bu aynı zamanda "Kamusal Alanların" İstanbul'da ve hatta Türkiye'de özelleştirme girişiminin ilk örneğini de oluşturuyordu.

İşte, Cumhurbaşkanı Demirel'in 15 Mart 1998 günü "EGS Business Park" isimli gökdelenlerin temel atma töreninde "Burası Tokyo ile New York Borsalarının ortasıdır" dediği AYAMAMA VADİSİ bu şekilde sermayenin yağmasına açılmıştır.

İstanbul üstüne siyaset yapmak artık "küresel kent, dünya kenti" kavramı ile birlikte ele alınıyor. Bu kavrama merkezi ve yerel yönetimler ile bütün sistem partileri sahip çıkıyor.

"İstanbul önüne gelen bu fırsattan en iyi nasıl yararlanmalı?" denilerek "İstanbul'u nasıl satmalı?" hesapları yapılıyor.

Medyada 30-40 yıldır kurulmuş "gecekondu mahallerinin" geçirdiği değişim durmaksızın sergilenerek, teşhir edilirken, İstanbul Boğazı'nı, Marmara Denizinin kıyılarını ve ormanlarımızı yağmalayarak beton yığını haline döndürenlerden hiç söz edilmemektedir.

Özellikle 1980'lerde hızlanan, günümüzde de devam eden değişim, bu anahtar kavram üstüne kurulu. Sermaye burayı bir "dünya kenti" yapmak istiyor.

Artık 'İstanbul', sermayenin birikim ve kazanç olanaklarının 'mekan' üzerinde sağlandığı bir hale gelmiştir. Yani kent mekanının kendisi rant aracı haline getirilmiştir. Yerli ve yabancı bütün sermaye kesimleri, yoğunlaşmış bir yapım faaliyetleriyle kent mekanını yeniden düzenlemektedirler.

Yağmaya - ranta konu olan alanlar; Serbest Bölgelere, Plazalar-Gökkafesler-İş Kuleleri-Oteller aksından Sarıyer ve Beykoz Ormanlık Alanlardaki Konaklara, Yeşilköy Ayamama Vadisindeki İnşaatlardan Ormanlarımızın Ortasındaki .Koç Üniversitesine kadar uzanmaktadır.

İstanbul'daki rantların büyük bölümüne, sermaye tarafından el konulurken; imar aflarıyla toplumun çeşitli kesimlerine bazı paylar verilmiş, toplumun bütün kesimleri rant paylaşımına ortak edilmiştir. Kentli olma ve kentin sorunlarına sahip çıkma bilinci ve kültürünün gelişmesi yerine köşeyi dönme kültürü ve bireycilik gelişmiştir.

Böylece, emekten, üretimden, dayanışma ve paylaşımından, toplumdaki diğer üyeleri tüm değer yargıları da aşındırılmış, toplumsal bellek dağıtılmıştır.

5.10- İmar Aflarının Sürekliliği, 1980 İmar Afları

Türkiye'de 1948'ten bu yana 15 imar affı yasası çıkarılmıştır. Çeşitli tarihlerde uygulamaya koyulan imar aflarıyla bir yandan imar mevzuatına aykırı yapılmış yapılar affedilirken, diğer yandan plansız ve kaçak yapılaşmanın daha da yaygınlaşması teşvik edilmiştir.

İmar affı yasalarının 7'si 1948-1976 yılları arasında, diğer 8'i de 1983-1991 arasında çıkarılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kent yönetiminde ve kentlerin planlamasında Osmanlı döneminden devir alınan çerçeve içinde kalınmış, 1930'lu yıllarda çıkarılan yasalarla bu çerçeve değiştirilmeye başlanmıştır. Bu değişikliklerde Ankara bir laboratuvar görevi görmüştür.

İmar sistemi oluşturma yönünde alınan kararlara rağmen kentlerin gelişmesini denetlemekten uzak kalınıyordu. Bunun sonucunda özellikle Ankara'da gecekonduların sayısı hızla artmış, ancak bunları yıkma olanağı kalmamıştı.

14 Haziran 1948'de 5218 sayılı ilk af yasası çıkarıldı. Gerçekte bir af kanununun olmasına rağmen yasanın adında bu özelliğine yer verilmemişti. Bu yasayla, plan dışında kalan alanlardaki yapılar affediliyordu.

Bu yasanın çıkarılmasından bir yıl sonra **6 Haziran 1949'da "Ruhsatsız yapıların yıktırılmasına ve 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanununun 13'üncü maddesinin değiştirilmesine dair" 5431 sayılı yasa** çıkarılmıştır. **Bu yasayla 5218 sayılı yasanın getirdiği Ankara'ya özgü imar affı tüm ülkeye yaygınlaştırılıyordu.**

24 Temmuz 1953'de çıkarılan 6188 sayılı imar affı yasasıyla, imarlı kesim dışındaki kaçak yapılar göz yumuluyor, af kapsamına giren gecekondu mahalleleri meşrulaştırılıyordu.

1954'de toplanan "**Birinci İmar Kongresi**"nde mevzuat, finansman, imar planları ve konut konuları görüşülüyor ve 16 Temmuz 1956'da 6785 sayılı İmar Kanunu yürürlüğe giriyordu.

5 Eylül 1963'de çıkarılan "6785 Sayılı İmar Kanununa Geçici bir Madde Eklenmesi Hakkında"ki **327 sayılı** imar affı yasasıyla, kullanma izni olmayan ve 31 Aralık 1962 tarihine kadar yapılmış olan binalar affediliyordu.

Gecekonduların, toplam konut içindeki payının yüzde 36 oranında olduğu 1950-1965 döneminde, gecekondu artık varlığı siyasal olarak kabul edilen bir olgu haline gelmiştir. 1953 yılında ve 1963 yılında çıkarılan 6188 ve 327 sayılı af yasalarıyla belediyelerin bu alanlara hizmet götürmeleri hızlanmıştır.

20 Temmuz 1966'da çıkarılan **775** sayılı Gecekondu Kanunuyla, 20 Temmuz 1966'ya kadar inşa edilen gecekondu bağışlanıyordu.

15 Mayıs 1976'da çıkarılan **1990** sayılı imar affı yasasıyla, 1 Mart 1976'dan önce yapılan gecekondu 775 sayılı Gecekondu Kanunu kapsamında affediliyordu.

5.10.1- İmar Aflarının Kapsamı 1980 Sonrası Genişletiliyor

1980 sonrası çıkarılan 8 adet imar affı yasası yalnız gecekonduyu değil sanayi, depolama, turistik ve tarımsal yapıları da kapsıyor, böylece imar afların kapsamı genişletiliyordu.

1983-1988 yılları arasında çıkarılan yasalarla imar affı, imar ve gecekondu mevzuatına aykırı olarak inşa edilmiş ve inşa halindeki bütün yapıları kapsıyordu. Bu yasalarla,

- 1- Mart 1983'de çıkarılan **2805** sayılı yasayla; 2 Haziran 1981'den önceki gecekondu ile 1 Ekim 1983'ten önceki imar mevzuatına aykırı yapılar bağışlanıyor,
- 2- Kasım 1983'de çıkarılan **2960** sayılı yasayla; 2805 sayılı yasanın hükümleri, Boğaziçi alanında, 22 Kasım 1983 tarihinden başlayarak süre 45 gün uzatılıyor,
- 3- Mart 1984'de çıkarılan **2981** sayılı yasayla; **10 Kasım 1985** tarihine kadar yapılan gecekondu ile inşasına başlanan imar mevzuatına, ruhsat ve eklerine aykırı yapılar bağışlanıyor,
- 4- Haziran 1984'de çıkarılan **3016** sayılı yasayla; 775 sayılı Gecekondu Kanununun bazı maddeleri değiştiriliyor,
- 5- Aralık 1984'de çıkarılan **3086** sayılı yasayla; 1 Ekim 1983'ten önce kıyı ve sahil şeridinde hazineye ait arsalar ile devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerde izinsiz ve kaçak yapılar yasada belirlenen koşullarla bağışlanıyor,
- 6- Mayıs 1986'de çıkarılan **3290** sayılı yasayla; 2981 sayılı yasanın bazı maddeleri değiştiriliyor,
- 7- Mayıs 1987'de çıkarılan **3366** sayılı yasayla ise 2981, 3290 ve 775 sayılı yasaların bazı maddeleri değiştiriliyor,
- 8- Mart 1988'de çıkarılan **3414** sayılı yasayla; 775 sayılı yasada değişiklik yapılıyor ve 775 sayılı yasanın yönetmeliği yerine 6 ay içinde yeni yönetmelik hazırlanması hükme bağlanıyordu.

5.10.2- Kaçak Yapılaşma Yasa Güvencesiyle Teşvik Ediliyor

Bu af yasaları içinde 1984'de çıkarılan 2981 sayılı yasa en dikkat çekici olanıdır. 8 Mart 1984'de yürürlüğe giren 2981 sayılı yasayla "10 Kasım 1985 tarihinden önce inşa edilmiş ya da inşa halindeki gecekondu ve imar mevzuatına aykırı yapılar, ruhsat ve eklerine aykırı yapılar" af kapsamına alınmıştır.

2981 sayılı imar affı yasasının yürürlük tarihi ile 10 Kasım 1985 tarihi arasında 20 ay gibi zaman farkı bulunmaktadır. Yasanın yürürlük tarihi olan 8 Mart 1984'e kadar inşa edilmiş yapıların affedilmesi yeterli görülmemiş, 20 ay içinde yapılacak kaçak yapıların da af kapsamına alındığı ilan edilmiştir. Kaçak yapılaşma ilk defa böylesine teşvik edilmiş ve önceden çıkarılan bir yasayla güvence altına alınmıştır.

2981 sayılı bu yasa aynı zamanda hazine, belediye, il özel idaresine ait veya Vakıflar Genel Müdürlüğünün yönettiği arsa ve arazilerin tapularının dağıtılmasını öngören bir yasadır.

1980 sonrası imar aflarına damgasını vuran olgu, tapu verilmesi, yani arsa veya arazi mülkiyetinin devredilmesidir. Temel beklenti "tapu" üzerine kurgulanmıştır. Sonra da oldukça geniş kapsamlı imar hakları. Tapuyu en kısa zamanda ve ucuz veren ile imar haklarını en yüksek veren, politik desteği olacaktır. Artık böyle bir süreç başlamıştır.

5.10.3- Planlama Pratiğinde Yeni Bir Kavram: İslah İmar Planları

2981 sayılı af yasası ile yaygınlaştırılan "İslah İmar Planı", planlama pratiğimize yeni bir kavram olarak girmiştir. Gecekondu bölgelerinin ıslah adına, bu bölgelerin rant artışı kısıtılarak, yoğunlaşmaları teşvik edilmiştir. 1987 yılına kadar sonuçlanması gereken söz konusu İslah İmar Planı çalışmaları halen devam ettirilmektedir.

2981 sayılı yasa ve yönetmeliklerine göre, İslah İmar Planı;

- 1- Bir yerleşme alanı ya da yapı topluluğu niteliği kazanmış gecekondu alanlarında,
- 2- Üzerinde bir yerleşme alanı ya da yapı topluluğu niteliği kazanmış imar mevzuatına aykırı yapılar bulunan hisseli arsa veya arazilerde,
- 3- Üzerinde imar planı ve mevzuat hükümlerine aykırı yapılanmalar bulunan ve bu nedenle, uygulama kabiliyeti kalmamış olan imar planı olan alanlarda,
- 4- İslah İmar planı olabilecek nitelikleri taşımadığı belediye ya da valilikçe belirlenen, özel parselasyon planı bulunan alanlarda, yapılacağı hükme bağlanmıştır.

Bu planlar, ıslahın ötesinde, kentsel arsa rantlarını yükseltmek amacıyla çok katlı yapılaşmalara ve konut dışı kullanım alanları için tahsislere de yönelmiştir.

İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentler başta olmak üzere tüm kentlerde yaygın olarak uygulanan bu planlama yöntemiyle, şehircilik ilkeleri ve planlama kuralları devre dışı bırakılmıştır. İstanbul'da dikilen çok katlı gökdelen kararlarının büyük bölümü İslah İmar Planı denen bu planlama anlayışının ürünüdür.

1985 sonrası giderek yaygınlaşan ıslah imar planları ile imar aflarına da süreklilik kazandırılmıştır.

5.10.4- Mühendislik Hesapları Açısından Tehlikeli Yapılar Af Dışıydı

2981 ve 3290 sayılı imar affı yasalarına göre çıkarılan ve 24.08.1986 tarihli resmi gazetede yayınlanan yönetmeliğin "Birinci Bölüm" başlığı altında "**Yeminli Özel teknik Büroların Çalışmaları**"nı düzenleyen 13. Maddesinde;

"İki kattan fazla yapılarda; şayet yapı, mühendislik hesapları bakımından tehlike arz ediyor ve bu durumu giderilemiyor ise, yapının, kanundan yaralanamayacak yapılardan olduğu, değerlendirme formuna işlenerek dosyası belediye veya valiliğe teslim edilir" denilmektedir.

İmar affından yararlanan yapı sayılarının yüzbinleri bulunduğu Türkiye'de, bu madde kapsamında "imar affı"ndan yararlanamayan bir tek yapıya rastlanmamıştır. Bu madde göz ardı edilerek, imar aflarından yararlandırılan yapılar demreinde en fazla yıkıma uğrayan yapılar oldu.

Gecekonduyu, kaçak yapılaşmayı ortadan kaldırmayı sağlayacak ekonomik ve toplumsal önlemler almak yerine; yapılmasına önce göz yumup, sonra da imar aflarıyla bağışlamak, kaçak yapılaşmayı özendirmek ve teşvik etmekten başka bir işe yaramamıştır.

17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremleri sonucu enkaz haline gelen bu yapıların altında binlerce can yaşamını kaybetti. Çıkardıkları imar aflarıyla kaçak yapılaşmayı teşvik edenler, ödüllendirenler tarih önünde bunun hesabını vereceklerdir.

5.11- Yerelciliğin Düşündürdükleri

Küreselleşme sürecinde tartışılan, sivil toplum kuruluşları tarafından da genel kabul gören bir konu, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve özerkleştirilmesidir. Bu yerel yönetimlerin güçlendirilmesi projesinin arka planında merkezi devletin üzerine almış olduğu istihdam, eğitim, sağlık, barınma, ulaşım ve çevre gibi günlük yaşamın düzenlenmesine ilişkin gereksinimleri yerel yönetimlerin ve hatta sivil toplum kuruluşlarının sırtına yükleyen, onlara kısmi mali kaynaklar sağlayarak kamusal hizmetlerin bir tür yerel piyasa ve siyasal güç dengelerine devredilmesi yatmaktadır.

Devlet, vergi toplayarak karşılamayı üstlendiği kamusal gereksinimleri desantralize etmek, yerel düzeyde piyasa güçlerine ve ekonomik olarak güçlü olanların kullanımına devretmek istemektedir. Aslında, süreç te bu şekilde işlemekte ve iktisaden zayıf kesimlerin eskiden yararlandıkları kamusal hizmetlerden artık yararlanmadıkları ortaya çıkmaktadır.

“Kentli yurttaş” kavramından hızla uzaklaşarak **“müşteri”** kavramına ulaşıldı. Hizmetten yararlanan bireylerden bu hizmetin karşılığının mutlaka alınması ilkesi yüceltilerek, parasız olmayan insanların hizmetlerden daha az yararlanması hatta hiç yararlanamamasının gerekçeleri oluşturuldu.

Yerel yönetim örgüt ve işleyişlerinin yeniden düzenlendiği 12 Eylül’den sonraki dönemde, iktidar sahiplerinin kalkış noktası, yerel yönetimleri **“işletme mantığı”** ile donatmak ve **“kar”** amacı doğrultusunda örgütlemek oldu. Bu dönemden sonraki süreç, “kamu hizmeti” tanımının ciddi bir yıpranmaya uğratıldığı bir süreçtir. Bu yaklaşımla, yerel yönetimlerin demokrasiyi geliştirici ve yaygınlaştırıcı etkisi ve toplum için bir demokrasi okulu olma gibi özellikleri de göz ardı edilmeye başlandı.

Bugüne kadar, toplumu yalnızca **“hizmet bekler”** duruma sokarak pasifleştiren, sorunların çözümünü sadece kendisinin bulacağını varsayan geleneksel siyaset, toplumun örgütlenmesini de engellemiştir. Demokrasinin ilkelerinden biri olan katılımcılık, toplumun bireylerinin özgür iradeleriyle kendi toplumsal örgütlenmelerini yaratmaları ve kendi sorunlarına sahip çıkmalarıdır. Ülkemizin bugün içinde bulunduğu karanlık tablo, onlar adına *birilerinin politika yapmasının sonucu* olarak ortaya çıkmıştır.

1990’lı yıllar itibarıyla ise, “Küreselleşme”, “Globalleşme”, ve “Yeni Dünya Düzeni” denilen ve **sermayenin, işine gelen her yerde serbestçe dolaşımını, özgür ve hızlı bir şekilde hacmini hızla arttırarak yaygınlaşmasını** esas ilke edinen süreç, kentlerin rolünü daha da öne çıkarmaya başladı. Böylelikle ulus devletler evresinde kendine yüklenen işlevleri yerine getirmiş olan kent yönetimleri, küreselleşmenin kentlere yüklediği yeni rollerle yüzyüze geldiler: **Ekonomik gelişmeyi belirleme ve rekabetçi olma zorunluluğu. Yeni dönemdeki yerel yönetim politikalarında yerel kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi giderek büyüyen bir eğilim olarak ortaya çıktı.**

Katılım, verimlilik gibi kavramlarla yerel yönetimin güçlenmesinden yana görünen yeni liberal politikaların amacı, daha çok **“iş adamı”** yaklaşımı taşıyan bir yönetim kültürünün geliştirilmesi, sermaye temsilcilerinin yerel kurumlar üzerindeki denetim ve etkilerinin artırılması ve kent hizmetlerinin özelleştirilmesidir.

Girişimci olma, kendi işinin sahibi olma yönünde yaratılan beklentiler sonucu, bir zamanlar canlı, yaratıcı ve insani bir karaktere sahip toplumsal ilişkiler, artık nesnelere yardımıyla gerçekleştirmeye başladı. İnsan ilişkileri maddi biçimlerde tanımlanmaya başladı.

Evlilik bir *“yatırım”* haline geldi, çocuk yetiştirme bir *“iş”* aldı; yaşam bir *“bilanço”*ya dönüştü; idealler *“satın alınan”* şeyler haline geldi; yerleşimler birer *“işletmeye”* döndü.

Kent sakinlerinin kente olan bağlılıkları, sanki kentin, *“hizmet”* vermedeki *“verimliliği”* ve *“kazanç”* sağlama kapasitesi ile ölçülmüş gibi, kentlerin *“girişimciler”* tarafından *“yönetilmesi”* gerektiği görüşü ortaya atıldı.

Eğitim, sağlık, barınma, sosyal yaşam, eğlence, kültür, arkadaşlık ve değerler bütünü olarak ele alınan toplumsal yaşam, *“serbest piyasa”*nın ve kapitalist üretimin en vahşi zamanlarında bile görülmemiş oranda ticarileşti ve meta dünyasına dönüştü. Yurttaşlar, vergi veren birer seçmene dönüştürülerek etkisizleştirildi.

Nobel ödülü, *“evlenmenin yada eğitimin nedeni, insanların yaptıkları kar ve zarar hesabı sonucunda gelecekteki daha fazla getirileri için düşük maliyetiyle bir yatırım yapmalarıdır”* diyen bir iktisatçı; Garry Baker’e verildi.

Bu yerel yönetim modeli, Dünya Bankası ajandasında “mali ve teknik kapasitelerin artırılması adına yerel olanaklarla gerçekçi ilişkiler kuran, yerel önceliklere cevap veren bir otorite ve özerklik sağlayan, kendi içinde merkezileşmiş yönetim birimlerini desantralize ederek işletme birimlerini oluşturan” bir belediyecilik olarak tarif edilmektedir.

İşletmeci belediyeciliğin politikalarını ise;

• **Ulaşım, su, kanalizasyon, çöp vb. kentsel hizmetlerin piyasa ölçütleri içinde yürütülmesi anlamına gelen özelleştirme,**

• **Kentsel projelerin, toplumsal yararı gözardı edilerek yalnızca “karlılık” ölçütleri ile değerlendirilmesi,**

• **Bu çerçevede, kentsel yatırımların uluslararası krediler kullanılarak dışa bağımlılığı yeniden üreten bir tarzda gerçekleştirilmesi,**

oluşturmaktadır.

Kent planları ve yatırım kararları; sermayenin kentsel ranta el koymasının yansımaları ve giderek uluslararası sermaye yatırımlarının, bürokratik düzlemde kağıt üzerindeki izdüşümleri olarak iş görmeye başlamış, **yerelleşme adı altında sürdürülen yağma hızlandırılmıştır.**

Kapitalist sistem ve uluslararası sermaye, kent yönetimlerini, ulusal devletleri aradan çıkararak yeni uçuz işgücü depoları yaratmak ve dünyayı yönetmek için en uygun araçlar olarak görmektedir. 1990'lı yılların yerel yönetimleri, yalnız özelleştirme politikalarının değil, aynı zamanda yerelleştirme ve yabancılaştırma politikalarının da nesnelere olarak ön plana çıkmışlardır.

Türkiye, Yeni Dünya Düzeni'nin yerelciliğine uygun olarak yerel yönetimleri uluslararası piyasalara açma serbest bölgeler, sermayenin yeni sektörler girme olanağı bulduğu özelleştirme, yap-işlet-devret ve yap-işlet modelleri, borsa ve iç borçlanma mekanizması üzerinden uluslararası spekülatif sermaye hareketlerinin ve "sıcak para"nın yükselen piyasalarından biri haline gelme gibi küreselleşmeye tam uyum aşamalarını yaşıyor.

Devlet örgütlenmesinde yerelciliğin neredeyse tartışılmaz hedeflerden birine dönüşmesi, yerel yönetimlerde özelleştirme ve yabancılaştırmanın algılanmasını ve yorumlanmasını önemli ölçüde engellemiştir.

Ancak, kısa sürede yerel yönetimlerde yaşanan hareketliliğin, yerel kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, kamu hizmetlerinin ticarileştirilmesi, kamu arazi ve arsalarının hızla elden çıkarılarak özel mülkiyet havuzuna aktarılması ve rant sisteminin yaygınlaşması niteliğine sahip olduğunu ortaya çıkmıştır.

Kamunun toprakları denilince hazineye, vakıflara, il özel idarelerine, belediyelere ve hazine adına kamu kuruluşlarına ait araziler anlaşılmalıdır. Bu gruplandırma devlete ve yerel yönetimlere ait taşınmazlar biçiminde de yalınlaştırılabilir.

Bu alanlarda ciddi bir yağma politikası sürmektedir. Bu yağmaya hukuksal altyapı oluşturma çabaları genişleyerek sürdürülmektedir. Türk Medeni Kanunu ve 3402 sayılı Kadastro Kanunu'ndaki zilyetlik hükümleri, 2981-3290-3366 sayılı Gecekondu ve İmar Affı Yasaları, 4070-4071 sayılı Hazine Arazilerinin ve Tapu Fazlalıklarının Satışına İlişkin Yasalar, 6831 sayılı Orman Yasası'nın 2. maddesinde yapılan son değişiklik vb. yasalarla rant paylaşımının hukuksal altyapısı oluşturulmuştur.

Kamu taşınmazlarının yağmalanması; İmar Afları, Özelleştirmeler, KİT Arazilerinin elden çıkarılması, Ormanların, Kıyıların, Su Havzalarının Yağmalanması, Yeşil Alanların Azalmasıyla somutluk kazanmaktadır.

Mevcut yerel temsil yapısının özü de, bu süreç ile birlikte tüm netliği ile gözler önüne serilmiştir. Yerel meclislerde, yerel ticari ve ekonomik yaşama egemen olan özel sektör unsurları ve arazi sahipleri temsil edilmektedir. Kamu yönetimi, patronlardan ibaret meclislere bırakılınca kamu varlıkları savunmasız kalmıştır. Sonuç, bilindiği gibi yaygın yolsuzluk ve rüşvet, kamu topraklarının yağması, kamu hizmetlerinden vazgeçme olmuştur.

Bütün bu gelişmeler, belediyeler dünyasının bir tür "endüstri" haline geldiğini, küreselleşen dünyanın yerelde kurulduğunu, bu kuruluşun kamu varlıkları ile birlikte işçi sınıfının örgütlülüğünün tasfiyesi üzerine yükseldiğini, kısaca belediyeçiliğin akıllardaki geleneksel belediyeçilik dünyasından farklı bir dünyaya dönüştüğünü göstermektedir. Bu dönüşümü görmek ve çözümlenmek, doğru politikalar üretmenin de ön koşuludur.

5.12- Yerel Yönetim Yasa Tasarıları

1980'li yıllardan itibaren, büyükşehir belediyelerinin oluşumu ve 3194 sayılı yeni imar yasası ile birlikte, bölge planlama kavramı tamamen unutulup, 'yarışan kentler' gibi yeni bakış açıları yaygınlık kazanmıştır. Ekonominin ihracata dayalı ve yabancı sermayeye bağımlı hale gelmesinin sonucu olarak, 'güçlü belediyeler' doğrudan uluslararası piyasalarla ilişki kurmaya başlamış ve kendi kentine yatırım çekmeye başlamıştır. Bölgesel Planlama anlayışı terk edilerek, yerelleşme küreselleşmenin bir aracı olarak kullanılmaya başlamıştır. Yerel Kamu hizmetlerinin özelleştirme karşılığında uluslararası şirketler tarafından yapılması, belediyeler arasında bir 'yarış' haline dönüştü. 1996 yılında İstanbul'da yapılan Habitat II 'İnsan Yerleşimleri' Konferansının resmi dökümanlarında da bu 'yarışan kentler' yaklaşımı, planlama kavramının karşıtı küreselleşme tezlerinin bir uzantısı olarak kayıt altına alınmıştır.

Yerel yönetim alanında "reform" olarak gündeme getirilen yeni düzenlemelerle, yerel yönetimleri merkezi idareden bir ölçüde serbestleştirip, globalleşen dünya ekonomisinin alt merkezler olan gereksinimi karşılayacak kentlere, özellikle metropol kentlere yeni işlevler yüklemeyi amaçlamaktadır. Tasarının amacı, yerel yönetimleri şirket işleyişine kavuşturmadır. Bunun gereği olarak yerel yönetimlerin kamusal işlevlerinden uzaklaştırılması öngörülmüştür.

Küreselleşme politikalarının bir ürünü olan ve kamu kaynak ve hizmetlerini ticari birer meta olarak ele alan yasa tasarısı, özelleştirmeyi doğal hale getirmekte ve Türkiye'nin idari yapısını yerli ve yabancı sermayenin çıkarlarına göre düzenlemektedir.

Katılım, yerelleşme, demokrasi, sivil toplum, demokratik planlama, çevre, tarih, kültür gibi kavramlar, sermaye partilerince içeriğinden arındırılarak bilinçli bir şekilde eskitilmiştir. Kent planları; sermayenin kentsel ranta el koymasının yansımaları ve giderek çokuluslu yatırımlarının, bürokratik düzlemde kağıt üzerindeki izdüşümleri olarak iş görmeye başlamış, **Yerelleşme adı altında sürdürülen yağma hızlandırılmıştır.**

Yerel yönetim alanında **"yasal çerçevede"** yapılması düşünülen değişiklikler de yine bu yaklaşımla ele alınmaktadır. Yasa tasarıları, Türkiye'nin ihtiyacı olan demokratik katılımı ve denetimi değil, yerel yönetim alanlarına sermayenin serbestçe girmesini amaçlamaktadır.

5.13- Bilgiye Ulaşma Hakkı, Bilim ve Demokrasi

Küreselleşmenin öne çıkarıldığı günümüzde, küresel bir dünyanın altyapısı olarak bilgi teknolojileri gösterilmektedir. Çağımızın bilgi çağı olduğu iddia edilerek, iletişim çağı anlamına gelen yabancı dildeki kavramlar, bilgi çağı diye tercüme edilmektedir. Oysa, ortada bilgi toplumu kavramının karşılığı olarak gösterilebilecek bir gerçeklik yaşanmamaktadır.

Bilginin dağılımında büyük eşitsizliklerin olduğu Türkiye'de, bilgi herkese açık değil ve toplum eşit oranda bilgiye sahip değildir.

Türkiye'de genel ve yerel yönetimlerde egemen olan temel düşünce, gizlilik içinde çalışmak ve sahip olduğu her türlü bilgi ve belgeyi **"devlet sırrı"** olarak saklamaktır. Mevcut yönetimler her zaman gizli oturumlar yönetimi olarak çalışmaktadır.

Gizlilik ve dışa kapalılık, yönetimin elindeki bilgi, belge ve diğer verilerin halka açıklanmamasını ifade etmektedir. Gizlilik, yönetim sistemlerinin hem idari hem de siyasi yapısında egemen olmuştur.

Merkezi ve yerel yönetimler, kamu gücünü kullanma ve kamu yararını yorumlama ayrıcalığı nedeniyle, kendini toplumun üzerinde görmekte, ondan uzak ve kapalı bir politika izlemektedir.

Oysa, yönetimde açıklığın iki temel aracı vardır; **"bilgi verme görevi"** ve **"bilgi edinme hakkı"**. Bilgi verme görevi, yönetimlerin uyması gereken bir yükümlülüktür. Bilgi vermeyi bir görev olarak benimseyen yönetim, çeşitli yol ve yöntemlerle bu görevini yerine getirebilir.

Bilgi edinme hakkının temeli, yurttaşların yönetimin elindeki bilgi ve belgelere serbestçe ulaşabilmesidir. Bilgi edinme hakkının kurumsallaşması, gerek demokratikleşme gerekse yolsuzlukların önlenmesi, halkın yönetimlerden hesap sorabilmesi, denetlemesi için vazgeçilmez bir öneme sahiptir.

Doğru, gerçek ve tam bilgiye sahip olmak, düşünce özgürlüğünün ön ve temel koşuludur. İnsan ve çevresini ilgilendiren toplumsal, iktisadi ve siyasal olaylar konusunda gerekli haber ve bilgilere ulaşmak, bireyler açısından "bilgilenme hakkını" yönetimler açısından ise "saydamlık ilkesini" gerekli kılmaktadır.

Yurttaş haklarının yaşama geçirilmesinin birinci koşulu yönetime katılmadır. Yurttaş, yaşadığı binada, sokakta, mahallede, beldede ve ülkede yönetime etkin katıldığı, sorunları kendisi ile benzerlik gösteren diğer kentli yurttaşlarla ortak hareket edebildiği ölçüde haklarının kullanılma alanlarını genişletebilecektir. Sadece yönetime katılmak da yeterli değildir. Yönetim kararlarının oluşumuna, denetlenmesine ve izlenmesine de katılması gereklidir. **Oysa, Türkiye'de halk katılımı devre dışı bırakılmıştır.**

Düşünmek için bilmek, gerçekleri görmek için yine bilmek gerekir. Bilgi tüm insanlığın ortak malıdır. Bilimi ve kültürü bir tek insan değil, milyonların emeğinin dayanan insan toplumu yaratmıştır. Binlerce yıllık insanlık tarihinin ortak ürünü olan bilimsel bilginin bugün tekellerin malı haline getirilmesine, bilginin meta haline getirilmesine de engel olunmalıdır.

Bilgi edinme hakkı siyasal haklar ile ekonomik ve sosyal haklardan sonra üçüncü kuşak insan hakları kapsamında bir dayanışma hakkıdır. Dayanışma hakları, çevre hakkı, insanlığın ortak malvarlığından yararlanma hakkı, toplumsal ve kültürel kendi kaderini tayin etme hakkı ve barış ortamında yaşama haklarını içermektedir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne göre;

"Herkesin fikir ve anlatım özgürlüğü vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber ve fikirleri her yoldan aramak, elde etmek ve yaymak hakkını içerir."

Son yıllarda Birleşmiş Milletler zirvelerinde, çeşitli anlaşmalar, belgeler üretilerek yerel yönetimler ve demokrasi konusunda bazı kararlar alınmaktadır. Bunların bazıları; BM Zirve Belgeleri, Paris Şartı, Avrupa Kentli Hakları Deklerasyonu, Avrupa Kentsel Şartı, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı' dır.

Bu konularda hükümet dışı kuruluşların gerçekleştirdikleri bölgesel, uluslararası çalışma ve toplantıların yanısıra, BM Zirveleri süreçlerinde ürettikleri çeşitli belge, bilgi ve deklarasyonlar da vardır. Bu bildirme ve sözleşmeler, insanlığın tarihsel mücadele ve birikimi sonucu ortaya konulmuş ve tanımlanmıştır. Bu belgeler yerel örgütlenmeler, yerel inisiyatifler ve demokrasi konularını kapsamaktadır.

Türkiye'nin altına imza attığı uluslararası belgeler anayasaya göre iç hukuk belgesi olarak kabul edilmektedir. Ancak, Türkiye bu belge ve bildirmelere hiçbir zaman uymamaktadır.

Türkiye’de yürürlükte bulunan mevzuata kentli hakları ile ilgisi kurularak yaklaşıldığında, **415** yasada binlerce hükmün varlığı saptanmıştır. Oysa var olan kurumlardan ve onların adlarından yola çıkarak yapılacak bir mevzuat taramasında ise (yasalarda, belediye, yerel yönetim, encümen, belediye meclisi ve benzeri adlardan hareket edilerek kurulan ilgede ise) bu sayı **169’a** düşmektedir.

Çok dağınık ve kentli hakları bakış açısıyla düzenlenmemiş olsa da, hakların korunması ve uygulanmasıyla ilgili olarak özellikle kurumsal düzenlemeler ve işleyiş usulleri ile ilgili sorun öbekleri bulunsa da, yurttışlara bugün tanınmış olan hakların listesinin çok geniş olduğunu, ancak bunların uygulanmasını sağlayacak demokratik bir işleyişin olmadığını görüyoruz.

Türkiye’de söz konusu olan bu hakların birer “hak formunda” yansıtılması (norm olarak yasalarda yer alması) değil, tanınan bu hakların hangi usul ve mekanizmalarla (idari ve yargısal mekanizmalarla) ve nasıl kullanılacağıdır. Yönetim organlarının aykırı eylemlerinin hangi tür yaptırımlarla karşılanacağı ve hukuk sürecinin nasıl etkili hale getirileceği, böylece hakların nasıl güvence altına alınabileceği sorunu ortada durmaktadır.

Soruna böyle baktığımızda ve özellikle Avrupa Kentsel Şartı’nın kentlerde yönetime katılma, halk katılımı ilkesinin özünü düşündüğümüzde, **sorunun genel yönetime katılma ilkesiyle birlikte düşünülmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.**

Bu noktada, demokrasi sorunu başat sorun olarak karşımıza çıkmakta, tek başına seçim ya da belirli aralıklarla halkın sandığa gitmesi ve tercihlerini ortaya koymasıyla sorunların çözülemeyeceği ve demokrasinin tek göstergesi olarak bunun öne sürülemeyeceği anlaşılmaktadır. Belirtilen durumda demokrasi anlayışının sorgulanması ve evrensel ölçekte kabul edilmiş özü ve kurumlarıyla, demokratikleşmenin gerekliliği gündeme gelmektedir.

Türkiye deprem riski yüksek bir ülke olmasına, yüzyıllardır depremlerin olduğu bilinmesine rağmen, yönetimlerin tutumuna bağlı olarak halk bilgilendirilmemiş ve yaşanan bunca felakete rağmen gerekli önlemler yıllarca alınmamıştır.

Türkiye’de, yaşadığımız mekanların, toprağımızın, suyumuzun yağma ve tahribine dönük genel ve yerel yönetimlerce alınan kararların bilgisine sahip olmadığımız, bilgi süreçlerinden koparıldığımız, yaşadığımız bu büyük felaket nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bilgi sahibi olanların ise ya suça ortak oldukları veya ses çıkarmadıkları ya da kararları değiştirici bir toplumsal pratik içinde olamadıkları görülmektedir. Toplumun büyük çoğunluğunun ise olan bitenden habersiz yaşadıkları da bilinmektedir.

Deprem sonrası gelişen bilinçlenme sürecinde, bilimin ve bilginin önemi, başta yazılı, görsel medya ve kamuoyu olmak üzere toplum tarafından kavranmaya başlamıştır. Bilim insanlarının, meslek örgütlerinin yıllardan beri ortaya koyduğu gerçekler, bilgiler, yeni bulgularımız gibi ilgi görmüştür. Yıllardır yazılıp söylenenler geçte olsa toplumun geniş kesimlerinde bilince çıkmaya başlamıştır. Bu gelişmeyi, toplumun bilgiye ulaşması yolunda önemli bir adım olarak değerlendiriyoruz.

Depremin yol açtığı felaket, ranta, yağmaya ve vurguna dayalı işleyen bir sistemde, insan haklarına dayalı, gizliliği değil saydamlığı esas alan, demokratik katılıma ve denetime açık, bilginin toplumsallaşmasını sağlayacak yönetimlere olan gereksinimi bilince çıkarmaya başlamıştır. Yaşanan felaket, mevcut sistemin sosyal, ekonomik ve siyasal bütün yönleriyle sorgulanmasını ve nelerin değiştirilmesi gerektiğini gündeme getirmiştir.

İlk insanlar da doğayı, dünyayı açıklamak istediler, ama bunu başaramadılar. Dünyayı ve bizi çevreleyen olayları açıklama olanağını bize veren bilimlerdir. İlk insanların bilgisizliği, onların araştırmalarına bir engeldi. Bunun içindir ki, tarih boyunca, bu bilgisizlik nedeniyle, dünyayı olağanüstü güçlerle açıklamak isteyen dinler çıkmıştır. Bilime aykırı açıklamalar, “Takdir-i ilahi” kavramı giderek politik bir söylemin unsuru haline getirilmiştir. Türkiye’yi yönetenler de, 17 Ağustos depreminin yol açtığı felaketi “Takdir-i ilahi” olarak açıklamıştır. Bu kavrama dayanarak kabul ettirilmek istenen ekonomik, sosyal ve siyasal bir yapının yol açtığı sonuçların değiştirilemez olduğudur.

Amaç, toplumun bir bütün olarak kavranabileceğine, sosyal, ekonomik ve siyasal sorunların çözümlenebileceğine, bilimsel bilginin üretilebileceğine, insan iradesine, aklına, insanların değiştirme ve dönüştürme yeteneğine dair çok büyük bir tarihsel özgüven erozyonu yaratmaktır. İnsanlığın evriminde çok önemli yeri olan kollektif davranma ve dayanışma duygularını yoketmek, bilimsel bilgiye ulaşmanın zaten mümkün olmadığı yönünde bir düşünceyi egemen kılmaktır.

Tekrarlanması istenmeyen felaketler karşısında, insanoğlunun başvurabileceği tek yol, nedenleri bilmek ve bunlar üzerinde etkide bulunarak, korkulan sonucu önlemeye çalışmaktır. Denemek, kavramak-yorumlamak, değiştirmek ve uygulamak, toplumsal ilerleme sürecinin aşamalarıdır. Bütün bu aşamalar boyunca, felsefe, sanat, bilim ve teknik gelişmiştir.

Toplumsal gelişmenin temeli, yaşamın tüm alanlarında nesnelliği ve akli temel alan bir düşünce yöntemini benimsemiş insanların varlığıdır. Bilinçli bir toplum, her alana ait bilimsel bilgileri bilmemekle birlikte bilginin önemine inanır, bilgiye nasıl ulaşılacağını bilir. Bilimsel bilgi, insanlığın ortak ürünüdür. Bilimsel, evrende karşılığı olan demektir. Bilimin, insan yaşamına yansıyan sonuçlarının yararlı olabilmesi kim için ve ne için kullanılacağı sorularına verilecek yanıtlarla belirlenir.

Bilimin toplumsal yarar doğrultusunda kullanılabilmesi için toplum-bilim-demokrasi arasındaki ilişkiler önem kazanmaktadır. Çünkü, bilimin sonuçlarından toplumun ne kadar büyük kesimi yararlanıyorsa, bilimsel sonuçlar ne kadar eşit dağılıyorsa, demokrasi o ölçüde yaşama geçirilmiş demektir. Bilimin gelişmesi ve sonuçlarının toplum yararına olumlu olabilmesi için de demokrasi bir önkoşuldur.

Bu nedenle, mühendis ve mimarlar olarak uygarlığın gelişmesi ve insanca yaşam ortamlarının sağlanmasında yalnızca bilim ve tekniğin gelişmesinin yeterli olmadığını, toplumda yaratılan değerler gibi, bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı bilgi ve ürünlerin kullanımında da toplumun söz ve karar sahibi olmasını, doğa ve insanın temel değerler olarak kabul edildiği ekonomik, sosyal, siyasal ve toplumsal politikalarla birlikte demokrasi ve barışı savunmakta, özgürlük ve eşitlik için mücadele etmekteyiz.

5.14- Küreselleşme ve Hukuksuzluk

Bütün dünya için geçerli olacak bir hukuk sistemi yaratma iddiası ile yola çıkan küreselleşme, tek yanlı bağımlılık ilişkilerini güçlendirerek, kapitalizmin yıkıcı uygulamalarının önündeki engeller tasfiye edilmeye başlanmıştır.

Türkiye, hukuk devleti kurallarının terkedildiği bir ülke durumundadır. Sistem, iktidarı ve muhalefeti oluşturan siyasi partileriyle, parlamentosuyla Türkiye'nin sorunlarını çözümleyici atılımlar yerine tam tersine sorunları ağırlaştırıcı bir konuma gelmiştir.

Türkiye, uzun tartışmalar ve baskılardan sonra sermayenin tercihleri doğrultusunda 1982 Anayasasını yürürlüğe koymuştur. 1982 Anayasası hazırlanış ve kabul ediliş süreci, kapsamı ile demokratik gelişmenin önünde engel olarak durmaktadır. Ancak, ne Anayasa'nın ne de buna bağlı çıkarılan yasaların gerekleri yerine getirilmemiştir. Brakin hukuk devleti olmayı, yasa devletinin asgari koşulu olan yargı kararlarına dahi uyulmamıştır.

"Anayasayı bir defa delmekle bir şey olmaz" anlayışı yaygınlaştırılmış, pek çok yargı kararı uygulanmamış, Cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanlar yargının yürütmeyi durdurma kararı verdiği yapı ve tesislerin temel atma ya da kuruluş törenlerine katılarak taraf olmuşlardır. Böylece küreselleşme sürecinde **hukuksuzluk** kural haline getirilmiştir.

Merkezi ve yerel yönetimlerin planlama ilkeleri ve şehircilik kurallarına aykırı olarak aldığı kararlar ve uygulamalar giderek yaygınlaşmıştır. TMMOB ve Odalarımız toplum yararına aykırı bu kararların iptali için yargıya başvurmuş, çok sayıda dava açmışlardır. Yargının verdiği "yürütmenin durdurulması" kararlarına rağmen İznik Gölü kenarındaki Cargill fabrikası, ormanın alanları üzerine kurulan Koç Üniversitesi, Uludağı yapılaşmaya açan Turizm Merkezi örneklerinde olduğu gibi yapılar yükselmeye devam etmiştir.

Anayasa'nın 47,125 ve 155. maddeleri sermayenin direktifleri doğrultusunda değiştirilmiştir. 1999 yazında Anayasa'da yapılan değişikliklerle; 1924, 1961 ve 1982 Anayasası'nda şeytanın bile aklına gelmediği için yer almayan "özelleştirme" anayasal bir nitelik kazanmış, kamu hizmetleri imtiyaz olmaktan çıkarılmış ve bu hizmetlerin imtiyaz, şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyumsuzlukların "uluslararası tahkim" yoluyla çözümlenmesi kabul edilmiş ve Danıştay denetimi ortadan kaldırılmıştır. Böylece, toplumsal varlıkların yağmalanmasının önünde engel olarak görülen ortadan kaldır

Anayasa değişikliğine dönük uyum yasaları olarak çıkarılan **"Danıştay ve İdari Yargı Usul Kanunu"** ile **"Yap-İşlet-Devret Yasası"**nda yapılan bu değişikliklerle, yabancı-yerli şirket ya da sermaye ayrımı

gözetilmeksizin **“uluslararası tahkim”** koşulu konan tüm kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz sözleşmelerinin inceleme yetkisi Danıştay’dan alındı. Ayrıca, **“tahkim”** koşulu konulan imtiyaz sözleşmelerinden doğacak uyuşmazlıkların da Danıştay’da görülemeyeceği kabul edildi.

Bu değişikliklerle; **köprü, tünel, baraj, sulama, içme ve kullanma suyu, arıtma tesisi, kanalizasyon, haberleşme, elektrik üretim-iletim-dağıtım ve ticareti, maden işletmeleri, fabrika ve benzeri tesisler, çevre kirliliğini önleyici yatırımlar, otoyol, demiryolu, yer altı ve yerüstü otoparkı, sivil kullanıma yönelik deniz ve hava limanları** vb. yatırım ve hizmetler kamu hukuku alanından çıkarılarak **“özel hukuk”** alanına sokulmuş, kamunun etkinlik alanı ve denetimi ortadan kaldırılmıştır.

5.15- Bilimsel Gerçekler Gözardı Edilmiştir

Türkiye’nin deprem kuşaklarını, fay hatlarını gösteren, geçmişteki depremleri anlatan, dikkat çeken ve gelecekteki riskleri belirten, uyarıcı bilimsel veriler yıllardır yayınlanmaktadır. Konunun uzmanlarınca yapılan araştırma ve çalışmalar ile alınması gereken önlemler yıllardır dile getirilmektedir.

Kuzey Anadolu Fay Zonu haritaları 1940’lı yıllarda Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ve Maden Tetkik Araştırma (MTA) Enstitüsü (şimdiki MTA Genel Müdürlüğü) tarafından yayımlanmıştır. Türkiye Jeoloji Haritası (1/800 000) 1942 ve 1946’da, **“Türkiye Tektonik Haritası”** (1/800 000) 1945’de ve **“Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası”** 1948’de yayımlanmıştır. Sonraki yıllarda çeşitli kurum-kuruluş ve araştırmacılar tarafından sahada yapılan çalışmalar sonucu elde edilen veriler değişik ölçeklerde (1/500 000, 1/100 000, 1/50 000 ve 1/25 000) haritalara işlenmiştir.

Örneğin MTA Genel Müdürlüğü 1968’den beri Kuzey Anadolu Fay Zonu ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalarda, fay zonunun sistematik incelenmesi için gerekli temelin kurulması ve özellikle fayın tarihçesi hakkında veriler elde edecek yeni çalışma alanlarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaçla çeşitli arazi kesimleri incelenmiş ve sonuçları yayımlanmıştır. KAFZ üzerinde sismik aktivitesi yüksek bölgelerde zemin özelliklerini ve fayları belirlemek amacıyla mikro bölgeleme etüdü yapılmıştır.

Türkiye’de yapılan sismisite ve sismik risk çalışmalarında, çeşitli periyotlar için hazırlanan risk haritalarındaki büyük sismik risk değerleri, KAF Zonu’nun diğer bölgelere göre daha yoğun bir aktiviteye sahip olduğu yıllarca önce ortaya konmuştur. Sismik aktivite yönünden oldukça faal olan ülkemiz için, bu çalışmaların bölgeselleştirilerek, her bir yerel düzey için risk değerlerinin bulunması ve bunların **“Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası”** ve **“Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkındaki Yönetmelik”** esaslarının düzenlenmesinde gözönüne alınması, araştırmacılar tarafından sürekli önerilmiştir.

Önemli bir deprem kuşağında yaşadığımızı göre, geçmişte olduğu gibi gelecekte de depremi yaşamamız kaçınılmazdır. Yerin kilometrelerce derinliğindeki fay hatlarının hareketlerini engellemek mümkün değildir.

Doğanın isyanı, her felaket sonrasında kısa sürede unutulmuş, ders çıkarılmamış, hiçbir şey olmamış gibi davranılmıştır. Her doğa olayının yol açtığı felaket kendi ölçeğinde ele alınmış, devletin büyüklüğü ve yararları milletçe sarılacağı nutukları atılarak yaşanan acılar unutulmuş, bilimsel gerçekler göz ardı edilerek, felaketlerin üstü örtülmüştür.

Deprem bilimi, bilim dallarından sadece biridir. Halkın deprem ve diğer bilim dallarının konusunu oluşturan bilgiye, bilim insanları gibi sahip olmayacakları açıkça ortadadır.

“Bilimin tek amacı, insanın çilesini hafifletmektir. Eğer bilim adamları, kendilerini yalnız bilgi için bilgi toplamayla sınırlarsa bilim sakat kalacak ve yeni yeni buluşlar yeni derter getirecektir. Zamanla keşfedilebilecek her şeyi keşfedebilirsin, fakat ilerlemen, insanlıktan uzaklaşan bir ilerleme olacaktır” (Bertold Brecht, “Galile’nin Hayatı”)

Araştırmacılar için insanın içinde yaşadığı çevre, her şeyden önce bir kaynak, bir yerdir. Doğa olaylarının nerede meydana geldiği, neden orada oldukları ve bunların yaşamımızı nasıl etkileyeceği, bunlara karşı alınacak önlemlerin neler olacağı bilimin temel bir faaliyet alanıdır. Çünkü, bilimsel çalışmanın amacı doğayı ve hayatı inceleyerek nesnel gerçekleri ortaya çıkarmaktır.

Bilim, karşısında açılan dünyaya, susmuş insanın suya baktığı gibi bakıyordu. Milyonlarca yıl süren bu dramatik serüvenin altında yatan, doğanın evrensel evrim yasası’dır.

Ama insanın, kendisinden büyük düşmanı yoktu. İnsanın bütün hayatı, yalnız doğayla değil, kendine karşı da savaşın tarihiydi. Milyonlarca yıl süren evriminde insan, birbiriyle, yani türdeşleriyle ve doğa ile, savaş ve barış durumunu yaşıyordu. Bu süreç, biçimler değiştirerek devam ediyor.

Zaman, binlerce iplikle, insan hakkında bir hikaye dokumuştur. Her ipliğin kendi rengi var. Dünya kültürü desenine, her halk kendi orijinal çizgisini katmıştır, bunlar da çok renkli bir kumaş meydana getirmiştir.

İnsanlığın serüveni devam ediyor. Doğa durmadan yaratıyor. İnsan emeği de sonsuz. Tezgahtaki kumaşın dokunması da bitmiyor.

Gerı kalmış bir toplumda tarih bilincinin kazanılması kolay değildir. Brecht, kapitalist toplumun bireyleri içine soktuğu "yabancılaştırma" ukurundan onları yine "yabancılaştırma" ile kurtarmanın mümkün olduğunu, diyalektik tiyatrosu ile pratikleştirmiştir. Bu durum, insanın aklına, diyalektiğin "inkarın inkarı yasası"nı getirmektedir.

İnsan, bilen, üreten, önceden gören ve belirleyen, isteyen, zgr, tarihsel, çalışan, eğiten-eğitilen, inanan, konuşan, biyolojik yapıya sahip bir varlıktır. İnsanlığın ikibin yıldan fazla olan düşünce tarihi içinde sağlam kalan kazanımlar uzun mücadeleler ve çatışmalar sonucu elde edilmiştir. Bu nedenle, onların korunması kuşaktan kuşağa, çağdan çağa devredilen toplumsal sorumluluk anlayışıyla mümkündür.

İnsanlık tarihinin içinde geçtiği bu mücadele, bilim ile bilgisizlik arasındaki mücadeledir. Biri, insanlığı bilgisizliğe doğru eker, onu bu bilgisizlik içinde tutar; öteki, bilgisizliğin yerine bilimi koyarak insanları zgr kılmaya, kurtarmaya çalışır.

Kahramanlarımızın adı Tales, Demokrit, Aristoteles, Arşimet, Lkres, Marko Polo, Kolomp, Kopernik, Galileo, ve niceleri. Bunların hepsinin adlarını bu sayfalara yazmak olanaklı değil. Çünkü bilimi ve kültürü milyolarca insan yaratmıştır ve yaratmaya devam ediyor.

Dünyanın oluşumundan günümüze kadar, sismik yönden aktif olan bölgelerde depremlerin ardışıklı olarak oluştuğu ve bunların sonucunda milyolarca insanın ve barınaklarının yok olduğu bilinmektedir.

Bazı depremler tarihte çok büyük yıkımlara yol açmıştır. Geniş bir alanda bu kadar kısa süre içinde bu lde yıkıcı olan başka bir doğal olgu yoktur. Örneğin 1556'da in'in Shaanxi eyaletinde görülen büyük depremde, yaklaşık 830 bin kişi yaşamını kaybetmiş, bölgedeki kasaba ve köyler tümüyle yok olmuştur.

Bu doğa olayları karşısında insanların davranışı, batıl inanışlarla karışık korku halinde olmuştur.

Depremlere ait ilk tarihi kayıtlar, milattan önce 1800'e kadar uzanır. Aristo, deprem konusuyla uğraşarak sınıflandırmasını yapmış, sonraları M.S. 132'de in'de deprem hareketini göstereni ilk alet yapılmıştır. 1760'da İngiltere'de John Micheell depremlerin yerkabuğundaki dalga hareketleri ile ilgili olduğunu belirten yayınlarda bulunmuştur. 1840'da Von Hoff bütün dünyayı kapsamı içine alan bir deprem katalogu yayınlamıştır.

Büyük depremlerin ardından 1 Eylül 1923'de Tokyo çevresinde meydana gelen Büyük Kanto Depreminden sonra Tokyo niversitesinde "Deprem Araştırma Enstitüsü" kurulmuştur. Böylece, 19.yüzyılın ikinci yarısından sonra depremler bilimsel yönden incelenmeye başlamıştır.

İnsanları belli amaçlara ulaştıracak araçları sunan bilim, insanoğluna doğayı önce anlama, sonra da değiştirme olanağı sağlamıştır. İnsanlık tarihi bizatihi bu evrensel gerçeğin tarihidir. İnsan, alet yapan tek canlı varlıktır ve bu aleti sürekli olarak geliştirmiştir. Aletler geliştikçe de, insan doğayı daha iyi kavramış ve daha çok denetimi altına almıştır.

BİLİMSEL ALIşMALARLA YETERLİ KAYNAK AYRILMAMIşTIR

Bir deprem ülkesi olan Türkiye'de deprem riskinin, günümüzün bilgi ve teknoloji düzeyinin elverdiği lde, kaynak ve zemin özelliklerini de belirterek tanımlanması konusunda olması gereken düzeyin çok gerisinde bulunulduğu, 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremleri ile aıkca bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Türkiye'nin tümü için geçerli olmak üzere, bir deprem ülkesinde yapılması kaçınılmaz olan yerbilim çalışmalarından günümüze kadar gerçekleştirilmiş olanların, soruna sağlıklı çözümler getirebilmek bakımından, yetersiz olduğu gerçeği aıkca ortaya çıkmıştır.

Bilimsel çalışmalardaki eksikliğin tüm ülke düzeyinde giderilmesi gerekmele birlikte, bu çalışmalara 17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerinden etkilenen ve deprem riski her geçen gün artan Marmara Bölgesinden başlanması gerekmektedir.

Türkiye'de depremler ile ilgili bilimsel çalışmalarda istenilen düzeye ulaşılamadığı yaşadığımız son depremlerle bir kez daha ortaya çıkmıştır.

- Bilimsel çalışmalara yeterli kaynak ayrılmamış ve günümüzün bilgi ve teknoloji düzeyinin gerisinde kalınmıştır.
- Çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile niversiteler tarafından yürütülen çalışmaları düzenleyen ulusal bir program ile uygulamaya dönük ilkeleri oluşturan, denetleyen ve izleyen bir sistemin olmaması ne çıkmaktadır.

SİSMİK AĞLAR, SİSMİK KIRILMA VE SİSMİK YANSIMA ÇALIŞMALARI

Depremler aktif fay (kırık) zonlarında enerji boşalımı sonucunda ortaya çıkan yer sarsıntıları olup bölgenin tektonik yapısını incelemek ve jeolojik evrimini detaylı araştırmak konusunda veriler sunar.

Son yıllarda elde edilen jeolojik ve jeofizik bilgiler, Türkiye’de tahmin edilenden çok fazla diri fayın varlığını ortaya koymuştur. Türkiye’yi etkileyen diri faylar aynı jeolojik özellikte değildir. Ancak bu fayların çoğu Erzincan, Dinar, Adana, Gölcük ve Düzce depremlerine benzer depremleri oluşturabilecek niteliktedir. **Türkiye’nin sismisite (deprem etkinliği) haritası incelendiğinde ne kadar büyük bir tehlike altında olduğumuz kolaylıkla anlaşılabilir.**

Türkiye’de, hergün, birçoğu hissedilmeyen ancak yıkıcı depremler kadar önemli, diri fay kuşakları ve sismik etkinliğin işaretçisi binlerce irili-ufaklı deprem olmaktadır.

Bu depremleri izlemek amacıyla birbirinden bağımsız, belirli bir koordinasyon içinde olmayan bölgesel ve yerel ölçekte sismik ağlar üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları tarafından kurulmuş ve işletilmektedir. Ancak koordinasyonsuzluk, ağ istasyonlarında uluslar arası standartta ekipman olmaması ve standart değerlendirme yöntemlerinin kullanılmaması, ölçülerin kullanımında kısıtlamalar olması ve ölçülerin güvenilirliği konusunda kuşku bulunması vb. nedenlerle Türkiye’deki sismik aktivite’yi tam ve doğru olarak izlemek olanaklı olmamaktadır.

Bir deprem ülkesi olmamıza rağmen, ne yazık ki Türkiye’de Ulusal Standart Deprem İstasyonları Ağı ve Deprem Bilgi Sistemi mevcut değildir!

Diğer ülkelerde, çok sayıda kurum, uluslar arası standartlarda ölçü yapan sismik ağlar çalıştırmakta ve deprem veri istemi oluşturmaktadır. Bu kuruluşların bazıları; ABD İçişleri Bakanlığı’na bağlı USGS-NEIC, IRIS, GEOSCOPE (Fransa), GEOFON (Almanya), MedNet (İtalya). Bu kurumların topladığı verilere internet aracılığı ile ulaşmak mümkündür.

Türkiye’de kullanıma açık uluslararası nitelikte iki deprem istasyonu bulunmaktadır. ANTO (IRIS,ÖDTÜ, Afet İşleri Genel Md.) sayısal istasyonu Ankara’da olup bu istasyon halen kullanım dışıdır.

ISP sayısal istasyonu İsparta’da olup GEOFON ve BÜ Kandilli RDAE tarafından ortaklaşa işletilmektedir. ISK (BÜ Kandilli RDAE) istasyonu İstanbul’da olup ulusal bir istasyondur ve verilerine yurtiçi ve yurtdışından ulaşılabilir.

Ulusal nitelikte ise iki sismik ağ bulunmaktadır. Bu ağlardan biri Afet İşleri Genel Md., diğeri ise BÜ Kandilli Rasathanesi ve DAE tarafından çalıştırılmaktadır. Her iki ağda on-line ve çoğu analog olan istasyon bulunmakta, iki ağ arasında idari ve teknik nedenlerle real time veri bağlantısı olmadığından sismik etkinliği tam ve doğru olarak izlemekte yeterli olmamaktadır.

Bunların dışında Afet İşleri genel Müdürlüğü ve Japon Uluslararası İşbirliği Kurumu (JICA) ortaklığında yürütülen “Deprem Zararlarının Azaltılması” projesi kapsamında Orta Karadeniz Bölgesinde 10 istasyonlu modern bir sismik ağ çalıştırılmaktadır. Bu sismik istasyonlarda üç bileşenin yanısıra mutlak zamanda ivme ölçen sayısal broadband sismometreler yer almakta, ölçüler telemetrik olarak değerlendirme merkezine ulaştırılmaktadır. Ayrıca Erzurum Üniversitesi DAE, Karadeniz Teknik Üniversitesi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin broadband kayıtçaları olduğu bilinmekte ancak bunlar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Değişik kurum ve kuruluşlar tarafından kurulan bu sismik istasyonlardan çoğunluğunun konumları ve topluca değerlendirildiğinde ülke içinde uygun dağılımı sağlayıp sağlamadıkları konularında bilgi bulunmamaktadır.

JEODEZİK ÇALIŞMALAR, JEODEZİK TEMEL AĞLAR

Deprem nedeni sayılan, yer kabuğundaki gerilmelerin, yer kabuğunda gözle fark edilemeyen küçük hareketler sonucunda ortaya çıktığı bilinmekte ve bu nedenle “yer kabuğu hareketlerinin” izlenmesi gerekmektedir. Yer kabuğundaki hareketlerin yerinin, yönünün ve büyüklüğünün saptanması için jeodezik ağlar kurulmakta ve ölçüler yapılmaktadır.

Jeodezik ağlar günümüzde; uydu ve uzay teknolojilerinin gelişimi sonucu hızlı, ekonomik ve yüksek doğruluklu GPS (Global Positioning System) ve GLONASS sistemleri ile ölçülmekte ve değerlendirilmektedir. Bu sistemler ile üç boyutta konum belirlenebilmekte ve duyarlı sonuçlar elde edilmektedir. Jeodezi ve Fotogrametrinin güncel görevi, konum bilgisi üretmek ve bunları bir “Konumsal Bilgi Sisteminde” sistemleştirerek çok disiplinli etkinliklerinde kullanmaktır.

GPS’in yer kabuğu hareketlerinin belirlenmesi amacıyla dönük olarak kullanımı günümüzde çok yaygınlaştı. Uygulamada, levhaların hepsini temsil edebilecek GPS noktalarından oluşan ağların yardımıyla lokal hareketler

belirlenmektedir. GPS'i diğer sismolojik yöntemlerden ayıran en önemli özelliği, anlık olarak da fayların hareketlerini izlemekte kullanılabilmesidir. Bu tür bir çalışmada, fayların çevresinde uyfulardan sürekli (24 saat) veri toplayan GPS alıcıları yerleştirilir ve bu veriler bilgisayarlarla donanmış bir merkeze on-line olarak iletilir. Bu merkez söz konusu verileri anlık olarak değerlendirerek bir önceki değerlendirme sonuçları ile sürekli karşılaştırır, eğer istatistiksel olarak anlamlı bir hareket varsa kullanıcıyı uyarır.

GPS gözlemleri, uydudan yayınlanan sinyalin geçtiği yol boyunca geçirdiği sürenin ölçülmesi ile ya da sinyal ile alıcıda üretilen aynı özellikli sinyalin karşılaştırılması ile oluşturulan faz farklarının ölçülmesi ile elde edilir.

Türkiye'de depremlerin önceden belirlenmesine yönelik jeodezik çalışmalara 1972 yılında KAF'ın batı kesiminde başlanılmıştır. Yersel ölçme teknikleriyle başlatılan çalışmalarda, belirli bölgelerde tesis edilen mikrojeodezik ağlarda yapılan periyodik ölçme ve değerlendirmelerle fay içindeki ve çevresindeki lokal hareketlerin belirlenmesi amaçlanmış ve bazı sonuçlar elde edilmiştir.

Türkiye genelinde tektonik plaka hareketlerini izlemek amacıyla Ankara Harita Genel Komutanlığınca (HGK) işletilen bir sabit GPS istasyonu, dış kredi desteği ile temin edilen ve TÜBİTAK-MAM tarafından çalıştırılan, Marmara Bölgesinde faal olan altı sabit GPS istasyonu, BKG (almanya) ile ortak çalıştırılacak olan İstanbul (İTÜ)'da bir ve Trabzon (KTÜ)'de bir ve Diyarbakır (HGK, ABD, Dicle Üniversitesi) olmak üzere halen 10 adet GPS istasyonu bulunmaktadır. Bu istasyonların bir bölümü yoğun olarak Marmara Bölgesinde bulunmakta, istasyonların azlığı yanında ülke genelinde uygun dağılım ve sıklık sağlanmamakta ve istasyonlar arasında bir koordinasyon da bulunmamaktadır.

İznik, Sapanca ve Akyazı mikrojeodezik ağların (toplam 21 noktalı) ölçülerinde GPS kullanımına 1994'de başlanılmış, finans kaynağı bittiği için 1998'den sonra devam edilmemiştir.

DÜNYADA GPS İLE DEPREM İZLEME

Dünyanın değişik bölgelerinde, yeryüzü değişikliklerini sürekli izleyen değişik amaçlı GPS ağları bulunmaktadır. Örneğin;

Güney kaliforniya GPS ağı: Toplam 250 noktadan oluşacak şekilde tasarlanmış, şu ana kadar 150 adedi çalışır durumdadır.

San Fransisko körfez bölgesi GPS ağı: Toplam 25 GPS noktasından oluşmaktadır.

Japonya GPS ağı; Bu projenin amacı tüm Japonya'yı kapsayacak şekilde toplam 2000 adet sürekli GPS alıcıları yerleştirmektir. Şu ana kadar toplam 1000 adet GPS aktif olarak çalışmaktadır.

Türkiye'de ise Marmara Bölgesinde 2 yıldır devam eden 15 noktalı sürekli GPS ağı çalışmaları henüz sonuçlandırılmamıştır.

MİKRO BÖLGELEME ÇALIŞMALARI

3194 sayılı İmar Kanunu fiziksek planlama kademelerinden "Bölge Planlarının" Devlet Planlama Teşkilatınca, "Çevre Düzeni Planlarının" Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca,

"Nazım ve Uygulama İmar Planlarının" Valilik ve Belediyelerce yapılması gerektiğini belirlemiş olmasının rağmen, bu plan kademelerinin hepsinde planlamaya esas olacak temel veri olan; deprem ve diğer doğal afet tehlikesinin, bu planlama ölçeğinde belirlenmesi çalışmaları gözardı edilmiştir.

Çağdaş bir planlama anlayışı, deprem ve diğer afet zararlarının azaltılması için, herşeyden önce doğal afetlerden etkilenmeyecek yerleşim yerlerinin seçilmesini öncelikli olarak gündemine almalıdır.

5.16- Deprem Bölgesi ve Yerel Yönetimler

Beton temeller uzanıyor, beton kuleler dikiliyor ve demir, çelik, alüminyum ve camdan yapılmaya dikey bir dünyaya yol almak için her yerde yapı iskeleleri yükseliyordu...

Uygarlık ve insanlık tarihindeki birikimlerin mekana yansıdığı ortak yaşam alanları ve özgürlüğün kaynağı olan kentler yerine, yalnızlığın, dışlanmışlığın, ekolojik bozulmanın ve estetikten yoksun bir yerleşim formu ile özdeşleşen "kentler" ortaya çıkıyordu. Kentler, bir arada olan insan yığınları haline gelmiş, ticari ilişkiler dışındaki, sosyal, kültürel ilişki boyutları unutturulmuştu. Kent havası artık, özgürleştirici değilinde, hasta edici bir niteliğe bürünmüştü. Olması gereken nüfusun onlarca kat fazla bir nüfusu taşımaya zorlanmıştı kent mekanları. Dikey ve yatay olarak büyümeye zorlanıyordu. İki katlı evler yıkılıyor, yerlerine yüksek katlı beton kuleler dikiliyor, zeminleri sorunlu olan alanları yapılaşmaya açılıyor, doğa ağır yaralanıyordu. Yıllar önce yapılan bilimsel ve teknik çalışmaların ürünü olan imar kararları değiştiriliyor, plan tadilatları yapılıyor, imar aflarıyla kaçak yapılaşma teşvik ediliyor, toplumsal yaşamın kaderi rant ve spekülasyona teslim ediliyordu...

17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremlerinin etki alanı içinde 140 kadar belediye bulunmaktadır. Bunlardan dördü "metropol/büyükşehir" (İstanbul-İzmit-Bursa-Eskişehir), beşi ise (Adapazarı-Yalova-Balu-Tekirdağ-Zonguldak) "il merkezi" belediyeleridir. Bolu iline bağlı Düzce ilçesi ise 12 Kasım depremi sanrası il yapılmıştır. Düzce'nin dışında bölgenin en yeni il merkezi ise 1995 yılında İstanbul'dan ayrılan Yalova'dır.

Türkiye'de yaklaşık 50 yıllık bir "kent planlama" geleneği olmasına karşın, yerleşim alanlarında yaşanan sorunları çözümleyecek, sağlıklı ve bilimsel bir yönlendirme ve imar düzenleme sistemi geliştirilmemiştir. Ülkemizde mevcut tüm belediyelerin imar planları bulunmakta, hatta belediyelerin % 37.1'nin ikinci kez, % 17.5'nin üçüncü kez, % 6.2'sinin ise dördüncü kez veya daha fazla imar planı yapılmıştır. Sorun imar planlarının varlığı ya da yokluğundan çok, bu planların nasıl yapıldığı, kararların nasıl alındığı ve nasıl uygulandığıdır.

Planlamanın en temel ilkelerini çiğneyerek tarım alanlarını, sahilleri, dere yataklarını, dolgu alanlarını yoğun yerleşime açmak ve 5-8 katlı yapılarla daldurmak ağır yıkım ve hasarları meydana getirmiştir.

Bu nedenle de en büyük yapısal hasarlar bu yerleşim alanlarında olmuştur. Aynı yörelerde bu tür zeminler üzerine inşa edilmemiş, doğa ve zemin yapısıyla barışık 1,2,3 katlı yapılar ya çok az ya da hiç hasar görmemiştir. Özellikle Adapazarı'nda bu durum net bir şekilde gözlenmektedir. Aynı zemine oturan 5-8 katlı yapılar yerle bir olurken, hemen yanı başlarındaki 1,2,3 katlı yapılar ayakta durmaktadır.

Adapazarı'nda 1967 Depremi'nden sonra yapılan planlarda yapılaşma 3 katla sınırlandırıldığı halde, bugün depremin yerle bir ettiği yapıların, hem de planlı olarak, 7-8 katlı olduğunu görüyoruz. Burada sorulması gereken, zemin taşıma kapasitesi ölçülerek 3 kat sınırlaması getirilen bir bölgenin 7-8 katlı bir yapılaşmaya nasıl açılabilmiştir.

Adapazarı'nda son 50 yılda meydana gelen 4 depremin yol açtığı binlerce can kaybına ve büyük hasarlara rağmen, aynı toprakların yüksek katlı yapılaşmaya açma kararlarını neden ve kimler aldı? Rant adaklarının, arazi sahibi ailelerin çıkarı için Sakarya ovasının alüvyonlu zeminlerini imara açarak bunlar üzerinde yüksek katlı blokların yapılmasına genel ve yerel yönetimler onay verdiler.

Aynı şekilde, birinci derece deprem kuşağında yer alan Yalova'nın 1968 tarihli imar planlarında, kıyı boyunca çok yumuşak olduğu için çok katlı yapılaşmaya elverişli olmayan zeminlerinde, gerekli önlemler alınmak koşuluyla ancak 2 katlı yapılaşmaya izin verilebilen alanların nasıl 5-6 katlı yasal izinli binalarda dolabildiği; içinde elma bahçeleri ve dere yatakları olan Hacımehmet Ovasını ciddi yaşamsal riskler taşıdığı gerçeğine karşın, nasıl imara açıldığı; bu kararları kimlerin alıp kimlerin onayladığı sorulması ve soruşturulması gereken konular olarak ortada durmaktadır.

Yalova'da binlerce kişiye mezar alan Hacımehmet Ovasını imara açmakla yetinmeyip, imar planlarında yapılan tadilatlarla yeşil alanlar da yapılaşmaya açılmış, ilave katlar verilmiştir. **Yalova Belediye Meclisi'nin 10 Haziran 1999 günü almış olduğu bu kararlar, depremden sadece altı gün önce yani 11 Ağustos'ta imzalanmış ve yürürlüğe girmek üzereyken, 17 Ağustos günü deprem olmuştur.**

Yalova Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı Sesleniyor...

"Sevgili Yalovalılar

Satın alacağımız veya sahibi olduğumuz arsa ve arazinin inşaat yapımına müsait olup olmadığına, müsait ise yapı şartlarını, belediyelerden alınan imar durumu ile öğreniniz. Ancak uygulamada, zaman yetersizliği...maksatlı kişilerin doğru olmayan bilgileri yaymaları...bu ve benzeri sıkıntılara engel olmak için imar paftalarını neşretmek ve halkımızın bilgisine sunmak istedik.

Ayrıca Yalova'mızın ülke kalkınmasında 'yerel potansiyel' olarak hangi imkanlara sahip olduğunu göstermek istedik. 'Yerel potansiyel' bir ekonomik artı değer doğmasına neden olabilecek herhangi birşeydir.

Yalova açısından her yerde bulunmayan "şey", coğrafi konumu ve karşılaştırmalı olarak gelişmiş alt yapısıdır. Yalova, İstanbul, İzmit ve Bursa üçgeninin ortasında ve bu üç büyük kente kolay ulaşılabilir olmak gibi önemli bir avantaja sahiptir. Gelişen otoyollar ve diğer ulaşım araçları Yalova'yı gelecekte daha büyük bir cazibe merkezi yapacaktır. Metropollerde üretimlerini gerçekleştiren işadamları ulaşım imkanlarının artmasıyla Yalova'yı mesken alanı olarak seçecektir ve seçmeye başlamıştır. Bu tercihi zaman içinde artıracak olan önemli bir etkende...2015 yılına kadar kifayet edecek olan imar planlarının yapılmış olmasıdır.

...Hamurlaşma diye tanımlanan 18'nci madde uygulaması Yalova'da 3500 dönümden gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de büyük şehirler dahil hiçbir yerde bu büyüklükte hamurlaşma yapılamamıştır. Planlama çalışmalarındaki bu başarılarla Yalova'nın önümüzdeki yıllarda bölgenin "konut alanı" olarak tercih edilmesine sebep olacaktır. Böyle bir tercihe olumlu etkilerden biri de Araştırma Enstitüsü ve Devlet Üretim Çiftliği'nin sahip olduğu kıyılarımızdaki büyük arazilerdir...

Üç büyük sanayi şehrinin ortasındaki Yalova 'Konut Alanı' olarak hizmet sektörünü de beraberinde getirecektir..

2000'li yıllarda İstanbul, İzmit gecekondulaşırken Yalova Marmara Bölgesi'nin 'zengin mahallesi' olmaya adaydır.

Yakup KOÇAL

Yalova Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı"

Amaç, bu kısa yazıda; yerel potansiyel, ekonomik artı değer, otoyollar, cazibe merkezleri, işadamları, imara açılmış 3500 dönüm alanlar, konut alanları ve zengin mahallesi olarak gayet açık dile getirilmiştir.

Yalova Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı iken 18 Nisan 1999 seçimlerinde Yalova Belediye Başkanı olan Yakup Koçal'ın, "2015 yılına kadar kifayet edecek imar planlarıyla" imara açıldığını **ve hamurlaşma uygulamasının gerçekleştiğini söylediği 3500 dönümlük bu alan, binlerce insana mezar olan Hacimehmet ovasıdır.** Sevgili Yalovalılar diye seslendiği insanların bir kısmı şimdi ne acı ki bu ovadaki yapıların enkazları altında yaşamlarını yitiren insanlardır.

Binlerce dönümlük dere yatakları, meyva bahçeleri üzerinde beton blokların, sitelerin inşa edilmesinin ortamlarını yaratanlar, bunların kararlarına imza atanlar ile mahalli rant odakları arasındaki ilişkiler ve bunların tepelere kadar uzanan bağlantıları enkazların altından birer birer çıkmaktadır.

Enkazların altından çıkan ilişkilerin her biri, 3 Kasım 1996'da Susurluk'ta bir trafik kazasıyla ortaya çıkan mafya-siyaset-aşiret ilişkilerini aratmayacak boyuttadır.

Adapazarı-İzmit-Gölcük ve Yalova birbiriyle her alanda ilişkili olan aynı havza içindeki yerleşmeler olmasına rağmen, bu havzadaki her belediye, kendi sınırları içindeki imar kararlarını diğerleriyle hiç ilişki kurmadan alma yetkisini sonuna kadar kullanmıştır.

Döngel-Bahçeçik-Gölcük-Değirmendere gibi depremin en çok yıkıma ve can kayıplarına yol açtığı Körfez kıyısındaki birbiriyle bitişik belediyeler imar planlarını diledikleri şekilde yapabilmişler, jeolojik açıdan sakıncalı alanları yapılaşmaya açabilmişlerdir.

Bu örnekleri, TMMOB ve Odalar'ında bulunan bilgi ve belgelerle çoğaltmak mümkün. Ama, sanuç aynı. Türkiye'deki imar kararları, sağlıklı yaşam ortamlarını oluşturmak yerine "rant yaratma" ve "rantı paylaşma"nın paylaşım aracı haline gelmiştir. Bu kararlar, altında kalacağımız beton blokların dikilmesinin ortamlarını yaratan belgeler olmaktan öteye bir değer taşımamaktadır.

Çınarcık, yıllardır imar yolsuzlukları nedeniyle hüküm giymiş belediye başkanları tarafından yönetilmiş, ikinci konutların yoğun olduğu bir yerleşim alanı. Çınarcık'ta yasadışı imar kararlarıyla yerleşime açılan bu alanlar üzerine inşa edilen beton bloklar çok kişiye mezar olmuştur. İmar tadilatları ve mevzi imar planı kararlarıyla parsellenen beldedeki enkazların altında önemli ilişkiler yatmaktadır.

Deprem bölgesinde, sayısız imar tadilatlarıyla yap-satçılara verilen ilave kat izinlerine teslim olan yerel yönetim anlayışının katliama dönüşen tahribatı yaşanmıştır.

İzmit-Gölcük arasında Körfez'in sonunda yer alan ve yeni yapılmış binaların yerle bir olduğu Başiskele köyü, Döngel Belediyesine bağlı bir mahalle haline getirilmeden önce, eski bir köy yerleşim alanıydı. İzmit-Gölcük Karayolu'nun güneyindeki yamaçların yeşillikleri arasında gizlenmiş evleri, yol ile deniz arasındaki geniş kıyı kuşağındaki bahçeleriyle yeşil örtü görünümündeydi.

Başiskele, 1980 sonrası gelişen rantçı politikaların kurbanı oldu ve 1989 Seçimleri'nden sonra Döngel Beldesi'nin mahallesi haline getirilerek imar yağmasına açıldı. Bu karar, bahçeler içinde yer alan iki katlı köy evleri yerine yüksek katlı blokların dikilmesi demektir. Başiskele hızla betonlaşmaya başladı. Yüksek katlı yazlık siteler, deniz manzaralı rant kuleleri yükseliverdi. 1990 sonrası inşa edilen bu beton kulelerin bir kısmı yerle bir oldu, bir kısmı da yan yatmış ve artık kullanılamaz durumda. Meyva ve bostan bahçeleri yerine beton blokların dikildiği bu köy, depremin nasıl bir felakete dönüştüğünü gözler önüne serdi. Başiskele köylüleri, "doğayla oynadık, o da intikamını aldı" diyorlar.

Yapılaşmaya uygun olmayan zengin tarım topraklarının yer aldığı, birinci derece deprem kuşağında kalan bir bölgenin, meslek odalarının yaptığı sürekli uyarılar göz ardı edilerek ve üstelik de devlet teşvikleri ile yoğun bir sanayi merkezine haline getirilmesi ve buna paralel olarak da yörenin, toprağın taşıma potansiyelini kat kat aşan bir yapılaşmaya zorlanarak yoğun bir yerleşme bölgesine dönüşmesinden başlayarak, zemin etütleri sonucu ancak 1-2 katlı yapı yapılabileceği belirlenmiş alanların plan tadilatları ile 7-8 katlara çıkarılmasına ve zemin etütleri sonuçlarına karşın ya da hiç zemin etüdü yapmadan zayıf zeminlerin iskana açılmasına kadar uzanan bu hırsızlık zinciri Marmara Depremi'ndeki büyük yıkımı yaratan birincil etkenlerdir.

Binalardaki ağır hasarların ve toptan göçmelerin hemen hemen tümü, çok katlı betonarme binalarda meydana geldi. Yaşamlarını yitirenlerin büyük çoğunluğu, yüksek katlı binaların kat döşemelerinin birbirinin üstüne göçmesi sonucu ezilerek can vermişlerdir.

Türkiye’de alınan bu imar kararları mevcut hukuka, yasalara ve yönetmeliklere bile uygun değildir. İmar kararları almaya yetkili bütün kurumlar mevcut mevzuatı bile çiğnemekte, imar izinleri vermekte ve yasadışı bir yapılaşmanın ortamları hazırlamaktadır. Ruhsata dayandıkları için yasal gibi görünen bu yapılar, aslında ilgili mevzuat hükümleri çiğnenerek yapıldığı için kaçak yapılardır. **Yasal ile kaçığın bu derece birbirine girdiği bir ortam yaratılmıştır.**

Türkiye, yaşamın bütün alanlarında geleceğini düşünebilen, planlayabilen ve yönlendiren bir ülke olmaktan çıkmış, ranta ve spekülasyona dayalı bir kaskacın içine sokulmuştur. Yerleşim alanları bir avuç rantçı ve vurguncunun çıkarı için adeta ölüm mekanları haline getirilmiş ve inşa edilmiştir. Doğal kaynaklarımız, yaşam alanlarımız altında kaldığımız ve kalacağımız beton blokları dikenlerin para kazanma alanları haline gelmiştir.

Yağmaya dayalı imar politikalarının doğal sonucu olarak, imar planları artık sadece ranta, daha fazla ranta yasal destek sağlayacak manivelalara dönüşmüş durumdadır. Bu gerçek, tüm imar planlarının ranta hizmet amacıyla hazırlanmadığı, planlar tarafından çok iyi imar planlarının yapılmış ve yapılmakta olduğu gerçeğiyle çelişmemektedir. Gerçek şudur ki, ranta hizmet etmeyen planlar hemen hemen hiçbir zaman uygulama olanağı bulamamakta; bu planlar açıkça çiğnenerek en kısa sürede yerel yönetimlerce değiştirilmektedir.

Demokrasiye, planlamaya ve denetime tahammülü olmayan böyle bir süreçte genel ve yerel yönetimler rant paylaşımının odakları haline gelmişlerdir.

Yerleşme adı altında sürdürülen yağma hızlanmış ve bu yağma sürecinin plansızlık ve denetimsizlik ortamında dikilen beton bloklar Marmara coğrafyasını enkaz haline getirmiştir.

Bugün açıkça ortaya çıkan bir gerçek var. Yaşanılır çevrelerin oluşturulmasının aracı olması gereken planlama, sağlıksız ve yaşamı tehdit eden yapılaşma alanlarının **yasallaştırılmasının**, yetersizliği bilinen mevcut imar yasalarının dahi yapılaşmayı yasakladığı alanları imara açmanın ve arsa spekülasyonunu yaygınlaştırmanın aracı olarak kullanılıyor. Planlamanın amaç olmaktan çıkarıldığı rantçıların elinde bir araca dönüştüğü bu süreç, hiçbir endişe duymadan, pervasızca sürdürülüyor.

Kimse hesap sormuyor, soramıyor. İmar mevzuatında, imar yasa ve yönetmeliklerini çiğneyenler için, müeyyidelere uymayanlar için hemen hiç bir yaptırım yok. İmar mevzuatı hesap sormuyor. Bu bir atlama mı, yoksa ranta dayalı imar politikalarının, imar süresinde yer alacak sorumlulara bilerek verdiği bir güvence mi? Sorunun cevabı yaşadıklarımızda yatmıyor mu?

Yer seçimleri ve yerleşim kararlarının belirlenmesinden yapıların projelendirme, uygulama ve denetimine kadar geçen süreçte;

- Ülkenin en önemli sanayisini, ticaret, eğitim, sağlık tesislerini yüzyıllardan beri depremlerin olduğu bilinen bölge üzerinde kuran ve sermayenin ucuz emek depoları için insanların bu yöreye akmasını teşvik eden,
- Bölgeler arası dengesizlikleri daha da derinleştirerek toplumsal eşitsizliklerin, çevre talanının ve ekolojik bozulmanın son derece büyümesine yol açan,
- İnsanlık ve uygarlık tarihinin binlerce yıllık birikimi olan akıllı, bilimi ve tekniği bir kenara iten, planlama ve şehircilik kurallarını ve toplumsal yararları hiçe sayan,
- Toplumun doğayla ilişkisine ait bilinci yok sayan politikaları uygulayan ve doğa olaylarının olasılığı ve riskini göz ardı eden,
- Toprağın özel mülkiyet altında rant uğruna sınır tanımaz kullanımını teşvik eden, kent toprağındaki “özel mülkiyeti” kutsallaştıran ve rantı, yağmayı bu kutsallığın içinde gizleyerek rantları kentsel gelişmenin temel dinamiği haline getiren,
- Elverişsiz zemin koşullarına rağmen insanların hayatı ve parasıyla ödediği ve altında kaldıkları beton blokların dikilmesinde kaçak ve denetimsiz yapılaşmayı teşvik eden ve hatta ödüllendiren ve bu süreçte yürürlükteki yasa ve yönetmelikleri bile hiçe sayan,uygulamayan
- Temel bir insanlık hakkı olan “barınma” hakkını istismar ederek, konutu, kar edilecek ticari bir meta haline getiren ve piyasa koşullarının insafına terk eden,

Yalnız rantı, yağmayı, vurgunu, kolay kazancı ve karın maksimize edilmesini amaçlayan,

Sosyal, ekonomik ve siyasal bir sistemin yolaçtığı ağır yıkımı ve sonuçlarını, Gölcük ve Düzce Depremleri sonrasında bütün bir toplum olarak yaşıyoruz.

Kapitalist üretim tarzının en yozlaşmış şekli olan ranta ve spekülasyona dayalı ekonomiyi kurup, ülke nüfusunun üçte birini, sanayinin yarısını birinci derece deprem bölgesi olan Marmara Bölgesi'ne yığan, fay hattı üzerindeki alanları yapılaşmaya açan, elverişsiz zeminlerde siteler kurulmasını onaylayan mevcut sistem, felaketin büyümesine neden olan ortamı da yaratıyordu.

5.17- Felaketin Ortamı 17 Ağustos'tan Önce Hazırlanmıştır

Deprem, bölgede 17 Ağustos'tan önce başlamıştı. Doğanın isyanı bu kez noktasal bir felaket yerine bölgesel ölçekte bir felakete dönüşmüştür.

Deprem öncesinde, imar yolsuzluğu olanakları son sınırına kadar kullanılmış, Adapazarı, İzmit, Yalova, İstanbul, Bolu ve Bursa'da yükselen rant kulelerinin ve kara para hirsının önüne geçecek hiçbir mekanizma kalmamıştı. Aslında bütün bir toplumun insanlık değerleri, doğanın tüm dengeleri yokedilmiş, ranta ve yağmaya feda edilmiştir. Yokedilen bütün bir toplumun uygarlık değerleri ve insanlık onurudur.

Türkiye'nin bütün yerleşim alanlarında benzer bir tablo vardır. Bütün sahillerimiz betonlarla doldurulmuş, ormanlarımız yok edilmiş, su kaynaklarımız acımasızca kurutulmuştur. Dere yataklarımız doldurulmuş, meyva bahçelerimiz sökülüştür. Nehirlerimizden, derelerimizden artık zehir akmaktadır. Tarım topraklarımız her geçen gün tükenmekte ve betonlaşmaktadır.

Ülkemizin doğal kaynakları bir avuç rantçının, vurguncunun daha fazla para kazanma hırsı uğruna feda edilmiştir. Dünya'nın hangi ülkesinde deniz kenarındaki bir fidanlık üzerine otomotiv fabrikası kurulmuştur? Hangi ülkenin cumhurbaşkanı, başbakanı ve bakanı böylesi bir karara onay vermiş, temel atma törenine katılmıştır?

Hangi ülkenin bakanlar kurulu, denize 30 km. cephesi olan ve içinde ormanların, fındık bahçelerinin, mısır tarlalarının, derelerin, nehirlerin olduğu 100 bin dönümlük bir alanı serbest şehir kurulması için yapılaşmaya açarak sermayeye peşkeş çekmiştir?

Yaşam kaynaklarımıza, uygarlık değerlerine, insanlık onurumuza ve geleceğimize yapılan saldırıların olağan hale geldiği bu ülkede bütün bu yaşananların her biri aslında bir deprem değil midir?

Bölgelerarası dengesizlikleri ve eşitsizlikleri daha da derinleştiren, milyonlarca insanı yaşam ortamlarından, köylerinden zorla kopararak göçe zorlayan, ülkenin kaynaklarını yatırıma, barınmaya, eğitime, sağlığa değil, rantiyeye, mafyoya, çetelere oktararak sosyal devletten vazgeçen bu sistem değil mi?

İnsanların hayatı ve parasıyla ödediği beton bloklar bu sistemin gözü önünde, bilgisi dahilinde ve sistemin genel ve yerel düzeydeki tüm kurumlarının kararlarıyla değil de, enkaz altında can verenler tarafından mı dikildi?

17 Ağustos gününden önce hangimiz yaşadığımız çevrenin sağlıklı olduğunu, toprağının, havasının suyunun temiz olduğunu söyleyebilir?

Hangimiz, İstanbul'dan İzmit'e giderken, oradan da Adapazarı'na kadar gördüğümüz tablonun ürkütücü olmadığını söyleyebilir? Hangimiz, İzmit yönünden Bursa'ya giderken Körfez boyunca içinden geçtiğimiz yerleşim alanlarındaki çevrenin doğayla barışık ve insanca olduğuna tanıklık edebilir? Gölcük-Yalova sahillerinin yapılarol dolmasının ortamlarını yaratan yerel yönetimlere hangi merkezi yönetim dur dedi, engel oldu?

Türkiye'nin en büyük kenti olan İstanbul'u, havasıyla, suyuyla, yolları, parkları, ormanları, sahilleri, tarihi ve kültürel değerleriyle sermaye tercihleri için feda etmediler mi? Gökkafeşleri, plazaları, otelleri kamusal alanlarımız üzerine ayrıcalıklı imar hakları vererek merkezi hükümet kararlarıyla dikmediler mi?

İstanbul'un ormanlarını vakıf üniversitelerine kim tahsis etti? Mahkeme kararlarıyla ruhsatları iptal edilen bu yapıların temel atma ve açılış törenlerine katılanlar bunların hesabını vermelidir!

İstanbul'un su havzaları, heyelanlı arazileri, dolgu olonları ve yapılaşmaya elverişsiz zeminler yüzbinlerce yapıyla doldurulmodi mi? İstanbul'daki 2 milyonu aşkın konutun % 70'inin, kaçak olduğunu, herkesin deprem konusunda bilgi sahibi olduğu bu dönemde bilmeyen, duymayan kaldı mı?

17 Ağustos öncesi yaşadığımız bu süreç, aslında felaketin kendisidir. Felaketin ortamlarını yaratan mevcut sistem, her anı ve her kararıyla sosyal bir depremin kendisi haline gelmiştir.

6. bölüm

DEPREM-TMMOB-KAMUSAL DENETİM

Kapitalist sistemde 1970'lerden sonra ortaya çıkan anlayış değişikliği Türkiye'de imar, planlama ve yapı sektörüne de yansımıştır. İmar alanında yeni-liberal anlayış doğrultusunda ve hızlı bir biçimde benzer uygulamalar başlatılmıştır.

Yapılmış kaçak yapılarla yetinmeyip ve yapılacak kaçak yapıların da af kapsamına alındığı 1985'de çıkarılan 3194 Sayılı İmar Yasası'na dönemin bu anlayışına göre hazırlanmıştır.

Yasanın genel felsefesinde **denetim** bir kamu görevi olarak görülmemiş, pek çok maddesinde kamusal denetimi zayıflatan hükümlere yer verilmiştir. Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru sonucunda bu maddeler iptal edilmiştir. Ancak, bu politikaları savunan iktidarlar, kamu hizmetlerini ve kamusal denetimi zayıflatan girişimlerine ısrarla devam etmiştir. Bu yönde yapılan tüm uygulamalar devletin sorumluluğunu ağırlaştırmış ve onu **kusurlu** duruma getirmiştir.

Kamu birimlerinin kuruluşundan ya da işleyişinden doğan nesnel nitelikli aksaklık ya da bozukluk olarak tanımlanan kusurların yoğunlaşması, hizmetin hiç işlememesini, geç işlemesini veya kötü işlemesini yaygınlaştırmıştır.

Anayasa'nın 57.maddesinde, "Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözetken bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır.." denilmiştir. Ancak, kamu kuruluşları olan hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimler kamusal denetimi yapabilecek düzeye getirilememiş, getirilmemiştir. Bunun için gerekli olan nitelikli işgücü istihdam edilmemiş, araç-gereç, laboratuvar, vb. gibi gereksinimler karşılanmamış, personelin hizmet içi eğitimine yönelik çalışmalar yapılmamış ve araştırma-geliştirme için olanak sağlanmamıştır. Bu yönde önemli katkısı olabilecek meslek örgütleri desteklenmemiş, tam tersine her yönden engellenmiştir.

Deprem sonrası yapılan tartışmalar, yeni-liberal anlayışın savuncularının bir doğa olayı olan depremin toplumsal felakete dönüşmesinde uyguladıkları politikaların etkili olduğunu, sorunları daha da ağırlaştırdığını görmek istemediklerini ve nedenlerin üstünü örtmeye çalıştıklarını ortaya koymuştur. Diğer yandan, depremin ortaya çıkardığı yatırım potansiyelini bir bölüşüm alanı olarak gördükleri, ayrılacak kaynakları ele geçirmek istedikleri açıkça gözlenmektedir.

Ülkemizde depremi felakete dönüştüren temel nedenler arasında;

- Yapıların yer seçimleri ve yerleşim kararlarını, insanlık ve uygarlık tarihinin binlerce yıllık birikimi olan akli, bilimi ve tekniği göz ardı ederek, planlama ilkeleri ve şehircilik kurallarına aykırı olarak alan,
- Kaçak ve denetimsiz yapılaşmayı teşvik eden ve hatta ödüllendiren ve bu süreçte yürürlükteki yasa ve yönetmelikleri bile hiçe sayan ve uygulamayan, bir sistemin imar ve planlama politikalarının önemli bir yere sahip olduğu 17 Ağustos'ta gözler önüne serilmiştir.

1948 ile 1991 tarihleri arasında **15 adet imar aflarıyla**, parçacı, popülist bir anlayış egemen kılınmış, kaçak yapılaşmalar yasallaştırılmıştır. Eğer deprem olmasaydı veto edilen son Af Yasası'nın bir maddesi de yine imar affı olacaktı. Bu uygulama ve girişimlerin amacının güçlü kamusal denetiminin yapıldığı, insanların planlı yerleşim alanlarında, projelendirilmiş ve bunlara uygun olarak yapılmış konutlarda yaşamalarını sağlamak olmadığı, kamu arazilerinin paylaşılmasını hedeflediği son derece açıktır. Bugüne kadar yer seçimlerinde, planlamada yapılan büyük yanlışlıklar, binaların zemin sorunları dikkate alınmadan yapılmaları vb. bunların en açık kanıtı olup, sorunların basit bir ihmale dayanmadığını, bir sistem sorunu olduğunu ortaya koymuştur.

17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'nden sonra hazırlanan çeşitli bilimsel raporlar, önümüzdeki 30 yıl içerisinde İstanbul'un güneyinde ve İstanbul'u etkileyecek bir yıkıcı depremin meydana gelme olasılığının çok yüksek olduğunu belirtiyorlar. Bu nedenle, bilimsel çalışmalardan elde edilen verilerin dikkate alınması bir zorunluluktur.

Ancak, sistem, bilimi insanlığın hizmetine sokulması gereken, onun gelişmesi ve mutluluğunu sağlayıcı bir araç olarak görmemekte, kar maksimizasyonu sağlayacak bir araç olarak değerlendirmektedir. Yeni liberalizm ise, bununla da yetinmemekte, bilimi tarihsel süreçte ortaya çıkan toplumsal kazanımları ortadan kaldırmak için kullanmaktadır.

Bu koşullarda bilimsel verilerin dikkate alınması yönünde örgütlü çabalara gereksinim bulunmaktadır.

Sistemin savunucuları, daha depremin acıları yaşanırken sorunların nasıl çözümleneceği konusunda görüşlerini açıklamaya başlamışlardır. Planlama, projelendirme ve uygulama gibi birbirini izleyen bir süreçte kamusal denetimin önemi ortadayken ve bu denetimin güçlendirilmesi için pek çok işin yapılması gerekirken, vergi "reformu", sosyal güvenlik "reformu", yerel yönetim "reformu"na benzer ve sorunları daha da içinden çıkılmaz hale getirecek yine "reform" niteliğinde yeni bir yasayı yürürlüğe koymuşlardır.

6.1- Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

Depremden ders alınarak ülkemizin imar hukukunun; planlama, toprak kullanımı, çevre kentleşme, ulaşım, altyapı ve bina yapımı ile bütün bu süreçlerin kamu adına denetiminin bir bütünlük içinde ele alınması beklenirken, 57.Hükümet 10 Nisan 2000 tarihli Resmi gazetede yayınlanan 595 sayılı "Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"yi yürürlüğü koymuştur.

TMMOB, yapı denetimi kararnameyi konusunda basına ve kamuoyuna aşğıdaki açıklamayı yapmıştır.

"50'li yıllardan bu yana uygulanmakta olan sosyo-ekonomik politikalar bir yandan tarımdan sanayiye kaynak aktarımını ve kırdan kente göçü hızlandırırken, diğer yandan metropol kentlerin doğuşuna ve kentsel alanlarda büyük toprak rantlarının oluşumuna yol açtı.

1980 sonrasında uygulanan neo-liberal politikalarla Türkiye ekonomisi üretimden adım adım uzaklaştırılarak rant eksenine oturtuldu.

17 Ağustos ve 12 Kasım Marmara depremleri, yapılaşma sürecinde rant paylaşımı uğruna planlama ve denetimin devre dışı bırakıldığını, doğanın dengelerinin yok sayıldığını, bilimsel gerçeklerin gözardı edildiğini bütün açıklığıyla gözler önüne serdi.

Bu Kanun Hükmünde Kararname, ders almak bir yana, deprem sonrası oluşan ortamı da kullanarak, rant paylaşımına yeni koşullarda hukuksal bir altyapı oluşturma çabasıdır.

Bu kararname:

1. "Yapı"yı tek başına ele almakta, yapı üretimini tümüyle kamusal denetim alanı dışına çıkarmaktadır.
2. Göstermelik olarak sözünü etse de yerel yönetimleri ve Meslek Odalarını denetim alanından dışlamaktadır. Kararnameyi hazırlayan Bayındırlık ve İskan Bakanlığı TMMOB ve Oda'larımızın alanına müdahale ederek Anayasayı ve yasaları çiğnemektedir.
3. Hazırlık süresinin uzunluğuna karşın, katılımcı bir tarzda değil, TMMOB ve Odalarımızın görüşleri tümüyle reddedilerek, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın istediği ve altı ay önce ilk önerdiği biçimiyle çıkartılmıştır.
4. Yapı sektöründeki büyük firmaların kuracakları kardeş yapı denetim kuruluşları ile işbirliği içinde tümüyle kamusal denetimin dışında kalmalarını sağlayacaktır.
5. Yapı denetim tekelleri oluşturulacak, başlangıçta denetim alanından dışlanan serbest çalışan mühendis ve mimarların çok büyük çoğunluğu süreç içinde proje alanından da dışlanacaklardır.
6. Oluşacak maliyet artışı ve yapı denetim tekellerinin küçük ölçekli yapılara ilgisinin az olması nedeniyle kaçak yapılaşma eğilimini besleyecektir.
7. Yapı denetim kuruluşlarının denetimini, daha önceki süreçte mevcut planlara bütün müdahalelerinde iktidara yakın sermaye odaklarına rant aktarımını gözeterek Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na bırakmaktadır.
8. Bakanlar Kurulu'nun Kanun Hükmünde Kararname çıkarmak için yetki aldığı 4452 sayılı yasanın temel amacı olan "doğal afetlerde kolayca yıkılmayacak dayanıklı yapıların üretilmesi" ile çelişir bir biçimde yapı denetim kuruluşlarını "beklenenin ötesinde etkilerle oluşan ..." ve "beklenen doğal afetlerden dolayı meydana gelen yapı hasarlarından ..." sorumlu tutmamaktadır.
9. Yapı denetim kuruluşunun tüzel kişiliğine yetki tanınır ve taşıyıcı sistemlerde sorumluluğu 10 yıla sınırlandırırken, hukuki sorumluluk, projesi aynı kuruluş tarafından onaylanmış olan projeci mühendis, mimara rücu edilebilmektedir.
10. Yerel yönetimlere ait yetkileri özel kuruluşlara devretmesi nedeniyle Anayasaya aykırıdır.
11. 12 yıllık deneyime dayalı uzmanlık tanımını getirirken; rant paylaşımını gözeterek, plansızlığı ve denetimsizliği kural haline getiren politikaların oluşumunda pay sahibi olmayan, aksine Odaları ve TMMOB

bünyesinde bu politikalara karşı mücadele etmiş olan mühendis ve mimarları depremde oluşan yıkımın sorumluları olarak ilan etmektedir.

12. 12 yıllık deneyimi olan mühendis ve mimarlara Odaları tarafından uzmanlık belgesi verilmemesi durumunda bu belgenin Bakanlık tarafından verilmesi hükmüyle bu alanda da belli siyasi partiler için bir siyasi rant olanağı yaratmaktadır.

Yalnızca 12 yıllık deneyime bağlı olarak yapılan, gerçekte lisansüstü eğitim konusu olan uzmanlık tanımı yeterli olmak bir yana son derece eksik ve yanlış bir düzenlemedir.

TMMOB kamuoyunu aydınlatmak, hükümete, siyasi partilere ve parlamentoya sorumluluklarını hatırlatmak için her türlü çabayı gösterecektir.

Hükümet bu Kanun Hükmünde Kararnameyi uygulamaktan vazgeçmeli, TBMM'de İmar hukukunun, ilgili tüm tarafların da katılımıyla bütünlük içinde ele alınarak yenilenmesini sağlamalıdır.

Bunlar yapılmadığı takdirde, TMMOB tüm Odaları ile birlikte, bu yanlışın düzeltilmesi için kitlesel eylemler ve hukuk yolu da dahil her türlü girişimde bulunacaktır.

Rant paylaşımını rahatça sürdürme hayali kuranları uyarıyoruz!"

595 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmündeki Kararnamenin bazı hükmü hükümleri gereğince hazırlanan **"Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliği"** 26 Mayıs 2000 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

TMMOB'nin yasa ve yönetmeliğin iptal edilmesi için başlattığı dava açma çalışmaları devam etmektedir.

"Yapı Denetimi Yasası"nın Öyküsü

1984'te kamu yönetiminin önemli bir kesimi "3030 Sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkındaki Kanun" ile oluşturulan Metropol Belediyeler aracılığı ile yerelcilğe terk edilmiş, teknik ve idari denetimden yoksun bırakılmış ve Türkiye imar ve yapılaşma talanına açılmıştır.

Marmara Depremi sonrasında bütün yanlışları ile masaya yatırılması gereken bir başka olgu ise, merkezi ve yerel yönetimlerin yerleşme ve yapılaşmaya açılan tüm alanlarda uyguladıkları imar mevzuatına dayalı politikalarıdır.

Marmara Depremi'nden kısa bir süre sonra hükümetin sunduğu ve Meclis tarafından kabul edilen Yetki Kanunu ile hükümete geniş yetkiler tanınmış ve sorunların TBMM gündeminde tartışılmasının önü kesilmiş ve yeni düzenlemeler yangından mal kaçırcısına yapılmıştır.

Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilen "reform" niteliğindeki **"Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmündeki Kararname"**ye egemen olan anlayışın uzun bir geçmişi olduğu bilinmektedir. 1985 yılında çıkarılan 3194 Sayılı İmar Yasası'nda, kamu yönetiminin "açıklık" ilkesini hiçe sayan, kamusal denetimi geçiştiren bu anlayışın ilk izleri vardı. "Yeminli Bürolar" olarak bilinen, kamusal görevlerin pek çoğunun ticarileştirilerek piyasa güçlerine devredilmesi yönündeki bu girişim, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı (18.4.1987 Resmi Gazete ve E.1985/11, K:1986/29) ile uygulama şansı bulamamıştır.

1992 Erzincan Depremi'nden sonra ise, tartışmalar tekrar yoğunluk kazanmış, pek çok konferans, sempozyum, kongrede bu konu ele alınmış, yasa teklifleri hazırlanmıştır.

Hazırlanan bu tasarının 1985'ten bugüne kadar hangi aşamalardan geçtiğini açıklamakta yarar vardır. Bunlar:

1. 3.5.1985 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 3194 Sayılı İmar Yasası'nı 21, 22, 24 ve 25. maddelerinde yer alan **yeminli serbest mimarlık ve mühendislik bürolarına** tanınan yetkiler için Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açılmıştır.

Yasanın 21.maddesinde belediye ve valiliklerin yanı sıra yeminli serbest mimarlık ve mühendislik bürolarına "yapı ruhsatı" verme yetkisi tanınmıştır. 24.maddesinde bu büroların kuruluşu, yetki alanları ve sorumlulukları tanımlanmış, 25.maddesinde ise, büroların sınıflandırılmalarının esasları belirlenmiştir.

Anayasa Mahkemesi, ruhsat ve yapı kullanma izni vermenin, asli ve sürekli bir kamu görevi olduğu ve bu hizmetlerin ancak memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle yürütülebileceği gerekliliğine dayanarak 21., 22., 24. ve 25. maddelerde yer alan yeminli serbest mimarlık ve mühendislik bürolarına ilişkin hükümleri, Anayasa'nın 128.maddesine aykırı bularak iptal etmiştir. (18.4.1987 tarihli Resmi Gazete ve E.1985/11, K.1986/29 sayılı Anayasa Mahkemesi kararı)

Yasanın kabul edildiği Turgut Özal iktidarı döneminde bir kamu görevi olan ruhsat verme işi yeminli serbest mimarlık ve mühendislik bürolarına devredilmek istenmiş, ancak bunların bazı sakıncaları olabileceği düşüncesiyle inşaatın durdurulması veya yıktırılması, imar planı ve proje hazırlanması, fenni sorumluluk üstlenmesi, müşavirlik ve müteahhitlik yapmaları yasaklanmıştır. Bugün ise, hazırlanan son tasarıda kamusal görevleri ticarileştirmede daha ileri gidilmiş, ruhsat verme işi kamuda bırakılmış, ancak kamu yalnız bir onay yeri olarak tarif edilmiş, proje ve yapı denetimi ile ilgili kamu görevleri özel yapı denetim kuruluşlarına bırakılmıştır. Yapılmak istenen Turgut Özal'ın dahi niyetlenemediği ölçüde bir özelleştirme.

2. Anayasa Mahkemesi'nin 1986'da verdiği iptal kararından sonra, 1992 Erzincan Depremi'ne kadar İmar Yasası'na yönelik görüşler, tartışmalar bu depremden sonra yeniden yoğunlaşmıştır.

Önderliğini Türkiye İnşaat ve Tesilat Müteahhitleri İşveren Sendikası (İNTES)'in yaptığı bir grup, sektörde kamusal denetimin kaldırılması, bunun yerine özel yapı denetim kuruluşlarının yetkilendirilmesi ve yapı sigortası uygulamasına geçilmesini istemişlerdir.

1994'de İstanbul'da düzenlenen "Yapılarda Can ve Mal Güvenliğinin Sağlanması Açısından **Tarafsız Denetimin Önemi ve Yapı Sigortası Sempozyumu**"nda İNTES'in sunduğu "Yapıda Denetim-Sorumluluk-Sigorta Üçgeni ve Türkiye İçin Öneriler" adlı bildiri de özetle şu görüşlere yer verilmiştir:

"*Proje ve inşaat aşamasında uygulanan denetimin güvenilirliği için yapının sağlamlığını ve meydana gelecek hasarların giderileceğini garanti eden bir sigorta sistemine gerek bulunmaktadır.

*Ülkemiz için düşünülen sistemde, yerel yönetimlerin görevlendirilmesi ve yetkilendirilmesi kaçınılmazdır (Ancak, görevleri ve yetkileri inşaat-iskan ruhsatı verme ve akılcı-sağlıklı kentleşme, yeterli imar sahaları planlanması ve üretilmesi gibi fonksiyonlarla sınırlandırılmalı, diğer yetkilerini kendi adına kullanmak üzere devretmelidir.).

*Bu sistem ile yerel yönetimlerin ağırlığı ve prestiji azaltılmalıdır.

*Denetimin, yerel yönetimin hiç yürümeyen kontrol sisteminden kurtulmuş olarak, bağımsız, özerk, etki altında olmayan, sadece tekniğin ve bilimin ışığında çalışan, devletin katılımı bulunan ve fakat **özel kurum niteliği ağır basan**, karma nitelikli bir Denetim Kurumu eliyle yürütülmesi gerekmektedir.

Böyle ciddi bir denetim uygulamasının, tüm ülkede etkili ve tek elden yürütülmesi, ülkenin coğrafî konumu ve bölgelerin gelişmişlik yönünden farklı olmaları nedeniyle, mümkün olmayacaktır. Bu sebeple pilot bölgelerde ve sadece belli bina türlerine uygulanması mümkün olur (İlk aşamada bina türü yapılarda, 200 m²'den daha büyük ve çok katlı binalarda)."

Bildirinin içeriği, bugün tartışılan taslağın fikri temellerinin o yıllarda oluşturulduğunu bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır.

3. 1997 yılında ODTÜ Deprem Mühendisliği Araştırma Merkezi'nin bir grup öğretim üyesine Erzincan Depremi için Dünya Bankası'ndan alınan kredinin bir bölümü ile "**3194 Sayılı İmar Kanunu ve Yönetmeliklerinin Yeni Bir Yapı Kontrol Sistemi ve Afetlere Karşı Dayanıklılığı Sağlayacak Önlemleri İçermek Üzere Revizyonu Araştırması Müşavirlik Hizmetleri**" adlı bir çalışma ihale edilmiştir.

Milyarlarca TL'ye yaptırılan bu çalışmada, konunun en temel müdahili durumundaki TMMOB'nin katılımı engellenmiş ve proje ile yapı denetiminin özel firmalarca yerine getirilmesi ve kamusal denetimin piyasaya devri anlayışı egemen kılınmıştır.

4. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın Mayıs 1998'de ilgili kuruluşlara gönderdiği "**Yapı Denetimi ve Sigorta Kanunu Tasarısı**"nda teknik denetim "Madde 8-Teknik kontroller veya teknik müşavirler, yapıım safhasında karşılaşılabilecek çeşitli aksaklıklardan yapıyı korumakla görevlidir. Teknik kontrollük, yapı tasarımı, uygulaması ve ekspertiz faaliyetleri bir arada yapılamaz.

Yapı, projesinin incelenmesi ve uygunluğunun belirlenmesi ile yapının başlamasından bitimine kadar, teknik kontrol denetiminde yapılır.

Yapı denetim sorumluları görev ve yetkileri ile yapacakları kontrol hizmetlerine ilişkin esaslar, hazırlanacak yönetmelikle belirlenir. Yapı işinde görev alacaklar, işe başlamadan evvel bu kanunun öngördüğu esaslar doğrultusunda sigortalanmış olduklarını, ilgili idareye kanıtlamak zorundadırlar." Sigorta ise: "Madde 9-Devlet tarafından yaptırılan her türlü yapı, içinde insan çalışan ve yaşayan bütün yapılar ile toplam inşaat alanı brüt 60 m²'yi aşan her türlü yapının mal sahipleri ve yukarıda tanımlanan sorumluları, yapı sigortası yaptırmak zorundadırlar." biçiminde yer almıştır.

Yapı sigortasının çatışan çıkarlar temelinde (yapımcı-sigortacı) tam denetimi sağlayacağı görüşü ise doğru değildir. Her şeyden önce **sigorta bir denetim aracı** olmayıp, zararların karşılanmasına yönelik şirket

uygulamasıdır. Dolayısıyla, yapı sigortası olsa olsa kamusal denetimi destekleyici bir uygulama olabilir. Sigorta uygulamasında, sistemde kamu sigortalarının ağırlıklı olarak yer alması piyasaların denetlenmesi, tekelleşmenin ve haksız kazançların önlenmesi açısından son derece yararlı olacaktır. Kaldı ki, sorunları sigorta sistemi ile bütünüyle çözüme kavuşturmak mümkün değildir. Nitekim, trafik sigortası da "trafik canavarı" olarak tanımlanan trafik sorunlarına çözüm getirememiştir. İşçilerin SSK'ya bağlı çalıştırılmaları da zorunlu olup ve kayıt dışı istihdamları yasaktır. Ancak, bugün 4.5 milyon işçi kaçak olarak çalıştırılmaktadır. Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi, sorunların kaynağı sistemdir ve çözüm için yasal boşluklar giderilmeli; ama çözümler yalnız yasa çıkarılmasında görülmemelidir.

5. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'nden hemen sonra Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından aceleyle "**Yapı Denetim ve Sorumluluk Yasa Tasarısı**" hazırlanmıştır. Tasarıda sorumluluk "Madde 4-Yapı Denetim ve Danışmanlık Şirketlerinin yapının kontrolünün yapıldığı sıradaki yöneticileri ve kontrolü yapan teknik elemanları, denetim altında inşa edileri yapıların fena yapılması nedeniyle, ruhsat verilmesinden sonra ortaya çıkan her türlü zarardan kusur aranmaksızın müteselsilen sorumludurlar." Sigorta "Madde 5-Sorumluluğu söz konusu olan kişilerin faaliyete başlamadan önce mali sorumluluk sigortası yaptırmaları zorunludur.." Teknik denetleme "Madde 12-Bu kanununda tarif edilen her türlü yapının, Yapı Denetim ve Danışmanlık Şirketlerinin denetimi altında inşa edilmesi zorunludur. Yapı Denetim ve Danışmanlık Şirketlerince gerçekleştirilecek denetim, yapım süresince görev alacak kişilerin tüm eylem ve işlemlerinin yanı sıra, yapıda kullanılan her türlü malzemenin standarda uygunluğunu da kapsayacaktır. Ayrıca yapım safhasında karşılaşılabilecek çeşitli aksaklıklardan yapıyı korumakla görevli olan Yapı Denetim ve Danışmanlık Şirketleri, yapı denetimi dışında başka bir faaliyette bulunamaz.

Yapı, projesinin incelenmesi ve uygunluğunun belirlenmesi ile yapının başlamasından tamamlanmasına kadar, Yapı Denetim ve Danışmanlık Şirketi denetiminde yapılır.

Malzeme üreticileri, proje müellifleri veya yapım işinde müteahhit veya taşeron sıfatı ile yer alanlar, yapı denetim şirketlerinin yapıya ilişkin yaptığı ve talep ettiği her türlü teknik düzenlemeyi eksiksiz yerine getirmek zorundadır.

Yapı Denetim ve Danışmanlık Şirketlerinin kuruluş, işleyiş, görev ve yetkilerine ilişkin esaslar yönetmelikle düzenlenir." biçiminde tanımlanmıştır.

6. Ancak, kısa bir süre sonra, 2.9.1999 tarihinde Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nda konu ile ilgili kuruluşlarla yapılan toplantıya, yeni bir "**Yapı Denetim ve Sorumluluk Kanunu Tasarısı**" sunulmuştur. Tasarıda teknik denetim "Madde 5-Bu Kanunda tanımlanan her türlü yapının, Yapı Denetim Kuruluşlarının denetimi altında inşa edilmesi zorunludur. Yapı Denetim Kuruluşları, yapım faaliyetlerinin her aşamasında her türlü inşaatı, imalatı ve yapıda kullanılan malzemeyi denetlemekle ve zemin etüd raporları ile uygulama projesinin uygunluğunu kontrol etmekle yükümlüdürler.

Yapı Denetim Kuruluşlarının, ödenmiş sermayesinin 1 trilyon TL.den az olmaması ve bünyesinde en azından mimarlık, inşaat, makine, elektrik ve jeoloji dallarında deneyimli teknik personel bulundurması zorunludur.

Yapı Denetim kuruluşlarının teşkilat ve görevleri, meslek kuruluşlarının görüşleri alınarak ilgili Bakanlıkça hazırlanacak yönetmelikle belirlenir." Sorumluluk "Madde 7-Yapı Denetim Kuruluşlarının tüzel kişilikleri ile yapının denetiminin yapıldığı sıradaki yöneticileri ve denetimi yapan teknik elemanları, denetimleri altında inşa edilen yapıların fena yapılması nedeniyle, ortaya çıkan her türlü zarardan kusur aranmaksızın müteselsilen sorumludurlar.

Denetim hizmeti yapan kişiler, yaptıkları denetim hizmetinin bu sorumluluğundan hiçbir şekilde ve şartta kurtulamazlar." biçiminde düzenlenmiştir. Böylece, bu yasa tasarısı ile getirilen, sosyal devletin kamusal alan denetimini, sigorta eksenli özel şirketlere devri anlayışıdır.

Bir önceki tasarıda, "**yapım safhasında karşılaşılabilecek çeşitli aksaklıklardan yapıyı korumakla görevli olan Yapı Denetim ve Danışmanlık Şirketleri, yapı denetimi dışında başka bir faaliyette bulunamaz**"lar ifadesi yer almışken, son tasarıdan bu ifadeler çıkarılmıştır. Böylece, şirketlerin hem yapımçı hem denetleyici olmalarına olanak sağlanmak istenmiştir. Bir başka anlatımla, bir yandan kamusal denetim ticari kuruluşlara bırakılmak istenirken, diğer yandan da **tekelleşme** teşvik edilmek istenmiştir.

Yine bir önceki tasarıda yapı denetim kuruluşlarına bir sermaye sınırlaması getirilmezken, son tasarıda "**ödenmiş sermayesinin 1 trilyon TL.'den az olmaması**" koşulu getirilmiş böylece sektörde tek elci yapının oluşturulmasının politik olarak tercih edildiği ortaya konulmuştur.

Bakanlık düzeyinde yürütülen çalışmalarda, yapı sigortası, sigorta şirketlerinin isteksizliği yanında, zorunlu sigorta süresini, 25 yılı çok görmeleri ve 5 yılda ısrar etmeleri nedeniyle kesin bir sonuca ulaşılammıştır.

Yapı denetim ve danışmanlık şirketlerinin kurulmaları için öngörülen 1 trilyon TL'lik koşuldan vazgeçilmiştir. Bunun nedeni ise, sermaye bloğunda yaşanan bölüşüm kavgaları sonucunda, orta-küçük sermaye kesiminin bölüşüme dahil edilmesidir.

Kamusal alanın denetimi üç temel kurala dayanmak durumundadır. Bunlar tarafsızlık, bağımsızlık ve kar amacı gütmemektir. Önerilen yapı denetim şirketlerinde bu kuralların varlığından söz edilemez.

Aynı çevreler tezlerine destek amacıyla, gelişmiş ülkelerdeki uygulamaları örnek olarak vermişlerdir ancak bu yanıltıcıdır. Çünkü, o ülkeler ile Türkiye'nin toplumsal koşulları birbirlerinden çok farklıdır. O ülkelerde göç, nüfus artışı, kentleşme bir sorun oluşturmamakta ve bunun yanında konut fazlası bulunmaktadır. Türkiye'de ise, hızlı göç ve nüfus artışı yaşanmakta, kentleşme süreci devam etmekte ve konut açığı bulunmaktadır. Bütün eksikliklerine, yanlışlarına karşın yine de büyük olanak ve kadrolara sahip merkezi ve yerel yönetimlerin yetersiz kaldığı proje ve yapı denetimi alanında, kar amacıyla faaliyet yürütecek yapı denetim ve danışmanlık şirketlerinin çözüm getireceğini iddia etmek gerçekçi değildir. Bu şirketler ya eğitim, sağlık olanaklarında olduğu gibi üst gelir gruplarına hizmet verecekler ve bugün kentlerin yüzde 70'inin kaçak yapılarından oluştuğu dikkate alınır, bu kesimler kendi kaderi ile başbaşa bırakılacak ya da uygulama yaygınlaştırılarak yozlaştırılacaktır.

Yeminli Mimarlık ve Mühendislik Büroları deneyimi anımsandığında, önüne gelen yatırım kararına uygundur biçiminde ÇED Raporu veren özel şirketler göz önüne alındığında, yapı denetim sürecinin özelleştirilmesinin sonuçlarından ciddi biçimde endişe duymamak olanaksız.

6.2- Mühendislik Mimarlık Yasası ile TMMOB Yasası

10 Nisan 2000 tarihinde yayınlanan Yapı Denetimi Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname, 3458 sayılı Mühendislik Mimarlık Hakkında Kanun ve 7303 sayılı değişik 6235 sayılı TMMOB Kanunu'nda da değişiklik yapılmasını gündeme getirmiştir.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın, Anayasa'nın 135.maddesinde tanımlı haklarıyla TMMOB'nin kurumsallığı ile ilgili söz konusu yasal düzenlemeleri tek başına önermesi düşünülemez; bu hak ve yetki en başta TMMOB'nindir.

TMMOB, 23 Odası ve bünyesindeki 60'ı aşkın meslek disiplini ile kamu ve özel sektör alanlarının tümündeki mühendislik-mimarlık hizmetlerinin, TMMOB'ye kayıtlılık ve mesleki denetimini Anayasal bir hak ve sorumluluk olarak görmektedir.

Buna göre; 1982 Anayasası ile yürürlükten kaldırılan, kamuda çalışanların "TMMOB'ye üyeliği", yeniden zorunlu hale getirilmelidir.

3458 ve 6235 sayılı yasalarda yeni düzenlemeler ile, kamusal denetimin özel sektöre devri eksenli bir yapı denetimi ve bunun aracı konumundaki yapı denetimi kuruluşlarının, mühendislik ve mimarlık hizmetlerini yürütmelerinin formüle edildiği ve kamusal alanda özelleştirme eksenli bir kurumsallaşmanın istenildiği açıklıkla görülmektedir. TMMOB kendi yasalarında böylesi düzenlemelere, "kamu kurumu" niteliğiyle, temelden karşı çıkmaktadır.

Önerilen biçimiyle, yeni düzenlemelere gidilse bile; Türkiye'de YÖK'ün üniversite/fakülte bünyelerinde verilen mühendislik-mimarlık eğitiminin niteliği de ayrıca tartışılmak durumundadır. Nitelikli mühendis ve mimarlar mezun etme koşullarına sahip olmayan/olamayan (öğretim üyesi, laboratuvar, dersane, ar-ge çalışması, finansman eksikliği, özel üniversitelerle rekabette eşitsizlik vb.) mevcut eğitim sistemi koşullarında yapısal bir iyileştirme düşünülmeyen; piyasa koşullarında ucuz emek ve işsizlik kısılacındaki mühendis mimarlar, daha da acımasız koşulları yaşamak ile yüzyüze bırakılacaklardır. Bu nedenle, konu, Türkiye'deki politik-ekonomik sisteme bağlı olarak ortaya konulmak zorunluluğundadır.

3458 ve 6235 sayılı yasalarda yeni düzenlemeler yapılmak isteniyorsa; TMMOB'nin yıllardan beri savunduğu mühendislik mimarlığın tüm alanlarında ve tüm hizmet süreçlerinde, kamusal alan denetiminin yadsınmaz bir kurumu olma niteliği öne çıkarılmalıdır. Buna göre yeni düzenlemelerde, merkezi ve yerel siyasi iktidarların bugüne kadar TMMOB'nin işlevlerinin önünü kesen uygulamalarına (acı sonuçları da görüldüğü üzere) son veren hükümler yer almalıdır.

6.3- 17 Ağustos 1999 Sonrası Çıkarılan Bir Yönetmelik

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca deprem sonrasında imar mevzuatıyla ilgili olarak; bugüne kadar yürürlükte yer almayan ya da boşluklar bulunan bazı konuları da kapsayan "2 Eylül Yönetmelikleri"ni hazırlayarak yürürlüğe sokmuştur.

Örneğin; 23804 sayı ile Resmi Gazete’de yayımlanan, “3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliği”nde; daha önce yönetmelikte yer almayan TMMOB’ye bağlı bazı meslek disiplinlerine ilişkin proje, etüd raporu ve teknik uygulama sorumluluğu (TUS) zorunlu hale getirilmiş; bunun yanısıra, özel sektörde mühendislik ve mimarlık faaliyetlerinde bulunabilmek için, TMMOB’ye bağlı ilgili odalara kayıtlılık ve belge alma koşulu belirtilmiştir.

Kuşkusuz, bu gelişmeler olumlu olmakla birlikte; Türkiye’de yalnız deprem bölgesinde değil, tüm ülkede, yerleşimlerin yaşanabilirlik, çağdaşlık ve güvenlik özelliklerini ortaya koymada bir araç olarak ele alınması gerekir. Bunun yanında, tüm mühendislik ve mimarlık hizmetlerinin anılan düzenlemelerde değerlendirilmesi, deprem sürecinde de görüldüğü gibi yaşamsal bir önem arz etmektedir.

Söz konusu yönetmeliklerin hazırlanmasında TMMOB’dan görüş istenmemiştir. Bu yönüyle TMMOB’nin birikimleri ötelenerek, saf dışında tutma anlayışı egemen kılınmıştır.

TMMOB, mesleki denetim yetkileri konusunda, yönetmelikte, mühendislik-mimarlık alanlarında proje ve teknik uygulama sorumluluğunda; gerek merkezi, gerekse yerel yönetimlerin sorumluluklarını yerine getirmelerinin de denetleyicisi olmalıdır.

Yönetmelikte yer alan yeni düzenlemelerin hızla uygulamaya şokulması ve özellikle, kamuda ilgili mühendislik-mimarlık alanlarında istihdam büyük önem kazanmaktadır. Mevcut eksiklik söz konusu projelerin, mühendis, mimarlar yerine, fen adamlarınca onaylanması sakıncalarını doğuracaktır. Yönetmelikte İmar Kanunu’nun 38.maddesine atıf yapılarak, “mühendis, mimar ve şehir plancıları dışında kalan fen adamlarının yetki-görev ve sorumlulukları”nın da aynen korunması, bu olumsuzluğu ortaya koymaktadır.

Bu nedenle, devlet memuru gereksinimini karşılamak için, merkezi sistemle 17 Ekim 1999 tarihinde yapılan sınav değerlendirmelerinde; mühendis ve mimarların istihdamı özel önem kazanmaktadır.

6.4- İmar Hukuku ve Yapı Denetimi

1. TMMOB, yapı denetimiyle ilgili her türlü sorunun, sistemdeki tüm çarpıklıkların, denetimsizliğin ve yetersizliklerin giderilmesinin; imar, planlama ve uygulama süreçlerini birlikte ele alan bütünlüklü imar yasasıyla mümkün olduğunu 3194 Sayılı İmar Yasası ve ilgili yönetmeliklerin bu kapsamda ele alınması gerektiğini, bir kez daha tespit etmekte ve savunmaktadır.

595 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmündeki Kararname, halen çok başlı ve karmaşık olan imar sürecini daha da karmaşık hale getirecektir.

2. TMMOB; merkezi ve yerel yönetimlerde yerleşim alanlarının fiziki, ekonomik, sosyal, kültürel organizasyonunda kamu yararı ilkesiyle mesleki denetimin gerektirdiği tüm mevzuat değişikliğinin bütünsel olarak ele alınması gerektiğini tesbit etmektedir. Mevcut tasarıda yapının sadece bina olarak ele alındığı, sadece depreme dayanıklılığın arandığı, ve yapının tanımlandığı bu dar haliyle bile kamusal denetimin dışına çıkarıldığı görülmektedir. Öncelikle yapının, gerçek tanımına kavuşturulması gerekmektedir. Mekanın fiziksel organizasyonunda proje ve uygulama denetimi gerektiren tüm mühendislik-mimarlık hizmetleri kapsam içine alınmalı ve kamusal denetim uygulanmalıdır. Yapı üretim sürecinde denetim ise; yapı üretim süreci öncesinde, planlama doğal verilerinden başlayarak, yapının oluşturulduğu fiziksel çevre ile bütünsel uyumuna kadar rol alan mühendislik-mimarlık disiplinlerinin etkileşimli bir süreci ve bu sürecin tüm aşamalarında deprem ile birlikte sel, çığ, heyelan, yangın, nükleer atık vb. çevreye zarar veren doğa olaylarının ve endüstriyel felaketlerin ortam ve koşullarını da kapsamına almalıdır.

3. TMMOB; kamu adına oluşacak denetim süreci içinde bir meslek kuruluşu olarak yasalarla güvenceye alınmak koşuluyla, görevlerini yüklenmek durumundadır.

4. TMMOB, “TMMOB Serbest Müşavirlik, Mühendislik ve Mimarlık Hizmetleri ve Büro Tescil Yönetmeliği’nde tanımlanan” Odalarca belirlenecek yeterlilik konularına sahip olan üyelerinin” belgelendirilmesini, kendi yetki alanı içinde görmektedir. TMMOB, meslektaşının proje ve uygulamasının denetimini, Büro Tescil Belgesi, Serbest Müşavir Mimar veya Mühendislik ve diğer ilgili yönetmelikler çerçevesinde denetler.

5. TMMOB; mesleki denetimini, toplumun sağlığını, çağdaşlığını, güvenliğini ve geleceğini gözönünde bulundurarak, bilimin ve tekniğin gereklerine, teknik şartname, yönetmelik ve esaslara, yasal kurallara uygunluğunu “tasarım özgürlüğünü” kısıtlamayacak ama öte yandan da temel kriterlere uygunluğunu sağlayacak bir düzeyde; ilgili Oda birimi tarafından denetlenmesi olarak tanımlamaktadır.

7. bölüm

DEPREM BÖLGESİ, GAP ve BİR FIRSAT

17 Ağustos 1999 günü depremin yolaçtığı felaket, Deprem Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu Projesi'ni (GAP) birlikte almamız gerçeğini önümüze koymuştur. Depremin etkilediği Marmara coğrafyası Türkiye'nin en gelişmiş bölgesi, Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri ise en yoksul bölgesidir.

Şimdiye kadar, özellikle III. Plan süreciyle birlikte, tüm resmi kaynak ve kalkınma planı söylemleri, "Türkiye Gelir Tablosu'nun Dengesizliğinden", "Bölgelerarası Gelişme Farkından" ve "Gelir Dağılımındaki Adaletsizlikten" söz etmiş, kendine göre programlar önermiştir.

Ancak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin, tüm bu tanımlama ve söylemlere rağmen, gelir dağılımındaki dengesizliği, ne yazık ki, bu süreçte birlikte derinleşmiştir.

Türkiye'de bölgesel dengesizliğin giderek kalıcılaşan özelliği en açık bir biçimde gelişmiş ve az gelişmiş bölgelerin GSMH'dan almış oldukları paylar ile gözlenmektedir.

Türkiye'nin en gelişmiş bölgesi olan Marmara Bölgesi ve bu bölgenin itici gücü olan İstanbul'a ilişkin GSMH verilerinin süreç içindeki gelişimi incelendiğinde, dengesiz kalkınma sürecinin ilk boyutu da ortaya çıkmaktadır.

İstanbul 1960'lardan beri Türkiye milli gelirinin %20-22 arasında bir paya sahip olmuştur. 1965 yılında ülke milli gelirindeki payı %19.6 olan İstanbul'un payı 1993'de %20.6 ve 1995'e gelindiğinde ise %21.4 olmuştur. Aynı dönemde 1965 yılında İstanbul'u da içine alan Marmara bölgesinin %30.6 olan payının, 1993 yılında %36.0'a, 1995 yılında ise %36.6'ya ulaştığı görülmektedir.

Yine, aynı zaman dilimi içinde bölgesel dengesizliğin diğer ucunu oluşturan Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin 17 ilinin GSMH'dan aldıkları pay incelendiğinde ise, bu Bölgedeki 17 ilin 1965'deki payının %10.39'dan, 1993 yılında %8.12'ye ve 1995'de %7.66'ya gerilediği görülmektedir.

DPT verilerine göre 1987-1995 yılları arasında kişi başına GSYİH'nın artış hızı Türkiye ortalamasında %11.7 olurken, bu oranın Güneydoğu Anadolu Bölgesinde %0.59 olarak gerçekleşmektedir.

Bu gerileme bölgesel dengesizliğin giderilmesinde etkili bir araç olacağı planlanan sanayi yatırımlarına gelişmemiş yörelerde öncelik tanındığı ileri sürülen bir dönemde gerçekleşmiştir.

Kalkınmada öncelikli yöreler kapsamında uygulanan ekonomi politikaları ve teşviklerin; Bölgenin gelişmesine bir katkısı olmamış, hafızalarda, sadece açılıp kapanan paketler olarak kalmıştır.

Bölgelerarası dengesizliğin, gelir dağılımındaki adaletsizliğin sonucu olarak, İstanbul ve Marmara Bölgesi başta olmak üzere kentlere 1950'lerde başlayan insan göçü, yıllardır devam eden çatışma ortamı nedeniyle daha da büyüyerek sürmüştür. Çatışma ortamının önemli sonuçlarından biri de asrın en büyük göç olayına neden olmasıdır. Üç bini aşkın köyün yakılması ve boşaltılması, dört milyona yakın insanın zorla göç ettirilmesiyle büyük bir insanlık dramı yaşanmıştır. Deprem bölgesi bu göç dalgasının önemli bir durağıdır. Köylerini terk etmek zorunda kalan milyonlarca insanın kendi yaşam ortamlarına geri dönüşlerine bugün her zamankinden daha çok gereksinim vardır. Yıllardır süren çatışmanın insan doğası, psikolojisi ve onuru üzerinde yarattığı tahribatların onarılması geri dönüşleri zaten zorunlu kılmaktadır. Özellikle köylerini terketmek zorunda bırakılmış yurttaşlarımız, gittikleri kentlerde barınma, beslenme, sağlık ve eğitim gibi temel gereksinimlerini karşılayamamakta; gelecekleri konusunda belirsizlik içinde bulunmaktadır. Üstelik, Marmara coğrafyasında yaşanan acı ve yıkımlar, deprem bölgesine yığılan nüfusun, yaşamını aynı bölgede sürdürebilme koşullarını da tamamen ortadan kaldırmış bulunmaktadır.

Bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi ve barış ortamının sağlanması için sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel yeni politikaların ve bunlarla uyumlu fiziki planlamanın belirlenmesi ve uygulanması zorunludur. Bu çerçevede, ülke ve bölge düzeyinde yapılacak bir planlamayla yeni yerleşim alanlarının belirlenmesi gereklidir.

ABD'li tekeller başta olmak üzere İsrail ve daha pek çok ülkeden yabancı yatırımcı akınına uğrayan GAP bölgesinde ilginç gelişmeler olmaktadır. Yabancı ve yerli tekeller, Türkiye'nin en büyük projesi olan GAP bölgesindeki kamu arazilerinin (TİGEM arazileri) devrini istiyorlar. IMF direktifleri doğrultusunda geliştirilen politikalar ülkemizin tarımını çökertecek ve emperyalistlerin yoğun pazarı haline getirecektir.

OHAL bölgesinde tarım ve hayvancılık göçmüş, doğa ve ekolojik denge tahrip olmuş, işsizlik ve açlık artmıştır. Yoksulluk ve yoksunluğun derinleştiği bölge yaşam alanı olmaktan çıkmıştır. Bölgede halkın sağlıklı haber alma, iletişim kurma ve seyahat özgürlüğü kısıt altındadır.

Bölgesel Gelişmenin birincil amacı, gelir dağılımdaki tabloyu yeniden düzenlemek, iyileştirmek ve bu amaca ulaşabilmek için, sosyal, ekonomik ve siyasal boyutta çözümleyici önerileri geliştirerek, yaşama geçirmektir.

Öneriler

Sorunların çözümü için GAP bir fırsat olarak ele alınmalı, GAP'ın imkanları yabancı ve yerli tekeller için değil, bölge insanı, göç ve deprem mağdurları için seferber edilmelidir.

GAP tarımda, sanayide ve toplumsal yapıda demokratik dönüşüm sağlayabilecek bir boyuta ulaştırılarak, halkı üretim sürecine, yönetime ve demokratik yaşama katmanın adımları atılmalıdır. Bu amaca, kamunun desteği ve denetimindeki Demokratik Bölgesel Planlama ve Uygulama anlayışı ve uygulamasıyla ulaşılabilir. Demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi, barışın ve tersine göçün ortamlarını da yaratacaktır. Bölge yaşamının normalleştirilmesi için;

1- Deprem bölgesinden ve diğer yerlerden tersine göç hazırlığı içinde olan insanların can ve mal güvenliği sağlanarak geri dönüş ortamlarının hazırlanması, Olağanüstü Hal ve koruculuk sisteminin kaldırılması,

2- Zorunlu göç ettirilirken evleri, malları yakılan ve yıkılanların bu zararlarının tazmin edilmesi, bölge ekonomisinin temeli olan ve zorunlu göç nedeniyle biten hayvancılığın destek verilerek ayağa kaldırılması, üretim dışı bırakılan tarım ve mera alanlarının kullanıma açılması, bölge ekonomisinin canlandırılması,

Mağdurların deprem bölgesinde olduğu gibi vergi borçlarının ertelenmesi, tarımın yeniden yapılmasına olanak verecek malzeme ve ekipmanların köylülere verilmesi gereklidir.

8. bölüm

ÇARPICI SONUÇLAR

Marmara Depremi, küreselleşme politikalarına teslim olmuş bir sistemin, toplumsal ve insani sorunlar karşısında ne kadar körleştiğini, kamu örgütlenmesinin ne kadar aciz bir yapıya dönüştüğünü ve kamu yönetiminin ne kadar etkisizleştiğini açıkca ortaya koymuştur.

Türkiye'nin ulusal, bölgesel, metropoliten, kentsel planlaması ve kurumları fiziki, ekonomik, sosyal ve kültürel alanların tümünde ortadan kaldırılmıştır. Bu plansızlık ortamında bu alanlarda sermayenin kar hırsı tek belirleyici olgu haline gelmiştir.

Son yirmi yıldır tüm vaatlere, istenen fedakarlıklara, uygulanan baskılara rağmen, halkın ekonomik sosyal yaşamlarının, giderek bozulmasına ve dayanılmaz bir hale gelmesine karşın, küreselleşme, 'serbestleşme' sürecinin, halka sunacak bir çözümü kalmamıştır.

Türkiye bütçesinden rantıye ve sermaye kesimine faiz olarak aktarılan paralar bütçenin yarısını aşarken, yatırımlara ayrılan paylar sürekli küçültülmüş, deprem konusu da dahil Araştırma-Geliştirme (AR-GE) yatırımlarına gerekli kaynak ayrılmamıştır. Türkiye, yakın geleceğini düşünebilen, programlayabilen, temel toplumsal alanlarına çözümler üretebilen bir ülke olmaktan çıkmış, bilimsel yaklaşım devre dışı bırakılmış, mühendis ve mimarlar gözden çıkarılmış, karar mekanizmaları sermayenin merkezine bağlanmıştır.

Yıllardan beri izlenen yeni liberal politikaların sonucu; üretimden uzaklaştırma, rant ekonomisine hızla entegrasyon, kente göçün hızlanması, bölgelerarası dengesizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik, açlık ve işsizlik, yüksek enflasyon, toprağın, kentsel alanların, tüm sahillerin, ormanların, nehir, göl, doğal ve tarihi çevrenin rantiyenin, mafyanın denetimine geçmesi olarak ortaya çıkmıştır.

Çalışanların, emekçilerin toplumsal örgütlülüğünün dağıtılması, KİT'ler, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik gibi devletin ekonomik ve sosyal işlevlerinin tasfiye edilmesinin aracı olarak düşünülen Özelleştirme uygulamaları yatırım, turizmi teşvik, serbest bölge uygulamalarıyla toprak ve su gibi temel doğal kaynaklara da uzanmıştır.

Doğal kaynaklarımız, verimli tarım topraklarımız akıl almaz bir sorumsuzlukla tahrip edilmiş, doğa ağır yaralanmıştır. Topraktan akarsuya, denizlere kadar tüm doğal üretim kaynaklarımız sanayileşmiş ülkelerin kirlilik ihraç eden sanayileri nedeniyle hızla bozulmuş ve yok edilmeye başlanmış, Türkiye, siyasi-ekonomik bir sömürgeleşme sürecine girmiştir.

Demokrasiye ve planlamaya gereksinimi olmayan bu süreçte; planlı, dengeli, sağlıklı yaşam ve çalışma alanlarının kurulması ve bu sürece toplumun katılım ve denetimi sermaye çevreleri, hükümetler ve yerel yönetimlerce engellenmiş, TMMOB ve meslek örgütleri kamusal denetim sürecinin dışında tutulmuştur.

Peki, Marmara depremini felakete dönüştüren sorumlular kimlerdi?

Deprem ve benzeri doğal olayları "afet"e dönüştürenler, Türkiye'de yılda 60 milyar dolar tutarındaki (Türkiye'nin 1999 Bütçesi kadar) kentsel rantı merkezi ve yerel düzeyde paylaşanlar ve toprak üzerinden elde edilen bu rant üzerine politika yapanlardır. Plan yerine pilav isteyenlerdir. Ulusal, bölgesel, metropoliten, kentsel planlamayı ve kurumlarını fiziki, ekonomik, sosyal, kültürel alanların tümünde ortadan kaldıranlardır.

Sanayi tesislerinin yer seçimleri ve yerleşim kararlarının belirlenmesinde akli, bilimi ve tekniği devre dışı bırakanlardır.

Konutu halkın gereksinimi, barınma hakkı olarak değil, ekonominin en önemli ticaret aracı yapanlardır. Konutu sosyal, ekonomik güvence haline getirenlerdir. Bilim ve tekniği engelleyenler, mesleki denetimi saf dışı edenlerdir. Doğal ve tarihi mirası, ormanları, tarım topraklarını, sahilleri yağmalayanlardır. Çevreyi tahrip edenlerdir. Havayı, yeraltı ve yerüstü suları, denizleri, toprağı kirletenlerdir. Bitkiyi, hayvanı, insanı zehirleyenlerdir. Kamu kaynaklarını yağmalayan ve paylaşanlardır.

Topraklarımızı, yerli-yabancı sermayeye peşkeş çekenlerdir. Özelleştirme yağmacılarıdır. Devleti küçültme adı altında kamusal araştırma, geliştirme, planlama, projelendirme, uygulama ve denetleme alanını yok edenlerdir. Yargı kararlarını uygulamayanlar, yağmacıları, imar aflarıyla ödüllendirenler, kaçak inşaatların açılış törenlerine katılarak himayelerine alanlardır.

Deprem sonucu yaşanan yıkım ve ölümler, uygulanan ekonomik, politik sistemin sahiplerinden oluşan bir koalisyonun tasarladığı, kurguladığı, örgütlediği ve desteklediği bir ortamda gerçekleşmiştir. Marmara Depremi'ndeki ölümler tarihe tasarlanmış cinayetler olarak geçecektir.

• Deprem riski yüksek bir bölge olan Türkiye'nin, Aktif fay hatları, dere yatakları ve taşkın alanları, tarım toprakları, nehir deltaları ve deniz doldurularak kazanılan vb. alanlar bilimsel gerçekler ve gerekli bilimsel araştırmalar gözardı edilerek yapılaşmaya açılmıştır. Bu alanlar üzerine sanayi, konut, karayolu, tünel viadük, köprü, enerji santralleri kurulduğu artık herkesce görülmüştür.

Bu riskli alanlar dahil tüm yapılaşma alanlarında bir ve iki katlı yapılar çok katlı yapılara dönüştürülmüş, kaçak ve denetimsiz yapılar imar aflarıyla yasallaştırılmış, islah imar planı vb. uygulamalarla imar aflarına süreklilik kazandırılmıştır.

Bunun yanında, depreme dayanıklı yapı üretimi ve deprem zararlarının en aza indirilmesiyle ilgili teknik kurallara, standartlara ve yönetmeliklere de uyulmamıştır. Meslek Odalarının yıllarca uyarılarına rağmen, ülke insani ve kaynakları yukarıda özetle anlatılan bu politikaların kurbanı olmuştur. **Felaketin büyük boyutlarda yaşanmasının ve acıların büyümesinin ortamları böylece hazırlanmıştır.**

• Yaşadığımız felaket, Türkiye'nin bir deprem bilincinden, bilgisinden, kültüründen, eğitiminden ve teknolojik donanımdan ve örgütlenmesinden yoksun bir ülke olduğunu gözler önüne sermiştir. Depremleri izlemek amacıyla birbirinden bağımsız, belirli bir koordinasyon içinde olmayan bölgesel ve yerel ölçekte sismik ağlar üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları tarafından kurulmuş ve işletilmektedir. Ancak, yeterli sayıda sismik ölçüm istasyonlarının olmaması ciddi bir eksiklik olmakla birlikte, sürdürülen çalışmalarındaki koordinasyonsuzluk, ağ istasyonlarında uluslararası standartta donanım olmaması ve standart değerlendirme yöntemlerinin kullanılmaması, verilerin kullanımında kısıtlamalar olması ve verilerin güvenilirliği konusunda kuşku bulunması vb. nedenlerle Türkiye'de sismik aktiviteyi tam ve doğru olarak izlemek olanağı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin depremselliğini ortaya çıkaracak çalışmaların yetersiz olduğu açıkça ortaya çıkmıştır. **Deprem sonrasında bilim çevrelerinde yaşanan dağınıklığın nedeni budur.**

• Planlama, imar ve uygulamaya ilişkin kararların alındığı süreçlerden halk dışlanmış, ranta ve spekülasyona uygun ortam hazırlanmıştır. Hukuksuzluk kural haline getirilmiş, kamusal görev ve denetimde merkezi ve yerel yönetimlerin kusurlu ve sorumlu olduğu gözler önüne serilmiştir. Bütün bu süreçlerde TMMOB'nin de içinde yer alması gereken kamusal denetim görevi engellenmiştir.

• Deprem sonrası en önemli ilk iki gün boyunca deprem bölgesine ulaşamamış, bölge ile haberleşme sağlanamamış, ilk yardım ve kurtarmada hükümet seyirci kalmıştır.

• Kamu yönetim ve örgütlenmesinin etkisizleştirilmesinin Genel anlamda ve kurumlar bazında "Acil Durum Planları"nın olmadığı anlaşılmıştır.

• **Yaşanan yıkım ve ölümler, demokrasiye ve toplumsal planlamaya tahammülü olmayan bu koalisyonun yıllarca tasarladığı, kurguladığı, örgütlediği ve desteklediği bir ortamda gerçekleşmiştir.**

Yokedilen bütün bir halkın insanlık değerleri ve insanlık onurudur.

Sorumlular Yargılanmalıdır

Onbinlerce insanın can kaybına ve yaralanmasına yol açan Marmara Depremi unutulmamalıdır.

1998'de yaşanan Batı ve Doğu Karadeniz'deki sel ve heyelanların, Adana-Ceyhan'da meydana gelen depremin yol açtığı felaketleri unuttuğumuz gibi, hiçbir şey olmamış gibi yaşamaya artık devam edemeyiz. Tamamına yakını deprem kuşağında yer alan bir ülkenin, ardı ardına yaşadığı bunca depremden sonra, üstelik de son yıllarda bir Marmara depremine ilişkin senaryo ve uyarıların yoğun olarak gündemde yer almasına karşın, "ben geliyorum" diye diye gelen bu "haberli ve beklenen" afete gene de hazırlıksız yakalanmasının nedenleri artık çok ciddi olarak sorgulanmalıdır.

İnsan yaşamını, toplum güvenliğini, bilim ve teknolojiyi hiçe sayarak yanlış alan ve zeminlerde alınan yanlış yerleşme kararları, bir doğa olayını toplumsal kıyıma dönüştürme sürecinin ilk ve en önemli adımıdır. Bu adımın arkasından gelen hatalı ve denetimsiz bir yapı üretim süreci, bu kıyım sürecinin ikinci adımını oluşturmaktadır. İşte bu ilk adımdan başlayarak, eksik malzemeyle hatalı üretim yapan müteahhit ve sorumluluklarını yerine getirmeyen teknik elemana kadar uzanan yelpazede yer olon herkes bir doğa olayının toplumsal yıkıma dönüşmesinin ortak sorumlularıdır.

Eksik malzeme kullanılmış, tekniğine uygun yapılmamış hatalı yapıların sorumluları elbette cezalandırılmalı. Ama, sorumluluğu sadece müteahhitler ve teknik sorumlularla sınırlamak gerçeğe gözlerini bile bile kapatmaktan başka bir şey olmayacaktır. Aslolan burada bir sorumlular zincirinin var olduğu ve bunun da devletin en üst katından toplumun diğer kesimlerine kadar uzandığıdır.

Ülkedeki yapı stokunun üçte ikisinin kaçak inşasının ve çöken bütün binaların yerle bir olmasının ortamlarını yaratan sorumlular ortaya çıkarılmalıdır.

Ülkenin sosyo-ekonomik ve politik düzeninin rant üzerine kurulduğu, üretim ekonomisinin yerini rant ekonomisinin aldığı, arsa ve toprak rantı ile yapı üretiminden haksız kazançlar elde etmenin meşru kılındığı düzende bu suçlular yaratıcısı olan sistemi ciddi ve radikal biçimde sorgulamadan, ne depremin toplumsal cinayete varan sonuçlarını doğru biçimde değerlendirerek gerçek nedenleri ve sorumluları ortaya çıkarabilmek, ne de beklenen yeni bir depremin gene bir toplumsal kıyımaya yol açmasını engelleyebilmek olasıdır. Sistem, özü itibarıyla aynen işlemeye devam ettiği sürece, cezalandırılacak birkaç suçlunun yerine yeni suçlular üretecek ve ranta dayalı sistemin yarattığı aynı imar politikaları, aynı yanlış yerleşme ve yapılaşma süreçleriyle, depremin vurup yerli bir ettiği aynı tehlikeli yaşam çevrelerini yeniden ve yeniden üretmeye devam edecektir.

Bu deprem ne yaşadığımız ilk deprem, ne de sonuncusudur. Ama bu depremin sonuçları Türkiye'nin ekonomik, politik yapısına bir ayna tutarak, mevcut sistemini başka hiçbir depremde olmadığı kadar açık ve çıplak biçimde gözler önüne sermiştir.

Bu alanlar üzerinde yapılmış kaçak yapıları imar aflarıyla, imar afları yasalarını çıkararak yasallaştıran dönemin milletvekilleri, bakanları, başbakanları, cumhurbaşkanları bunun hesabını vermelidirler.

Kaçak yapı alanlarının yüksek beton yığınları haline gelmesine ve depremin yolaçtığı felaket nedeniyle binlerce insanın yaşamını kaybetmesine neden oldukları için suçlu olanlar ortaya çıkarılmalı ve hesabı sorulmalıdır.

İmar mevzuatına aykırı olarak, ormanlık alanlarımız üzerinde yapılan üniversite inşaatlarına, yeşil alanlar ile tarihi ve kültürel alanlar üzerinde ayrıcalıklı imar haklarıyla gökdelenlerin dikilmesine onay veren merkezi yönetimler; imar planı adı altında hazırladıkları rant belgelerine dayalı olarak yaşam alanlarımızı beton çöplüğüne çeviren yerel yönetimler hesap vermelidir.

İmar yasa ve yönetmeliklerini rant için yorumlayan ve uygulayan, yönetim yetkilerini rant için kullanan bütün kurum, kuruluş ve kişiler hiçbir şey olmamış gibi aramızda dolaşmaya, yetki kullanmaya devam edemezler!

Sahilleri, dolgu alanlarını, tarım topraklarını, su havzalarını, meyva bahçelerini, ormanları, dere yataklarını, sazlık ve bataklık alanları beton yığınlarına dönüştüren ranta dayalı imar düzeninin durdurulup kökten değiştirilmesi vazgeçilmez hale gelmiştir.

Bu alanlar üzerinde beton kulelerinin dikilmesine onay veren genel ve yerel yönetimlere artık dur diyelim. Kuralsızlığın kural haline geldiği bir sistemde her istediği yere fabrika kuranlara, konut siteleri inşa edenlere ve bunlara mevcut yasaları bile çiğneyerek izin verenlere, kaçak ve mühürlenmiş yapıların açılış törenlerine katılanlara, mahkeme kararlarıyla ruhsatları iptal edilen yapıların temel atma törenlerine katılanlara artık dur diyelim!

Yaşadıklarımızdan ders almalıyız. Felaketleri, kolektif bir unutkanlıkla belleğimizden silip, hiçbir şey olmamış gibi yaşamayı sürdürmemeliyiz.

Yaşanan felaket karşısında bütün Türkiye halkı artık bunları konuşmalı, sorgulamalı ve birlikte bir çıkış yolu bulmalı ve sistemi yeniden kurmalıdır.

9. bölüm ÖNERİLER

1- 17 Ağustos 1999'u Unutmamalı, Türkiye'yi Yeniden Kurmalıyız

Yaşanan felaket, Türkiye'de herşeyi yeniden ele almamızı gerektirmektedir.

Türkiye'nin eşitlikçi, özgürlükçü, katılımcı öze sahip demokratik nitelikli bir devlet örgütlenmesine gereksinimi vardır. Emekten, özgürlükten, barıştan ve demokrasiden yana güçlerin birlikte dayanışması ve mücadelesiyle, küreselleşmenin ve yeni liberalizmin yıkıcı etkilerinden kurtulmak, toplum olarak refaha, dayanışmaya ve paylaşmaya dayalı bir barış ülkesi kurma olanağı vardır. Türkiye, bunu gerçekleştirecek birikim ve potansiyele sahiptir. TMMOB,

1. Ülkemizde 1950'li yıllardan bu yana hızlandırılarak uygulanan ve desteklenen kırdan kente sürekliliği ve yoğun göçün durdurulmasını; nüfusun, sanayinin ve altyapı yatırımlarının ülkede ve alt bölgelerdeki dengesiz dağılımlarının sona erdirilmesini; hanehalkı gelir dağılımındaki adaletsizliğin ve bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi için, sosyal, ekonomik, kültürel ve fiziki yeni politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasını ve bu çerçevede; ulusal **planlamaya**, yani "ülke ya da bölgelere ait temel ekonomik ve sosyal büyüklükleri, belirli öncelikler gözetilerek saptanan hedefler doğrultusunda etkilemek, kontrol etmek, koordine etmek için harcanan bilinçli çabalar"a ağırlık verilmesini,

2. Deprem bölgesinin her yönü ile (İnsanların ruhsal ve bedensel sağlıklarına kavuşturulması ile barınma, ekonomik, eğitim, kültürel vb. gibi gereksinimlerinin karşılanması, sanayi, tarım ve hizmet kesimlerindeki mal ve hizmet üretim koşullarının) iyileştirilmesine yönelik **çalışmaların etkinleştirilmesi** ve bu amaçla **kamu yönetim biçimlerinin geliştirilmesi** ve işletilmesini,

3. Türkiye'nin siyasal, sosyal ve kültürel yaşamının demokratikleştirilmesini,

4. Köklü çözümler için toplum kesimleri arasındaki farkları artırıcı, bölgeler arası dengesizlikleri derinleştirici yeni liberal politikaların terk edilmesini savunmaktadır.

5. Bütçe kaynaklarını bir avuç rantiyeye aktaran uygulamalar durdurulmalı, borç faizlerinin ödenmesi iptal edilmeli, borç yükünün anaparası üzerinde de radikal bir operasyon yapılmalıdır.

6. Kamunun araştırma-geliştirme faaliyetlerine ayırdığı kaynak artırılmalı, deprem konusunda faaliyet yürüten kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonsuzluk giderilmelidir.

7. Deprem gibi olağanüstü durumların daha az zararlı atlatılmasına yönelik hukuksal ve kurumsal düzenlemeler halkçı bir anlayışla yapılmalı ve etkili olarak işletilmelidir.

8. Kentleşmede konut ve sanayinin fiziksel, sosyal, ekonomik koşulları düşünmeden verimli tarım alanlarına ve en önemlisi birinci derecede deprem bölgelerinde yığılmasına verilmelidir.

Marmara Bölgesi'nde toplumsal yapıda açıkça gözlemlenen sosyal, kültürel değişimdeki yekdüzeliğin ve yozluğun giderilmesi ve Anadolu özgün kültürlerinin gelişmesi için yerel koşulların sağlanması gerekmektedir.

9. Yapı denetimiyle ilgili her türlü sorunun, sistemdeki çarpıklıkların, denetimsizliğin ve yetersizliklerin giderilmesi için; imar, planlama ve uygulama süreçlerini birlikte ele alan bütünlüklü bir imar hukuku yürürlüğe konulmalı ve etkin bir uygulama sürecinin kurumları yaratılmalıdır.

10. Özel olarak, yapı sektöründe, planlamadan projelendirmeye ve uygulamaya kadar bütün aşamalarda **kamusal denetim** güçlendirilmelidir. Bu amaçla, **merkezi yönetimin** ilgili birimlerinin ve **yerel yönetimlerin** bütçe olanakları artırılmalı, nitelikli kadro istihdam edilmeli, araç-gereç, laboratuvar eksiklikleri giderilmeli, hizmet içi eğitim programları ile çağdaş norm ve standartlarda hizmet verilmeleri sağlanmalıdır. Yerel yönetimler demokratik bir katılım ve denetimin olduğu yapılar haline getirilmelidir. Yapı sektöründe kamusal denetim temel alınmalıdır.

11. Bilgiyi metalaştırarak tekellerin malı haline getiren, bilginin topluma ulaşmasını engelleyen yapının ortadan kaldırılarak, özgür düşünen, sorgulayan, bilgi üreten, bilimsel düşünmeyi öğrenen bir öğrenim ortamının yaratılarak, çağdaş ve bilimsel teknolojiyi izleyebilecek eğitim programlarının gerçekleştirilmesi ve bu amaçla YÖK'ün lağvedilerek üniversiteler demokratik yapıya kavuşturulmalıdır.

12. Tarımı ve hayvancılığı bitme noktasına getiren uygulamalar karşısında, tarımsal araştırma-geliştirme ve köylünün desteklenmesi amacıyla kurulmuş KİT'lerin özelleştirilmesinin engellenmesi, tarıma verilen desteğin tamamen ortadan kaldırılması yönünde IMF'ye taahhüt edilen programın iptal edilmesi ve kendine

yeten bir ülke durumuna gelinmesi için öncelikle emperyalist dayatmalardan arındırılmış, tarımsal bir planlamanın yapılması ve kırsal kesimdeki gelir dağılımını düzelterek önlemler alınmalıdır.

2- Toprak ve Konut Politikaları, Toplum Yararına Düzenlenmelidir

Tüm dünya kentlerinde, kent topraklarının kamunun elinde olması yönünde toplumsal talepler geliştirilirken; Ülkemizde merkezi ve yerel yönetimler var olan kamu mülkü toprakları "**rant yaratma ve ranta el koyma**" amacıyla kullanılmaktadır.

Kent topraklarındaki kullanımın bu kadar denetimsiz olduğu günümüzde; kentlerde yaratılan değerlerin topluma geri dönmesini, spekülasyonun önlenmesini, kent topraklarındaki mülkiyetin toplum yararına kullanımını sağlayacak yeni bir toprak düzenlemesine ihtiyaç vardır.

Toprağa bakışın oturacağı nesnel temel, onun **DOĞAL BİR KAYNAK** olduğu gerçeğidir. **Hiç gözden** uzak tutulmaması gereken ama hep gözardı edilen gerçek, her ülkedeki toprak varlığının sınırlı olmasıdır. Coğrafyamızda toplam miktarı sabit kalırken, bu kaynak üzerindeki ekonomik ve siyasal baskı her geçen gün daha da artmaktadır.

Toprak; Hava ve Su gibi Doğal Bir Kaynaktır

Bu özellikleriyle toprak, yaşamın sürdürülmesi için uygun alanları sağlar. Toprak üzerinde "**mülkiyet değil, sadece topraktan yararlanma**" söz konusu olmalıdır.

Topraktan yararlanmanın, toplum yararına aykırı olamayacağı, tüm insanlığın yararına göre değerlendirilmesi gerektiği, evrensel ilkesinden de hareketle; ülkenin doğal kaynağı olan toprakların başta kamu topraklarının elden çıkarılmaması, kiralama yoluyla insanların yararlanmasına sunulması gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından 1975 yılında yayınlanan 7 ciltlik Urban Land Policies And Land Control Measures başlıklı kitaplarda şunlar yer almıştır.

- Toprak üzerinde "**mülkiyetten değil, topraktan yararlanmadan**" söz etmek doğru olur.
- "**Toprak ülkenin doğal kaynağıdır**" gerçeği benimsenirse, kamunun mülkiyetinde olacak, bu nedenle satılmayacak, kiraya verilecektir.
- Toprak da tarım arazisi ve arsa anlamında, çeşitli işlemlerle geliştirilebilir. Ancak onun aslı su ve hava gibidir.
- Arsa vurgunculuğu (spekülasyon) hem kentsel gelişmeyi çıkmaza sokmakta, hem de ulusal ekonomiye çeşitli zararlar vermektedir,

Rantın özünde yer alan ise, toprağın kendisi değil, onu elde bulundurma hakkıdır. Dolayısıyla, **rantın kaynağı topraktaki özel mülkiyettir**. Dolayısıyla özel mülkiyetin olmadığı koşullarda toprak rantları oluşmaz. Çözümlemesi gereken konu, kamusal yönetim kararlarıyla yaratılan toprak değerlerinin kamuya geri döndürülmesidir.

Bu konudaki çözümlenme, dayanağını mülkiyet ve imar hukukunda bulacaktır. İmar hukuku, taşınmazlar üzerinde imar haklarını tanımlamaktadır. Bu haklar, kamu tarafından alınan imar kararları doğrultusunda kullanılmaktadır. Kamu tarafından yaratılan imar hakları, mülkiyet hakkının adeta doğal, meşru bir sonucu olarak görülmektedir. İşte terk edilmesi gereken de budur.

Kentsel toprak parçası, ya da kısaca arsa, bir imar planı uyarınca imar parseli durumuna getirilmek üzere yapı alanı olarak tanımlanmış, üzerinde imar hakları belirlenmiş, kentin altyapı sistemlerine bağlanmış topraktır.

Arsanın tarımsal topraklardan farklı olarak değerini artıran etkenler, imar kararları ve kamu tarafından yapılan yatırımlardır. **Topraktaki mülkiyet hakkının** imar kararlarını ve kentsel gelişmeyi yönlendiren, rant yaratmayı ve bu rantlara el koymayı belirleyen bir konumdan çıkarılarak, toplumsal yaşamın geleceğini belirleyen yerleşim kararları süresinin rantiyelerin çıkar alanı olmaktan kurtarılması için;

Toprak üzerinde imar, planlama vb. kararlarla yaratılan değerlerin topluma ait olduğunun kabul edilmesi ve toprak değerlerinin toplumsallaştırılması barınma hakkının güvence altına alınması gereklidir.

Bu toplumsal yaklaşım ve gereksinimden yola çıkarak;

- Toprak üzerinde spekülasyona dayalı faaliyetin ortadan kaldırılması,
- Kamu topraklarının teşvik, özelleştirme vb. politikalarla elden çıkarılması uygulamaları derhal durdurulması,

- Toprak mülkiyetinde mülk sahibinin denetiminin topraktan yararlanma ile sınırlanması,
- Tarla niteliğindeki toprağın, imarlı arsa niteliğine büründüğü zaman ortaya çıkan değer artışının topluma ait olduğunun kabul edilmesi,
- Toprak mülkiyetinin iki boyutlu (düzlemde) kalmasını sağlamak, üçüncü boyut olarak değerlendirdiğimiz imar haklarının topluma ait olduğunu kabul etmek **gereklidir!**
- Barınma hakkı temel bir insanlık hakkı olarak ele alınmalı, bu hakkın kullanımına dönük konutlar (önerimiz 120 m²'ye) kadar vergilendirme dışında bırakılmalıdır.
- Taşınmazların alım-satım işlemlerinin kayıt altına alındığı Tapu Sicilinin ve kayıtlarının incelenmesinin herkese açık olmasının (aleniyet) sağlanması, bu bilgilerin coğrafi bilgi sistemlerine (CBS) geçilerek deşifre edilmesi, ülke toprakları ve doğal kaynaklarını yağmalayan arazi spekülasyonlarının ve rantçıların teşhir edilmesi,
- Yerleşim alanlarında ve gelişme alanlarında spekülasyon amaçlı toprak edinmeyi sınırlandıracak anti-tekel bir yasal çerçeve oluşturulması,
- Konutun ticari bir meta olmaktan çıkarılarak her insanın barınma gereksiniminin sağlanmasına dönük güvenli ve sağlıklı konut yapımının gerçekleştirilmesi,
- Kamu arazileri üzerinde yapılacak konutlarda yalnız kullanım hakkının olduğu (miras hakları dahil), el değiştirme hakkının olmadığı bir çözümün getirilmesi,
- Konutun bir yatırım aracı haline gelmesinin önlenmesi, alım satımı sırasında gerçek piyasa değeri üzerinden vergilendirilmesi, bir konuttan fazla konuta sahip olmanın özendirilmemesi, birden fazla konuta sahip olanlardan artan oranda vergi alınması yönünde düzenlemelerin yapılması zorunludur.

Doğayı, insanı, çevreyi ve toplumsal değerleri unutan ve unutturmaya çalışan yeni liberalizmin tercih ve politikalarının egemenliği, yani toplumsal gelişmenin önündeki engellerden biri ortadan kaldırılarak; insani değerlerin yüceltilmesi, yaratılan toplumsal değerlerin eşit paylaşım bilinci serpilip geliştirilmesi hedeflenmelidir.

Gecekondu Olgusuna Yeni Bir Yaklaşımın Getirilmesi Gereklidir.

İmar affı gibi popülist ve yağmaya dayalı politikalar karşısında;

- Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi temel haklardan olan barınma hakkının temel bir insanlık hakkı olan barınma hakkının popülist politikalarla istismarına son verilmesi,
- Gecekondu alanlarını ve bu alanlarda yaşayan insanları birlikte ele alarak, kent ve kentli kimliğine kavuşturacak köklü çözümlerin uygulanması,
- Gecekondu alanlarında barınma haklarını kullanan insanlara oturma-kullanma hakkının olacağı (el değiştirme hakkının olmadığı) bir toprak kullanım politikasının geliştirilmesi ve yasal düzenlemeye kavuşturulması gereklidir.

3- Ulusal ve Bölgesel Planlama Yapılmalıdır

- Başta deprem riskli bölgeler olmak üzere, tüm imar planları iptal edilmeli, mevcut yerleşim alanlarının genel planlaması ve plan ile seçilmiş yapılanma alanları, yapılacak bölgesel ve yerel zemin (jeolojik, jeofizik ve geoteknik) çalışmalarından elde edilecek bilgilerle test edilmeli, mevcut imar planları yeniden yapılmalı, Bu sürede yeni imar durumu verilmemelidir.
- Deprem bölgesinin bütününe ele alan ulusal ve bölgesel düzeyde çalışmalar hızla başlatılmalıdır. Depremde yıkıma uğrayan yaşam ve çalışma alanlarının geleceğine ve yeni yerleşim ve çalışma alanlarının belirlenmesine bütünlüklü bir çalışma ile karar verilmelidir.
- Deprem yöresindeki yatırım kararları ve devlet teşvikleri, yeni bir bölgesel yerleşme politikası oluşturulana, yeni yerleşim bölgeleme planı ile yöreye yerleşecek nüfus ve işgücü belirlenene kadar durdurulmalı, Seka Orman Fidanlığına fabrika kurmaktan vazgeçilmeli, fidanlığın tahsis kararı ile Sakarya İpekyolu Vadisi Serbest Bölge kararı iptal edilmeli ve Organize Sanayi kararları tekrar gözden geçirilmelidir.
- Yapı üretim sürecinin denetimi, meslek odalarını dışlayan bir anlayışla, özel denetim şirketlerine veren yasa tasarısından vazgeçilmeli. Denetim mekanizması meslek odalarının katılımı ile yeniden düzenlenmeli; bu denetimde yerel yönetimler devrede olmalı, meslek odaları aktif rol almalıdır.
- Yaşam kaynaklarımız olan ve yeniden yaratılması olanaksız olan ovaların, Bursa, Adapazarı, Yalova ve Trakya ovaları gibi tarım arazilerinin iskana açılmasına kesinlikle izin verilmemelidir.

4- Bilimsel alışmalara Kaynak Ayrılmalı, Bilimsel Veriler Esas Alınmalıdır

1- Türkiye’de uluslararası standartlarda deprem gözlemleri ve çalışmaları için Ulusal Afet Bilgi Merkezi kurulmalı ve bu sistemin belirlenmesi çalışmaları geniş katılımlarla yürütülmelidir. Bunun için;

1.1- En küçük depremin yeri ve büyüklüğünü doğru olarak saptamaya uygun, ülkenin her tarafına dağılmış, jeolojik ve sismolojik etkinlik açısından sağlam zemin üzerinde, kalıcı/sürekli kayıt yapan, sismograf ve mutlak zamanda ivme ölçerlerin bulunduğu deprem istasyonlarından oluşan **Ulusal Standart Deprem Ağı** (USDA) oluşturulması,

1.2- USDA istasyonlarına, uzun süreli sorunsuz çalışabilen, geniş-bantlı sismometreler ve üç- bileşenli sayısal kayıt yapabilecek düzenekler yerleştirilmesi,

1.3- USDA’dan elde edilecek verilerin tek bir merkezde toplanarak kullanıcıların kolaylıkla erişebileceği bir Deprem Bilgi Sisteminin kurulması ve elde edilen verilerin kullanıcılara açık olması gereklidir.

2- Marmara Depremi’nde 1.derecede deprem bölgesinde yer almamakla birlikte, bazı yerleşim bölgelerinde de can kaybı ve hasarlar olduğu dikkate alınarak, yapı yönetmeliklerinde değişikliğe gidilmeli ve ayrıntılı zemin etütlerinin yapılması zorunluluğu 1.ve 2.derece deprem bölgelerini kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir.

3- Marmara Depremi ve Adana-Ceyhan Depremi’nden etkilenen tüm yerleşim birimlerinin konumları değerlendirilerek Türkiye Deprem Riski Haritası’ndaki risk bölgelerinin sınırları tekrar gözden geerilmelidir.

4- Yerleşim alanlarının seçilmesi, planlanması, sanayi tesisleri, yol, demiryolu, tünel, baraj vb. gibi projelerin geerleştirilmesinde ayrıntılı diri fay haritalarının dikkate alınması zorunlu olmalıdır.

5- Deprem üreten fayların 1:1000 ve 1:5000 ölçekli ayrıntılı haritalarının hazırlanması ve bu fayların kent merkezlerine olan uzaklıklarının belirlenmesi gerekir. Ayrıca, bu fayların uzunlukları, atlama ve büküm yaptıkları bölgeler, diğer faylarla keşiştikleri alanlar ve mikro-deprem aktivitesinin en yoğun olduğu bölgeler ayrıntılı olarak incelenmelidir.

6- Akarsu, göl ve deniz alanlarının yapılaşma amaçlı ışlah edilmesine kesinlikle izin verilmemelidir. Bu tür alanlar deprem açısından son derece tehlikeli alanları oluşurmaktadır.

7- Ülkemizde kent bazında ayrıntılı mikro-bölgelendirme haritalarının yapılması gerekir. Sivilaşabilecek alanlar 1:1000 ölçekte ayrıntılı olarak incelemeli ve yeraltı su seviyesinin derinliği saptanmalıdır. Gerek bölgesel anlamdaki yer seçimi çalışmalarında, gerekse ruhsat aşamasında **jeolojik-jeoteknik ve zemin etütlerinin** yapılması zorunlu olmalı ve denetlenmelidir.

8- 17 Ağustos ve 12 Kasım depremi ile oluşan deprem anı yatay ve düşey yer değiştirmeleri, deprem sonrası ve deprem arası deformasyonları, bölgede değişen strain birikimini, jeodezik ağların bozulmaları ile ülke genelinde tektonik plaka hareketlerini ve plaka içi deformasyonları belirlemek amacıyla yapılması gereken çalışmalar;

8.1- 1997 yılında tesis ve ölçüsü yapılan Türkiye Ulusal Temel GPS Ağı (TUTKA) noktaları arasından seçilecek GPS ağında, hızla GPS kampanyası düzenlenmeli,

8.2- Deprem anı yer değiştirmelerin etkilediği bölgenin genişliğini ve yüzey kırılığının uzanımını incelemek üğzere; deprem öncesi ve sonrası SAR görüntülerinin değerlendirilmesi,

8.3- Deprem arası ve deprem sonrası deformasyonları belirlemek amacıyla; Batı Karadeniz ve Marmara Bölgelerini kapsayan bölgede, mevcut GPS noktalarından seçilecek ağda, periyodik GPS ölçülerinin yapılması, bu ağın Yunanistan sınırları içinde genişletilmesi,

8.4- Türkiye genelinde uygun dağılmış, geek zamanda veri transferi yapabilen, kendi başına çalışabilen ve sürekli ölçü yapılacak GPS istasyonlarının oluşturduğu Türkiye Ulusal Sabit GPS Ağının kurulması,

8.5- Marmara Bölgesinde mevcut sabit GPS istasyonları arasında, koordinasyon ve veri akışının sağlanması, bu istasyonların Ulusal GPS ağına dahil edilip navigasyon ve jeodezik konumlama amacıyla DGPS özelliğine kavuşturulması,

8.6- Marmara Denizi ve çevre denizlerde, deniz seviyesindeki değişimleri izlemek, deniz yüzeyi eğimi ve depremlerin neden olduğu tsunami çalışmaları amacıyla Türkiye Ulusal Deniz Seviyesi İzleme Ağı kapsamında mevcut mareografi ağının geliştirilmesi gerekmektedir.

9- Deprem bölgesinde seçilecek yeni yerleşim yerlerinde ve ülke genelinde planlama yapılacak alanlarda doğru ve güvenilir verilerin toplanmasında uydu görüntülerinden ve hava fotoğraflarından mutlaka yararlanılmalıdır.

10- Toprakla ve üzeriyle ilgili konularda mekana dayalı, Coğrafi Bilgi Sistemi (GIS) temelli bilgi sistemlerinin genel ve yerel yönetimlerce kullanımı ve bu sistemlerin standartlarının oluşturulması yasal zorunluluk haline getirilmelidir.

11- 1998 yılında yürürlüğe giren afet bölgelerinde yapılacak yapılar hakkındaki yönetmeliğe (yeni deprem yönetmeliği) kesinlikle uyulmalı, bu amaçla projeci ve uygulamacı mühendisler meslek içi eğitimden geçirilmelidir.

12- 1998 Deprem Yönetmeliği'nde belirtilen bina önlem katsayısı sıralamasına göre, ülkemizin bütün yapı stoğunun depreme dayanıklı olup olmadığı bilimsel olarak tespit edilmelidir.

13- **Marmara denizinde yapılması gereken bilimsel çalışmalara gerekli kaynak ayrılmalıdır.**Diri fayların yerlerini ve her bir diri fayın yaratabileceği depremler bakımından özelliklerini bilmek; Marmara Bölgesinin karşı karşıya olduğu deprem riskini belirleme çalışmalarının nirengi noktasını oluşturmaktadır.

Marmara Bölgesinde; karadaki ve deniz altındaki diri fayları araştırmasının temel konuları olarak ele alan çalışmaları yapmış ve yapmakta olan araştırmacılar, çalışmalarında kullandıkları verilerin güvenilir, doğru sonuçlara ulaşmak için yeterli olmadığı konusunda birleşmektedir.

Denizde yer alan diri faylar, araştırmacılar tarafından, deniz tabanı morfolojisi, genç çökel istifinin özellikleri ve sismik yansıma kesitlerindeki bilgiler temel alınarak çözümlenmeye çalışılmaktadır. Araştırma yürüten kurum ve kişiler; bu veri kaynakları arasında yaptığı seçime ve bu verilerin temelde yetersiz olmasının verdiği geniş hareket serbestliği içinde, farklı sonuçlara ulaşmaktadır.

Marmara Denizde çok sayıda sismik yansıma kesiti vardır. Bu kesitler deniz altındaki çökellerin yapıları, kalınlıkları, onları etkilemiş olan faylar konusunda yeterli veri sağlamalarına karşın, deniz altında yer alan diri fayların belirlenmesi konusundaki yetersizliği, fayların diri olup olmadıklarını belirlemek için gerekli olan yüksek ayırım niteliğine sahip olamamalarından kaynaklanmaktadır.

Marmara Denizi'nin;

SİSMİK, BATİMETRİ, MANYETİK, GRAVİTE ÖLÇÜLERİ YAPILARAK ELDE EDİLECEK VERİLER BİLİM DÜNYASININ KULLANIMINA AÇILMALIDIR.

Deniz tabanındaki diri fayların meydana getirebileceği küçük boyutlu, ancak karakteristik yer şekillerini belirlemek için, öncelikle +/- 2.5 metre hassasiyetle batimetrik çalışma gereklidir. Böylece Marmara Denizi tabanında değişik modellere göre varlığı öngörülen çok sayıda diri fay adayı arasından gerçek tehlike gösteren diri fayların ayırt edilmesi olanaklı olabilecektir.

Deniz altındaki diri fayları belirlemede kullanılacak nitelikte çok ayrıntılı, özel, derinlik, gravimetrik ve manyetik haritaları hazırlanmalıdır.

5- Toplu Ulaşım ve Taşımacılık Geliştirilmelidir

1. Gölcük ve Düzce depremlerinde karayollarının oluşan hasarlar ve araç yoğunluğu sonucu kapanması, ulaşımın deniz yolunun vazgeçilmez önemini tekrar vurgulamıştır. Bu kapsamda özellikle 12 milyonu aşkın nüfusa sahip İstanbul'un, benzer karayolu kapanmalarında, kentin iki yakası ve diğer sahillerinde insan, araç, iş makinesi ve yardım malzemesi naklinde kullanılacak şekilde iskeleler ve araba vapuru rampaları ile donatılması, işler vaziyette yolcu gemileri ve araba vapurlarının hazır bulundurulması gerekmektedir.

Ayrıca yolcu gemilerinin; kapalı alanları, yatma bölümleri, revirleri, telsiz haberleşmeleri, elektrik üretim sistemleri, mutfakları ve gezici bağımsız araçlar oldukları ve iskelelere yanaşarak, barınma ve haberleşme yanında gereğinde kıyıya elektrik enerjisi dahi sağlayabilecekleri unutulmamalıdır.

Muhtemel bir deprem, Boğaz Köprülerinin kullanılmasını engelleyecek bir hasara yol açmasa bile, karayolu veya viyadük hasarları köprülere ulaşımı imkansız hale getireceğinden özellikle kentin iki yakasını birbirinden ayıran **Boğaz geçişi sadece iki köprüye emanet edilmemelidir.**

İstanbul kentiçi ulaşımı başta olmak üzere deniz yolu ulaşımına çok uygun olan Marmara Bölgesinde geliştirilecek ve uygulanacak deniz yolu ulaşımı, ekonomik uygunluğu ve trafik problemlerinin çözümüne katkıları yanında bölgenin deprem riskine alternatif ulaşım olanakları sağlayacaktır.

2. Ulaşım bir ticari işletme aracı olarak değil, kamusal bir hizmet olarak değerlendirilmelidir.

Ulaşım bir entegre sistem olup, Demiryolu, Denizyolu, Havayolu ve Karayolu bu bütünü parçalarını oluşturmaktadır. Ulaşım sorununun yalnızca karayolu-otoyol ağırlıklı politikalarla çözülemeyeceği ortadadır. Türkiye ulusal ulaştırma politikalarını belirleyen bir plan geliştirmemiştir. Ulaşım politikaları petrol ve otomotiv tekellerinin tercihleri doğrultusunda belirlenmiştir.

İzlenen plansızlık ve politikasızlık aşırı sosyal ve ekonomik maliyetlerin oluşmasına yol açmıştır. Kurulan bu çarpık sistem, kendi yönünde yeni sağlıksız düzenlemeleri dayatmıştır. Böylelikle Türkiye, sanayide otomotiv alanına yönlendirilmiştir.

Türkiye'nin, Cumhuriyet yönetimi ile başlatmış ve başarı ile yürütmüş olduğu demiryolu politikasını, 1950'lerden itibaren terkederek, Marshall yardımı ve Hiltz Raporu doğrultusunda, karayolu ulaştırma politikasına geçmesi, emperyalist politikaların Türkiye üzerindeki yansımalarıdır. Karayolları ulaşımındaki kazalarda her yıl 10 bin ölü, 100 bin yaralı, 12 bin sakat , trilyonlarca lira kayıp vermekteyiz. Trafik canavarı olarak adlandırılan belirsiz şey bu yanlış ulaşım politikalarının ürünüdür.

Karayolları, Adapazarı, İzmit, Yalova ve Trakya bölgesi örneğindeki gibi çarpık, verimli tarım alanlarını yok edici ve çevreyi kirletici sanayi yerleşimi yaratmış, köprüler ve yeni otoyollar yeşil alanların ve ormanların yağmasına ve su kaynaklarını tehdit eden yapılaşmalara yol açmıştır. Deniz ulaşımında arazi ihtiyacı sorunu yok denecek kadar az iken, otoyol inşaatları, örneğin demiryoluna kıyasla bile 3 kat daha fazla arazi kullanımı gerektirmektedir.

Ulaştırmada öncelikle dikkate alınması gereken konu, bilimsel gerçeğlerle kanıtlandığı ve tüm dünyadaki uygulamaların gösterdiği şekilde en ucuz ve güvenli taşımacılığın deniz yolu taşımacılığı olduğudur. Birim yükü belirli mesafede taşımada denizyolu ile yapılan taşıma ile kıyaslandığında, demiryolu yaklaşık 2 kat, karayolu ise 10 kat fazla enerji sarfiyatı gerektirmektedir. Ülkemiz toplam enerji sarfiyatının % 25'i ulaşıma harcanmakta olup özellikle karayolu taşımacılığında kullanılan petrol tamamen ithal edilmektedir. Yıllık petrol ithalatımızın bedeli ise 4 milyar dolar'dır.

Dünyada ulaştırma hizmetlerinin yaklaşık olarak % 90'ı denizyolu ile yapılırken, etrafı denizlerle çevrili olan ülkemizde durum bunu tam tersinedir; ulaştırma hizmetlerinin % 95'i karayolu sistemi içinde yürütölmektedir. Altyapı yatırım ve bakım maliyetleri sıfır olan denizyolu ulaştırma sisteminin bu denli dışlanmasının hiçbir rasyonel açıklaması yoktur. Denizlerimizden sıfır altyapı maliyeti ile yararlanmak yerine, doğa vergisi bu kaynakların üzerine yüksek alt-yapı ve çevre maliyeti olan köprüler yaparak, bir anlamda denizyolu sistemini karayolu sistemine dönüştürmenin rant ekonomisi yaratması dışında hiçbir rasyonel açıklaması söz konusu olamaz.

TMMOB;

- Ulaştırma politikalarının ülke çapında, toplum yararı doğrultusunda sosyal ve ekonomik bir bütünlük içinde ele alınmasını,
- Ülkemizin bütün deniz ve su yolları potansiyelinden öncelikle ve en yüksek oranda yararlanılmasını,
- Asya-Avrupa bağlantısının raylı sistemli tüp geçitle sağlanması, İstanbul Boğaz'ına 3. Köprü yapımı ve İzmit Körfezi Karayolu Köprü Geçişi projelerinden vazgeçilmesini,

Otoyol yapımlarından vazgeçilerek mevcut karayolu güzergahlarının zorunlu olan bölümlerinde bölünmüş yol olarak genişletilme yapılmasını zorunlu görmektedir.

Toplu ulaşımı ve taşımacılığı, denizyolu ve demiryolu ağırlıklı, tüm sistemleri bir bütün olarak ele alan, koordine eden, uzun vadeli ulaşım politikalarının acilen uygulanmaya konulması gerekmektedir.

6- Ulusal Enerji Politikaları Geliştirilmelidir

Türkiye, enerji alanında gelecek kuşakları da ciddi ipotek altına alacak yeni bir serüvene doğru süröklenmek isteniyor. Bu yeni tehlikeli serüven Nükleer Enerji Santralleridir. Bu serüvenin amacı, "Türkiye' yi enerji alanında sömürü koridoru" yapmaktır.

Özelleştirme adı altında ülkenin enerji altyapısı "yabancılaştırılmak" ve kamunun elinde olması gereken "imtiyaz" hakkının yabancıların eline geçmesi amaçlanmakta, ulusal bağımsızlığımız, insanlık onurumuz çok uluslu şirketlerin insafına terk edilmekte, ulusal yargı ortadan kaldırılarak sömürge hukuku tesis edilmeye çalışılmaktadır.

Enerji altyapısına yatırım yapmayarak sistemi çökme noktasına getirenler çarenin NÜKLEER ENERJİDE olduğunu iddia etmektedirler. Hedefleri önce Akkuyu sonra Sinop'la başlayıp uzun vadede 11 adet nükleer santral kurmaktır. 80 milyar dolarlık çok karlı bir pazar nükleer tekellere sunulmaktadır.

Bugün ve yakın gelecekte Türkiye' de bir enerji açığının söz olmadığı ortada iken "nükleer enerji üretimi" bugün artık "teknik bir zorunluluk" olarak değil, tamamen nükleer tekellerin yönlendirmesiyle siyasal bir karar ve tercih olarak gündeme sokulmuştur.

Akkuyu'ya 20 km mesafeden ECEMİŞ fay hattı geçmektedir.

27 Haziran 1998'de meydana gelen Adana Ceyhan-Misis depremi, Ecemiş Fayına 20 km mesafede bir yerde kurulacak Akkuyu Nükleer Santralini gündeme getirmiştir.

Ecemiş fayı, Kayseri ile Mersin arasında uzanan yaklaşık 250-300 km uzunlukta KB-GD doğrultulu sol yönlü doğrultu atımlı bir fay zonudur. Fayın, Kuvaterner yaşlı alüviyal yelpazeleri kesmesi bu fayın aktif olup olmadığı tartışmasının gereksiz olduğunu göstermektedir.

En son Ecemiş fayının orta kesiminde 23 Şubat 1940 tarihinde magnitüdü 5.3 olan orta büyüklükte bir deprem olmuştur. Bu deprem, Ecemiş fayının da önümüzdeki yıllarda aktif olabileceğini gösterecek deprem habercisi olarak yorumlanabilir.

Ecemiş fayına en iyi örnek 13 Mayıs 1995 tarihinde Yunanistan'ın kuzeybatısında **Grevena** şehri yakınında 6.6 büyüklüğünde olan şiddetli depremdir. Herkesi şaşırtsan beklenmedik depremin olduğu bölge, hiç deprem riski yokmuş gibi nükleer santralin kurulması için uygun olarak seçilmişti. Sismik olarak aktif olmayan bir bölge olarak düşünülen Grevena'yı vuran bu hasar yapıcı depremden ders alınmalıdır.

Nükleer Enerji serüveninin kararı, halkı dışlayarak bir avuç siyasetçi ve bürokrat tarafından alınmayacak kadar yaşamsaldır.

Soruna ekonomik, sosyal, ekolojik, insan sağlığı açısından yaklaşıldığında, nükleer enerjinin Türkiye için savunulur bir yanı olmadığına inanan TMMOB,

- Nükleer Santral serüveninden vazgeçilmesini, Akkuyu Nükleer Santral projesinin iptal edilmesini,
- Bugün hiç zaman kaybetmeden tüketim alışkanlıklarının sorgulanmasını, iletim ve dağıtım hatlarındaki kayıpların önlenmesini ve verimliliğin artırılmasını,
- Türkiye yenilenebilir enerji kaynakları bakımından önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Güneş, rüzgar, jeotermal ve diğer kaynaklara yönelik araştırma - geliştirme sürecinin işletilerek, gerekli kaynakların ayrılmasını,
- Türkiye' nin dışa bağımlılığını artıracak Nükleer Santral serüveninden vazgeçilmesini, öncelikle Akkuyu santral ihalesinin durdurulmasını, yatırımlarda yöre halkının onayının alınma zorunluluğunun uygulanmasını,
- Enerji miktarı, türü, teknolojisi gibi planlamalar, kararlar sadece siyasi ve bürokratik erk tarafından değil, bilim çevreleri, meslek odaları ve halkın da katıldığı demokratik bir anlayışla belirlenmesini, savunmaktadır.

17 Ağustos 1999 depreminde Trafo Merkezlerinde yaşanmış hasarların ışığında;

İstanbul'daki santral ve Trafo Merkezleri (TM) şalt sahalarındaki tüm teçhizat, deprem yönünden ciddi olarak incelenmelidir. Yapılacak bu incelemeler sonucu zayıf montajlı teçhizat belirlenirse ki bunu olasılık içinde görmekteyiz, bunlar depreme dayanıklı duruma getirilmelidir. Özellikle trafoların, kesici ve ayırıcılarının, çelik yapıların temelleri bilimsel olarak incelenmelidir.

Tüm iletim hatlarının (380, 154 KV ve Orta Gerilim) direklerinin (özellikle heyelan bölgelerinin ve elverişsiz zeminler üzerindeki) temelleri de deprem yönünden incelenmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır.

Özellikle şu nokta gözden kaçırılmamalıdır. İstanbul'daki önemli santral ve TM'leri birbirlerine birkaç km uzaklıkta ve 25-30 TM, çapı 20 km olan bir dairesel alan içindedir. Olası bir depremde bu trafoların hasar görmesi durumunda kente uzun bir süre (haftalar belki aylar) elektrik verilmeyecek ve kent enerjisiz kalabilecektir.

7- Depremin Sorumluları İçin Kamu Davaları Açılmalıdır

Bütün bunlar olmamış gibi yaşamaya devam edemeyiz.

TBMM, Deprem Araştırma Komisyonu yerine bir Soruşturma Komisyonu kurmalıdır.

Özellikle, İstanbul, Kocaeli, Adapazarı, Yalova ve Bolu illerindeki imar sürecinin bütün yönleriyle sorgulanması için;

- Yer seçimleri ve yerleşim kararlarının belirlenmesinde planlama ilkeleri ve şehircilik kurallarına uymayan bütün kurum, kuruluş ve kişiler ortaya çıkarılmalı,
 - Yapıların projelendirme, uygulama ve denetim sürecinde yasa ve yönetmeliklere uymayan, bütün kurum, kuruluş ve kişiler ortaya çıkarılmalı ve hesap sorulmalıdır.
- Bunun için deprem davaları açılmalı ve her düzeydeki suçlular ortaya çıkarılmalıdır.

8- İşlevsel Deprem Bütçe Yönetimi Oluşturulmalıdır

Devlet, bütçe hazırlanırken özel durumlar için işlevsel bir tasarım yapmak durumundadır. **Yani, bütçeye deprem boyutunun eklenmesi gerekmektedir.**

Deprem nedeniyle gelen iç ve dış yardımlar, hibe gelirleri ve deprem vergilerinden elde edilen gelirler için bütçede özel olarak Deprem Sosyal Yardım kalemi yer almalıdır. Tüketim harcamaları bu kaleme ait gelirlerle ilişkilendirilmeli, bu kalemler oluşacak açık ya da fazlılık diğer bütçe kalemlerinden bağımsız izlenmelidir.

Yetkililer depremin ilk yıl için milli gelirden 10-20 milyar dolar arasında bir kayba neden olacağını ileri sürmektedirler. Bu nedenle, ekonomik kaynakların doğru açıklanması, ekonomideki gerçek durumun hesaplanarak ortaya konulması, bunun kamu bütçesine ne tür yükler getireceği ve bu yükün finansmanı açısından değişik kesimlerden toplanacak kaynakların doğru izlenmesi bir zorunluluktur.

Bilindiği gibi, genel bütçenin kimi kalemleri esnekleştirilebilmektedir. Bu anlamda deprem için toplanan gelirlerin başka amaçlar için esnekleştirilmemesi gerekir. Eğer bir açık oluşuyorsa, temel amaç bunun giderilmesi yönünde olmalıdır.

Genel olarak bir bütçe iki ilkeye dayalı hazırlanır.

- Hedefler net olarak ortaya konur ve bunun gerçekleşmesi için gelir yaratılır.
- Hedefler var olan olanaklar içerisinde belirlenir.

Deprem ile ilgili toplumsal ve ekonomik hedefler net olarak ortaya konulmalı ve gerekli kaynakların yaratılması için çaba harcanmalıdır.

Kaynak yaratma hükümetin önerdiği gibi dolaylı vergiler yolu ile olmamalıdır. Bu yolla kaynak yaratılmasının bütçeye daraltıcı yönde olumsuz etkisi kaçınılmazdır. Bir gerçek çok iyi bilinmelidir: Hibe, yardım gibi yollarla gelecek kaynaklar, depremin ekonomik maliyetlerini ortadan kaldırmaya yetmeyecektir. Bu nedenle, dolaylı vergiler yerine, sosyal politikalara dayalı bir vergi düzenlenmesine gidilmelidir. Vergi, sosyal adalet ilkesi gereği sermaye kesiminden alınmalıdır.

Bağımsız işlevsel deprem bütçe yönetimi kapsamında, toplanan kaynakların yalnız ekonomik olarak değerlendirilmesi ahlaki değildir. Eğer devlet bu bütçeden memur maaşlarını ödeme gibi uygulamalara giriyorsa, bunun karşılığını mutlaka ödemelidir. Üstelik bu ödemiş paranın reel değerini koruyarak (Ticari bankalardan alınan borçların faizi ile ödenmesi gibi) yapmalıdır. Tek başına memur maaşlarının deprem için toplanan kaynaklardan ödenmesi bile, bağımsız işlevsel deprem bütçesinin önemini ortaya koymaktadır.

Hükümet, deprem vergilerinden elde edilen gelirleri ve yardımları genel bütçe içinde kullanarak sermayeye kaynak transferi sağlamaktadır.

Sonuç olarak:

- Devlet ticari bankalardan aldığı borçlara ve faizlere gösterdiği duyarlılığı deprem için oluşan kaynaklar için de göstermelidir.
- İşlevsel Deprem Bütçe Yönetimi de bağımsızlaştırılmalıdır. Devlet, bu kaynaklardan borç almamalı ve hiçbir biçimde kaynak aktarımı yapmamalıdır.
- Toplanan kaynakların yönetimi ise, açık olmalı ve denetlenmelidir.
- Denetim, bağımsız bir kurul (mağdurların temsilcileri, bağımsız uzman, akademisyenler, ilgili kamu kuruluşları temsilcileri) tarafından yapılmalıdır.

9 – Deprem Riski Hergeçen Gün Artan İstanbul'u, Depreme Hazırlamak İçin Toplum Olarak Ayağa Kalkmalıyız

Dünya'da iki kıta üzerinde kurulu tek şehir olan İstanbul, Doğu Roma, Bizans ve son olarak da Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olmuş 2600 yılı aşan tarihi, kültürü ve doğal zenginlikleri, ekonomik ve jeopolitik konumu ile yalnız Türkiye'nin değil dünyanın da önemli şehirlerinden biridir.

İstanbul'un bu geçmişi, uygarlıkların taş taş üstüne koyarak birikimleştirdiği bu tarihi şehri, bilim ve kültür merkezi konumuna yükseltmiştir.

İstanbul bugün, sorunları devasa boyutlara ulaşmış bir kent konumunda. Rant ve spekülasyon uğruna bir kültür birikimi yokedildi.

İstanbul'un nasıl yağmalandığını yıllardır izledik. İstanbul'un tarih ve kültür değerlerinin nasıl yıkıldığını seyrettik. Eski binaları, mahalleleri yıkıp, onların yerine yeni binalar yapıldığını gördük.

Ormanları, sahilleri, su havzaları, vadileri, dere yatakları, dolgu alanları, Boğazları, Adaları, dağları-tepeleri yağmalanan, beton bloklarla doldurulan İstanbul, 1950'lerden günümüze kadar son 50 yılda binlerce yıllık tarihinde görmediği bir yağmaya konu oldu.

Özellikle 12 Eylül 1980 sonrası genişleyerek sürdürülen bu yağma sonucu, gökdelenleri, gökkafesleri, beşyıldızlı otelleri, vilları, apartmanları, gecekonduları, rantçıları, kara para aklayıcılarıyla tarihi ve kültürel kimliği betonlar arasında sıkışıp kalan bir hüznler kentine dönüştü İstanbul.

Planlı bir kalkınma, yatırımları ülkenin her yanına yayan bölgesel bir planlama anlayışı yerine, dışa bağımlı kapitalist yoldan bir kalkınma modelinin ağır yıkımına uğradı İstanbul.

Plansız, denetimsiz, kural tanımayan kaçak bir yapılaşma cennetine dönüştü İstanbul. Kapitalizmin ucuz işgücünü oluşturan yoksulların göç dalgalarıyla dolmaya başladı. Sanayi alanları etrafında kurulmaya başlayan gecekondular, göç eden yoksulların barınma için buldukları bir çözüm olarak ortaya çıktı. Kapitalizmin ucuz emek depolarını oluşturan yoksullar, kendi çözümlerini kendileri buluyor, sistem gecekonduyu teşvik ediyordu.

1970'lerden sonra İstanbul başta olmak üzere büyük kentlerde gecekondular artık sadece barınma aracı olmaktan çıkmış/çıkarılmış, giderek rant aracı haline gelmeye başlamıştır. Çıkarılan imar afları, dağıtılan tapu tahsis belgeleriyle bu değişim hızlandırılmıştır.

1970'li yıllar günümüzde sık kullanılan "Finans kenti İstanbul"a giden yolda önemli adımlar atılmıştır. Dünya Bankasıyla yapılan kredi anlaşmaları kapsamında İstanbul'un Beyrut'un işlevlerini yüklenmesi öngörülmüştür. İstanbul'un genel planlama, ulaşım, yatırım ve finansman yetkileri yabancı sermaye şirketlerine verilmiştir.

Türkiye'nin 1980'li yıllardan bu yana izlemekte olduğu ekonomi politikaları sonunda İstanbul, eskisinden daha büyük bir hızla yabancı ve yerli yatırım çeken metropol haline gelmiştir. İstanbul, yeni liberal politikaların bir vitrini olmuştur.

Artık 'İstanbul', sermayenin birikim ve kazanç olanaklarının 'mekan' üzerinde sağlandığı bir hale gelmiştir. Yani kent mekanının kendisi rant aracı haline gelmiştir.

Sermaye tercihlerinin kent mekanına yansımaları; "Dünya Kenti İstanbul" tercihi ve bu tercihin mekana yansıyan boyutları 3.Köprüden-Otoyollara, Çorlu ve Kurtköy Hava Alanlarından Serbest Bölgelere, Plazalar-Gökkafesler-İş Kuleleri-Oteller aksından Sarıyer ve Beykoz Ormanlık Alanlardaki Konaklara, Yeşilköy Ayamama Vadisindeki İnşaatlardan Ormanlarımızın Ortasındaki Koç Üniversitesine kadar uzanmaktadır.

Yağmaya ve ranta konu olan alanlarda yaşayan insanlar, tarihi ve kültürel değerler, ekolojik denge vb. unsurlar bütünüyle yok sayılmaktadır. Bu talan kent merkezi niteliğindeki yerlerle sınırlı değildir. Kentin çeperinde yer alan ve 'akciğerimiz' sayılan Ormanlarımızı da özel mülkleri haline getirerek talanlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Boğaz kanununa ve Koruma Kurullarına rağmen yapılmış villalar boğazın iki yanını istila etmiştir.

İstanbul, spekülasyon kazançları için karlı bir piyasa olmaya devam ettiği sürece küresel yatırımcıları çekmeye devam edecek, sermaye spekülasyon faaliyetlere kaydıkaç, yerel ekonominin istihdam yaratma potansiyeli azalacak, kayıt-dışı ekonomi güçlenecek, marjinalleşme ve işsizlik artacaktır.

İstanbul' daki rantların büyük bölümüne, sermaye tarafından el konulurken; imar afları, kaçak yapılar gibi uygulamalarla toplumun çeşitli kesimlerine paylar verilmiş, insanlar yağmaya dahil edilmiştir. Böylece, emekten, üretimden, dayanışma ve paylaşımından, toplumdaki tüm değer yargıları da aşındırılmıştır.

uygarlığın kaynağı olan kentlerin, uygarlığı yok edecek bir noktaya kadar gelmesinin tüm koşulları yaratılmıştır. Bu yağma sonucu el konulan rantlar Türkiye ekonomi- politikası açısından önemli boyutlara ulaşmış, merkezi ve yerel yönetimler rant paylaşım dağıtımının ve kavgalarının adağı haline gelmiştir.

İstanbul'daki yapıların büyük bir çoğunluğunun güvenli olmadığı bilinmektedir.

Bugün İstanbul'da yaşayan kuşaklar, geçmiş dönemlerin birikmiş sorunlarını yüklemek ve çözmek gibi ağır ve büyük sorumluluk altındadır

İstanbul'u depreme hazırlayacak ciddi bir girişim, kentin yapılarını bilimsel olarak inceleyerek, yıkılması gereken yapıların yıkılmasını, yeni yaşam ve çalışma alanlarının oluşturulmasını hedeflemelidir. Bunun için, toplumsal bir iradeyi ortaya koymalı ve toplum olarak ayağa kalkmalıyız.

Deprem riski taşıyan bölgelerin terk edilmesi şeklinde başlayan süreç, ranta ve spekülasyona dayalı bir yeni yerleşim alanlarına doğru yol almaktadır. Ormanları, tarım alanlarını ve su havzalarını beton yığınlarına dönüştürecek bir sürecin önüne geçmek ve İstanbul'u depreme hazırlamak için;

1. Planlı ekonomik kalkınma hedefi öne çıkarılmalıdır. Ülke ekonomisinde tuttuğı yerin belirleyiciliğı dolayısıyla İstanbul'la ilgili temel yatırım, üretim ve ulaşım kararlarının bölgesel eşitsizliklerin giderilmesini ve kalkınmanın ülke ölçüğünde eşit ölçüde dağılmasını öngören bir ulusal planla ilişkilendirilmesi. Plana temel teşkil eden kararların toplumun geniş kesimlerince belirlenmesi.

2. Nüfus yığılmalarının kontrol edilebilmesi ve kentin planlı gelişmesi için İstanbul'a göçü kısırtan temel nedenlerin merkezi müdahalelerle giderilmesi.

. Yatırımların göç veren bölgelere kaydırılması. Bütçede kamu yatırımlarına ayrılan payın çoğaltılması.

. Yaşadıkları yerlerden zorla koparılarak İstanbul'a yığılmalarına neden olunan Kürt göçmenlerden isteyenlerin evlerine dönmeleri sağlanarak barış sürecinin tamamlanması.

3. Marmara bölgesi ve İstanbul'un karşı karşıya kaldığı, ekonomik, toplumsal ve çevresel gelişme sorunlarının çözülmesi için, temel bölgesel sanayi, ulaşım ve yerleşme kararlarının ulusal plan ışığında bu bölgede kamu, toplum ve çevre yararı gözetilerek verilmesi.

4. Sanayi, ticaret, eğitim ve sağlık yatırımlarının Marmara bölgesi çevresinde yoğunlaşmasına son verecek şekilde, toplumsal olanaklara ve ihtiyaçlara göre ülke yüzeyine dağıtılması.

5. Kamu arazisinin, ormanlık alanların, tarım topraklarının bireyler, şirketler ve vakıfların özel mülkiyetine devrine son verilmesi, devredilmiş olanların kamulaştırılması.

6. İstanbul Boğazı'nın iki yakasında öngörünüm bölgelerinde yeni yerleşmelerin yasaklanması. İmar Kanunu, SİT ve ÇED kararlarına aykırı gerçekleştirilmiş bütün yapılaşmanın yıkılması.

7. Kentin su havzalarını, ormanlarını, yeşil alanlarını geliştirecek, çevre kirlenmesine son verecek önlemlerin gerçekleştirilebilmesi için sanayi ve yerleşmenin uygun biçime planlanması plana aykırı çevreyi kirlüten bütün tesislerin faaliyetine son verilmesi.

8. İstanbul'un tarihsel kimliğini günümüze kadar taşıyan, bakımsızlık nedeniyle kaderiyle baş başa bırakılan yapı stoklarını elden geçirilip, dayanıklı ve kimlikli yapı stoklarına dönüştürülmeli.

Finans Kaynağı İçin Sermaye Vergilendirilmelidir

İstanbul'u depreme hazırlayacak finans kaynakları, öncelikle 1950'den bu yana İstanbul'un kentleşme ve sanayileşme sürecinden sermaye biriktiren güçlerin, bankaların, şirketlerin ve holdinglerin vergilendirilmesi yoluyla kamu maliyesince karşılanmalıdır.

ekler

1- Tarihsel Depremler

Tarih	Saat	Enlem	Boylam	Şiddet	Yer
MÖ 222		3650	2800	X	Rhodos, Cyprus-(Tsunami)
MÖ 185		3600	2800	IX	Rhodos, Cyprus
MÖ 69		3625	3610	IX	Antakya,
MÖ 26		3785	2785	IX	Baf-Cyprus
MÖ 17		3840	2750	IX	Manisa, Aydın
24.11.29		4040	2770	IX	İzmit, İzmit
60		3790	2920	IX	Pamukkale, Honaz, Denizli
105		3890	2700	IX	Candarli Bay-Greece
110		3700	2600	IX	İzmir, Ephesus
13.12.115		3625	3610	IX	Antakya
127		4060	3700	IX	Niksar, Ladik, Suşehri
155		3630	2800	X	Rodos, Muğla, Fethiye
03.05.170		4010	2800	IX	Bandırma, Erdek, Gemlik
177		3840	2710	X	İzmir, Sakız, Sisam
245		3625	3610	X	Antakya
253		3910	2715	IX	Bergama
325		4100	2900	IX	İstanbul
334		3625	3610	IX	Antakya, Beyrut, Cyprus
24.08.358		4075	2990	IX	Kocaeli, İzmit, İstanbul-(Tsunami)
427		4100	2900	IX	İstanbul, İzmit, İzmit
08.12.447		4080	2960	IX	İstanbul, İzmit
14.09.458		3625	3610	IX	Antakya ve Northern Syria
25.09.478		4080	2900	IX	İstanbul
10.09.506		3625	3610	IX	Antakya, Samandağ
29.05.526		3625	3610	IX	Antakya, Samandağ
29.11.529		3625	3610	IX	Antakya
06.09.543		4035	2780	IX	Erdek, Bandırma-(Tsunami)
15.08.553		4075	2910	X	İstanbul, Kocaeli
30.09.587		3625	3610	IX	Antakya-(60.000 deaths)
688		3840	2700	IX	İzmir
715		4040	2970	IX	İzmit, İstanbul
08.04.859		3625	3610	IX	Antakya, Lazkiye
16.05.865		4100	2900	IX	İstanbul
867		3625	3610	IX	Antakya
869		4000	4400	IX	Tavin, Erivan (12 000 deaths)
03.09.968		4115	3475	IX	Kastamonu, Corum, Amasya

Tarih	Saat	Enlem	Boylam	Şiddet	Yer
26.10.986		4100	2900	IX	İstanbul, Trace-(Tsunami)
1045		3975	3950	IX	Erzincan
23.09.1064		4040	2890	IX	İzmit, Bandirma, İstanbul-(Tsunami)
10.08.1114		3650	3550	IX	Ceyhan, Antakya, Maras-(Tsunami)
1268		3735	3580	IX	Kozan, Ceyhan-(60 000 deaths)
1268		3975	4040	IX	Erzincan, Erzurum-(15 000 deaths)
08.08.1304		3650	2750	X	Rodos, Girit, Cyprus
23.09.1344		4100	2900	IX	İstanbul
03.1354		4070	2700	IX	Gelibolu, Bolayir, Malkara
20.03.1389		3840	2630	IX	İzmir ve Khios Island-(Tsunami)
1458		3975	4040	X	Erzincan, Erzurum-(32 000 deaths)
1462		4100	2900	IX	İstanbul
03.10.1481		3600	2800	IX	Rodos, SW Anatolia-(Tsunami)
21.12.1482		3975	3950	IX	Erzincan, Erzurum
18.08.1493		3675	2700	IX	İstankoy Island
14.09.1509		4075	2900	IX	İstanbul, Edirne-(13 000 deaths)
17.06.1584		3975	3950	IX	Erzincan, Erzurum-(15 000 deaths)
1598		4040	3540	IX	Amasya, Corum
02.04.1647		3915	4400	IX	Van, Muş, Bitlis
23.02.1653		3790	2830	IX	Aydın
06.02.1659		4100	2900	IX	İstanbul
17.08.1668		4090	3600	IX	Amasya, Tokat-(faulting 380km.)
10.07.1688	11.00	3840	2720	X	İzmir- (15 000 deaths,Tsunami)
25.05.1719		4070	2950	IX	İstanbul, İzmit, Karamursel
04.04.1739	04.30	3840	2720	IX	İzmir
07.06.1751		3775	2700	X	Sisam Island, Aegean Sea
29.07.1752	20.00	4170	2650	IX	Edirne, Havsa
02.09.1754	21.45	4080	2940	IX	İzmit Bay, İstanbul
22.05.1766		4100	2900	IX	İstanbul-(Tsunami)
13.08.1822		3640	3620	X	Antakya,İsk.- (20000 deaths,Tsunami)
18.10.1843		3625	2750	IX	Rodos, Ege Denizi-(6 000 deaths)
12.10.1845		3910	2620	X	Midilli Island
21.06.1846		3775	2700	IX	Sisam Island, Söke
28.02.1851		3650	2910	IX	Fethiye, Muğla, Rhodos-(Tsunami)
24.07.1852		3990	4130	IX	Erzurum
28.02.1855		4020	2900	IX	Bursa, Kemalpaşa-(300 deaths)
11.04.1855		4020	2910	X	Bursa-(faulting 20 km,1300 deaths)
12.10.1856		3625	2800	X	Rhodos, Karpatos, Girit-(Tsunami)

Tarih	Saat	Enlem	Boylam	Şiddet	Yer
13.11.1856		3825	2625	IX	Rhodos, Aegean Sea
02.06.1859	10.30	3990	4130	IX	Erzurum-(15 000 deaths)
03.11.1862	03.00	3840	2770	IX	Turgutlu, Manisa
22.04.1863		3650	2800	IX	Rodos
23.07.1865	21.30	3940	2620	IX	Midilli, Çanakkale, Gelibolu
07.03.1867		3910	2650	IX	Midilli-(500 deaths)
23.04.1868		4000	4170	IX	Erzurum, Kars
02.04.1872	07.45	3625	3610	IX	Antakya, Samandağ-(1800 deaths)
01.02.1873	01.00	3775	2700	IX	Sisam Island, İzmir, Aydın
03.05.1875	09.00	3810	3010	IX	Dinar,Çivril-(1 300 deaths,20 km faulting)
10.1875	04.20	2640		IX	Çanakkale
01.11.1875	10.00	3990	4130	X	Erzurum
13.05.1876	06.00	3880	3050	IX	Afyonkarahisar-(many deaths)
29.07.1880	04.40	3860	2710	IX	Menemen, Emiralem, İzmir-(many deaths)
03.04.1881	11.30	3825	2610	X	Khios Island, Aegean Sea-(4000 deaths)
30.05.1881		3850	4330	IX	Van, Bitlis, Muş
15.10.1883	15.30	3830	2630	IX	Cesme, Aegean Sea (1500 deaths)
29.02.1885	18.30	3720	2720	IX	Aegean Sea
25.10.1889	23.20	3930	2630	IX	Midilli, Sakız, İzmir
20.05.1890		3990	3880	IX	Refahiye, Erzincan
31.03.1893		3840	3870	IX	Malatya-(469 deaths)
10.07.1894	12.30	4060	2870	X	Prences Island, İstanbul
19.08.1895		3780	2780	IX	Aydın
20.09.1899	10.30	3790	2810	IX	Nazilli, Aydın, Denizli, Uşak

Kaynak: Kandilli Rasathanesi Deprem Araştırma Enstitüsü (KRDAE).

2- Büyük Depremler

Tarih	Saat	Yer	Şiddet	Mag (Ms)	Can Kaybı	Hasarlı Bina
29.04.1903	01:46	Malazgirt (MUS)	IX	6.7	600	450
09.08.1912	03:29	Murefte (TEKIRDAG)	X	7.3	216	5540
04.10.1914	00:07	BURDUR	IX	6.9	300	6000
13.09.1924	16:34	ERZURUM	IX	6.8	60	380
07.08.1925	08:46	Dinar (AFYON)	VIII	5.9	3	2043
22.10.1926	21:59	KARS	VIII	6.0	355	-
31.03.1928	02:29	Torbali (İZMİR)	IX	6.5	50	2500
18.05.1929	8:37	Suşehri (SİVAS)	VIII	6.1	64	1357
07.05.1930	00:34	Hakkari Border	X	7.2	2514	-
19.07.1933	22:07	Çivril (DENİZLİ)	VIII	5.7	20	200
04.01.1935	16:41	Erdek (BALIKESİR)	VIII	6.4	5	600
19.04.1938	12:59	KIRSEHİR	IX	6.6	160	4066
22.09.1939	02:36	Dikili (İZMİR)	IX	6.6	60	1235
21.11.1939	10:49	ERZİNCAN	VII	5.9	43	-
27.12.1939	01:57	ERZİNCAN	X-XI	7.9	32968	116720
13.04.1940	08:29	YOZGAT	VIII	5.6	-	1000
23.05.1941	21:51	MUĞLA	VIII	6.0	-	200
10.09.1941	23:53	Erciş (VAN)	VIII	5.9	192	600
12.11.1941	12:04	ERZİNCAN	VIII	5.9	15	-
15.11.1942	19:01	Bigadiç (BALIKESİR)	VIII	6.1	16	2187
21.11.1942	16:01	Iskilip (ÇORUM)	VIII	5.5	2	150
20.12.1942	16:03	Erbaa (TOKAT)	IX	7.0	3000	32000
20.06.1943	17:32	Hendek (ADAPAZARI)	IX	6.6	336	2240
27.11.1943	00:20	Ladik (SAMSUN)	IX-X	7.2	4000	40000
01.02.1944	05:22	Gerede (BOLU)	IX-X	7.2	3959	20865
25.06.1944	06:16	UŞAK	VIII	6.0	21	3476
06.10.1944	04:34	Ayvalık (BALIKESİR)	IX	6.8	30	5500
20.03.1945	09:58	Ceyhan (ADANA)	VIII	6.0	13	2500
21.02.1946	17:43	İlgın (KONYA)	VIII	5.5	12	3349
31.05.1946	05:12	Varto (MUŞ)	VIII	5.9	839	3000
23.07.1949	17:03	Karaburun (İZMİR)	IX	6.6	7	865
17.08.1949	20:44	Karlıova (BİNGÖL)	IX	6.7	450	3500
08.04.1951	23:38	İskenderun (ANTAKYA)	VIII	5.8	6	13
13.08.1951	20:33	Kurşunlu (ÇANKIRI)	IX	6.9	50	3354
03.01.1952	08:03	Hasankale (ERZURUM)	VIII	5.8	41	701
22.10.1952	19:00	Ceyhan (ADANA)	VIII	5.6	10	617
18.03.1953	21:06	Yenice (ÇANAKKALE)	IX	7.2	265	6750
07.09.1953	05:59	Kursunlu (ÇANKIRI)	VIII	6.0	2	230
16.07.1955	09:07	Söke (AYDIN)	IX	6.8	23	470
20.02.1956	22:31	ESKİŞEHİR	VIII	6.4	1	2819

türkiye gerçeği

Tarih	Saat	Yer	Şiddet	Mag (Ms)	Can Kaybı	Hasarlı Bina
25.04.1957	04:25	Fethiye (MUĞLA)	IX	7.1	67	3200
26.05.1957	08:33	Abant (BOLU)	IX	7.1	52	5200
25.04.1959	02:36	Köyceğiz (MUĞLA)	VIII	5.9	-	775
23.05.1961	04:45	Fethiye (MUĞLA)	VIII	6.3	-	61
18.09.1963	18:58	Çınarcık (İSTANBUL)	VIII	6.3	1	230
30.01.1964	19:45	Tefenni (BURDUR)	VIII	5.7	-	39
14.06.1964	15:15	MALATYA	VIII	6.0	8	847
06.10.1964	16:31	Manyas (BALIKESİR)	IX	7.0	23	5398
13.06.1965	22:01	DENİZLİ	VIII	5.7	14	488
07.03.1966	03:16	Varto (MUŞ)	VIII	5.6	14	1100
19.08.1966	14:22	Varto (MUŞ)	IX	6.9	2396	20007
22.07.1967	18:56	Mudurnu (ADAPAZARI)	IX	6.8	89	7116
26.07.1967	20:53	Pülümür (TUNCELİ)	VIII	5.9	97	1282
03.09.1968	10:19	Bartın (ZONGULDAK)	VIII	6.5	29	2478
23.03.1969	23:08	Demirci (MANİSA)	VIII	5.9	-	945
23.03.1969	03:48	Alaşehir (MANİSA)	VIII	6.5	53	3072
16.04.1969	05:49	Karaburun (İZMİR)	VIII	5.9	-	1360
28.03.1970	23:02	Gediz (KÜTAHYA)	IX	7.2	1086	19291
19.04.1970	15:29	Gediz (KÜTAHYA)	VIII	5.8	-	1360
23.04.1970	11:01	Demirci (MANİSA)	VIII	5.6	411	411
12.05.1971	08:25	BURDUR	VIII	5.9	57	3227
22.05.1971	18:43	BİNGÖL	VIII	6.8	878	9111
06.09.1975	12:20	Lice (DİYARBAKIR)	VIII	6.6	2385	8149
24.11.1976	14:22	Muradiye (VAN)	IX	7.5	3840	9232
05.07.1983	15:01	Biga (ÇANAKKALE)	VIII	6.1	3	85
30.10.1983	07:12	ERZURUM-KARS Border	VIII	6.9	1155	3241
18.09.1984	15:26	Balkaya (ERZURUM)	VIII	5.5	3	570
05.05.1986	06:35	Doğanşehir (MALATYA)	VIII	5.9	7	824
06.06.1986	13:39	Doğanşehir (MALATYA)	VIII	5.6	1	1174
13.03.1992	19:18	ERZİNCAN	VIII	6.8	653	2189
15.03.1992	18:16	Pülümür (TUNCELİ)	VII	5.8	-	439
06.11.1992	21:08	İZMİR	VII	6.0	-	55
23.02.1995	23:03	CYPRUS	VI	5.8	2	620
01.10.1995	17:57	Dinar (AFYON)	VII	6.0	95	-
05.12.1995	20:49	Pülümür (TUNCELİ)	VIII	5.6	-	-
14.08.1996	04:55	Mecitazu (AMASYA)	VI	5.6	1	2606
09.10.1996	15:10	CYPRUS	VII	6.8	2	-
22.01.1997	19:57	HATAY	VI	5.5	1	1841
27.06.1998	16:55	Ceyhan-Adana	VIII	6.3	145	10401
17.08.1999	03:02	İzmit-Marmara	X	7.4	15250	50000
12.11.1999	18:57	Düzce-Bolu	X	7.2	?	?

Not: Listede 1900 ve 1999 seneleri arasında olmuş depremler bulunmaktadır. Bu liste tarih, saat, yer, şiddet, büyüklük, can kaybı ve hasarlı binaları içermektedir. Bu listeye aletsel büyüklüğü (Ms= 5.5)'den büyük olan depremler konulmuştur.
Kaynak: Kandilli Rasathanesi Deprem Araştırma Enstitüsü (KRDAE).

Kaynakça

- 1- TMMOB ve Biriğe Bağlı 23 Meslek Odasının kentleşme, sanayileşme, planlama, toprak, imar, yapı, deprem vb. konularda düzenlediği sempozyum, kongre, panel belgeleri, haber bültenleri, sürekli yayınları, çalışma raporları ve basın açıklamaları. (1954-2000 yılları arası)
- 2- TMMOB'nin 17 Ağustos 1999 depreminden sonra bölgede oluşturduğu istasyonlarında görev alan üyelerimizin gözlem, tanıklık, tespit ve incelemeleri ile heyet raporları.
- 3- Üniversitelerin ve depremle ilgili kurum ve kuruluşlarının deprem raporları.
- 4- Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) Genel Nüfus Sayım İstatistikleri (1927-1997 yılları)
- 5- DİE 1994 Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi Sonuçları, Sosyo Ekonomik Göstergeler Türkiye-Kent-Kır ve Bölgeler, Mart 1999
- 6- DİE 1994 Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi Sonuçları, Türkiye-Kent-Kır ve Bölgelere Göre % 20, % 10, % 5 ve % 1'lik Gelir Dağılımı, Eylül 1997
- 7- DİE 1994 Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi, 19 Seçilmiş İl Merkezi Sonuçları, Temmuz 1998
- 8- DİE 1994 Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi Sonuçları, Seçilmiş 19 İl Merkezine Göre % 20, % 10, % 5 ve % 1'lik Gelir Dağılımı, Eylül 1997
- 9- Dönemlere Göre Gayri Safi Milli Hasıla, DİE ,Türkiye 1996-1997, Mart 1999
- 10- Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Konut Araştırma Dizisi –1996
- 11- I-VII. Beş Yıllık Kalkınma Planları,
- 12- Devlet Planlama Teşkilatı Kalkınma Planları Özel İhtisas Komisyonu Raporları
- 13- Document of The World Bank (Dünya Bankası), Marmara Earthquake Emergency Reconstruction Project, November 1, 1999
- 14- VII. Beşyıllık Kalkınma Planı Yerteşme ve Şehirleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 1995
- 15- Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir, A. Gündüz Ökçün, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1971
- 16- Tarih Vakfı, İstanbul, Ekim 1999 Özel Sayı:31
- 17- Düşünce Tarihi, Orhan Hançerlioğlu, Remzi Kitabevi, 1993
- 18- İnsan Nasıl İnsan Oldu, M.İlin-E.Segal, Hür Yayınevi, 1975
- 19- İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Eylül 1999 Sayı 401, 402
- 20- Kentleşme Politikası, Ruşen Keleş, İmge Kitabevi, 1997
- 21- Çok Katlı Yapılar ve Kentsel Toprak Siyasamız, Cevat Geray , AÜ SBF Dergisi (Muammer Aksoy'a Armağan Ocak-Haziran 1991)
- 22- Rant Ekonomisi ve Değişen Mekansal Önceliklerin Kent Makroformunda Yarattığı Değişimlerin Planlamaya Yansımaları, Cuma Kurt, Lisans Bitirme Ödevi, Mimar Sinan Üniversitesi, Haziran 1994
- 23- Doğu Ekonomisi, Rifat Dağ, Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası, 1995
- 24- KİT'ler ve Özelleştirme, İddialar ve Gerçekler, Türk-İş Araştırma Merkezi

- 25- *İnsan Hakları ve Demokratikleşme*, Alan Duben, WALD, Dünya Yerel Yönetim Akademisi İnsan Hakları Serisi, 1994
- 26- *Kentsel Haklar*, Derleyen Mete Tuncay, WALD, Dünya Yerel Yönetim Akademisi İnsan Hakları Serisi, 1994
- 27- *İnsan Çevre Kent*, WALD, Dünya Yerel Yönetim Akademisi, 1996
- 28- *Kapital*, K.Marx Sol Yayınları, Ekim 1997
- 29- *Cumhuriyet Bilim Teknik*, Sayı 649-686
- 30- *Özgürlük ve Yabancılaşma*, Yuri Davidov, çeviri Sargut Şölçün, Bilim ve Sosyalizm Yayınları
- 31- *Türkiye'nin Düzeni*, Doğan Avcıoğlu, Tekin Yayınevi, 1975
- 32- *Türkiye'de Sınıflar*, Şefik Hüsnü, Ülke Yayınları, 1975
- 33- *İstanbul İnsan ve Mekan*, Erol Tümertekin, Tarih Vakfı Yayınları, 1997
- 34- *Gölcük Örçün Köyü* (Gölcük Belediyesi Kültür Yayınları No:1- 1998)
- 35- *Dünden Bugüne Bütün Yönleriyle GÖLYAKA*, Gölyaka Kaymakamlığı, 1999
- 36- *İnsan Hakları Demeği Yayınları*,
- 37- *İnsan Hakları Vakfı Yayınları*,
- 38- *Türk Tabipleri Birliği Yayınları*,
- 39- *Türk Veteriner Hekimleri Birliği Yayınları*,
- 40- *İÜ İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti, İktisat Dergileri*,